

รายงาน
การขุดค้น-ขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดนางคำ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสนอ
โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุศักดิ์ก่อสร้าง
ปีงบประมาณ 2542

อธิบดีกรมศิลปากร
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

คำนำ

โครงการขุดค้นขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะ โบราณสถานวัดนางคำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นโครงการขุดค้นขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะ โบราณสถาน กลุ่มวัดจักรวรรดิ, วัดนางคำ, และวัดสมณโกฏฐาราม ซึ่งกรมศิลปากรได้ว่าจ้าง หจก.สุรศักดิ์ ก่อสร้างดำเนินการตามสัญญาเลขที่ 10/2542 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2542 ซึ่งทาง หจก.สุรศักดิ์ ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 30 เดือนมิถุนายน 2542 งานได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2543

วัดนางคำคณะทำงานประกอบด้วย

1.นายธงชัย	สาโค	นักโบราณคดี
2.นายบุรินทร์	สิงห์โตอาจ	นักประวัติศาสตร์ศิลปะ
3.นายดิษพงษ์	เนตรล้อมวงศ์	นักประวัติศาสตร์ศิลปะ
4.นายทศพล	สุกฤตศาสนนท์	นักมานุษยวิทยา
5.นายนฤพล	หวังธงชัยเจริญ	ผู้ช่วยนักโบราณคดี
6.นายนพพล	จตุชัย	ช่างเขียนแบบ
7.นายธีรกุล	สิงห์แสนยาพงศ์	ช่างเขียนแบบ
8.นายเฉลิมชัย	ตะก้อง	นักวิชาการช่างศิลป์

การดำเนินงานขุดค้นขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะ โบราณสถานวัดนางคำ นี้ทาง คณะผู้จัดทำในนามของ หจก.สุรศักดิ์ ก่อสร้าง ขอขอบคุณผู้ให้การสนับสนุนโดยตรงจากจังหวัด พระนครศรีอยุธยา , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมศิลปากร ซึ่งดำเนินการควบคุมโครงการ ขุดค้นขุดแต่งและออกแบบเพื่อการบูรณะ โบราณสถาน โดยสำนักงาน โบราณคดีและพิพิธ ภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา มา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
สารบัญภาพถ่าย	
สารบัญภาพลายเส้น	
สารบัญแผนผัง	
บทนำ ความเป็นมาของของโครงการ	1
บทที่ 1 การดำเนินงานชุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี	10
1.1 ที่ตั้ง	10
1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	10
1.3 สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน	10
1.4 การวางผังหลุมขุดค้นชุดแต่งทางโบราณคดี	12
1.5 เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน	12
1.6 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูลของการขุดแต่ง	13
บทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง	15
2.1 สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง	15
2.2 ลักษณะโบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง	15
2.2.1 เจดีย์ประธาน (โบราณสถานหมายเลข 1)	15
2.2.2 อุโบสถ (โบราณสถานหมายเลข 2)	16
2.2.3 กำแพงวัด (โบราณสถานหมายเลข 3)	17
บทที่ 3 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง	19
3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม	19
3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา	24
3.3 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาที่ผลิตในประเทศ	26
3.4 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาที่ผลิตต่างประเทศ	28
3.5 สรุปการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดอายุ	30

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 การชุดตรวจสอบ	
4.1 สรุปผลการชุดตรวจสอบ	50
4.2 สรุปอายุสมัย	53
บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ	55
5.1 ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี	55
5.2 ด้านสถาปัตยกรรม	56
5.3 เปรียบรูปแบบวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานชั้นบน แปดเหลี่ยมกับวัดนางคำ	57
บทที่ 6 บทสรุป	66
บรรณานุกรม	73
ภาพถ่าย	75
ภาพถ่ายเส้น	123
แผนผัง	146

สารบัญภาพถ่าย

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
1	คลองกุฎีควาผ่านทางทิศตะวันตกของวัดนางคำ	75
2	เจดีย์ประธาน(หมายเลข 1)ก่อนขุดแต่งด้านทิศตะวันออก (1/18)	75
3	เจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศเหนือ (1/2)	76
4	เจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศตะวันตก (1/1)	76
5	เจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศใต้ (1/4)	77
6	ถ່วนยอดเหนือองค์ระฆังเจดีย์ประธาน (1/6)	77
7	การทับถมของดินที่ฐานเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่ง (1/17)	78
8	ฐานเจดีย์ประธานบางส่วนก่อนขุดแต่ง (1/9)	78
9	พื้นที่บริเวณทิศใต้ของเจดีย์ประธานก่อนการขุดแต่ง (1/8)	79
10	สภาพก่อนการขุดแต่ง (1/3)	79
11	สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศตะวันตก (2/1)	80
12	สภาพทั่วไปของวัดด้านทิศตะวันออก (2/5)	80
13	สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศตะวันออก (2/3)	81
14	สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศเหนือ (2/4)	81
15	สภาพพื้นที่ของกำแพงก่อนการขุดแต่งด้านทิศเหนือ (1/19)	82
16	สภาพพื้นที่ของกำแพงก่อนการขุดแต่งด้านทิศเหนือ (1/20)	82
17	สภาพพื้นที่ของกำแพงก่อนการขุดแต่งด้านทิศเหนือ (2/11)	83
18	สภาพก่อนการขุดแต่งของกำแพงด้านทิศเหนือ (3/22)	83
19	สภาพก่อนการขุดแต่งของกำแพงด้านทิศตะวันตก (2/13)	84
20	สภาพทั่วไปของวัดด้านทิศตะวันตก (2/16)	84
21	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันตก (5/29)	85
22	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันตก (6/5)	85
23	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศเหนือ (5/37)	86
24	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศใต้ (5/30)	86
25	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันออก (4/9)	87
26	เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันออก (6/3)	87
27	ฐานทักษิณเจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งมีสภาพพังทลายมาก (4/3)	88

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
28	บันไดทางขึ้นฐานทักษิณของเจดีย์ประธาน(4/15)	88
29	แท่นรูปเคารพ(?)พบสองข้างของบันไดทางขึ้น(4/20)	89
30	ซุ้มคูหาภายในของเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกด้านเดียว(4/11)	89
31	องค์ระฆังของเจดีย์ประธานมีสภาพแตกร้าว(4/12)	90
32	ชุดฐานบัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสอง(4/13)	90
33	บัลลังก์เสาหอน และปล้องไฉนเป็นส่วนยอดเจดีย์ประธาน(4/7)	91
34	ชุดฐานแปดเหลี่ยมปรากฏร่องรอยการสร้างครอบทับอย่างชัดเจน(3/13)	91
35	ห้องคูหาภายในมีโครงสร้างเป็นแปดเหลี่ยม(4/30)	92
36	ห้องคูหาภายในมีโครงสร้างเป็นแปดเหลี่ยม(4/31)	92
37	วิหารหลังการย้ายโรงหมักเครื่องคองก่อนชุดแต่ง(5/16)	93
38	วิหารขณะชุดแต่งด้านทิศตะวันออก(5/19)	93
39	วิหาร(หมายเลข 2)หลังชุดแต่งด้านทิศตะวันออก(6/30)	94
40	วิหารหลังชุดแต่งด้านทิศตะวันออก(6/11)	94
41	มุขหน้าของวิหารหลังชุดแต่งด้านทิศตะวันออก(6/12)	95
42	มุขหลังของวิหารหลังชุดแต่ง(6/18)	95
43	มุขหลังของวิหารหลังชุดแต่ง(6/17)	96
44	วิหารหลังชุดแต่งด้านทิศใต้(6/20)	96
45	ขอบยกพื้นรอบวิหารหลังชุดแต่งด้านทิศใต้(5/33)	97
46	วิหารหลังชุดแต่งด้านทิศใต้(6/28)	97
47	วิหารหลังชุดแต่งด้านทิศเหนือ (6/15)	98
48	ผนังวิหารหลังชุดแต่งด้านทิศเหนือ(6/32)	98
49	ผนังวิหารหลังด้านทิศเหนือมีสภาพการพังทลายจากการสร้างถนน(5/34)	99
50	ฐานค่อมเสาภายในวิหาร,ฐานซุกจีมีสภาพพังทลาย(6/21)	99
51	แนวกำแพงวัดหลังชุดแต่งด้านทิศใต้(6/9)	100
52	กำแพงวัดทิศใต้และซุ้มประตู (5/31)	100
53	ซุ้มประตูกำแพงวัดด้านทิศใต้(5/32)	101
54	ฐานหัวเม็ดกำแพงวัดด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้(6/8)	101
55	แนวกำแพงวัดหลังชุดแต่งด้านทิศตะวันตก(5/39)	102

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
56	ซุ้มประตูและกำแพงวัดด้านทิศตะวันตก (6/7)	102
57	กำแพงวัดด้านทิศเหนือสร้างทับแนวเดิม (สมัยที่ 1 ภายในเรียงรายด้วยฐานปลุกต้นไม้(5/35)	103
58	ระดับพื้นสมัยที่ 2 ปิดทับแนวกำแพงวัดทิศเหนือและฐานปลุกต้นไม้(สมัยที่ 1)(6/16)	103
59	บ่อบัวและระดับพื้นสมัยที่ 2 (3/8)	104
60	บ่อบัวสมัยที่ 2 (6/33)	104
61	กระเบื้องลอนตัวเมีย (8/1)	105
62	กระเบื้องลอนตัวผู้ (8/2)	105
63	กระเบื้องแผ่นเรียบ (8/3)	106
64	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 1 (8/4)	106
65	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 2 (8/5)	107
66	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 4 (8/6)	107
67	กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิง (8/7)	108
68	ชิ้นส่วนปูนปั้นลายพรรณพฤกษา (8/8)	108
69	ชิ้นส่วนปูนปั้น (8/9)	109
70	ตะปูโลหะ (8/10)	109
71	ชิ้นส่วนรัศมีดินเผา (8/11)	110
72	เม็ดพระศกหินทรายสีเขียว (8/17)	110
73	ชิ้นส่วนยอดมงกุฎพระพุทธรูปสำริด (8/12)	111
74	ชิ้นส่วนยอดฐานพระพุทธรูปสำริด (8/13)	111
75	ชิ้นส่วนหน้าตักพระพุทธรูปสำริด (8/14)	112
76	ชิ้นส่วนพระบาทพระพุทธรูปสำริด (8/15)	112
77	พระพุทธรูปสำริด (8/16)	113
78	เจดีย์ประธานมีการก่อพอกทับ 2 สมัยตั้งแต่ส่วนฐานขึ้นไป(6/24)	113
79	ฐานทักษิณในสมัยที่ 2 มีสภาพพังทลาย (6/26)	114
80	ระดับขอบยกพื้นในสมัยที่ 2 (6/27)	114
81	วิหารมีการก่อสร้างซ้อนทับ 2 สมัย (สมัยที่ 1 เป็นอุโบสถ) (7/21)	115
82	วิหารมีการก่อสร้างทับ 2 สมัย (7/5)	115

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
83	ขอบยกพื้นและผนังของวิหารในสมัยที่ 1 (7/3)	116
84	ผนังวิหารทิศเหนือมีสภาพพังทลายเนื่องจากแรงกดทับของถนน(7/9)	116
85	ผนังวิหารทิศเหนือหลังขุดตรวจสอบ(7/24)	117
86	ผนังวิหารทิศเหนือหลังขุดตรวจสอบ(7/14)	117
87	ฐานรากของผนังวิหาร(สมัยที่ 1) (7/25)	118
88	ฐานเสมาและระดับพื้นของอุโบสถ(สมัยที่1) ก่อนปรับเป็นวิหารในสมัยที่ 2 (6/13)	118
89	ฐานเสมาและแท่นรูปเคารพในสมัยที่ 1 (7/1)	119
90	แท่นรูปเคารพในสมัยที่ 1 (7/2)	119
91	แท่นรูปเคารพสมัยที่ 1 (6/19)	120
92	ระดับพื้นวัดสมัยที่ 2 สร้างทับกำแพงวัดเดิม (5/36)	120
93	ฐานซุ้มประตูกำแพงวัดทิศเหนือเดิมสมัยที่ 1 (7/15)	121
94	กำแพงวัดและฐานปลุกต้นไม้สมัยที่ 1 (6/14)	121

สารบัญภาพถ่ายเส้น

ภาพถ่ายเส้น	ชื่อภาพ	หน้า
ภาพถ่ายเส้นที่ 1	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา (กระเบื้องกาบกล้วยตัวเมีย)	123
ภาพถ่ายเส้นที่ 2	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา (กระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้)	124
ภาพถ่ายเส้นที่ 3	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา (กระเบื้องแผ่นเรียบ)	125
ภาพถ่ายเส้นที่ 4	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 1	126
ภาพถ่ายเส้นที่ 5	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 2	127
ภาพถ่ายเส้นที่ 6	กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 4	128
ภาพถ่ายเส้นที่ 7	กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิง	129
ภาพถ่ายเส้นที่ 8	ชิ้นส่วนลายพันธุ์พุกษา	130
ภาพถ่ายเส้นที่ 9	ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้นทรงสามเหลี่ยม	131
ภาพถ่ายเส้นที่ 10	ตะปูโลหะยึดเครื่องไม้	132
ภาพถ่ายเส้นที่ 11	ตะปูโลหะยึดเครื่องไม้	133
ภาพถ่ายเส้นที่ 12	ชิ้นส่วนรัศมีของพระพุทธรูปดินเผาขนาดใหญ่	134
ภาพถ่ายเส้นที่ 13	ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปเนื้อหิน(บริเวณเม็ดพระศก)	135
ภาพถ่ายเส้นที่ 14	ชิ้นส่วนหน้าคอกของพระพุทธรูป	136
ภาพถ่ายเส้นที่ 15	ชิ้นส่วนพระบาทของพระพุทธรูปสำริด	137
ภาพถ่ายเส้นที่ 16	เศียรพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์)	138
ภาพถ่ายเส้นที่ 17	พระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์)	139
ภาพถ่ายเส้นที่ 18	ชิ้นส่วนสลูปลง	140
ภาพถ่ายเส้นที่ 19	ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผา	141
ภาพถ่ายเส้นที่ 20	ชิ้นส่วนลำตัวของภาชนะเนื้อดินแกร่ง	142
ภาพถ่ายเส้นที่ 21	ชิ้นส่วนภาชนะเครื่องถ้วยจากแหล่งเตา สุโขทัย	143
ภาพถ่ายเส้นที่ 22	ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง	144

สารบัญแผนผัง

แผนผังหลังจุดแต่ง	แสดง	หน้า
แผนผังที่ 1	ผังบริเวณหลังการจุดแต่ง	146
แผนผังที่ 2	รูปแปลนเจดีย์ประธานหลังจุดแต่ง	147
แผนผังที่ 3	เจดีย์ประธานรูปด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก	148
แผนผังที่ 4	เจดีย์ประธานรูปด้านทิศเหนือ-ใต้	149
แผนผังที่ 5	อุโบสถ รูปแปลน-รูปด้าน	150
แผนผังที่ 6	กำแพงวัด	151
แผนผังสันนิษฐาน		
แผนผังที่ 1	เจดีย์ประธานสมัยที่ 1	152
แผนผังที่ 2	เจดีย์ประธานสมัยที่ 2	153
แผนผังที่ 3	อุโบสถสมัยที่ 1	154
แผนผังที่ 4	อุโบสถสมัยที่ 2	155

บทนำ

1. ความเป็นมาของโครงการ

ปัจจุบันนี้ กรุงเทพมหานคร ราชธานีของประเทศไทย นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรมของทั้งประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีรากฐานและพัฒนาการสืบเนื่องมาจากราชธานีเดิมคือ “กรุงศรีอยุธยา” ซึ่งเสื่อมลงด้วยเหตุทางการศึกสงคราม และเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (ศรีศักร วัลลิโภคม : 2542 ; 3)

กรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ดำรงฐานะเป็นราชธานีของอาณาจักรสยาม เป็นเวลาทั้งสิ้น 417 ปี (พ.ศ. 1893 - 2310) ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก ซึ่งแม่น้ำแต่ละสายจะมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณที่ตั้งพระนครก่อนไหลลงได้สู่อ่าวไทย จึงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในการติดต่อค้าขายทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ (ศรีศักร วัลลิโภคม : 2542 ; 23) เนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นชัยภูมิอันเหมาะสมนี้เอง ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางและมีพัฒนาการทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่อง จนนับได้ว่าเป็นมหานครอันยิ่งใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต ซึ่งเป็นหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยาได้เป็นอย่างดีก็คือ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่สามารถพบได้ทั่วไปเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาในปัจจุบัน

ภายหลังการเปลี่ยนราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาเป็นกรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ อันเนื่องมาจากเหตุผลของการศึกสงคราม และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้สงครามต่อพม่าในปี พ.ศ. 2310 เป็นต้นมา กรุงศรีอยุธยา ก็ถูกทิ้งร้างไปเพราะสภาพความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองจากการสงครามดังกล่าว จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ พระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาล ผู้สำเร็จราชการมณฑลกรุงเก่า ดำเนินการสำรวจจุดแต่งและปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในพระราชวังโบราณ รวมทั้งสงวนที่ดินเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ไว้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ห้ามบุคคลถือสิทธิ์ครอบครอง เมื่อ พ.ศ. 2451 นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์เกาะเมืองอยุธยาเป็นครั้งแรกและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีลำดับการอนุรักษ์ดังนี้

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 หลวงประดิษฐมนูธรรม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้สนับสนุนให้มีการตราพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และที่ดินร้างภายในกำแพงเมืองให้กระทรวงการคลัง

พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่สำคัญในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นโบราณสถานของชาติจำนวน 69 แห่ง

พ.ศ. 2481 กรรมสิทธิ์ที่ดินเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เป็นของกระทรวงการคลังตามพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงเมืองร้างให้เป็นศูนย์กลางการค้าและการปกครอง

พ.ศ. 2499 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาหลายแห่ง เช่น วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นต้น แต่จากความไม่สงบภายในประเทศ ทำให้การดำเนินการต้องหยุดชะงักลงในปีถัดมา คือ พ.ศ. 2500 พร้อมกับคำสั่งยุบกระทรวงวัฒนธรรม

พ.ศ. 2510 สำนักผังเมืองในสังกัดกระทรวงมหาดไทย เสนอให้กรมศิลปากรร่วมกับสำนักผังเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและเทศบาลเมืองอยุธยา ดำเนินการพัฒนาเกาะเมืองตามโครงการสำรวจขุดแต่งและบูรณะ โบราณสถานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาและบริเวณใกล้เคียงต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้รับการอนุมัติโครงการ

พ.ศ. 2511 กรมศิลปากรอนุมัติงบประมาณจำนวน 1,000,000 บาท เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาเกาะเมือง และดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานที่สำคัญด้วย

พ.ศ. 2519 กรมศิลปากรประกาศเขตพื้นที่ภายในเกาะเมือง จำนวน 1,810 ไร่ เป็นเขตโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2519

พ.ศ. 2525 ปรับปรุงเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์

พ.ศ. 2532 เริ่มโครงการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และบริเวณใกล้เคียง (ศิลปากร, กรม : 2537; 8)

ในที่สุดแล้วด้วย การตระหนักถึงความสำคัญและความยิ่งใหญ่ในอดีตของกรุงศรีอยุธยา องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีมติ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย ให้ขึ้นทะเบียนนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ไว้ในบัญชีมรดกโลก เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 (ศิลปากร, กรม 2539; 35)

การขึ้นบัญชีมรดกโลกของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงคุณค่าอันสูงส่ง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประวัติศาสตร์ และ ศิลปวัฒนธรรมฯ อันเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศไทยในปัจจุบัน กรมศิลปากรภายใต้การดำเนินการของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา จึงได้ดำเนินการขุดแต่งบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โบราณสถานในเกาะเมืองและนอกเกาะเมือง โดยคำนึงถึงหลักพื้นฐานใน

การปฏิบัติงานตาม มาตรฐานของการสงวนรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมของสภาระหว่างประเทศว่าด้วยอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENT AND SITES) ซึ่งมีดังนี้

- การป้องกันการเสื่อมสภาพ (PROTECTION)
- การสงวนรักษาสภาพ (PRESERVATION)
- การอนุรักษ์ (CONSERVATION)
- การเสริมความมั่นคงแข็งแรง (CONSOLIDATION)
- การบูรณปฏิสังขรณ์ (RESTORATION)
- การฟื้นฟูสภาพตามเค้าโครงการทางสถาปัตยกรรม (RECONSTRUCTION)
- การรื้อแล้วประกอบคืนสภาพเดิม (ANASTYLOSIS)

2. พื้นฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา

การศึกษางานทางด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมจำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น ๆ เป็นพื้นฐาน ซึ่งจะมีส่วนผลักดันต่อกระบวนการแปรรูปทรงทางสถาปัตยกรรมและการสร้างศาสนสถานในสมัยอยุธยา

ศิลปกรรมอยุธยามีได้สร้างขึ้นพร้อมกับการสถาปนาอาณาจักร แต่ได้เกิดจากการเพาะบ่มจากอารยธรรมเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในแถบภาคกลางของสยามประเทศ ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ ของชุมชน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทั้งทางกายภาพ คติความเชื่อ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ความเข้าใจในประวัติศาสตร์จึงมีส่วนสำคัญใ้อธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับงานสถาปัตยกรรมและทางโบราณคดี ดังนี้

จากการศึกษาโบราณสถาน-โบราณวัตถุ ในเขตเกาะเมืองและนอกเกาะเมือง ซึ่งให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยมีชุมชนตั้งถิ่นฐานก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา (จุฑิตพงศ์ จุฬารัตน์:2535; 51-53) พระยาโบราณราชธานินทร์ อาจจะเป็นปราชญ์ท่านแรกที่กล่าวว่ามีเมืองเก่าที่ตั้งมาก่อนอยุธยา และอยู่ทางปากตะวันออกของตัวเกาะอยุธยาในปัจจุบัน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวถึงเมืองโบราณแห่งนี้ในบทบรรยายพิเศษ สรุปความเป็นมาของเมืองโบราณก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยาสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของพระยาโบราณราชธานินทร์ ทรงเรียกว่า เมืองอโยธยา โดยทรงสันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่เขมรสร้างขึ้น

การสร้างชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาน่าจะพัฒนามาจาก ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางระดับต่าง ๆ ในระบบการติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขาย ที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม จุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่แถบนี้ พบหลักฐานเก่าที่สุดอยู่ในช่วงระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 11-16 หรือช่วงสมัยทวารวดี (กรมศิลปากร :2531;87) ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงถึงกระบวนการ

การที่ผลักดันให้ชุมชนที่กระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ รวมตัวเข้ามาอยู่ในกรอบของสังคม วัฒนธรรมที่ได้คลี่คลายมาเป็น สังคม-วัฒนธรรม แบบไทยปัจจุบัน

ศรีศักร วัลลิโภคม อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เสนอบทความเมื่อปี พ.ศ. 2509 (ศรีศักร วัลลิโภคม : 2509; 67) อธิบายความสำคัญของเมืองอโยธยาในฐานะศูนย์กลางสำคัญแทนที่ลพบุรีมาแล้ว ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา คือราวพุทธศตวรรษที่ 19 ทั้งนี้โดยเหตุผลของความเจริญเติบโตทางการค้าขายบริเวณเขตภาคกลางตอนล่าง ที่สืบเนื่องไปถึงสมัยอยุธยาตอนต้น

ในข้อเขียนของประยูร อุลุชาฎะ หรือ น. ณ. ปากน้ำ นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ได้เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนโบราณในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก เรียกว่า อโยธยา เช่นเดียวกัน (น. ณ. ปากน้ำ : 2528 ; 52) โดยอ้างถึงพงศาวดารเหนือแสดงภาพความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ข้อเขียนยังเชื่อมโยงตำนาน พงศาวดารเข้ากับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอีกด้วย

ธิดา สารยา ได้เสนอบทความและประวัติศาสตร์นิพนธ์ เรื่องความสัมพันธ์ของรัฐในระบบเมืองลพบุรี หรือเมืองคู่ของละโว้และอโยธยาว่า เมืองทั้งสองอยู่ในอาณาบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก-ลพบุรี มาจนตลอดลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และยังคงกล่าวอโยธยาตั้งอยู่ด้านตะวันออกของเกาะเมืองในปัจจุบัน(ธิดา สารยา:2526;19)

อย่างไรก็ดีคำว่า อโยธยา หรือ ศรีอโยธยา มีหลักฐานร่วมสมัยทั้งของไทย จดหมายเหตุรวมทั้งแผนที่โบราณของยุโรปสมัยก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก เรียกชื่อเมืองหลวงของสยามว่า Odia หรือ อโยธยา

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้นอาจแสดงให้เห็นข้อมูลใหม่ (พ.ศ. 2535) เกี่ยวกับคำว่า อโยธยา ยังคงใช้สืบมาอย่างน้อยก่อนเสียกรุงครั้งแรก ซึ่งในการขุดแต่งทางโบราณคดีทางพื้นที่ด้านตะวันออกของเกาะเมืองในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องยกบทความและแนวคิดของนักวิชาการกลุ่มที่มีความเชื่อ เกี่ยวกับอาณาจักรอโยธยาที่ตั้งอยู่แถบบริเวณนี้ เพื่ออ้างอิงถึงแนวความคิดหลากหลายของนักวิชาการทั้งบุคคลที่เชื่อและไม่เชื่อเกี่ยวกับความคิดดังกล่าวไว้

ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาอันอาจทำให้เกิดการขัดแย้งเกี่ยวกับแนวความคิดดังกล่าว จึงเป็นเพียงการตั้งข้อสมมติฐานเกี่ยวกับอโยธยาไว้นอกประเด็นของการขุดแต่งในครั้งนี้ แต่ถ้าผลของการขุดแต่งมีหลักฐานที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐานทางด้านโบราณคดีและสถาปัตยกรรมของอาณาจักรอโยธยาได้ จึงจะดำเนินการสรุปและนำเสนอต่อไป

ในการขุดแต่งเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในครั้งนี้ ได้ดำเนินการจัดแบ่งช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์ไว้ 3 สมัยดังนี้

สมัยที่ 1 (อยุธยาตอนต้น)

เริ่มจากการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.1893 ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จนถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปี พ.ศ.2031 รวม 137 ปี เป็นช่วงการเริ่มสร้างอาณาจักรภายใต้การปกครองของ 3 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์ฝ่ายเหนือ (เชียงราย), สุพรรณภูมิ และราชวงศ์สุโขทัย กรุงศรีอยุธยาได้ขยายขอบเขตทางการเมืองจากศูนย์กลางนครของรัฐภาคกลางแผ่อำนาจไปยังเขมรในช่วงแรก และหัวเมืองเหนืออันมีสุโขทัยเป็นศูนย์กลางในช่วงปลายสมัยที่ 1

ในทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมสมัยนี้ นิยมสร้างตามแบบศิลปะลพบุรีและอู่ทองยิ่งกว่าสมัยสุโขทัย เจดีย์อันเป็นประธานของวัดมักสร้างเป็นปราสาทและมาลดบทบาทลงในตอนต้นของสมัยที่ 2

สมัยที่ 2 (อยุธยาตอนกลาง)

เริ่มจากปี พ.ศ. 2034 ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 จนถึงรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมในปี พ.ศ.2171 รวม 137 ปี จากการประดิษฐานพระพุทธศาสนานิกายสิงหลิกขุหรือลังกาวงศ์ในกรุงศรีอยุธยา ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในวงการศาสนาครั้งสำคัญ การติดต่อกับต่างชาติขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกับชาติตะวันตก เกิดสงครามกับพม่าในสมัยพระเจ้าทรงธรรมและดำเนินต่อมาจนเสียกรุงครั้งแรก และครั้งที่สองในสมัยสุดท้าย สมัยนี้มีการสร้างเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัดอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเขตเกาะเมือง

สมัยที่ 3 (อยุธยาตอนปลาย)

ช่วงแรกเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2173 ในรัชกาลพระเจ้าปราสาททองถึงรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ ปี พ.ศ.2274 รวม 101 ปี เป็นสมัยของการผลัดเปลี่ยนอำนาจจากกลุ่มกษัตริย์ไปสู่อำนาจของกลุ่มขุนนางของราชวงศ์ปราสาททองและราชวงศ์บ้านพลูหลวงในตอนปลายของราชอาณาจักร เกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งทางการเมือง และสังคม-วัฒนธรรม ได้แก่การสถาปนาลัทธิเทวราชแบบอิทธิพลเขมรขึ้นใหม่ มีการติดต่อกับชาวตะวันตกในสมัยพระนารายณ์มหาราช และกระแสนต่อต้านชาวตะวันตกในตอนปลายรัชกาล ความเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลไปถึงพัฒนาการของศาสนสถาน ทำให้สิ่งก่อสร้างมีความหลากหลายมากขึ้น

ช่วงสุดท้ายเริ่มจากรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ปี พ.ศ.2275 ถึงเสียกรุงครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ.2310 รวม 35 ปี เป็นช่วงที่อยุธยาเจริญสูงสุดในทางศาสนา มีการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานเป็นอย่างมาก

3. วัตถุประสงค์ของโครงการ

สภาพปัจจุบันของบริเวณพื้นที่ด้านทิศตะวันออกของเกาะเมืองดังกล่าวมาข้างต้น นั้น นับเป็นพื้นที่กันชน (BUFFER AREA) ตามโครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่มีลักษณะการผสมผสานทางกายภาพระหว่างเมืองในอดีตกับปัจจุบัน มีโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณ โบราณสถานที่กระจายตัวอยู่นอกเกาะเมืองเหล่านี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีส่วนช่วยให้ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีความบริบูรณ์มากยิ่งขึ้น แต่โบราณสถานที่กระจายตัวอยู่นั้นแต่ละแห่งอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมมีปัญหาการบุกรุกเขตโบราณสถานค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยเข้าไปภายในโบราณสถานและเนื่องจากข้อสันนิษฐานเรื่อง “เมืองอโยธยา” ดังกล่าวก็ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้อย่างชัดเจน

ดังนั้นกรมศิลปากร โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการเงินกู้ OECF (SIP) เพื่อแก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาส จากภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น รวมถึงการเสริมสร้างการจ้างงานและเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจ ในด้าน การเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ (การท่องเที่ยว) และโครงการลงทุนเพื่อสังคม จึงดำเนินการขุดแต่งและบูรณะ โบราณสถานในบริเวณพื้นที่กันชนด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง เพื่ออนุรักษ์และปรับปรุง โบราณสถานให้มั่นคงแข็งแรง และปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบโบราณสถาน เพื่อเสริมคุณค่าของ โบราณสถานให้มีความรื่นรมย์สวยงาม พร้อมกับรื้อฟื้นระบบคูคลอง ให้มีบรรยากาศกลมกลืนกับโบราณสถานเหมือนในครั้งอดีต ซึ่งการขุดแต่ง โบราณสถานเป็นการ ได้ข้อมูลทางวิชาการที่สามารถนำมาใช้อธิบายเรื่องราวและคำจำกัดความของ โบราณสถานในแต่ละแห่งที่ดำเนินการขุดแต่งให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้นอันเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีต่อไปในภายภาคหน้า

โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

- 3.1 เพื่อขยายพื้นที่เขตกันชนตะวันออกเป็นการสร้างองค์ประกอบของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ให้สมบูรณ์ขึ้น โดยมีตัวโบราณสถานเป็นตัวอธิบายลักษณะการกระจายตัวของชุมชน รอบพระนคร สามารถสะท้อนความรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาในอดีต
- 3.2 เพื่ออนุรักษ์และปรับปรุง โบราณสถานให้มั่นคงแข็งแรง
- 3.3 เพื่อศึกษาถึงร่องรอยและหลักฐานของชุมชนที่อาศัยในบริเวณ โบราณสถานแห่งนี้
- 3.4 เพื่อศึกษาขั้นต้นที่สามารถแสดงถึงกิจกรรมในสมัยที่ก่อสร้าง โบราณสถาน
- 3.5 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น - ขุดแต่ง เพื่อนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับ โบราณวัตถุที่พบจากแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ อันอาจจะนำมาซึ่งข้อมูลใหม่ที่ชัดเจนมากขึ้น
- 3.6 เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางวิชาการที่สามารถนำมาใช้อธิบายเรื่องราวของเมืองอโยธยา ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น

3.7 เพื่อสงวนรักษาไว้ให้เป็นสถานที่และแนวทางในการศึกษาด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมของการก่อสร้างโบราณสถานสมัยอยุธยา รวมถึงการใช้วัสดุตลอดถึงวิธีการทางช่างด้านต่าง ๆ ให้เป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจน

3.8 เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตพื้นที่เป็นการป้องกันมิให้ชุมชนบุกรุกเขตโบราณสถาน หรือขยายตัวเข้ามาประชิดโบราณสถานมากเกินไป

3.9 เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานเป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่มีการรวมตัวกันอยู่ตามแนวแม่น้ำลำคลองที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชุมชนอยุธยาให้เจริญเติบโตขึ้น

4. เป้าหมายของโครงการขุดแต่งทางโบราณคดีวัดนางคำ

- 4.1 ขุดแต่งโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบตามผังรูปแบบพื้นที่ 1,696 ตารางเมตร
- 4.2 ดำรงรักษาสภาพโบราณสถานก่อนและหลังการขุดแต่ง
- 4.3 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด
- 4.4 ทำรายงานขุดแต่งทางโบราณคดี

5. วิธีการดำเนินงาน

ใช้วิธีจ้างเหมาประกวดราคาโดยผู้รับเหมาต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดีและการทำผังรูปแบบของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ในความดูแลของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การทำแผนผังโบราณสถาน

5.1.1 การทำผังโบราณสถานสภาพก่อนการขุดแต่ง ต้องประกอบด้วยผังบริเวณ ผังโบราณสถานทุกองค์ ซึ่งแสดงผังด้านราบและรูปตั้งทั้ง 4 ด้าน โดยให้ทำตามสภาพ และสัดส่วนจริง

5.1.2 การทำผังโบราณสถานสภาพหลังการขุดแต่ง ต้องประกอบด้วยรายละเอียดเช่นเดียวกับผังโบราณสถานสภาพก่อนการขุดแต่ง

5.1.3 การเขียนแบบโบราณสถานทุกชนิด ให้เขียนลงบนฟิล์มเขียนแบบ ขนาดไม่ต่ำกว่า A1 ทั้งสภาพหลังการขุดแต่ง แบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมและแบบเพื่อการบูรณะ

5.1.4 กำหนดมาตราส่วนให้เหมาะสมกับกระดาษ แต่โดยทั่วไปไม่ควรใช้มาตราส่วนเล็กกว่า 1:75

5.2 การขุดค้นและการขุดแต่งทางโบราณคดี

5.2.1 การขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดี ต้องปฏิบัติตามเทคนิควิชาการโบราณคดี

5.2.2 ต้องเก็บโบราณวัตถุที่พบในชั้นดินอย่างละเอียด ซึ่งบางกรณีจะต้องร่อนดินเพื่อเก็บโบราณวัตถุขนาดเล็กด้วย

5.2.3 การขุดค้นให้ขุดตามระดับชั้นดินสมมติทีละครั้งละไม่เกิน 10 เซนติเมตร และ/หรือขุดค้นตามระดับชั้นดินธรรมชาติแล้วแต่กรณี

5.2.4 ระหว่างปฏิบัติงานให้จดบันทึกอย่างละเอียด รวมถึงการถ่ายภาพทำแผนผัง

5.2.5 โบราณวัตถุและชิ้นส่วนโบราณสถานที่พบ จากการปฏิบัติงานทางโบราณคดีให้ทำความสะอาดและเก็บรักษาอย่างเหมาะสมเพื่อวิเคราะห์แล้ว ทำทะเบียนโบราณวัตถุที่พบมอบให้กรมศิลปากร

5.2.6 ต้องศึกษาวิเคราะห์โบราณสถาน และ โบราณวัตถุที่พบจากการปฏิบัติงานทั้งหมด

5.2.7 ต้องศึกษาวิเคราะห์ชั้นดินทางโบราณคดีและเก็บตัวอย่างดินเพื่อการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ถ้าจำเป็น

5.2.8 การทำผังชั้นดินทางโบราณคดีให้ทำทั้ง 4 ด้านลงในกระดาษฟิล์มเขียนแบบขนาด

A3

6. ระยะเวลาการปฏิบัติงาน

ตามสัญญากำหนด คือวันที่ 26 มิถุนายน 2542 ถึง 25 มกราคม 2543 (รวมทั้งสิ้น 210 วัน)

7. งบประมาณ

ตามสัญญาขุดแต่งออกแบบบูรณะโบราณสถาน (สัญญาเลขที่ 10/2542) วัดสมณโกฏฐาราม, วัดจักรวรรดิและวัดนางคำ เป็นเงินทั้งสิ้น 4,080,000 บาท (สี่ล้านแปดหมื่นบาทถ้วน)

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 สร้างทัศนคติและความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์และส่งเสริมโบราณวัตถุสถานให้กับประชาชนโดยทั่วไป

8.2 ทำให้การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของบริเวณ โบราณสถานวัดสมณโกฏฐารามและวัดใกล้เคียงมีข้อมูลเพิ่มมากขึ้นอันจะนำมาซึ่งข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีต่อไปในภายภาคหน้า หรือเพื่อนำมาใช้อธิบายเรื่องราวของเมืองอยุธยา ได้กระจ่างมากขึ้นกว่าเดิม

8.3 ศึกษารูปแบบอายุสมัยของการก่อสร้าง, การสร้างซ้อนทับสมัย และลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรม ของโบราณสถานในแต่ละสมัยได้อย่างใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

8.4 ทำให้โบราณสถานมีความมั่นคงแข็งแรง

8.5 เป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโบราณสถานให้ดูสวยงามต่อผู้พบเห็นและเป็น
การกำหนดขอบเขตโบราณสถานให้ชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งป้องกันการบุกรุกทำลายโบราณสถาน

8.6 ช่วยทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจที่จะให้ความรู้และความสวยงามกับนัก
ท่องเที่ยวทั่วไป

8.7 สนับสนุนนโยบายรัฐบาลที่ให้ช่วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศ เพื่อดึงดูดนัก
ท่องเที่ยว

8.8 พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

8.9 ส่งเสริมเมืองพระนครศรีอยุธยาให้ดำรงความเป็น “แหล่งมรดกโลก” ให้ดำรงอยู่สืบ
ไป

บทที่ 1

การดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี

1.1 ที่ตั้ง

วัดนางคำตั้งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยาติดริมคลองบ้านบาตรทางด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง มีคูน้ำล้อมรอบโดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านหลังของวัดติดกับคลองมเหยงคณ์ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโยชยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพิกัดทางภูมิศาสตร์ประมาณเส้นรุ้งที่ 14 องศา 21 ลิปดา 50 พิลิปดาเหนือ และ เส้นแวงที่ 100 องศา 35 ลิปดา 60 พิลิปดาตะวันออก. (แผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5137 IV) บริเวณพื้นที่ของโบราณสถานตั้งอยู่ในเขตชุมชน ที่ตั้งบ้านเรือนบุกรุกและล้ำเข้าไปในเขตโบราณสถาน โดยเฉพาะวิหารหรืออุโบสถที่อยู่ทางด้านหน้าถูกโรงเรียนสร้างทับอยู่

อาณาเขตของวัดนางคำ

- ทิศเหนือ   ติดบ้านเรือนราษฎรและอาณาเขตวัดข้าง
- ทิศใต้   ติดบ้านเรือนราษฎร
- ทิศตะวันออก   ติดบ้านเรือนราษฎรและคลองมเหยงคณ์
- ทิศตะวันตก   ติดคลองกุฎีขาว

1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา

วัดนางคำตั้งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยาติดริมคลองบ้านบาตรทางด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง มีคูน้ำล้อมรอบโดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านหลังของวัดติดกับคลองมเหยงคณ์ ไม่ปรากฏหลักฐานทางด้านเอกสารเกี่ยวกับการก่อสร้างที่แน่นอน คงปรากฏแต่เพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในเอกสารพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2

ส่วนการดำเนินการขุดแต่งทางโบราณคดีก่อนหน้านี้ยังไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากการก่อสร้างบ้านเรือนราษฎรบุกรุกพื้นที่การขุดแต่งโบราณสถานอยู่

1.3 สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน

วัดนางคำตั้งอยู่นอกเกาะเมืองทางทิศตะวันออก ลักษณะแผนผังที่ปรากฏเป็นวัดที่ตั้งในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก โดยมีเจดีย์ทรงระฆังฐานสูงเป็นประธานของวัด วิหารหรืออุโบสถตั้งอยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออกไม่ปรากฏขอบเขตของแนวโบราณสถานเนื่องจากโรงเรียน

สร้างทับและน่าจะเป็นการพังทลายลงจนเกือบหมดของผนังก่ออิฐ ลักษณะแผนผังในสมัยเดิมคงจะถูกล้อมรอบด้วยคลองขนานข้างทั้งทางด้านทิศตะวันตกเป็นคลองกฤติดาว (รูปที่ 1) และทิศตะวันออกเป็นคลองมเหยงคณ์ในชั้นนอกและมีกำแพงวัดเป็นสิ่งกำหนดขอบเขตของโบราณสถานในชั้นในแต่ยังไม่ปรากฏร่องรอยของแนวโบราณสถาน

โบราณสถานวัดนางคำยังคงปรากฏให้เห็นเฉพาะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธานซึ่งมีสภาพเกือบสมบูรณ์ แต่เป็นการทับถมจากการพังทลายของอิฐและดินที่อยู่ในระดับสูงปกคลุมจนถึงส่วนฐานแปลเหลี่ยมขององค์เจดีย์ มีวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วไป สภาพโดยรอบของพื้นที่เป็นเนินสูงติดบ้านเรือนราษฎร

วิหารหรืออุโบสถจะตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธานคาดว่าหันหน้าทางทิศตะวันออก ดังมีรายละเอียดของสภาพโบราณสถานดังนี้

1.3.1 เจดีย์ประธาน (โบราณสถานหมายเลข 1)

เจดีย์ประธานของวัดนางคำนี้ส่วนฐานมีสภาพชำรุดมากเหลือร่องรอยเฉพาะส่วนฐานชั้นบนขึ้นไป ซึ่งเป็นฐานแปลเหลี่ยมทรงสูง สภาพของเจดีย์มองเห็นโครงสร้างภายในเป็นห้องแปลเหลี่ยมและปรากฏร่องรอยของซุ้มทางเข้าที่ส่วนฐานทางด้านทิศตะวันออกมีการทับถมของดินและเศษอิฐจากการพังทลายค่อนข้างสูง (รูปที่ 2-4) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์นี้มีองค์ประกอบพิเศษคือ ฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูง ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปลเหลี่ยมทรงสูงเพียว ส่วนซุ้มฐานถัดขึ้นไปเปลี่ยนจากฐานแปลเหลี่ยมเป็นซุ้มมาลัยเถาฝังทรงกลมองค์ระฆังเพียวขึ้นบัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสองมีเสาหอนรอบฐานฉัตร ส่วนของปล้องโถงหนาใหญ่ (รูปที่ 5) สภาพโดยทั่วไปปรากฏให้เห็นเป็นเนินดินปกคลุมในระดับความสูงของฐานเขียงของเจดีย์ที่ยังคงเหลืออยู่ประมาณ 2 เมตร(รูปที่ 7-9) ระดับของดินที่ปกคลุมพื้นที่โดยรอบประมาณ 0.50 เมตร

1.3.2 วิหารหรืออุโบสถ (โบราณสถานหมายเลข 2)

วิหารหรืออุโบสถเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน สภาพที่เหลืออยู่เป็นพื้นที่ที่ถูกโรงเรียนสร้างทับอยู่มีถนนลูกรังทางเข้าหมู่บ้านตัดผ่านระหว่างเจดีย์ประธานกับวิหารหรืออุโบสถที่อยู่ทางด้านหน้า พื้นที่ทางด้านทิศเหนือมีถนนตัดผ่านเช่นเดียวกัน จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดขอบเขตความกว้าง-ยาวของโบราณสถานได้ ต้องรื้อถึงปลูกสร้างค้ำกล้าวออกก่อนจึงสามารถขุดแต่งได้ทั้งหมด บางส่วนของพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของโบราณสถานซึ่งเป็นพื้นที่ว่างนั้นได้ขุดตรวจสอบเพื่อหาแนวของฐานโบราณสถานตามแนวเดิม พบฐานซุ้มหรือมุขหลังของวิหารหรืออุโบสถบางส่วนซึ่งมีสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวน (รูปที่ 10-14)

บริเวณพื้นที่ด้านทิศเหนือของมิตินทับถมสูงในระดับเท่ากับพื้นถนนและพื้นบนวิหารสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ว่างมีวัชพืชและต้นไม้ขนาดเล็กรูปร่างขึ้นบางส่วน (รูปที่ 16) พื้นที่ทางด้านทิศใต้มี

สะพานสมัยปัจจุบัน ส่วนโบราณสถานอื่นนอกจากนี้ไม่ปรากฏหลักฐานร่องรอยให้เห็นแต่อย่างใด คงปรากฏแต่แนวของกำแพงวัดบางส่วนทางด้านทิศใต้ (รูปที่ 18) ส่วนทางด้านทิศเหนือมีการทับถมในระดับดินที่สูงเท่ากับพื้นถนนและมีถนนตัดผ่านทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกซึ่งคาดว่าน่าจะมีโบราณสถานอยู่ใต้พื้นถนนด้วย (รูปที่ 15,17,19) ประกอบกับพื้นที่ของวัดนางคำเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนและใช้เส้นทางดังกล่าวเป็นทางสัญจร (รูปที่ 20) จึงทำให้โบราณสถานส่วนใหญ่ถูกสร้างทับและถูกรบกวนจากแรงสั่นสะเทือนของยานยนต์ที่ผ่านมา อันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เจดีย์ประธานวัดนางคำมีสภาพชำรุดอย่างน่ากลัว

1.4 การวางผังหลุมขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี

การวางผังหลุมขุดแต่งใช้ระบบตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (GRID SYSTEM) ขนาด 5x5 m. ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด ในการกำหนดจุดตาย (O.FIXED POINT) อยู่ที่จุด BM. 00 ซึ่งทำการสำรวจและวางผังหลุมขุดแต่ง โดยกำหนดให้จุดกึ่งกลางของแกนหลักทั้งสี่ทิศอยู่ที่จุดกึ่งกลางของเจดีย์ประธานเป็นจุดกำหนดตายตัว จากจุดกำหนดตายตัววางเส้นแกน (BASE LINE) ในแนวทิศเหนือ ใต้ และแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยเส้นแกนจะตัดกันตรงจุด O.FIXED POINT พอดี สามารถแบ่งพื้นที่เป็นหลุมขุดแต่งทางโบราณคดีของโบราณสถานวัดนางคำออกเป็น 4 ZONE ดังนี้ (ผังที่)

ZONE1	ครอบคลุมพื้นที่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	การเรียกชื่อหลุมขุดแต่งคือ N1E1,N1E2,...N2E1,...ตามลำดับ
ZONE 2	ครอบคลุมพื้นที่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	การเรียกชื่อหลุมขุดแต่งคือ S1E1,S1E2,...S2E1,...ตามลำดับ
ZONE 3	ครอบคลุมพื้นที่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้	การเรียกชื่อหลุมขุดแต่งคือ S1W1,S1W2,...S2W1,...ตามลำดับ
ZONE 4	ครอบคลุมพื้นที่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	การเรียกชื่อหลุมขุดแต่งคือ N1W1,N1W2,...N2W1,...ตามลำดับ

1.5 เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน

การขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำใช้เทคนิคการขุดแต่ง โดยการขุดลอกชั้นดินทับถมด้วยเครื่องมือหนักประเภท จอบ, เสียมและเครื่องมือประเภทเบา โดยขึ้นอยู่กับ ลักษณะของงาน,สภาพโบราณสถาน และดุลยพินิจของนักโบราณคดีที่ควบคุม โดยแบ่งเทคนิคการขุดแต่งดังนี้

1.5.1 บันทึกรูปภาพพื้นที่ก่อนการดำเนินการที่จะขุดแต่งด้วยภาพถ่าย ทั้งฟิล์มสีและฟิล์มสไลด์ทั้งหมด

1.5.2 การขุดแต่งโดยรอบโบราณสถานใช้วิธีขุดหลุมตรวจสอบหาขอบเขตฐานของโบราณสถานตามผังหลุมขุดแต่ง เพื่อการขุดลอกชั้นดินทับถมให้ถึงชั้นพื้นดินเดิมโดยยึดระดับแนวอิฐชั้นสุดท้ายเป็นเกณฑ์

1.5.3 การขุดแต่งภายในโบราณสถานที่มีการทับถมจะกำหนดตามระดับของแนวโบราณสถานเดิม โดยใช้วิธีขุดหลุมตรวจสอบหาแนวฐานและพื้นเดิมก่อน แล้วขุดแต่งตามระดับของพื้นและฐานเดิม

1.5.4 เมื่อขุดแต่งแล้วเสร็จในแต่ละหลุมขุดแต่ง หรือบริเวณขุดแต่งแต่ละแห่งได้ทำความสะอาดโดยเก็บกวาดทุกครั้ง

1.6 การเก็บหลักฐานและบันทึกข้อมูลของการขุดแต่ง

1.6.1 ทำการถากถางวัชพืช และต้นไม้ขนาดเล็ก เว้นแต่ต้นไม้ขนาดใหญ่

1.6.2 ถ่ายภาพบันทึกสภาพปัจจุบันของโบราณสถาน และสภาพบริเวณพื้นที่ดำเนินการทั้งหมดด้วยภาพสี-สไลด์สี

1.6.3 ทำการสำรวจวงผังครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด พร้อมกำหนดชื่อหลุมขุดแต่ง และชื่อโบราณสถาน

1.6.4 เขียนแบบบันทึกสภาพปัจจุบันรูปตั้ง และ PLAN ของโบราณสถานแต่ละแห่ง พร้อมผังบริเวณทั้งหมด ลงบน DRAFTING FILM กำหนดมาตราส่วนตามความเหมาะสม

1.6.5 ขณะขุดแต่งทำความสะอาด จะจัดเก็บโบราณวัตถุตาม GRID ใส่ถุงพลาสติก

1.6.6 เขียนแบบหลังการขุดแต่ง ลงบน DRAFTING FILM

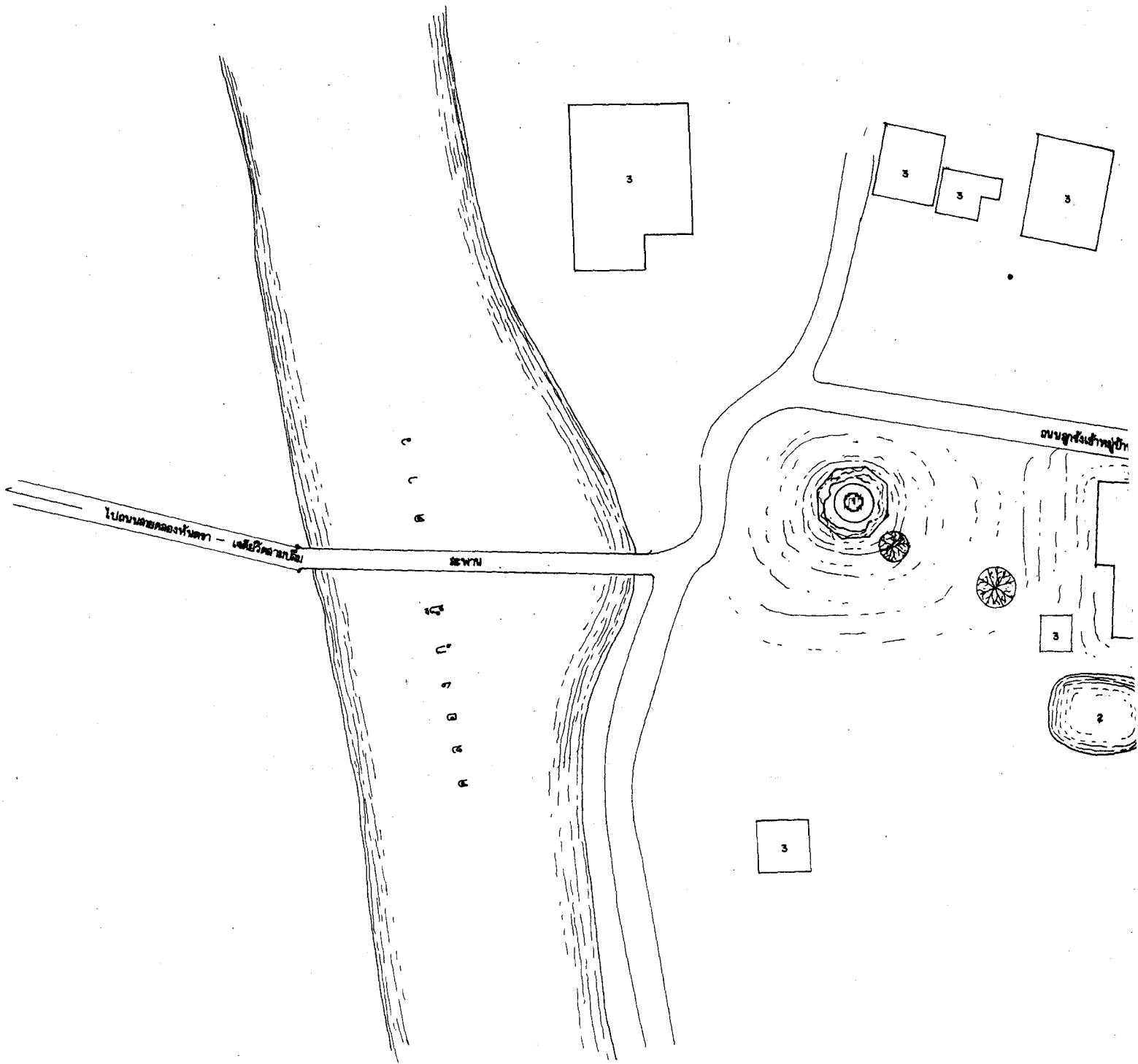
1.6.7 ถ่ายภาพบันทึกสภาพหลังการขุดแต่ง

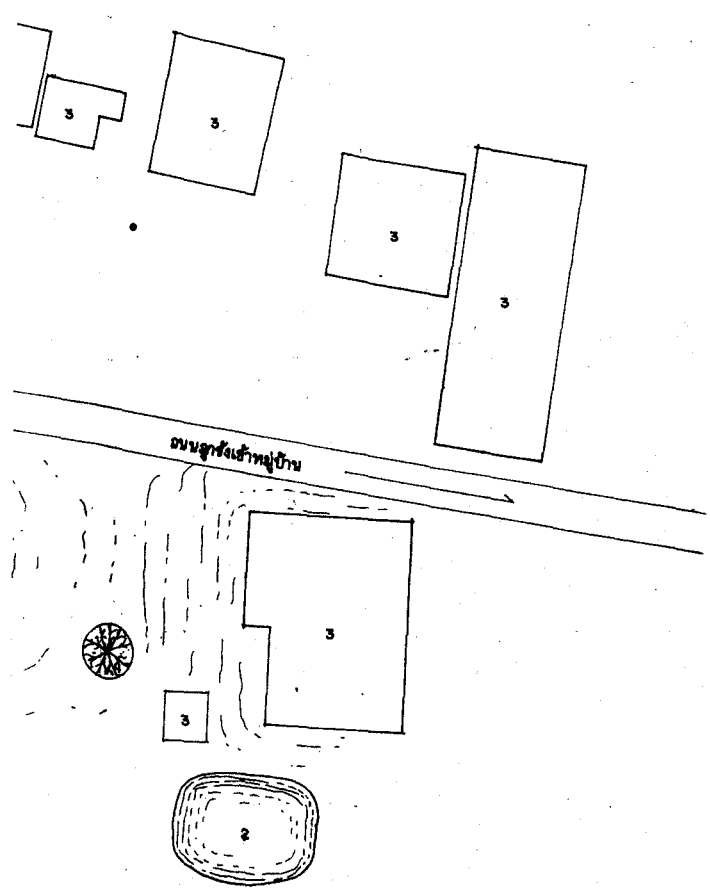
1.6.8 ถ่ายภาพโบราณวัตถุ พร้อมวิเคราะห์ และเขียนภาพลายเส้นของโบราณวัตถุขึ้น

สำคัญ

1.6.9 จัดบันทึกประจำวัน และถ่ายภาพบันทึกการทำงานทุกขั้นตอนของการขุดค้น ขุดแต่ง

1.6.10 จัดทำรายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณสถานวัดนางคำ

ผังผัง

มาตราส่วน 1 : 50,000 (โดยประมาณ)

รายการ

1. เจดีย์ประธาน
2. สระน้ำ
3. บ้านพักอาศัย

ดำเนินการโดย

ทางศูนย์ข่าววัด สุทธิรักษ์สถาน
 ๑๖ หมู่ ๕ ต.เมืองเก่าเมือง
 อ.เมืองปทุมธานี จ.พระนครศรีอยุธยา

ช่างสำรวจ	นายสมคิด ชูพันธ์
ช่างเขียนแบบ	นายธีรยุทธ สิงห์ สมสาทวงศ์
ช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย สมทอง
นักโบราณคดี	นายธรรมชัย ภูมิ
นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	
สถาปนิก	นายสมพงษ์ วัฒนา
ภูมิสถาปนิก	
ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี	

ตรวจวิเคราะห์รูปแบบ

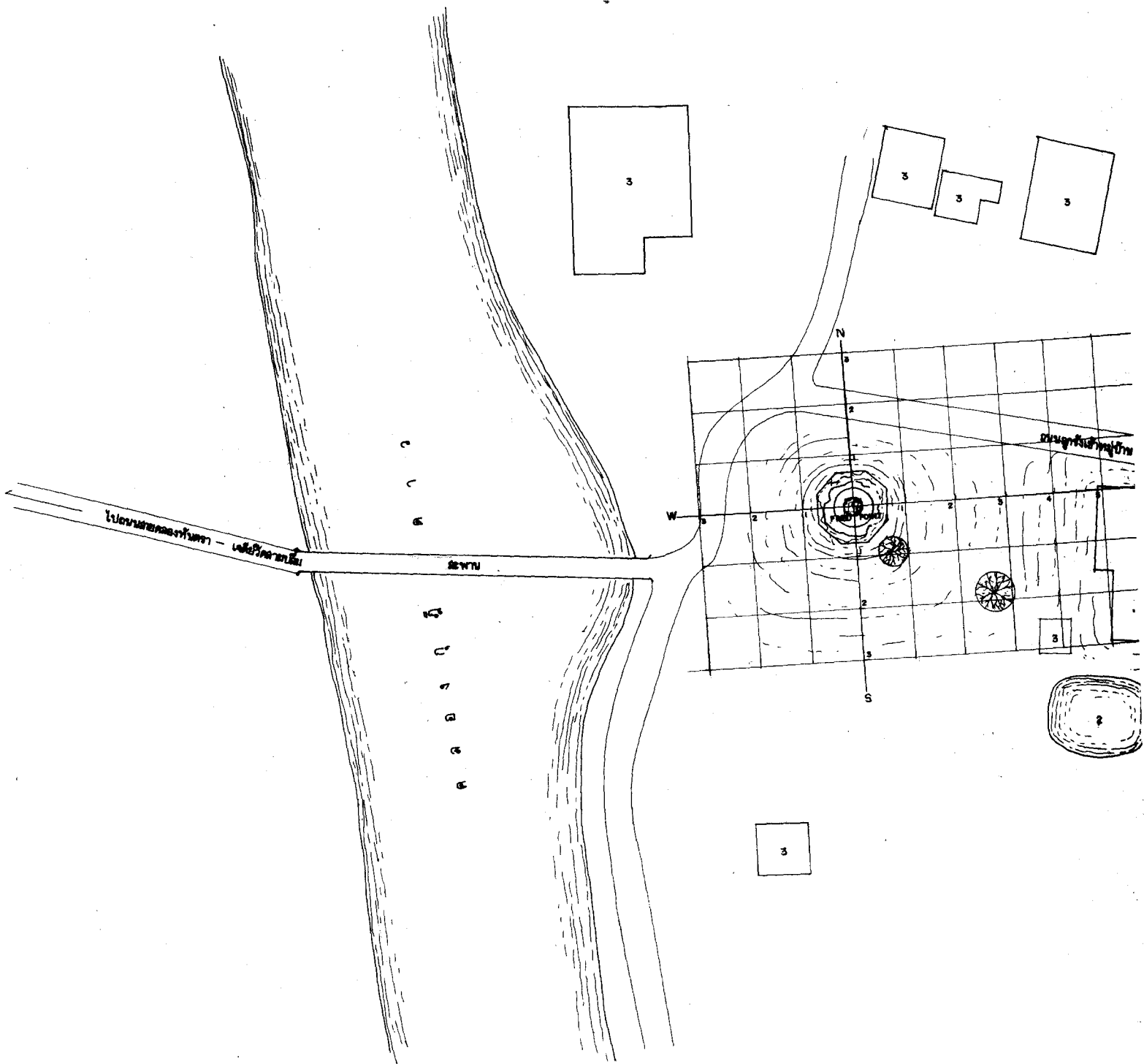
นายช่างศิลปกรรม		
นายช่างโยธา		
นักวิชาการทางศิลป		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
วิศวกร		
ผู้เชี่ยวชาญ		

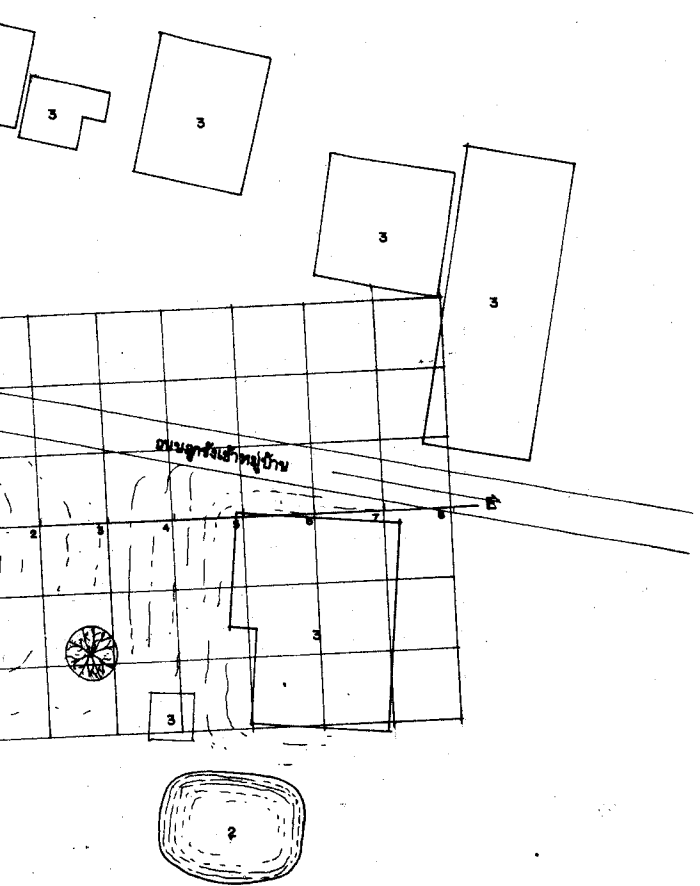
เห็นชอบ/อนุมัติ

หน.ฝ่ายบริหาร		
หน.ฝ่ายโบราณสถาน		
ผู้อำนวยการสำนักงาน		
ผู้อำนวยการสำนัก		
อธิบดี		

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	วันที่	หมายเหตุ	รายชื่อ	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่
1.	นายสมคิด ชูพันธ์					9	1
2.	นายสมพงษ์ วัฒนา						
3.	นายธีรยุทธ สิงห์ สมสาทวงศ์						
4.	นายเฉลิมชัย สมทอง						
5.	นายธรรมชัย ภูมิ						
6.	นายสมพงษ์ วัฒนา						
7.	นายสมคิด ชูพันธ์						
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	วันที่	หมายเหตุ	ดำเนินการในภาคใต้และพิธีกรรมโบราณสถาน			
1.	นายสมคิด ชูพันธ์			มาตราที่ ๑๖ พระนครศรีอยุธยา			
2.	นายสมพงษ์ วัฒนา			กรมศิลปากร			

ผังเค้าโครง

มาตราส่วน 1 : 50,000 (โดยประมาณ)

- รายการ**
1. เสาไฟฟ้า
  2. ลานกีฬา
  3. บ้านพักอาศัย

คำเนิมนงานโดย
 ภาควิชาสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
 ๑๖ หมู่ ๕ ต.เมืองเก่า
 อ.เมืองปทุมธานี จ.ปทุมธานี

ช่างสำรวจ	นายสมชาย ใจดี
ช่างเขียนแบบ	นายวิเศษ ใจดี
ช่างศิลปกรรม	นายสมชาย ใจดี
นักโบราณคดี	นายสมชาย ใจดี
นักประวัติศาสตร์ศิลปะ	
สถาปนิก	นายสมชาย ใจดี
ภูมิสถาปนิก	
ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี	

ตรวจวิเคราะห์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม	
นายช่างโยธา	
นักวิทยาศาสตร์ศิลป์	
นักโบราณคดี	
สถาปนิก	
วิศวกร	
ผู้เชี่ยวชาญ	

วันรอบอนุสรณ์

หน่วยงานราชการ	
หน่วยงานเอกชน	
ผู้อำนวยการสำนักงาน	
ผู้อำนวยการสำนักงาน	
อธิบดี	

ลำดับที่	ชื่อและนามสกุล	วันที่	หมายเหตุ	รายชื่อ	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่
1.	นายสมชาย ใจดี					9	2
2.	นายสมชาย ใจดี						
3.	นายสมชาย ใจดี						
4.	นายสมชาย ใจดี						
5.	นายสมชาย ใจดี						
6.	นายสมชาย ใจดี						
7.	นายสมชาย ใจดี						
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	วันที่	หมายเหตุ	กรมศิลปากร 1 : 250			
1.	นายสมชาย ใจดี						
2.	นายสมชาย ใจดี						

บทที่ 2

โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

2.1 สภาพทั่วไปและลักษณะแผนผัง (แผนผังที่ 1)

วัดนางคำมีลักษณะแผนผังที่ตั้งในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีเจดีย์ทรงระฆังกลมเป็นประธานของวัดรูปทรงของเจดีย์เป็นทรงระฆังฐานสูงตั้งอยู่บนฐานเจียงสี่เหลี่ยมในชั้นแรกและชั้นฐานแปดเหลี่ยมรองรับชุกฐานกลมซึ่งเป็นชุกฐานมาลัยเถาสามชั้นลดหลั่นขึ้นไปรองรับบัวปากระฆังขององค์ระฆัง ส่วนวิหาร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน โดยมีกำแพงวัดเป็นขอบเขตของโบราณสถานซึ่งล้อมรอบด้วยคลองอีกชั้นหนึ่ง

2.2 ลักษณะโบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

2.2.1 เจดีย์ประธาน (โบราณสถานหมายเลข 1) (แผนผังที่ 2-4)

การขุดแต่งเจดีย์ประธาน ไม่สามารถที่จะทำการขุดแต่งส่วนฐานได้ทั้งหมดเนื่องจากเกรงจะเกิดการกระทบต่อความมั่นคงของโครงสร้างองค์เจดีย์ แล้วจึงทำการค้ำยันองค์เจดีย์ตั้งแต่ส่วนฐานจนถึงองค์ระฆังและค้ำยันห้องซุ้มภายในไว้ (รูปที่ 21)

ส่วนฐานมีสภาพชำรุดมาก สภาพฐานชั้นล่างเป็นฐานเจียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 12.80x12.80 เมตร ขอบนอกของฐานมีสภาพการพังทลายสูงจากพื้นเพียง 0.50 เมตร (รูปที่ 27) เท่านั้น ส่วนที่เหลือปรากฏเพียง โครงสร้างของช่องเอ็นฐานทักษิณที่รองรับฐานแปดเหลี่ยมขององค์ระฆังสูงจากระดับพื้นประมาณ 1.80 เมตร นอกนั้นพังทลายลงจนเห็นร่องรอยของเอ็นภายในของฐานที่ก่อขึ้นเป็นห้องแล้วบดอัดด้วยดินและเศษอิฐในช่องพื้นที่ว่าง ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพริยามีการหลุดร่วงของเจดีย์ที่ทำการก่อพอก เปิดให้เห็นเจดีย์องค์เดิมที่ถูกสร้างพอกทับซึ่งหลุดร่วงและพังทลายลงทั้งสี่ด้าน (รูปที่ 22-25) ปรากฏร่องรอยของซุ้มทางเข้าที่ส่วนฐานทางด้านทิศตะวันออก (รูปที่ 26) ซึ่งปรากฏบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกด้านเดียวและฐานรูปเคารพสองข้างของบันได (รูปที่ 28) บันไดทางขึ้นสู่ฐานทักษิณและซุ้มคูหาดังกล่าวเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูนในลักษณะการก่อประกบเข้ากับฐานทักษิณมีขนาด 2x2.20 เมตร สูงจากระดับพื้นประมาณ 1.00 เมตร เสาอิงทั้งสองข้างของราวบันไดทำเป็นฐานปัทม์ซึ่งฐานโดยรอบของฐานทักษิณเจดีย์ประธานที่พังทลายลงหมดน่าจะเป็นชุกฐานปัทม์เช่นเดียวกัน แทนฐานรูปเคารพที่พบทั้งสองข้างของบันไดห่างจากบันไดข้างละ 1.00 เมตร เป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองตั้งอยู่บนฐานเจียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 1.00x1.00 เมตร ส่วนความสูงของฐานที่เหลืออยู่ประมาณ 1.00 เมตร (รูปที่ 29) ถัดขึ้นไปทางด้านทิศตะวันออกของฐานทักษิณปรากฏช่องซุ้มคูหาภายในซึ่งมีสภาพชำรุดพังทลาย จากส่วนของฐานแปดเหลี่ยมจนถึงบัวปากระฆังทรงกลม (รูปที่ 30)

เหนือฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองซึ่งมีสภาพพังทลายคังกล่าว เป็นชุดของชั้นมาลัยเถา กลมสามชั้นลดหลั่นขึ้นไปรองรับบัวปากระฆัง องค์ระฆังมีลักษณะโปร่งเพรียวสภาพแตกร้าวให้เห็นชัดเจน (รูปที่ 31) ถัดจากองค์ระฆังขึ้นไปเป็นชุดส่วนยอดซึ่งประกอบด้วย บัลลังก์เป็นฐาน ปัทมย์อมุมไม้สิบสองรองรับก้านฉัตรและปล้องโฉนซึ่งมีขนาดใหญ่จนต้องมีเสาด้านเพื่อรองรับน้ำหนัก (รูปที่ 32-33)

จากลักษณะการพังทลายของฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองของเจดีย์ประธาน ทำให้ปรากฏหลักฐานของการก่อพอกทับสมัยของเจดีย์ประธานที่ชัดเจน (รูปที่ 34) ส่วนโครงสร้างภายในเป็นห้องซุ้มคูหาเป็นแปดเหลี่ยม (รูปที่ 35) สูงขึ้นไปจนถึงส่วนองค์ระฆัง ซึ่งจากโครงสร้างภายนอกที่เห็นว่าเหนือชุดฐานแปดเหลี่ยมเป็นชั้นมาลัยเถาสามชั้นรองรับบัวปากระฆังทรงกลมนั้น แต่จากโครงสร้างภายในพบว่าห้องคูหาแปดเหลี่ยมนั้นสร้างขึ้นไปจนถึงสิ้นสุดถึงบัวปากระฆัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฐานแปดเหลี่ยมของเจดีย์องค์เดิมเป็นฐานแปดเหลี่ยมขึ้นไปจนถึงบัวปากระฆัง (รูปที่ 36) (ดูรายละเอียดในบทวิเคราะห์)

ดังนั้นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์นี้มีองค์ประกอบพิเศษคือฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูงประมาณ 1.80 เมตร ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพรียว ส่วนชุดฐาน ถัดขึ้นไปเปลี่ยนจากฐานแปดเหลี่ยมเป็นชุดมาลัยเถาสามชั้นฝังทรงกลมองค์ระฆังเพรียวขึ้น บัลลังก์ย่อมุมมีเสาด้านรอบก้านฉัตร ส่วนของปล้องโฉนหนาใหญ่

2.2.2 วิหาร (โบราณสถานหมายเลข 2) (แผนผังที่ 5)

วิหารตั้งอยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกรบกวนในสมัยปัจจุบัน โดยมีโรงหมักเครื่องคองสร้างทับอยู่จึงทำการรื้อถอนก่อนทำการขุดแต่ง (รูปที่ 37-38) จากการขุดแต่งทางโบราณคดีของพื้นที่บริเวณวิหารซึ่งมีความลึกจากระดับดินก่อนขุดแต่งจนถึงระดับล่างสุดความลึกเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร พบว่าวิหารมีแนวแกนกึ่งกลางเดียวกับเจดีย์ประธานวางแผนผังในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก (รูปที่ 39-40) แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมคี่ด้านมีมุขหน้าและมุขหลังมีความกว้าง 11.50 เมตร ความยาว 29.20 เมตร เป็นอาคารขนาด 9 ห้องเสา รวมทั้งมุขหน้าและมุขหลัง

มุขหน้าและมุขหลังมีขนาด กว้าง 3.50 เมตร ยาว 9.20 เมตร ที่มุขหน้าของวิหารเป็นพื้นที่ที่ถูกรบกวนมากจนเหลือเฉพาะส่วนของฐานรากเท่านั้น (รูปที่ 41) ปรากฏฐานช่องซุ้มประตูสองข้างขนาด 1.20 เมตร ส่วนมุขหลังของวิหารอยู่ทางด้านทิศตะวันตกห่างจากเจดีย์ประธานประมาณ 6 เมตร มุขหลังมีสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวนเช่นเดียวกัน จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนพระหินทรายอยู่ที่มุขหลังซึ่งปรากฏแนวของแท่นพระที่มุขหลังด้วย มีขนาด 1.50 x 3 เมตร สูง 1.00 เมตร (รูปที่ 42-43)

วิหารจะถูกล้อมรอบด้วยคันทันดินซึ่งก่อด้วยอิฐเพื่อยกพื้นของฐานวิหารให้สูงกว่าระดับพื้นรอบนอก ประมาณ 0.30 เมตร ห่างจากฐานวิหารนับจากขอบนอกประมาณ 1.00 เมตร ขอบยกพื้นมีขนาดหนา 0.50 เมตร จากการขุดแต่งพบว่าขอบยกพื้นมีการปรับถมพื้นที่รอบนอกทับขอบยกพื้นเดิมซึ่งอยู่ต่ำกว่าประมาณ 0.30 เมตร (รูปที่ 44-45) ฐานของวิหารพบเพียงชุดฐานหน้ากระดาน ฉาบปูนไม่พบชุดฐานปัทม์เนื่องจากสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวน ผันงและฐานทางด้านทิศใต้มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร หนา 1.00 เมตร ปรากฏร่องรอยของการก่อพอกขยายฐานวิหาร (รูปที่ 46) ส่วนผนังและฐานทางด้านทิศเหนือมีสภาพการเคลื่อนตัวออกจากแนวเดิมมากกว่าทางด้านทิศใต้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถูกแรงกดทับจากถนนในปัจจุบันที่ได้ทำการรื้อออกไป (รูปที่ 47) ฐานอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกมีร่องรอยหลักฐานของมุขด้านหน้าและฐานน่าจะเป็นชุดฐานหน้ากระดานเช่นเดียวกัน แต่แนวขอบฐานและร่องรอยของบันไดทางขึ้นบางส่วนรวมทั้งกำแพงวัดทางด้านหน้าถูกขุดหน้าดินหายไปและบ้านเรือนราษฎรทับอยู่ (รูปที่ 48)

เสา บนพื้นวิหารพบแนวเสาสี่เหลี่ยมสองแห่งทางด้านผนังด้านทิศเหนือ มีขนาด 0.80x0.80 เมตร ระยะห่างระหว่างเสา 2.20 เมตร พื้นภายในวิหารมีสภาพการถูกรบกวนและขาดหายไปซึ่งพบเพียงชั้นดินอีกรองรับพื้นอิฐ พบทางด้านผนังทิศตะวันตกมีความสูงเท่ากับระดับพื้นดินเดิมก่อนการขุดแต่งจนถึงระดับล่างสุดประมาณ 1.00 เมตร พบพื้นปูอิฐขนาดขนาด 5x15x30 ซม. สภาพพื้นที่โดยรวมมีการพังทลายและถูกรบกวนเป็นอย่างมาก (รูปที่ 49-50)

ฐานชุกชีไม่ปรากฏขอบเขตที่ชัดเจนเนื่องจากพื้นภายในถูกรบกวนแต่ปรากฏแนวให้เห็นบางส่วนตั้งอยู่บนพื้นภายในของวิหารมีขนาด 5x6 เมตรครอบคลุมแนวเสาแถวละ 2 ต้น ส่วนความสูงของฐานชุกชีไม่ชัดเจนเนื่องจากระดับพื้นได้ถูกรบกวนไปจนหมด

2.2.3 กำแพงวัด (แผนผังที่ 6)

กำแพงวัดพบภายหลังการขุดแต่ง พบเพียงสามด้านคือด้านทิศใต้, ทิศตะวันตกและทิศเหนือ ส่วนกำแพงวัดทางด้านทิศตะวันออกไม่ปรากฏแนวเนื่องจากการไถปรับหน้าดินในสมัยปัจจุบันออกไปจนหมด กำแพงวัดนางคำมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาด กว้าง 26 เมตร (กำแพงวัดทิศตะวันตก) ส่วนความยาวที่ปรากฏภายหลังการขุดแต่งที่กำแพงวัดด้านทิศใต้วัดได้ประมาณ 50 เมตร (รูปที่ 51-52) พบฐานรากของซุ้มประตูทางเข้าที่กำแพงวัดด้านทิศใต้ตรงกึ่งกลางประมาณ 30 เมตร (รูปที่ 53) ซึ่งความยาวของกำแพงวัดน่าจะอยู่ที่ 60 เมตร ความหนาของผนังกำแพงประมาณ 1.00 เมตร ขอบเขตของกำแพงวัดอยู่ห่างจากโบราณสถานหลักภายในประมาณ 5 เมตร ที่มุมกำแพงวัดทิศตะวันตกเฉียงใต้และทิศตะวันตกเฉียงเหนือพบฐานรากของเสาหัวเม็ด (รูปที่ 54-55) กำแพงวัดทิศตะวันตกซึ่งถูกถนนสร้างทับอยู่นั้น ภายหลังการขุดแต่งปรากฏขอบเขตที่ชัดเจน มีความยาว 26 เมตรและปรากฏฐานรากของซุ้มประตูทางเข้าตรงกึ่งกลาง อันเป็นช่องประตูที่สามารถขึ้นจากคลองกุฎีควาเข้าสู่ภายในโบราณสถานได้ (รูปที่ 56)

ส่วนกำแพงวัดทางด้านทิศเหนือ ภายหลังจากจุดแต่งพบว่ามีการสร้างซ้อนทับแนวกำแพงวัดเดิมซึ่งอยู่ตรงตำแหน่งเดียวกัน แต่ที่ระดับพื้นของแนวกำแพงวัดเดิมพบฐานปลูกต้นไม้เรียงรายอยู่ภายในของกำแพงมีขนาด 1.00x1.00 เมตร สูงเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร ห่างจากกำแพงวัด 0.25 เมตร ระยะห่างกัน 2 เมตร (รูปที่ 57)

ระดับพื้นบริเวณของวัดพบ 2 ระดับคือพื้นบริเวณระดับแรกอยู่ระดับเดียวกันกับกำแพงวัดเดิมและฐานปลูกต้นไม้ ส่วนพื้นระดับที่สองเป็นพื้นปูอิฐ โดยนำเศษอิฐหักมาเรียงกันให้เป็นระเบียบแล้วปรับถมระดับด้วยทรายประมาณ 0.15 เมตร ระดับของพื้นสมัยหลังนี้จะปรับสร้างทับกำแพงวัดเดิม ,ฐานเสมา ,ฐานรูปเคารพและฐานปลูกต้นไม้ในสมัยแรก ในระดับพื้นสมัยหลังนี้ยังปรากฏบ่อบัวตั้งอยู่ระดับพื้นสมัยหลังด้วย (รูปที่ 58-60) (ดูรายละเอียดในบทที่ 4)

บทที่ 3

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบโบราณวัตถุชนิดต่าง ๆ จำนวนหนึ่ง แต่โบราณวัตถุที่พบโดยมากมักมีสภาพชำรุด และโบราณวัตถุที่พบเหล่านี้ สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ และแยกประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

3.1 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

3.1.1 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทดินเผา

3.1.2 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทปูนปั้น

3.1.3 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทโลหะ

3.2 โบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา

3.2.1 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากดินเผา

3.2.2 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากหินชนิดต่าง ๆ

3.2.3 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากโลหะ

3.3 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาภายในประเทศ

3.3.1 ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมือง

3.3.2 ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย

3.4 โบราณวัตถุประเภทเครื่องถ้วยที่ผลิตจากแหล่งเตาต่างประเทศ

สรุปการวิเคราะห์ และการกำหนดอายุสมัยของ โบราณวัตถุประเภทต่าง ๆ

3.1 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

3.1.1 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทดินเผา

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทดินเผาที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ โดยมากของที่พบจะเป็นส่วนประกอบของหลังคา ประเภทกระเบื้องเชิงชาย และกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาประเภทต่าง ๆ และจากการขุดแต่งพบว่า กระเบื้องเชิงชายที่พบนั้น ส่วนมากจะพบอยู่ตามบริเวณพื้นที่ขุดแต่งของคัวอาคาร โบราณสถานทางด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ประธาน รวมทั้งกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ก็พบอยู่ตามบริเวณพื้นที่ขุดแต่งของคัวอาคาร โบราณสถานทางด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ประธาน เช่นเดียวกับกระเบื้องเชิงชาย ส่วนประกอบของหลังคาที่พบเหล่านี้ สามารถจัดจำแนกแยกประเภทจากลักษณะลวดลาย และประโยชน์ของการใช้งานซึ่งจะแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

3.1.1.1 กระเบื้องมุงหลังคาหินเผาชนิดต่าง ๆ

กระเบื้องมุงหลังคาหินเผาที่พบจากการขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำ มี 2 แบบ คือ

- กระเบื้องลอน (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

กระเบื้องลอนมีที่เรียกกันเป็นอย่างอื่นว่า “กระเบื้องกาบกล้วย” และ “กระเบื้องลูกฟูก” ซึ่งหมายถึงกระเบื้อง “กาบ” หรือ “กระบู่” ซึ่งมีบางแห่งเรียกว่า “กบู่” หรือ “ลน” หรือ “ลานู” มาจากลักษณะการมุงหลังคาบ้านด้วยไม้ไผ่ผ่าสอง เอาคว่ำอันหงายอัน (ประทีป เฟื่องตะโก : 2540 ; 22)

กระเบื้องลอนที่พบ จากการขุดแต่งประกอบไปด้วยกระเบื้อง 2 ชนิด คือ กระเบื้องตัวเมีย และ กระเบื้องตัวผู้ ซึ่งต่างก็มีขอสำหรับเกี่ยวกระแนงไม้

- กระเบื้องตัวเมีย (รูปที่ 61 ภาพลายเส้นที่ 1)

มีลักษณะแบนกว้าง ยกขอบสองข้าง ทำขอบสำหรับเกี่ยวกระแนงไม้ไว้ได้แผ่นกระเบื้องตอนบน ซึ่งปกติมีลักษณะเป็นปุ่มสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ กระเบื้องตัวเมียพบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_1E_4 , S_2E_3 , S_2E_5 กระเบื้องตัวเมียที่พบจะมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ คือ มีขนาดความยาว 23 เซนติเมตร ความกว้าง 19 เซนติเมตร ความหนา 1 เซนติเมตร แต่ละแผ่นมีน้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณ 810 กรัม

- กระเบื้องตัวผู้ (รูปที่ 62 ภาพลายเส้นที่ 2)

มีลักษณะเหมือนกระบอกไม้ไผ่ผ่าสอง หรือกาบกล้วย มีขอสำหรับเกี่ยวกระแนงไม้ ซึ่งปกติทำเป็นทรงกรวยยาวคล้ายวงช้าง กระเบื้องตัวผู้พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N_1E_3 , S_2E_4 , S_1E_4 , S_3E_3 , S_2E_3 , S_2E_5 กระเบื้องตัวผู้ที่พบจะมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ คือ มีความยาว 27 เซนติเมตร ความยาว 13 เซนติเมตร ความหนา 0.5 เซนติเมตร แต่ละแผ่นมีน้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณ 750 กรัม

กระเบื้องทั้งสองชนิด เมื่อมุงหลังคากระเบื้องตัวเมียจะวางหงาย ปลายกระเบื้องตัวเมียตอนล่างของแถวบนต้องทับบนปลายตอนบนของแถวถัดไป และระยะห่าง ระหว่างกระเบื้องตัวเมียแต่ละแผ่นในแผ่นเดียวกัน จะกำหนดให้พอดีกับความกว้างของกระเบื้องตัวผู้ที่จะมาครอบ และกระเบื้องตัวผู้จะครอบลงที่ขอบของกระเบื้องตัวเมีย และปลายตอนล่างของกระเบื้องแถวบนต้องครอบทับบนปลายตอนบนของกระเบื้องแถวล่าง ทำเช่นเดียวกับวางกระเบื้องตัวเมีย

- กระเบื้องแผ่น

กระเบื้องแผ่นมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กระเบื้องหน้าจั่ว” เคยเข้าใจกันมาก่อนมา “จั่ว” คำนี้คือศัพท์ที่เรียกว่า “จั่ว” สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอธิบายว่า “หน้า” หมายความว่าแบนราบ “ส่วน” “จั่ว” แปลว่ากระเบื้อง เป็นคำอุยวน ดังนั้นกระเบื้องหน้าจั่ว จึงเป็นคำเรียกกระเบื้องแผ่นราบ ส่วนกระเบื้องแผ่นยังมีคำต่อท้าย เพื่อบ่งบอกลักษณะของกระเบื้องแผ่นที่แตกต่างกัน เช่นกระเบื้องเกล็ดเต่า และกระเบื้องดินขอ เป็นต้น

จากการขุดแต่งวัดนางคำ พบกระเบื้องแผ่น จากการขุดแต่งบริเวณกริด S₂E₅, กระเบื้องแผ่น มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 11.5 เซนติเมตร ความยาว 16 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยแต่ละแผ่นหนักประมาณ 360 กรัม (รูปที่ 63 ภาพลายเส้นที่ 3)

3.1.1.2 กระเบื้องเชิงชาย

กระเบื้องเชิงชาย คือ กระเบื้องมุงหลังคาเป็นตัวที่มุงไว้ริมล่างสุดแต่ละค้ำ แต่เรียกเฉพาะ กระเบื้องที่ทำทรงสามเหลี่ยม หรือทรงอื่น และลาดลาดประดับไว้ด้วยเท่านั้น ส่วนกระเบื้องมุงหลังคาปกติ แม้ว่าจะมุงไว้ที่ริมสุดของหลังคาแต่ละค้ำก็ไม่เรียกว่ากระเบื้องเชิงชาย (ประทีป เฟิง ตะโก : 2540 ; 21)

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่โดยรอบของตัวอาคาร โบราณสถานทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ซึ่งกระเบื้องเชิงชายที่ขุดพบเหล่านี้ มีลักษณะลาดลาด และรูปทรงที่แตกต่างกัน จากการขุดแต่งวัดนางคำ พบกระเบื้องเชิงชาย 2 รูปแบบด้วยกัน คือ กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิง ดังนั้นคณะผู้ศึกษาได้จัดจำแนกแยกประเภทของกระเบื้องเชิงชายที่พบตามลักษณะลาดลาดและรูปทรงที่พบได้ดังนี้ คือ

- กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 1 (รูปที่ 64 ภาพลายเส้นที่ 4)

มีลักษณะเป็นกระเบื้องเชิงชายทรงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ ทำกรอบของลายเส้นด้วยเส้นนูนขนาดเล็กกระหนาบด้วยแถวเม็ดประคำ ภายใน ทำองค์เทพธิดาทรงเครื่อง สวมชฎามงกุฎยอดแหลมทรงสูง ส่วนล่างของเทพพนมประดับด้วยลายกระหนก กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 1 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณมีขนาดส่วนฐานกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ความสูง 17 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณชิ้นละ 740 กรัม

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N₁E₃, S₂E₄, S₁E₄, S₂E₆, S₃E₃, S₂E₃, S₂E₅, S₂E₂, N₁E₇ นอก จากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 1 เคยพบที่ วัดโพธิ์ บ้านโปรตุเกส วัดบันไดนาถ วัดท่าขี้เหล็ก เป็นต้นกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 1 ที่พบเป็นกระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา มีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 (ดูรายละเอียด จากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

- กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 2 (รูปที่ 65 ภาพลายเส้นที่ 5)

มีลักษณะเป็นกระเบื้องเชิงชายทรงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ ทำกรอบของลายด้วยเส้นนูนขนาดเล็ก ภายในองค์เทพพนมทรงเครื่องสวมชฎามงกุฎยอดแหลมทรงสูง ส่วนล่างของกระเบื้องเทพพนมประดับด้วยลายกระหนก กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 2 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณมีขนาดส่วนฐานกว้าง 14 เซนติเมตร ความสูง 20 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตรมีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักชิ้นละ 930 กรัม พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N₁E₃, S₂E₄, S₁E₄, S₂E₆, S₃E₃, S₂E₃, S₂E₅, S₂E₂, N₁E₇ นอกจากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 2 เคยพบที่ วัดมหาสมัน วัดธรรมมิกราช

บ้านวิชาเยนทร์ และวัดโคกม่วง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 2 ที่พบนี้เป็นกระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา ซึ่งมีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

- กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 3 (ภาพลายเส้นที่ 6)

มีลักษณะเป็นกระเบื้องทรงสามเหลี่ยมมีขนาดเล็กกว่าแบบที่ 1, 2 แต่ขอบนอกมีหยักเพิ่มและขีดส่วนปลายให้สูงยิ่งขึ้น กรอบของลายทำเป็นเส้นนูน 2 - 3 เส้น และมักจะไม้ทำเม็ดประจำระหว่างเส้นนูนเหล่านี้ มงกุฎยังทำแบบเรียบง่ายแต่ปุ่มแหลมเหนือกรอบกระบังหน้าหายไป กลีบบัวขนาดเล็กกว่าแบบก่อน และ/หรือจำนวนน้อยลงแต่ยังมีลักษณะเรียวยาว รวมถึงลักษณะที่เริ่มทำหยักที่ขอบกลีบดอกไม้ กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณส่วนฐานกว้าง 14 เซนติเมตร ความสูง 14 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณ 320 กรัม พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₁E₄, S₂E₂ นอกจากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 3 เคยพบที่ วัดเจ้าปราบ วัดสุวรรณาวาส วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดขุนแสน เป็นต้น กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 3 ที่พบนี้เป็นกระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 22 (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

- กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 4 (รูปที่ 66)

มีลักษณะเป็นกระเบื้องทรงสามเหลี่ยมมีขนาดเล็กกว่าแบบที่ 1, 2 แต่ขอบนอกมีรอบหยักเพิ่มและขีดส่วนปลายให้สูงยิ่งขึ้น (มีลักษณะคล้ายกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 3) กรอบของลายทำเป็นเส้นนูน 2- 3 เส้น และมักจะไม้ทำแถวเม็ดประจำระหว่างเส้นนูนเหล่านี้ มงกุฎยังทำแบบเรียบง่าย แต่ปุ่มแหลมเหนือกรอบกระบังหน้าต่อไป กลีบบัวมีขนาดเล็กกว่า แบบก่อน และ/หรือจำนวนน้อยลง แต่ยังเป็นลักษณะเรียวยาว รวมถึงลักษณะที่เริ่มทำหยักที่ขอบกลีบคล้ายใบไม้ กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนม แบบที่ 4 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณส่วนฐานกว้าง 11 cm. ความสูง 12 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนัก 210 กรัม พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₃E₃, S₂E₃, N₁E₇ นอกจากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 4 ที่พบนี้เป็นกระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 22 (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

- กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิ่ง (รูปที่ 67 ภาพลายเส้นที่ 7)

กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิ่งมีรูปแบบโครงสร้างโดยรวมแล้วเหมือนกัน จึงจัดไว้เพียงแบบเดียว มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ 11 เซนติเมตร ความสูง 18 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณชิ้นละ 480 กรัม พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₂E₆, S₃E₃, S₂E₆, N₁E₇ นอกจากนี้แล้วกระเบื้องเชิงชายทรงกระจิ่งเคยพบที่ พระราชวังหลวง ตำหนักกำมะเลี่ยน วัดกุฎีดาว วัดสมณโกฎฐาราม เป็นต้น กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิ่งที่พบนี้เป็นกระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา มีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษากระเบื้องเชิงชาย)

3.1.2 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทปูนปั้น

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทปูนปั้น ซึ่งจะพบจากการขุดแต่งบริเวณรอบ ๆ ตัวอาคาร โบราณสถานทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ซึ่งมีลักษณะลวดลายดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษาลวดลายปูนปั้น)

- ชิ้นส่วนปูนปั้น ลวดลายดอกไม้

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_2E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 12 เซนติเมตร ความสูง 8 เซนติเมตร ความหนา 5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณ 400 กรัม

- ชิ้นส่วนปูนปั้น ลวดลายกระจัง

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_2E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 7 เซนติเมตร ความสูง 9 เซนติเมตร ความหนา 4.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณ 280 กรัม

- ชิ้นส่วนปูนปั้น ลวดลายพรรณพฤกษา

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_2E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 15 เซนติเมตร ความสูง 10 เซนติเมตร ความหนา 5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณ 650 กรัม

- ชิ้นส่วนปูนปั้น ลวดลายพรรณพฤกษา (รูปที่ 68 ภาพลายเส้นที่ 8)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N_1E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 26 เซนติเมตร ความสูง 11 เซนติเมตร ความหนา 5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณ 1200 กรัม

- ชิ้นส่วนปูนปั้น (รูปที่ 69 ภาพลายเส้นที่ 9)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N_1E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 10 เซนติเมตร ความสูง 12 เซนติเมตร ความหนา 7 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยหนักประมาณ 460 กรัม

3.1.3 โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทโลหะ

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทโลหะ จำนวนหนึ่งดูจากลักษณะรูปทรง และประเภทการใช้งาน สันนิษฐานว่าเป็นตะปูโลหะที่ใช้สำหรับงานยึดเครื่องไม้บนตัวอาคาร

จากการขุดแต่ง พบตะปูโลหะที่ใช้สำหรับงานยึดเครื่องไม้บนตัวอาคาร ตะปูโลหะที่พบเหล่านี้มีลักษณะรูปทรงที่แตกต่างกันออกไป และใช้สำหรับงานยึดเกาะเครื่องไม้บนหลังคา ของพระอุโบสถ หรือวิหาร ของวัดนางคำ (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษาโลหะและสำริด) ตะปูโลหะที่พบจากการขุดแต่งครั้งนี้ สามารถพบได้ทั่วไป จากการขุดแต่งโบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ดังนั้นตะปูโลหะที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำน่าจะเป็นของที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการงาน

สร้างวัดหรือบูรณะวัดนางคำ ดังนั้นน่าจะมียาอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ คือ มียาอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 22

ตะปูโลหะที่พบเหล่านี้ มีชื่อเรียกกันว่า “ตะปูปลิงปีหล่า” หรือ “ตะปูตะปลิง” ซึ่งขายในแถบป่าไหมป่าเหล็กในเกาะเมือง กล่าวกันตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ตะปูตะปลิงนั้นทำขึ้นแถบบ้านท่าโขลงในแขวงทุ่งแก้วทางฝั่งตะวันออกของคลองสระบัว (ด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา)

ตะปูโลหะที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ มีรูปทรงและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบดังนี้ คือ

แบบที่ 1 ตะปูปลายแหลมข้างเดียว บริเวณส่วนหัวมีลักษณะคล้ายปุ่ม สำหรับใช้ค้อนตอกพบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_2E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ย มีความยาวประมาณ 12 – 15 เซนติเมตร มีความหนาประมาณ 1.2 – 1.5 เซนติเมตร (รูปที่ 70 ภาพลายเส้นที่ 10)

แบบที่ 2 ตะปูลักษณะคล้ายตัวยู U มีปลายทั้งสองข้างงอพับเป็นมุมฉากปลายแหลม ส่วนมากมักมีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ 1 พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S_2E_3 มีขนาดโดยเฉลี่ย มีความยาวประมาณ 14 – 15 เซนติเมตร มีความหนาประมาณ 1.5 – 1.8 เซนติเมตร (รูปที่ 70 ภาพลายเส้นที่ 11)

3.2 โบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา

3.2.1 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากดินเผา

จากการขุดแต่งวัดนางคำ พบชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากดินเผาจำนวน 1 ชิ้น ซึ่งพบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N_1W_1 ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ

- ชิ้นส่วนรัศมีของพระพุทธรูปดินเผาขนาดใหญ่ ทำรัศมีเป็นรูปเปลวเพลิงแบบดอกบัวตูม ด้านในเจาะรูสำหรับเสียบกับเศียร มีขนาดเฉลี่ยโดยประมาณ ความกว้าง 10 เซนติเมตร ความสูง 19 เซนติเมตร ความหนา 1 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ย 950 กรัม (รูปที่ 71 ภาพลายเส้นที่ 12) ชิ้นส่วนที่พบนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นศิลปะอยุธยาและน่าจะมียาอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – 22

3.2.2 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากหินชนิดต่าง ๆ

จากการขุดแต่งวัดนางคำ พบชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูป (บริเวณเม็ดพระศก) ทำจากหินทรายสีเขียว มีสภาพชำรุดแตกหักมาก ทำเม็ดพระศกขนาดใหญ่ขมวดแบบก้นหอย สันนิษฐานเบื้องต้นว่า น่าจะเป็นศิลปะอยุธยาตอนกลาง มียาอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 23 พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N_1W_1 มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ความกว้าง 10 เซนติเมตร ความยาว 20 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณ 670 กรัม (รูปที่ 72 ภาพลายเส้นที่ 13)

3.2.3 พระพุทธรูปและชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากโลหะ

จากการขุดแต่งพระพุทธรูป และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปที่ทำจากโลหะสำริด จำนวนหนึ่ง (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษาพระพุทธรูปโลหะสำริด) พระพุทธรูปที่พบจะมีการทำรูปแบบ และพุทธลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น การทำพระชัยวัฒน์ พระพุทธรูปบูชา เป็นต้น พระพุทธรูปที่พบเหล่านี้ เช่นพระพุทธรูปที่นิยมทำในสมัยอยุธยา ซึ่งมีรูปแบบและพุทธลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือรูปแบบเดียวกัน เช่น การทำพระชัยวัฒน์ ซึ่งสามารถพบได้โดยทั่วไปตามโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น วัดกุฎีดาว วัดจักรวรรดิ วัดมเหยงคณ์ วัดสมณโกฏฐาราม เป็นต้น

พระพุทธรูปสำริดที่พบส่วนมากจะพบจากการขุดแต่งโบราณสถาน เช่น องค์เจดีย์ประธาน วิหารด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ซึ่งพระพุทธรูปที่พบส่วนมากมีสภาพชำรุดแตกหัก เสียหายเป็นจำนวนมาก พระพุทธรูปสำริด และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปสำริดที่พบจากการขุดแต่ง จะมีรูปแบบ และลักษณะ เช่น พระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา และน่าจะมียุคอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 23

พระพุทธรูปสำริด และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปสำริดที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำมีพุทธลักษณะ และรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

- ชิ้นส่วนของยอดมงกุฎของพระพุทธรูปสำริด (รูปที่ 73)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₁E₁ มีสภาพชำรุดมาก มีลักษณะเป็นส่วนยอดมงกุฎของพระพุทธรูปสำริด มีลักษณะเป็นยอดชฎาทรงสูงยอดแหลม ตกแต่งด้วยลายกระจังตาอ้อย และลายดอกไม้ มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร ความสูง 10.5 เซนติเมตร ความหนา 1.5 เซนติเมตร มีน้ำหนักโดยเฉลี่ย 210 กรัม

- ชิ้นส่วนฐานของพระพุทธรูปสำริด (รูปที่ 74)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₁E₁ มีสภาพชำรุดมาก มีลักษณะเป็นชิ้นส่วนฐานของพระพุทธรูปสำริด มีร่องรอยการลงรักปิดทอง ทำเป็นฐานสูงทรงกลม ฐานส่วนบนทำเป็นฐานกลีบบัวมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ส่วนบนมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8 เซนติเมตร ส่วนล่างมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร มีความสูงประมาณ 8 เซนติเมตร ความหนาประมาณ 0.3 เซนติเมตร มีน้ำหนักประมาณ 490 กรัม

- ชิ้นส่วนหน้าค้ำของพระพุทธรูปสำริด (รูปที่ 75 ภาพลายเส้นที่ 14)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₂E₃ มีสภาพชำรุดมาก พบเฉพาะหน้าค้ำและพระบาทด้านซ้ายมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องข้างในทำจากแกนดิน ความกว้าง 4 cm. ความสูง 4 cm. ความหนา 0.5 เซนติเมตร มีน้ำหนัก 40 กรัม

- ชิ้นส่วนพระบาทของพระพุทธรูปสำริด (รูปที่ 76 ภาพลายเส้นที่ 15)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₂E₃ มีสภาพชำรุดมาก เช่นพระบาทของพระพุทธรูปสำริด ทรงประทับยื่น มีร่องรอยของการลงรักปิดทองบริเวณใต้พระบาทมีเดือยยึดติดกับแท่นฐาน ความกว้าง 4 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ความหนา 0.3 เซนติเมตรมีน้ำหนัก 150 กรัม

- เศียรพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์) (ภาพลายเส้นที่ 16)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด S₂E₃ มีสภาพชำรุดมาก พบเฉพาะส่วนที่เป็นเศียรพระ เป็นพระพุทธรูปสำริดทรงสวมชฎามงกุฎทรงสูง มีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณความกว้าง 3.5 เซนติเมตร ความสูง 7.5 เซนติเมตรหนา 2 เซนติเมตรมีน้ำหนักโดยเฉลี่ย 70 กรัม

- พระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์) (รูปที่ 77 ภาพลายเส้นที่ 17)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N₁E₅ มีสภาพชำรุด พระเศียรหัก ทรงประทับนั่งฐานสูงแสดงสมาธิ ทรงสวมชฎา ส่วนฐานกว้าง 7 เซนติเมตร สูง 14 เซนติเมตร หนา 0.5 เซนติเมตร มีน้ำหนัก 200 กรัม

- ชิ้นส่วนสตูปล้างอง (ภาพลายเส้นที่ 18)

พบจากการขุดแต่งบริเวณกริด N₁E₅ มีสภาพชำรุด เช่น ชิ้นส่วนสตูปล้างองมีลักษณะรูปทรงเป็นเจดีย์ทรงลังกา ความกว้าง 6 เซนติเมตร สูง 6 เซนติเมตร มีน้ำหนัก 20 กรัม

3.3 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นมาจากแหล่งเตาภายในประเทศ

จากการศึกษาทางโบราณคดี ในบริเวณเกาะเมืองอยุธยา โดยเฉพาะเขตชุมชน พระราชวัง และแหล่ง หรือ ย่านตลาด การค้า ได้พบเครื่องปั้นดินเผาหลากหลายชนิดทั้งของที่ผลิตขึ้นภายในและต่างประเทศ ทั้งในแม่น้ำและบนบก จึงกล่าวได้ว่า เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้เป็นหลักฐานสำคัญที่จะยืนยันเรื่องราว และข้อมูลการค้าทำให้สามารถมองภาพในการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและวิถีชีวิตภายในกรุงศรีอยุธยา เป็นรูปแบบมากขึ้น โดยมีเครื่องปั้นดินเผาเป็นองค์ประกอบอันสำคัญอย่างหนึ่งในหลาย ๆ สิ่งที่สำคัญ

3.3.1 ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมือง

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา จำนวนหนึ่ง ซึ่งชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบเหล่านี้ ส่วนมากจะเป็นชิ้นส่วนของปาก ไหล่ ลำตัว ก้นของภาชนะ ซึ่งชิ้นส่วนของภาชนะที่พบเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นชิ้นส่วนของภาชนะประเภทหม้อก้นกลม ชาม หรือถ้วย อ่าง หรือ บางครั้ง ทำหม้อขนาดเล็ก ๆ และชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบมีเทคนิควิธีการทำ เช่น ขึ้นรูปด้วยมือ และแป้นหมุน ตกแต่งลวดลายและวิธี ขูดขีดลาย กดประทับ และการตีลาย พบจากการขุดแต่งบริเวณด้านทิศเหนือของอุโบสถ (ภาพลายเส้นที่ 19) (ดูรายละเอียดจากรายการศึกษาดินเผาเนื้อดินธรรมดา Earthen ware)

ภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาที่พบเหล่านี้สามารถพบได้โดยทั่วไป ตามแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพราะเป็นของที่สามารผลิตขึ้นมาใช้ได้เองในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดแต่งที่วัดนางคำ สามารถกำหนดอายุสมัยได้ว่าน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 23 เนื่องจากพบร่วมกับ ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง - ชิง ของจีน ดังนั้นภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมืองจึงน่าจะมีอายุสมัยเดียวกับภาชนะดินเผาที่พบดังกล่าว

- ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินแกร่ง (Stone ware)

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่งจำนวนหนึ่ง ซึ่งส่วนมากจะมีสภาพชำรุด พบจากการขุดแต่งบริเวณตัวอาคารทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน และของที่พบจะเป็นชิ้นส่วนของภาชนะประเภท อ่าง ขวด ครก หรือ กระจุก (ภาพลายเส้นที่ 20) (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษาภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stone ware) ภาชนะดินเผาที่พบเหล่านี้สันนิษฐานเบื้องต้นว่าน่าจะมีผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมืองเนื่องจากภาชนะที่พบเหล่านี้ไม่มีลักษณะที่เป็นรูปแบบเฉพาะว่าผลิตมาจากแหล่งเตาอื่นใด และภาชนะดินเผาเหล่านี้ ยังพบร่วมกับภาชนะดินเผาที่ผลิตมาจากแหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง - ชิง ซึ่งน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง - ชิง ซึ่งน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับภาชนะดินเผาที่ผลิตมาจากแหล่งเตาดังกล่าว คือ น่าจะมีอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 23

3.3.2 ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย

ศรีสัชนาลัยมีฐานะเทียบเท่ากับเมืองสุโขทัยในสมัยสุโขทัยตอนต้น ดังหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 (กรมศิลปากร, 2539 : 39) ที่กล่าวถึงพ่อขุนศรีนาวนำถม ครองสองนครศรีสัชนาลัย - สุโขทัย แต่ต่อมาศูนย์กลางการปกครองของสุโขทัยได้ตั้งอยู่ที่เมืองสุโขทัยอย่างสมบูรณ์ เมืองศรีสัชนาลัย จึงลดฐานะลงเป็นเมืองลูกหลวง

แหล่งเตาศรีสัชนาลัย หรือเมืองสวรรค์โลก เป็นกลุ่มเตาผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เรียงรายอยู่บริเวณลำน้ำยมโดยกระจายห่างออกไปเป็นระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร จากบริเวณบ้านป่ายางจนถึงบ้านหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เตาบ้านป่ายาง กับ เตาบ้านเกาะน้อย และบริเวณใกล้เคียงโดยกลุ่มเตาบ้านเกาะยังมีการพัฒนาการมาจากเตาบ้านป่ายาง เป็นที่ยอมรับกันว่าแหล่งเตาศรีสัชนาลัยมีมาตั้งแต่สมัยก่อนราชวงศ์พระร่วงแห่งอาณาจักรสุโขทัยและสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา

เครื่องปั้นดินเผา จากแหล่งเตาเมืองศรีสัชนาลัย ประกอบไปด้วยภาชนะหลากหลายประเภท เช่น ถ้วย ชาม คมที ขวด จาน กระจุก เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตาศรีสัชนาลัยที่พบจากการขุดแต่งครั้งนี้ เป็นเศษภาชนะดินเผาประเภท จาน ชาม ซึ่งอยู่ในสภาพชำรุด และเป็นกลุ่มภาชนะเครื่องถ้วยที่ตกแต่งพื้นผิวภาชนะ ด้วยการเขียนลายสีดำ หรือสีน้ำตาลได้เคลือบ การตกแต่ง

ลวดลายพันธุ์พฤกษา พบจากการขุดแต่งบริเวณตัวอาคารทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน (ภาพถ่ายเส้นที่ 21) (ดูรายละเอียดจากตารางการศึกษาภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่ง Stone ware) สามารถกำหนดอายุได้ว่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 21

3.4 โบราณวัตถุประเภทเครื่องถ้วยที่ผลิตจากแหล่งเตาต่างประเทศ

จากหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ทั่วโลก สามารถยืนยันได้เป็นอย่างดี ถึงการติดต่อกันระหว่างดินแดนต่าง ๆ ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การติดต่อกันเหล่านี้ ดำเนินไปภายใต้จุดมุ่งหมายหลากหลายประการ เช่น ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเผยแพร่วัฒนธรรม ศาสนา ฯลฯ และการติดต่อกันนี้ยังนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และวิทยาการต่าง ๆ ด้วย

- เครื่องถ้วยจีน

จีนได้เดินทางมาค้าขาย กับกลุ่มชนทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลาอันยาวนาน ซึ่งจะพบหลักฐานอันเป็น โบราณศิลปวัตถุของจีนที่มีอายุอยู่ในสมัยราชวงศ์ซัน 206 ปี ก่อน ค.ศ. 220 (พ.ศ. 337 – 763) แล้ว แต่พบน้อยมาก หลักฐานที่เด่นชัดจริง ๆ นั้นอยู่ในสมัยราชวงศ์ถัง ค.ศ. 618 – 907 (พ.ศ. 116 – 1450) เป็นต้นมา (ฉัฎฐภัทร จันทรวิช, 2537 : 11) ซึ่งกลุ่มชนทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกับประเทศไทยนั้น มีสินค้าประเภทของพื้นเมืองหลายชนิดที่จีนต้องการ เช่น เครื่องหม้อ ขี้ผึ้ง หนังกัดัว เขาสัตว์ และเครื่องเทศชนิดต่าง ๆ ส่วนจีนก็มีการผลิตผลหลายอย่างที่ไทยต้องการ เช่น ผ้าแพร ผ้าไหม เครื่องประดับ เครื่องถ้วยชาม เป็นต้น

เครื่องถ้วยจีนเป็นเครื่องถ้วยที่มีพัฒนาการด้านการผลิตยาวนานกว่าเครื่องถ้วยชนิดใด ๆ ในโลกและเป็นเครื่องถ้วยต้นแบบที่สำคัญให้กับเครื่องถ้วยในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ เช่น พม่า จีน ไทย เวียดนาม ฯลฯ รวมทั้งประเทศในแถบยุโรป เช่น อังกฤษ และเยอรมัน เป็นต้น นอกจากเครื่องถ้วยจีนมีลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนมีคุณภาพดีกว่าเครื่องถ้วยชนิดอื่น ๆ เครื่องถ้วยจีนที่พบในประเทศไทยมีหลากหลายรูปแบบ มักพบตามองค์เจดีย์ ฐานของพระอุโบสถ หรือวิหาร มีทั้งสภาพสมบูรณ์ และแตกหัก ซึ่งถูกนำเข้ามาจากหลายหลายแหล่งเตาในประเทศจีน และจากการที่เครื่องถ้วยจีน สามารถกำหนดอายุได้ค่อนข้างแน่นอน จึงมีการวิเคราะห์ยุคสมัยและแหล่งผลิตกันอย่างแน่ชัด ซึ่งสามารถจำแนกแยกออกได้เป็น 6 สมัยด้วยกัน (ดูเครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย) ซึ่งแต่ละสมัยก็มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป และในยุคสมัยเดียวกันก็ยังคงปรากฏความแตกต่างของรูปทรงและลวดลายอีกด้วย

ตามโบราณต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และในแม่น้ำรอบเกาะเมืองโดยเฉพาะเกาะเรียนได้พบ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชวยวน หมิง เป็นจำนวนมาก อันเป็นเครื่องยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทยที่มีมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรื่องนี้มีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจนในพงศาวดารของจีน

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบเครื่องถ้วยจีนกระจายอยู่ โดยรอบพื้นที่รอบ ๆ ตัวอาคารทางด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ประธาน ซึ่งสามารถแยกแยะเครื่องถ้วยจีนที่พบได้ 2 สมัย คือ

- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

สมัยราชวงศ์หมิงของจีนมีอายุร่วมเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจน ซึ่งบันทึกของราชวงศ์หมิงเกี่ยวกับอาณาจักรสยาม ซึ่งมีการบันทึกไว้ว่า “เสียนหลอกวู้” หมายถึงอยุธยาเดิมได้แบ่งเป็นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ หลอฮัว และสจวน (นักประวัติศาสตร์ตีความว่า คือ อาณาจักรละโว้ และอาณาจักรสุโขทัย ตามลำดับ) ต่อมา สจวนทำสงครามกับ หลอฮัว และสจวนเป็นฝ่ายรับชัยชนะ “ตรงกับ ค.ศ. 1367 ซึ่งเป็นหลักจากที่ พระเจ้าอู่ทองทรง สถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้นใน ค.ศ. 1350 ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอู่ทองของราชวงศ์หมิง ซึ่งจากหลักฐานดังกล่าวทำให้เราทราบว่า อาณาจักรอยุธยามีการติดต่อกับราชวงศ์หมิงอย่างแน่นอน และแนบแน่น และในสมัยราชวงศ์หมิงนี้เอง สยาม (อยุธยา) ได้ส่งคณะทูตไปจีนเรื่อยมาจนถึง ค.ศ. 1643 (พ.ศ. 2196) ซึ่งเป็นปีก่อนที่ราชวงศ์หมิงจะหมดอำนาจลง และมีการเปลี่ยนแปลงคณะทูตกันบ่อยครั้ง คือ ทูตจากสยาม ไปจีน รวม 97 ครั้งทีเดียว

เครื่องถ้วยส่วนใหญ่ของราชวงศ์หมิงมักเป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องกระเบื้องที่เรียกว่า PORCELAIN อันเป็นเครื่องถ้วยที่มีลักษณะที่สวยงามที่สุดในบรรดาเครื่องถ้วยด้วยกัน ซึ่งจะแต่งลวดลายได้เคลือบบนพื้นสีขาวด้วยสีน้ำเงิน เรียกว่า เครื่องลายคราม นอกจากนี้ก็มีเครื่องถ้วยที่ตกแต่งด้วยวิธีเขียนสีบนเคลือบ หรือที่เรียกว่า เครื่องลงยา นอกจากนี้ยังมีเครื่องสามสี และเครื่องห้าสี ซึ่งลักษณะและลวดลายที่แตกต่างกันไปนี้ ก็เพื่อ ความสวยงามและเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของจีน ซึ่งการตกแต่งเครื่องถ้วยมีทั้งเขียนสีเคลือบ (OVERGLAZE) และเขียนสีใต้เคลือบ (UNDERGLAZE)

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิงจำนวนหนึ่ง ซึ่งพบกระจายอยู่ตามพื้นที่การขุดแต่งรอบ ๆ ตัวอาคารโบราณสถาน ทางด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์ประธาน นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิงในโบราณสถานใกล้เคียง ๆ กับวัดนางคำ เช่น วัดสมณโกฎฐาราม วัดกุฎีขาว วัดจักรวรรดิ วัดมเหยงคณ์ เป็นต้น รวมถึงภายในตัวเกาะเมืองอยุธยาด้วย ทำให้สามารถยืนยันได้เป็นอย่างดีถึงความนิยมของเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงในสมัยอยุธยาเป็นอย่างดี

- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงประเภทเขียนลายครามใต้เคลือบ

เครื่องถ้วยจำพวกนี้มีมาตั้งแต่ในสมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเขียนลายใต้เคลือบด้วยสีน้ำเงิน ซึ่งเรียกว่า เครื่องลายคราม เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงประเภทเขียนลายครามใต้เคลือบที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำ พบชิ้นส่วนลำตัว ก้น ของภาชนะประเภทถ้วยชาม ซึ่งพบบริเวณกริด S_2E_3 เศษภาชนะเครื่องถ้วยที่พบเหล่านี้ ส่วนมากเป็นชิ้นส่วนของภาชนะประเภท ถ้วย

ขาม งาน ซึ่งมีลวดลายประเภทพันธุ์พฤกษา (ภาพลายเส้นที่ 22) ซึ่งเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิงเหล่านี้สามารถพบได้โดยทั่วไปภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22

- เครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิง

ภายหลังจากปัญหาทางการเมืองภายใน สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย ส่งผลให้พวกต๋องต้า หรือ พวกแมนจูได้เข้ามายึดอำนาจการปกครองจากราชวงศ์หมิง และสถาปนาราชวงศ์ชิงขึ้น ในราวพุทธศตวรรษที่ 22 อุตสาหกรรมการค้าและการผลิตเครื่องถ้วยของจีนได้เริ่มเปิดดำเนินการขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการผลิตเครื่องถ้วยเตาหลวงที่เมืองจิงเต๋อเจิ้น รูปทรง และเทคนิคการผลิตเครื่องถ้วยได้รับการพัฒนาขึ้นมาใช้ต่างจากเครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์หมิง ทั้งจำนวนและการผลิตที่ผลิตขึ้นมาทีละจำนวนมาก ลวดแบบของลวดลายที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าคังซี (พ.ศ. 2205 – 2265)

การผลิตได้รับความเจริญอย่างมาก มีการประทับลวดลาย หรือเครื่องหมายเพื่อเป็นตัวแทนเครื่องหมายของแหล่งผลิต บนก้นภาชนะด้านนอก ซึ่งสามารถนำมาใช้ศึกษาและเปรียบเทียบอายุสมัยได้แทนการใช้เครื่องหมายปีรัชกาลที่นิยมทำกันมาแต่เดิมในสมัยราชวงศ์ หมิง

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบเศษภาชนะดินเผาประเภทนี้ค่อนข้างน้อย เป็นชิ้นส่วนบริเวณลำตัว และก้นของภาชนะเครื่องลายคราม หรือเขียนครามได้เคลือบ ตกแต่งด้วยลวดลายดอกไม้ และลายสัตว์ในเทพนิยายโบราณ มังกรคั่นเมฆ โค้งเส้นค่อนข้างบอบบาง เขียนทับกันหลายครั้ง ด้วยสีโคบอลต์ที่ค่อนข้างบางและใส คล้ายการแรงาบนพื้นสีขาว เป็นภาชนะทรงถ้วยหรือชามซึ่งรูปทรงและลักษณะของภาชนะเหล่านี้ พบได้ทั่วไปตามแหล่งเมืองและชุมชน โบราณในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ของประเทศ รวมทั้งตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก รอบอ่าวไทย และบริเวณรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาสันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 22 - 23

3.5 สรุปการวิเคราะห์ศึกษาและการกำหนดอายุของโบราณวัตถุที่พบทั้งหมดจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ

จากการขุดแต่งวัดนางคำพบโบราณวัตถุประเภทต่าง ๆ ซึ่งสามารถทำการศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดอายุสมัยของโบราณวัตถุที่พบเหล่านี้ โดยแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. โบราณวัตถุประเภทส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น กระจังเชิงชาย กระจังมุงหลังคาดินเผา ประเภทกระจังเบื้องลอน (กระจังกาบกล้วย) ตะปูโลหะที่ใช้ยึดเครื่องไม้ และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของปูนปั้น ที่ใช้ประดับตามตัวอาคารโบราณสถาน ซึ่งของที่พบเหล่านี้ น่าจะเป็นของที่นำมาใช้ในคราวก่อสร้าง หรือบูรณะวัดนางคำ โดยเฉพาะกระจังเชิงชายนั้น สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับกระจังเชิงชายที่พบจากแหล่งโบราณสถานแห่ง

อื่น ได้ ซึ่งกระเบื้องเชิงชายที่พบจากวัดนางคำ มีลักษณะรูปทรง และสวดลายแบบเดียวกับ กระเบื้องเชิงชายที่พบที่ วัดสมณ โกฎฐาราม วัดมเหยงคณ์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งน่าจะมียุขตั้งแต่ช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 20 – 22 ดังนั้น โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมที่พบทั้งหมด น่าจะมีอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ คือ มีอายุช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 – 22

2. โบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนา

จากการขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำ พบโบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนมากที่พบจะเป็นชิ้นส่วนของพระพุทธรูปดินเผา, เนื้อหิน และ พระพุทธรูปที่ทำจากโลหะสำริด โดยเฉพาะพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์) พบมากที่สุด ซึ่งพระพุทธรูปที่พบเหล่านี้เป็นของที่นิยมทำแพร่หลายในสมัยอยุธยา และสามารถพบได้โดยทั่วไปตาม โบราณสถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เช่น ที่วัดสมณ โกฎฐาราม วัดจักรวรรค์ วัดมเหยงคณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบพระชัยวัฒน์ ที่มีรูปแบบ และลักษณะเช่นเดียวกันกับที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำ ดังนั้นการกำหนดอายุของพระพุทธรูปชนิดต่าง ๆ ที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำนั้น สันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า พระพุทธรูปเหล่านี้ น่าจะนำเข้ามาหรือสร้างขึ้นมาในสมัยเดียวกับวัดนางคำ ดังนั้นจึงน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 – 22

3. โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาในประเทศ

จากการขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำ พบโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผา ซึ่งภาชนะที่พบเหล่านี้มักมีสภาพชำรุด และกระจายอยู่โดยทั่วไปของพื้นที่การขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำ ภาชนะดินเผาที่พบมีแหล่งผลิตมาจากหลายแหล่งเตาด้วยกัน เช่น ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมือง แหล่งเตาสุโขทัย – ศรีสัชนาลัย เป็นต้น จากการที่พบภาชนะดินเผาหรือชิ้นส่วนของภาชนะอยู่ร่วมกันหรือปะปนกันเนื่องจากภาชนะเหล่านี้บางแหล่งเตา เช่น เตาสุโขทัย – ศรีสัชนาลัย จะผลิตภาชนะเหล่านี้ขึ้นมาเพื่อเป็นสินค้าสำหรับส่งออกไปขายยังเมืองต่าง ๆ และภาชนะดินเผาหรือเครื่องถ้วยที่พบเหล่านี้ บางแหล่งเตาจะทำสืบทอดกันมา ดังนั้นการกำหนดอายุสมัยของภาชนะดินเผา และเครื่องถ้วยที่พบจะมีอายุแตกต่างกันออกไป และบางแหล่งยังมีการผลิตที่สืบทอดกันมา ดังนั้นการกำหนดอายุภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นจากแหล่งเตาภายในประเทศที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำ น่าจะมีการนำเข้ามาใช้งานในวัดนางคำ และอาจมีบางส่วนที่เป็นชิ้นส่วนของภาชนะดินเผาที่ถูกนำมาพร้อมกับดินที่นำมาหริบถม หรือเตรียมพื้นที่ในการสร้างวัดนางคำ

ดังนั้นจึงได้กำหนดอายุของภาชนะดินเผา หรือเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นจากแหล่งเตาภายในประเทศ โดยสันนิษฐานเบื้องต้นว่า น่าจะมีอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ ซึ่งน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – 23

4. โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาที่ผลิตมาจากแหล่งเตาต่างประเทศ

จากการขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำพบเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นมาจากแหล่งในประเทศจีน สาเหตุที่พบเครื่องถ้วยเหล่านี้ เนื่องจากประเทศจีนมีการติดต่อค้าขาย และมีความสัมพันธ์อันดีกับ

อาณาจักรไทยเป็นเวลานาน ซึ่งในสมัยอยุธยา นั้น กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าขาย และเป็นอาณาจักรที่เข้มแข็ง และมีการติดต่อค้าขายกับจีน ซึ่งสินค้าที่จีนนำมาขายเป็นที่นิยมแพร่หลายก็คือ เครื่องถ้วย (CERAMIC) ต่าง ๆ ดังนั้นเครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดแต่งจึงเป็นของที่สามารพบได้ โดยทั่วไปตามแหล่งโบราณสถาน หรือแหล่งชุมชนทั่วไป และเครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบว่าเครื่องถ้วยเหล่านี้มีการผลิตมาจากหลายแหล่งเตาด้วยกัน และเครื่องถ้วยที่ขุดพบนี้มีอยู่ 2 ราชวงศ์ด้วยกัน คือ เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 และเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ชิงมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 24 แต่ของที่พบเหล่านี้สามารถเคลื่อนย้ายได้ และมีการทำสืบทอดกันมา หรือ ทำเลียนแบบกัน ดังนั้นการกำหนดอายุสมัยนั้นจึงไม่สามารถกำหนดอายุที่แน่นอนได้ แต่สามารถกำหนดอายุอย่างกว้าง ๆ ได้ คือ น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 24 เนื่องจากพบร่วมกับภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นมาจากแหล่งเตาภายในประเทศ และเครื่องถ้วยเหล่านี้ น่าจะมีการนำเข้ามาใช้ในวันางคำดังนั้นจึงน่าจะมีอายุร่วมสมัยกันกับวัด

โบราณวัตถุชนิดต่าง ๆ ทั้งหมดที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำนั้น พบน้อยมาก เนื่องจากโบราณสถานแห่งนี้ถูกรบกวนเป็นอย่างมากและมีชุมชนเข้ามาสร้างบ้านเรือนขึ้นนั้นซ้อนทับแหล่งโบราณสถานดังกล่าว ซึ่งทำให้พื้นที่ที่จะทำการขุดแต่งรบกวน จึงไม่สามารถเก็บหลักฐานด้านโบราณคดีได้ครบทุกส่วน แต่โบราณวัตถุทั้งหมดที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำในครั้งนี้ น่าจะเป็นสิ่งของที่นำมาใช้งานในวัดนางคำ โบราณวัตถุบางชิ้นส่วนอาจจะมีอายุร่วมสมัยกับวัด เช่น ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม และโบราณวัตถุบางชนิดอาจจะมีอายุเก่าแก่กว่า เนื่องจากเป็นของที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย และนิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เช่น พระพุทธรูป และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูป ภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ เครื่องถ้วยจีน เป็นต้น แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น โบราณวัตถุที่พบร่วมกันจากการขุดแต่งวัดนางคำ น่าจะมีอายุร่วมสมัยกัน ดังนั้นจึงได้นำมาศึกษาวิเคราะห์และได้นำไปเปรียบเทียบกับโบราณวัตถุที่พบจากแหล่งอื่น จึงได้ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า โบราณวัตถุทั้งหมดที่พบน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ คือ มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 23

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

หมายเลขถุง # bag list	วันที่ Date	หลุมขุดแต่ง Grid	โบราณวัตถุ Finds	หมายเหตุ
001	9/11/42	S1E1	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	
002	10/11/42	N1E5	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด ชิ้นส่วนสลูปล้างอง	
003	13/11/42	S1E2	เศษภาชนะดินเผา - Earthenware - เครื่องถ้วย กระเบื้องเชิงชาย	
004	16/11/42	N1E3	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ชิ้นส่วนปูนปั้น กระเบื้องเชิงชาย	
005	17/11/42	S2E4	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด กระเบื้องเชิงชาย	
006	18/11/42	S1E4	กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา เศษภาชนะดินเผา - Earthenware กระเบื้องเชิงชาย	
007	19/11/42	S2E6		

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

หมายเลขถุง # bag list	วันที่ Date	หลุมขุดแต่ง Grid	โบราณวัตถุ Finds	หมายเหตุ
008	22/11/42	S3E3	กระเบื้องเชิงชาย กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา	
009	23/11/42	S2E3	กระเบื้องเชิงชาย กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด เศษภาชนะดินเผา -Ceramic	
010	24/11/42	S2E5	กระเบื้องเชิงชาย กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา ชิ้นส่วนปูนปั้น	
011	25/11/42	S2E2	กระเบื้องเชิงชาย ชิ้นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม (โลหะ)	
012	25/11/42	N1W1	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา ชิ้นส่วนพระพุทธรูปเนื้อหิน หม้อดินเผา	
013	2/11/42	N1E7	กระเบื้องเชิงชาย ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด	

ตารางการศึกษากระบืออิงเชิงชาย

ประเภทลาย	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนดูง	จำนวน (ชิ้น)	หมายเหตุ
ลายเทพนม แบบที่ 1	N1E3	#004	2	ขนาดกว้าง 15 cm
	S2E4	#005	1	ความยาว 17 cm
	S1E4	#006	2	ความหนา 1.5 cm
	S2E6	#007	1	น้ำหนัก 740 g.
	S3E3	#008	6	
	S2E3	#009	2	
	S2E5	#010	3	
	S2E2	#011	3	
	N1E7	#013	11	
	ลายเทพนม แบบที่ 2	N1E3	#004	7
S2E4		#005	4	ความยาว 20 cm
S1E4		#006	3	ความหนา 1.5 cm
S2E6		#007	4	น้ำหนัก 930 g.
S3E3		#008	2	
S2E3		#009	6	
S2E5		#010	5	
S2E2		#011	3	
N1E7		#013	1	
ลายเทพนม แบบที่ 3		S1E4	#006	1
	S2E2	#011	1	ความยาว 12 cm. ความหนา 1.5 cm. น้ำหนัก 320 g.

ตารางการศึกษากระเบื้องชิงชาย

ประเภทลาย	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนธง	จำนวน (ชิ้น)	หมายเหตุ
ลายเทพนม แบบที่ 4	S3E3	#008	2	ขนาดกว้าง 11 cm
	S2E3	#009	2	ความยาว 12 cm
	N1E7	#013	3	ความหนา 1.5 cm น้ำหนัก 210 g.
ทรงกระจิง	S2E6	#007	1	ขนาดกว้าง 11 cm
	S3E3	#008	3	ความยาว 27 cm
	S2E5	#010	1	ความหนา 1.5 cm
	N1E7	#013	3	น้ำหนัก 480 g.
	N1E3	#004	2	ขนาดกว้าง 13 cm
กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา (กระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้)	S2E4	#005	4	ความยาว 27 cm
	S1E4	#006	1	ความหนา 0.5 cm
	S3E3	#008	3	น้ำหนัก 750 g.
	S2E3	#009	1	
	S2E5	#010	5	
	S1E4	#006	1	ขนาดกว้าง 19 cm
กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา (กระเบื้องกาบกล้วยตัวเมีย)	S2E3	#009	1	ความยาว 23 cm
	S2E5	#010	3	ความหนา 1 cm น้ำหนัก 810 g.
	S2E5	#010	2	ขนาดกว้าง 11.5 cm ความยาว 16 cm ความหนา 1.5 cm น้ำหนัก 360 g.

Bag #	Grid	ส่วนของภาชนะ								การขึ้นรูป		เทคนิคการ ตกแต่ง ลวดลาย	สีของเนื้อ ดิน	ขนาด (cm.)		จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	หมายเหตุ
		ปาก		ไหล่		ลำตัว		ก้น	ฝา	มือ	แป้น			หนา	Ø			
		โค้งเข้า	โค้ง ออก	เรียบ	ลาย	เรียบ	ลาย											
006	S1E4		/		/		/			/		-	น้ำตาล	1		2	50	หม้อก้นกลม เตาพื้นเมือง
					/					/		ติลยา	น้ำตาล	0.5		6	320	หม้อก้นกลม เตาพื้นเมือง
						/				/		ติลยา	น้ำตาล	1		1	140	หม้อก้นกลม เตาพื้นเมือง
							/			/		ติลยา	น้ำตาล	1		16	900	หม้อก้นกลม เตาพื้นเมือง
003	S1E2				/					/		ติลยา	น้ำตาล	1		2	140	หม้อก้นกลม เตาพื้นเมือง

ตารางการศึกษาภาชนะดินเผาอันคนธรรมดา (Earthenware)

Bag #	Grid	ส่วนของภาชนะ								การขึ้นรูป		เทคนิคการตกแต่ง ลวดลาย	สีของเนื้อดิน	ขนาด (cm.)		จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	หมายเหตุ
		ปาก		ไหล่		ลำตัว		ก้น	ฝา	มือ	แป้น			หนา	Ø			
		โค้งเข้า	โค้งออก	เรียบ	ลาย	เรียบ	ลาย											
002	N1E2		/		/					/	/	-	ส้มนวล	0.8		6	550	เตาพื้นเมือง
					/					/	/	-	ส้มนวล	0.6		4	120	เตาพื้นเมือง
										/	/	-	ส้มแดง	0.6		36	2,400	เตาพื้นเมือง
009	N2W5									/	/	บุคขีด	ส้ม	0.6		1	140	เตาพื้นเมือง
010	S1E1	/								/	/	-	ส้มนวล	0.9		2	140	เตาพื้นเมือง
										/	/	บุคขีด	ส้ม	0.6		2	30	เตาพื้นเมือง
									/	/	/	-	ส้ม	0.9		1	185	เตาพื้นเมือง
013	S1W3								/	/	/	-	ส้มนวล	0.6		3	100	เตาพื้นเมือง
015	S2W1	/								/	/	-	ส้มนวล	0.6		1	40	เตาพื้นเมือง
017	S3W8		/							/	/	กคประทับ	ส้มนวล	0.4	14	1	130	เตาพื้นเมือง
										/	/	บุคขีด	ส้ม	0.7		4	580	เตาพื้นเมือง
										/	/	บุคขีด	ส้ม	0.5		11	520	เตาพื้นเมือง
								/	/	/	/	-	ส้มนวล	0.6		4	220	เตาพื้นเมือง
018	S4W8	/								/	/	กคประทับ	ส้มนวล	1		13	1,150	เตาพื้นเมือง
					/					/	/	กคประทับ	ส้มนวล	0.6		8	350	เตาพื้นเมือง
					/					/	/	บุคขีด	นวล	0.6		2	45	เตาพื้นเมือง
						/				/	/	กคประทับ	ส้ม	0.5		13	630	เตาพื้นเมือง
						/				/	/	กคประทับ	ส้ม	0.6		12	840	เตาพื้นเมือง

ตารางการศึกษาภาชนะดินเผาชนิดคนแครง (STONEWARE) วัดนางคำ

Bag #	Grid	ส่วนของภาชนะ								การขึ้นรูป		เทคนิคการ ตกแต่ง ลวดลาย	สีของเนื้อ ดิน	ขนาด (cm.)		จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	หมายเหตุ
		ปาก		ไหล่		ลำตัว		ก้น	ฝา	มือ	แป้น			หนา	Ø			
		โค้งเข้า	โค้ง ออก	เรียบ	ลาย	เรียบ	ลาย											
003	S1E2				/			/		/	บุคซิค	น้ำตาลแดง	0.7		1	100	เตาพื้นเมือง กลุ่มเตาสุโขทัย-ศรีสังขาลัย ราวพุทธศตวรรษที่ 20-22 กระปุก เต่าพื้นเมือง	
									/	-	น้ำตาล	1	8	1	110			
009	S2E3									/	กดประทับ	ส้มจาว	0.5	3.5	1	120		

ตารางการศึกษาภาชนะดินเผาประเภทเครื่องถ้วย

Bag #	Grid	ส่วนของภาชนะ					เทคนิคการตกแต่ง ลวดลาย	ขนาด (cm.)		จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	หมายเหตุ
		ปาก	ไหล่	ลำตัว	ก้น	ฝา		หนา	Ø			
003	S1E2			/			เขียนครามได้เคลือบ	0.7	-	3	40	เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์ซิง
					/		เขียนครามได้เคลือบ	0.5	5	3	50	ราวพุทธศตวรรษที่ 22-24
					/		เขียนครามได้เคลือบ	1	10	1	150	เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์หมิง
009	S2E3	/					เขียนคราม	0.5	-	3	30	ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21
					/		เขียนคราม	0.5	-	1	72	กลุ่มเตาสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย
				/			เขียนครามได้เคลือบ	0.5	-	1	20	ราวพุทธศตวรรษที่ 20-22
					/		เขียนครามได้เคลือบ	0.5	-	4	90	เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์ซิง
							เขียนครามได้เคลือบ	0.5	-	1	10	ราวพุทธศตวรรษที่ 22-24
		/					เขียนครามได้เคลือบ	0.5	-	1	12	ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22
					/		เขียนครามได้เคลือบ	0.5	-	1	12	เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์หมิง
				/		บุคซึกแล้วเคลือบ	0.5	-	1	22	ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22	
						เขียนชาเลนคอลล					คอกาชนะ กลุ่มเตาศรีสัชชนาลัย	
											ราวพุทธศตวรรษที่ 20-22	

* หมายเหตุ สีของโบราณวัตถุเทียบกับสีจาก Munsell Soil

สีเทาดำ	7.5 YR 3 VERY DARK GRAY
สีเทาแกมขาว	7.5 YR 6 GRAY
สีน้ำตาลปนแดง	5 YR 5/6 YELLOWISH BROWN
สีนวล	10 YR 8/6 YELLOW
สีส้มเหลือง	7.5 YR 7/6 REDDISH YELLOW
สีแดง	2.5 YR 5/8 RED

ตารางศึกษาลวดลายปูนปั้น

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนดูง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
ชิ้นส่วนปูนปั้นลายดอกไม้ (สภาพชำรุด)	S2E5	#010	4	ขนาดกว้าง 12 cm. ความสูง 8 cm. ความหนา 5 cm. น้ำหนักโดยเฉลี่ย 400 g. น้ำหนักโดยรวม 550 g.
ชิ้นส่วนปูนปั้นลายกระจัง (สภาพชำรุด)	S2E5	#010	1	ขนาดกว้าง 7 cm. ความยาว 9 cm. ความหนา 4.5 cm. น้ำหนักโดยเฉลี่ย 280 g.
ชิ้นส่วนปูนปั้นลายพรรณพฤกษา (สภาพชำรุด)	S2E5	#010	8	ขนาดกว้าง 15 cm. ความยาว 10 cm. ความหนา 5 cm. น้ำหนักโดยเฉลี่ย 650 g. น้ำหนักโดยรวม 1,200 g.

ตารางศึกษาถวดยานปูนปั้น

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนถวดยาน	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
ชิ้นส่วนปูนปั้นลายพรรณพฤกษา บริเวณฐาน (สภาพชำรุด)	N1E3	#004	3	ขนาดกว้าง 16 cm. ความยาว 11 cm. ความหนา 5 cm. น้ำหนักโดยเฉลี่ย 120 g. น้ำหนักโดยรวม 2,200 g.
ชิ้นส่วนถวดยานปูนปั้น	N1E3	#004	3	ขนาดกว้าง 10 cm. ความยาว 12 cm. ความหนา 7 cm. น้ำหนักโดยเฉลี่ย 460 g. น้ำหนักโดยรวม 720 g.

ตารางศึกษาส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนตุง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
<p>ตะปุดะปลิง ตะปุดะเครื่องไม้</p> <p>แบบที่ 1</p> <p>แบบที่ 2</p>	<p>S2E2</p>	<p>#011</p>	<p>2</p> <p>1</p>	<p>ความหนา 1.2-1.5 cm.</p> <p>ความยาว 12-15 cm.</p> <p>ความหนา 1.5-1.8 cm.</p> <p>ความยาว 14-15 cm.</p>

ตารางศึกษาพระพุทธรูปเนื้อดินเผา

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนดูง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
<p>ชิ้นส่วนรัศมีพระพุทธรูปดินเผาขนาดใหญ่ รัศมีเปลวเพลิง ด้านโนเงาะรูสำหรับเสียบ เดือยไม้</p>	<p>N1W1</p>	<p>#012</p>	<p>1</p>	<p>ขนาดกว้าง 10 cm. ความสูง 19 cm. ความหนา 1 cm. น้ำหนัก 950 g.</p>

ตารางศึกษาพระพุทธรูปเนื้อหิน

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนดูง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
<p>ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปบริเวณเมื่อดพระ ศก ทำจากหินสีเขียว มีลักษณะขนาดค่อนข้างใหญ่</p>	<p>NIW1</p>	<p>#012</p>	<p>1</p>	<p>ขนาดกว้าง 10 cm. ความยาว 20 cm. น้ำหนัก 670 g.</p>

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนลุง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
<p>ชิ้นส่วนยอดมงกุฎพระพุทธรูปสำริด มีลักษณะเป็นยอดทรงสูง ยอดแหลม ตกแต่งด้วยลายกระจังตาอ้อย และลายดอกไม้</p>	S1E1	#001	1	<p>มีขนาดความสูง 10.5 cm. เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 cm. ความหนา 1.5 cm. น้ำหนัก 210 g.</p>
<p>ชิ้นส่วนฐานพระพุทธรูปสำริด สภาพชำรุด มีร่องรอยการประดับด้วยการลงรักปิดทอง ฐานสูงกลม ด้านบนเป็นฐานกลีบบัว</p>	S1E1	#001	1	<p>มีขนาดความสูง 8 cm. ด้านบนมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 cm. ด้านล่างมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 15 cm. ความหนา 0.3 cm. น้ำหนัก 490 g.</p>
<p>ชิ้นส่วนหน้าตักพระพุทธรูปสำริด สภาพชำรุด มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ข้างในเป็นแกนดิน</p>	S2E3	#009	1	<p>มีขนาดกว้าง 4 cm. ความสูง 4 cm. ความหนา 0.5 cm. น้ำหนัก 40 g.</p>

ตารางศึกษาพระพุทธรูปสำริด

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนสูง	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
ชิ้นส่วนพระบาทพระพุทธรูปสำริด ทรง ประทับยืน มีร่องรอยการลงรักปิดทอง บริเวณใต้พระบาท มีเดือยสำริดยึดติดกับ แท่น	S2E3	#009	1	ขนาดกว้าง 4 cm. ความยาว 10cm. ความหนา 0.3 cm. น้ำหนัก 150g.
เศียรพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์) สภาพชำรุด	S2E3	#009	1	ขนาดกว้าง 3.5 cm. ความสูง 7.5 cm. ความหนา 2 cm. น้ำหนัก 90 g.
ชิ้นส่วนฐานพระชัยวัฒน์ ประทับนั่งปาง สมาธิ บนฐานสูง สภาพชำรุด	S2E3	#009	1	ขนาดกว้าง 8.5 cm. ความสูง 8 cm. ความหนา 1 cm. น้ำหนัก 260 g.

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนถุ	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
ชิ้นส่วนลำตัวพระชัยวัฒน์ สภาพชำรุด	S2E4	#005	1	ขนาดกว้าง 6 cm. ความสูง 5 cm. ความหนา 1.5 cm. น้ำหนัก 70 g.
ชิ้นส่วนฐานพระชัยวัฒน์ พบเฉพาะส่วนฐาน มีร่องรอยการลงรักปิดทอง	S2E4	#005	1	ขนาดกว้าง 4.5 cm. ความสูง 4 cm. ความหนา 0.5 cm. น้ำหนัก 40 g.
ชิ้นส่วนฐานพระชัยวัฒน์	S2E4	#005	2	ขนาดกว้าง 5.5 cm. ความสูง 4.5 cm. ความหนา 0.5 cm.

รูปแบบส่วนต่างๆ	ตำแหน่งที่พบ	หมายเลขทะเบียนถุ	จำนวน(ชิ้น)	หมายเหตุ
ชิ้นส่วนพระชัยวัฒน์ สภาพชำรุด พระเศียรหัก ประทับนั่งปางสมาธิ	N1E5	#002	1	ขนาดกว้าง 7 cm. ความสูง 14 cm. ความหนา 0.5 cm. น้ำหนัก 200g.
ชิ้นส่วนลำตัวพระชัยวัฒน์ สภาพชำรุดพบเฉพาะส่วนลำตัวขององค์พระ	N1E5	#002	1	ขนาดกว้าง 5.5 cm. ความสูง 6.5 cm. ความหนา 3 cm. น้ำหนัก 140 g.
ชิ้นส่วนสลูปล้างทอง สภาพชำรุด รูปทรงเป็นเจดีย์ทรงลังกา	N1E5	#002	2	ขนาดกว้าง 6 cm. ความสูง 6 cm. น้ำหนัก 20 g.

บทที่ 4

การขุดตรวจสอบทางโบราณคดี

4.1 สรุปผลการขุดตรวจสอบ

ภายหลังการขุดแต่ง โบราณสถานวัดนางคำแล้วเสร็จได้ดำเนินการขุดตรวจสอบโบราณสถานหลัก คือ เจดีย์ประธาน, วิหาร, กำแพงวัดและพื้นที่บริเวณวัดโดยรอบ

4.1.1 เจดีย์ประธาน

ดำเนินการขุดตรวจสอบที่ฐานเจดีย์ประธานทางด้านทิศตะวันออกซึ่งปรากฏฐานบันไดและฐานรูปเคารพเพื่อขึ้นสู่ฐานทักษิณทรงสูงในชั้นแรก (หลุมขุดแต่งที่ N1E2) (รูปที่ 79-80) จากการขุดตรวจสอบที่ฐานพบว่ามีการก่ออิฐสร้างฐานเชิงสี่เหลี่ยมของเจดีย์ประธานอยู่สองสมัย โดยเป็นการปรับระดับพื้นเป็นฐานรากบดอัดแน่นด้วยดินและเศษอิฐหักและกระเบื้องมุงหลังคาเพื่อรองรับน้ำหนักการกดทับขององค์เจดีย์ ที่ฐานทางด้านทิศตะวันออกมีบันไดทางขึ้นสู่ซุ้มคูหาขององค์เจดีย์และมีฐานประดิษฐานเป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมฐานสิงห์ซึ่งอยู่ในระดับเหนือฐานของเชิงสี่เหลี่ยมในสมัยที่ 2 โดยเป็นการก่อประกบเข้ากับฐานของเจดีย์ประธาน

สมัยที่ 1 (แผนผังสันนิษฐานที่ 1) จากลักษณะการพังทลายของฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองของเจดีย์ประธานดังกล่าว ทำให้ปรากฏหลักฐานของการก่อพอกทับสมัยของเจดีย์ประธานที่ชัดเจน ส่วนโครงสร้างภายในเป็นห้องซุ้มคูหาเป็นแปดเหลี่ยม สูงขึ้นไปจนถึงส่วนองค์ระฆัง ซึ่งจากโครงสร้างภายนอกที่เห็นว่าเหนือซุ้มคูหาแปดเหลี่ยมเป็นชั้นมาลัยเถาสามชั้นรองรับบัวปากระฆังทรงกลมนั้น แต่จากโครงสร้างภายในพบว่าห้องคูหาแปดเหลี่ยมนั้นสร้างขึ้นไปจนถึงสิ้นสุดถึงบัวปากระฆัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชั้นฐานแปดเหลี่ยมของเจดีย์องค์เดิมเป็นฐานแปดเหลี่ยมขึ้นไปจนถึงบัวปากระฆัง ประกอบกับการขุดตรวจสอบที่ฐานดังกล่าวเป็นการก่อขยายฐานในสมัยที่ 2 ผังของเจดีย์ประธานในสมัยที่ 1 เป็นผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 11.50x11.50 เมตร ฐานทักษิณทรงสูงประมาณ 1.60 เมตร โดยที่บันไดทางขึ้นสู่ฐานทักษิณขนาด 1.10 เมตรประมาณ 6 ชั้นสร้างติดกับฐานทักษิณ ฐานทักษิณจะแคบกว่าสมัยที่ 2

ตั้งแต่ส่วนฐานที่สองเหนือฐานทักษิณสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นฐานปัทม์ยกสูงแปดเหลี่ยม 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปโดยมีเส้นลวดสองเส้นคั่นสูงรวม 9 เมตร ที่ฐานปัทม์ชั้นต่ำสุดมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 8.90 เมตรซึ่งแต่ละด้านมีขนาดความกว้าง 3.70 เมตร ทำฐานยกสูงเจาะช่องซุ้มคูหาทางเข้าโค้งแหลม ฐานบนสุดก่อนถึงองค์ระฆังกลมเป็นฐานแปดเหลี่ยมรับองค์ระฆัง โปรงเพ็ริยว, บัลลังก์เดิมน่าจะเป็นแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปน่าจะเป็นก้านฉัตรและปล้องโฉนกลม แต่ไม่มีเสาหา

สมัยที่ 2 (แผนผังสันนิษฐานที่ 2) จากรูปแบบส่วนนอกที่ปรากฏตั้งแต่ส่วนของฐานแปดเหลี่ยมขึ้นไปถึงส่วนยอดพบว่าเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานชั้นบนแปดเหลี่ยม เหนือชั้นฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองเป็นซุ้มของชั้นมาลัยเถากลมสามชั้นลดหลั่นขึ้นไปรองรับบัวปากระฆัง องค์

ระฆังมีลักษณะ โปรงเพรียวถัดจากองค์ระฆังขึ้นไปเป็นชุดส่วนยอดซึ่งประกอบด้วย บัลลังก์เป็นฐานปัทมย่อมุมไม้สิบสองรองรับก้านฉัตรและปล้องโฉนซึ่งมีขนาดใหญ่จนต้องมีเสათานเพื่อรองรับน้ำหนักดังกล่าว

จากการตรวจสอบที่ฐานพบว่าเจดีย์ประธานในสมัยที่ 2 นี้เป็นการปรับระดับยกพื้นให้สูงจากสมัยที่ 1 ประมาณ 0.50 เมตร โดยเป็นการระดับพื้นให้สูงขึ้นทั่วทั้งวัด ฟังของเจดีย์ประธานนี้ฐานทักษิณในชั้นแรกเป็นการก่อขยายให้กว้างกว่าเดิมมีขนาด 12.80x12.80 เมตร ที่ฐานทักษิณทางด้านทิศตะวันออกมีการก่อบันไดขนาด 2.00x2.20 เมตรและฐานรูปเคารพขนาด 1.00x1.00 เมตร ประกอบเข้าไป (ดูรูปที่ 79) ลวดลายของฐานบันไดเป็นชุดฐานปัทมซึ่งฐานทักษิณในชั้นแรกควรเป็นชุดฐานปัทมตั้งอยู่บนฐานเชิงด้วย โดยมีความสูงจากระดับพื้นในสมัยที่ 2 ประมาณ 1.80 เมตร องค์เจดีย์ประธานตั้งอยู่บนฐานเชิงแปดเหลี่ยมเดี่ยว ๆ 3 ชั้นรองรับฐานสิงห์สูง 2.90 เมตรและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ สูง 2.30 เมตร เป็นชุดฐานแปดเหลี่ยมซึ่งรองรับมาลัยเถากลม 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชุดบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังโปรงเพรียวซึ่งก่อพอกขยายให้ใหญ่กว่าในสมัยที่ 1 เหนือองค์ระฆังกลมเป็นบัลลังก์ฐานปัทมสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง รองรับก้านฉัตร ,เสათานและปล้องโฉนกลมซึ่งมีขนาดใหญ่จากการก่อพอกเพิ่ม

ดังนั้นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์นี้มีองค์ประกอบพิเศษคือฐานชั้นล่างเป็นฐานเชิงสี่เหลี่ยมสูงประมาณ 1.80 เมตร ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพรียว ส่วนชุดฐานถัดขึ้นไปเปลี่ยนจากฐานแปดเหลี่ยมเป็นชุดมาลัยเถาสามชั้นฝังทรงกลมองค์ระฆังเพรียวขึ้น บัลลังก์ย่อมุมมีเสาทานรอบก้านฉัตร ส่วนของปล้องโฉนหนาใหญ่ จากรูปแบบขององค์เจดีย์ทรงกลมบนชุดมาลัยเถาของชุดฐานเหนือฐานแปดเหลี่ยมดังกล่าว เป็นแบบที่นิยมและคล้ายกันมากจากกับเจดีย์รายของวัดมเหยงคณ์ที่เรียกว่า เจดีย์ทองแดง ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระเจ้าท้ายสระ โดยเฉพาะมาลัยเถากลมองค์ระฆังเรียวยาว บัลลังก์ย่อมุม

ระดับพื้นของเจดีย์ประธานมี 2 ระดับ เป็นพื้นปูอิฐหักรองรับแล้วน่าจะฉาบปูนเป็นพื้นในระดับล่างหรือปูอิฐรอง อยู่ในระดับเดียวกันกับฐานโอบเสมาในสมัยแรก ส่วนพื้นระดับที่ 2 เป็นพื้นปูอิฐหักแล้วทับถมด้วยทรายแต่ปรับระดับพื้นภายในให้สูงขึ้นกว่าสมัยแรกประมาณ 0.50 เมตร และปรับระดับทับฐานโอบเสมา , กำแพงวัดและกระถางปลูกต้นไม้

4.1.2 วิหาร

วิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน พบว่าวิหารมีแนวแกนกึ่งกลางเดียวกันกับเจดีย์ประธานวางแผนผังในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก เช่นเดียวกันกับ โบราณสถานในแถบนี้ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขหน้าและมุขหลังมีความกว้าง 11.50 เมตร ความยาว 29.20 เมตร เป็นอาคารขนาด 9 ห้องเสา รวมทั้งมุขหน้าและมุขหลัง

มุขหน้าและมุขหลังมีขนาด กว้าง 3.50 เมตร ยาว 9.20 เมตร ปรางฐานช่องซุ้มประตูสองข้างขนาด 1.20 เมตร ส่วนมุขหลังของวิหารอยู่ทางด้านทิศตะวันตกห่างจากเจดีย์ประธานประมาณ

6 เมตร มุขหลังมีสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวนเช่นเดียวกัน จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนพระหินทรายอยู่ที่มุขหลังซึ่งปรากฏแนวของแท่นพระที่มุขหลังด้วย มีขนาด 1.50 x 3 เมตร สูง 1.00 เมตร

วิหารจะถูกล้อมรอบด้วยคันทันดินซึ่งก่อด้วยอิฐเพื่อยกพื้นของฐานวิหารให้สูงกว่าระดับพื้นรอบนอก ประมาณ 0.30 เมตร ห่างจากฐานวิหารนับจากขอบนอกประมาณ 1.00 เมตร ขอบยกพื้นมีขนาดหนา 0.50 เมตร จากการขุดแต่งพบว่าขอบยกพื้นมีการปรับถมพื้นที่รอบนอกทับขอบยกพื้นเดิมซึ่งอยู่ต่ำกว่าประมาณ 0.30 เมตร ฐานของวิหารพบเพียงชุดฐานหน้ากระดานฉาบปูนไม่พบชุดฐานปัทม์เนื่องจากสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวน ผนังและฐานทางด้านทิศใต้มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร หนา 1.00 เมตร ปรากฏร่องรอยของการก่อพอกขยายฐานวิหาร ส่วนผนังและฐานทางด้านทิศเหนือมีสภาพการเคลื่อนตัวออกจากแนวเดิมมากกว่าทางด้านทิศใต้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถูกแรงกดทับจากถนน ฐานอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกมีร่องรอยหลักฐานของมุขด้านหน้าและฐานน่าจะเป็นชุดฐานหน้ากระดานเช่นเดียวกัน

ได้ทำการขุดตรวจสอบที่ผนังวิหารทางด้านทิศใต้ (รูปที่ 81-84) ,ผนังวิหารทางด้านทิศเหนือ (รูปที่ 85-88) และพื้นบริเวณ โคจรอบ (รูปที่ 89-92) พบว่า วิหารมีการก่อสร้าง 2 สมัย

สมัยที่ 1 (แผนผังสันนิษฐานที่ 3)

เนื่องจากขุดตรวจสอบพบฐานเสมาที่ระดับต่ำกว่าพื้นสมัยที่ 2 ประมาณ 0.50 เมตร นับจากระดับพื้นสุดท้ายและถูกพื้นบริเวณสมัยที่ 2 สร้างทับอยู่ ฐานเสมาที่ขุดตรวจสอบพบมีจำนวน 5 แห่ง ขนาดของฐานประมาณ 1.50x1.50 เมตร ส่วนสูงที่เหลืออยู่ประมาณ 0.25 เมตร นอกจากนี้ยังพบฐานโบราณสถานในระดับเดียวกันอีก 2 แห่ง ที่มุขทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ขนาดของฐานเท่ากับฐานเสมาแต่วางตัวในแนวเฉียงจากฐานเสมา

ดังนั้น โบราณสถานในสมัยที่ 1 ของวัดนางคำจึงเป็นอุโบสถ ซึ่งเป็นอาคารผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 9 ห้อง ไม่มีมุขหน้าและมุขหลัง มีขนาดยาว 29.20 เมตร กว้าง 11.00 เมตร โดยมีพื้นที่ยกระดับโดยรอบในระดับเดียวกับพื้นเสมาและฐานรูปเคารพ อุโบสถในสมัยนี้มีช่องประตูทางเข้าทางด้านหน้าและด้านหลังด้านละ 2 ช่อง ฐานซุกชีและแนวเสาภายในไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด แต่น่าจะมีรูปแบบเดียวกันกับสมัยที่ 2 (ดูแบบสันนิษฐานประกอบ)

สมัยที่ 2 (แผนผังสันนิษฐานที่ 4)

เนื่องจากการขุดตรวจสอบระดับพื้นพบว่าพื้นในสมัยที่ 2 สร้างทับฐานเสมา,ฐานโบราณสถานขนาดเล็ก และกำแพงวัดทิศเหนือสมัยที่ 1 (รูปที่ 93) ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับพื้นในสมัยที่ 1 ประมาณ 0.50 เมตร

ในส่วนของอาคารพบว่าในสมัยที่ 2 มีการปรับระดับยกพื้นให้สูงขึ้นเช่นเดียวกัน โดยก่อขอบยกพื้นโดยรอบให้สูงกว่าพื้นภายนอกประมาณ 0.30 เมตร ตัวอาคารจากเดิมที่เป็นผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่มีมุขนั้น ในสมัยที่ 2 ได้ทำการก่อผนังด้านข้างประกบเข้ากับผนังเดิมความยาวของห้อง

ภายในประมาณ 22.20 เมตร และ เพิ่มเป็นมุขด้านหน้า-ด้านหลัง ขนาดของมุขประมาณ 3.50x9.20 เมตร ซึ่งจะเท่ากับความยาวของอาคารในสมัยแรก ที่มุขหน้า-หลังของอาคารทำเป็นแท่นพระขนาด 1.50x3.00 เมตร ยกสูงกว่าระดับพื้นมุขประมาณ 1 เมตร บันไดทำขึ้นด้านข้างซ้าย ขวา ประมาณ 3 ชั้น โดยมีช่องประตูเข้าภายในสองข้างเหมือนสมัยที่ 1 ภายในอาคารปรากฏแนวเสา 2 แถว เป็นฐานเสา ซึ่งเป็นต่อม่อของเสา ขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส 0.80x0.80 เมตร ซึ่งน่าจะเป็นเสากลม ฐานซุกชิปรากฏแนวที่ไม่ชัดเจนนักแต่จากหลักฐานที่เหลืออยู่กำหนดขอบเขตของฐานซุกชิได้เป็นฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 5x6 เมตร ยกสูงกว่าระดับพื้นภายในกรอบคลุมแนวเสาภายใน 2 แถว ๆ ละสองต้น ฉะนั้นอาคารภายในของอาคารในสมัยนี้จึงมีขนาด 7 ห้องเสา มีมุขหน้าและมุขหลัง (ดูแบบสันนิษฐานประกอบ) ดังนั้นเนื่องจากฐานใบเสมาถูกถมทับและไม่ปรากฏใบเสมาในสมัยที่ 2 จึงสันนิษฐานว่า โบสถ์หลังนี้อาจจะเปลี่ยนหน้าที่ไปเป็นวิหารหรือเปลี่ยนรูปแบบของพัทธสีมาไปเป็นรูปแบบลักษณะอื่น

กำแพงวัด กำแพงวัดนางคำมีการก่อสร้างซ้อนทับ 2 สมัยเช่นเดียวกัน (รูปที่ 94-96) ซึ่งกำแพงวัดในสมัยที่ 1 อยู่ได้กว่าระดับเดิมพื้นในสมัยที่ 2 ประมาณ 0.50 เมตร ปรากฏชัดเจนที่กำแพงวัดทางด้านทิศเหนือซึ่งมีฐานปลูกต้นไม้เรียงรายระดับอยู่ภายในระยะห่างกันประมาณ 2.00 เมตร มีขนาด 1.00x1.00 เมตร และปรากฏช่องซุ้มประตูทางเข้าของสมัยที่ 1 ตรงกึ่งกลางกำแพงวัด เช่นในสมัยหลัง

ในสมัยที่ 2 กำแพงวัดได้ปรับระดับพื้นให้สูงขึ้นกว่าเดิมโดยพื้นในสมัยที่ 2 สร้างทับแนวกำแพงวัดและฐานปลูกต้นไม้เดิม แต่สร้างตรงตำแหน่งเดิม (ดูรูปประกอบ)

4.2 สรุปอายุสมัย

4.2.1 สมัยที่ 1

สมัยที่ 1 ของวัดนางคำมีระดับต่ำกว่าในสมัยที่ 2 ประมาณ 0.50 เมตร ประกอบด้วยอุโบสถซึ่งเป็นอาคารขนาด 9 ห้องเสาไม่มีมุขหน้าและมุขหลัง ขนาด 29.20x11.00 เมตร อุโบสถประกอบไปด้วยฐานเสมาขนาด 1.50x1.50 เมตร และฐานรูปเคารพขนาดเดียวกันแต่วางเฉียงกับฐานเสมา เจดีย์ประธานตั้งแต่ฐานที่สองเหนือฐานทักษิณสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นฐานปัทม์ยกสูงแปดเหลี่ยม 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปโดยมีเส้นลวดสองเส้นคั่นสูง 9 เมตร ที่ฐานปัทม์ชั้นล่างสุดมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 8.90 เมตรซึ่งแต่ละด้านมีขนาดความกว้าง 3.70 เมตร ทำฐานยกสูงเจาะช่องซุ้มคูหาทางเข้าโค้งแหลม ฐานบนสุดก่อนถึงองค์ระฆังกลมเป็นฐานแปดเหลี่ยมรับองค์ระฆังโปร่งเพริชว, บัลลังก์คิณ น่าจะเป็นแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปน่าจะเป็นก้านฉัตรและปล้องโฉนกลม แต่ไม่มีเสาดาน โบราณสถานภายในถูกกำหนดขอบเขตด้วยกำแพงวัดซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างเป็นฐานปลูกต้นไม้ประดับเรียงรายทุกระยะสองเมตร

4.2.2 สมัยที่ 2

สมัยที่ 2 ของวัดนางคำมีระดับสูงกว่าในสมัยที่ 1 ประมาณ 0.50 เมตรประกอบด้วยอาคารซึ่งมีขนาดเป็นอาคารขนาด 7 ห้องเสา มีมุขหน้าและมุขหลัง ขนาด 29.20x11.50 เมตร ปรับระดับให้สูงขึ้นกว่าเดิม โดยมีขอบยกพื้น โดยรอบ ส่วนเจดีย์ประธานมีฐานทักษิณในชั้นแรกเป็นการก่อขยายให้กว้างกว่าเดิมที่ฐานทักษิณทางด้านทิศตะวันออกมีการก่อบันไดและฐานรูปเคารพประภเข้าไป ลวดลายของฐานบันไดเป็นชุดฐานปัทมซึ่งฐานทักษิณในชั้นแรกควรเป็นชุดฐานปัทมตั้งอยู่บนฐานเชิงด้วย โดยมีความสูงจากระดับพื้นในสมัยที่ 2 ประมาณ 1.80 เมตร องค์เจดีย์ประธานตั้งอยู่บนฐานเชิงเดี่ยว ๆ 3 ชั้นรองรับฐานสิงห์และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ เป็นชุดฐานแปดเหลี่ยมซึ่งรองรับมาลัยเถากลม 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชุดบัวปากกระฉั่งรองรับองค์ระฆัง โปรงเพริ้วซึ่งก่อพอกขยายให้ใหญ่กว่าในสมัยที่ 1 เหนือองค์ระฆังกลมเป็นบัลลังก์ฐานปัทมสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง รองรับก้านฉัตร ,เสาหอน และปล้องไฉนกลมซึ่งมีขนาดใหญ่จากการก่อพอกเพิ่ม

ระดับพื้นของเจดีย์ประธานมี 2 ระดับ เป็นพื้นปูอิฐห้กรรองรับแล้วน่าจะฉาบปูนเป็นพื้นในระดับล่างหรือปูอิฐรอง อยู่ในระดับเดียวกันกับฐานโบสถ์ในสมัยแรก ส่วนพื้นระดับที่ 2 เป็นพื้นปูอิฐห้กแล้วทับถมด้วยทรายแต่ปรับระดับพื้นภายในให้สูงขึ้นกว่าสมัยแรกประมาณ 0.50 เมตร และปรับระดับทับฐานโบสถ์ , กำแพงวัดและกระถางปลูกต้นไม้

บทที่ 5

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.1 ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี

พุทธศาสนาได้หยั่งรากฐานมั่นคงในดินแดนที่ราบลุ่มภาคกลางมาตั้งแต่ก่อน พ.11-12 โบราณวัตถุและสิ่งก่อสร้างที่ยังหลงเหลืออยู่ แสดงถึงการผสมผสานของพุทธศาสนาจากหลายแหล่งอารยธรรม ความเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนาภายใต้อิทธิพลทางการเมือง , เศรษฐกิจ , สังคมและวัฒนธรรมย่อมส่งผลไปสู่การเปลี่ยนพุทธสถาน

การศึกษาโบราณสถานในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะการกำหนดอายุสมัยที่แน่นอนนั้นเป็นเรื่องยาก ด้วยโบราณสถานส่วนใหญ่ได้รับการปฏิสังขรณ์สร้างเพิ่มเติมหลายครั้ง การศึกษาถึงโบราณสถานวัดนางคำในครั้งนี้นี้จึงเน้นไปที่การศึกษารูปแบบและการสร้างซ้อนทับสมัยในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลัก โดยศึกษาจากกลุ่มโบราณสถานที่มีหลักฐานการสร้างในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบและกำหนดอายุโดยเทียบเคียงกับโบราณสถานที่มีการขุดแต่งในกลุ่มเดียวกัน

วัดนางคำตั้งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยาติดริมคลองบ้านบาตรทางด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง มีคูน้ำล้อมรอบ โดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านหลังของวัดติดกับคลองมเหยงคณ์ ไม่ปรากฏหลักฐานทางด้านเอกสารเกี่ยวกับการก่อสร้างที่แน่นอน คงปรากฏแต่เพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในเอกสารพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลข เล่ม 2 กล่าวว่

“ ลุคักราช ๑๑๑๖ ปีgun ๓๒๓๓ ถึง ๗ เดือน ๖ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปฉลองวัดนางคำ ครั้งนั้นฝนตกชุกหนัก จึงมีพระราชดำรัสให้สังฆการีธรรมการ ไปนิมนต์พระอาจารย์วัดพันทาบแขวงเมืองวิเศษชัยชาญลงมา ให้เข้านั่งสมาธิช่วยห้ามฝน และพระอาจารย์นั้นให้กราบทูลว่ามีธุระอยู่ จะถวายพระพรลากลับไปปลุกการเปรียญ จะขอพระผู้เป็นเจ้าองค์หนึ่งในพระกรรมฐานมาบอกวิธีให้เข้านั่งสมาธิห้ามฝนแทนอาตมา จึงทรงพระกรุณาให้นิมนต์พระญาณรักจิต พระราชาคณะฝ่ายวิปัสณาธุระอยู่ ณ วัดสังกทานั้น มาเรียนวิธีทางพระกรรมฐานในสำนักพระอาจารย์วัดพันทาบ ๆ บอกวิธีให้แล้วก็ถวายพระพรลากลับไปพระอาราม และการฉลองวัดนางคำมีงานมหรสพสามวัน ทั้งมีโจนร่วมด้วย เพลาเย็นฝนตั้งมา พระญาณรักจิตเข้านั่งสมาธิคนเดียว มีเพดานและม่านผ้าขาววางรอบตั้งอยู่กลางแจ้ง และพระผู้เป็นเจ้าเจริญวาโยกลืนภวานาบังเกิดพายุใหญ่พัดฝนเลิกไปทั้งสามวันหาดกไม้ เห็นประจักษ์เป็นมหัศจรรย์ ต่อถึงวันคำรบสี่เลิกงานแล้วฝนทำใหญ่จึงตก น้ำนองท่วมที่ทั้งนั้นสิ้น “ (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลข เล่ม 2 : สำนักพิมพ์คลังวิทยา กรุงเทพฯ 2516 ; 236-237)

หนึ่งในคำให้การชาวกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวถึงวัดนางคำว่าเป็นวัดหนึ่งในพระอารามหลวง เช่นเดียวกับวัดสมณโกฏฐาราม วัดมเหยงคณ์และวัดกุฎีดาว (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ สำนักพิมพ์คลังวิทยา กรุงเทพฯ ๓ 2515 หน้า 214-216)

ดังกล่าวมาข้างต้นมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์สนับสนุน โบราณสถานวัดนางคำว่ามีความสำคัญต่อเหตุการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาตอนปลายและมีความสำคัญเทียบเท่ากับวัดหลวงซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการปฏิสังขรณ์โดยพระมหากษัตริย์และมีส่วนร่วมทางสังคมเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่หลักฐานเกี่ยวกับการก่อสร้างเริ่มแรกนั้นไม่ปรากฏทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง

5.2 ด้านสถาปัตยกรรม

การสถาปนากรุงศรีอยุธยาที่มีความสำคัญต่อการประกาศศูนย์อำนาจใหม่ขึ้นในตอนล่างของแม่น้ำเจ้าพระยา ศาสนสถานที่ยังเป็นอันดับแรกตามความในพระราชพงศาวดารคือวัดพุทธไสสวรรคย์ (พระจักรพรรดิพงศ 2533 ; 1-3)

แผนผังของโบราณสถานในสมัยนี้อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่มีปรางค์เป็นประธานของวัด กับกลุ่มที่มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัด ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ว่ากลุ่มโบราณสถานทั้งสองมีโครงสร้างทางความคิดความเชื่อแตกต่างกันอย่างไร แต่อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าวัดป่าแก้วอันเป็นวัดของพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสีมีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัด ขณะที่วัดมหาธาตุอันเป็นวัดของพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีมีเจดีย์ทรงปรางค์เป็นประธานของวัด (จุฬิศพงษ์ จุฬารัตน์ 2535 ; 109)

ศาสนสถานอันมีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัดในกลุ่มนี้ที่มีหลักฐานการสร้างค่อนข้างชัดเจน ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ ซึ่งสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) (คุรยละเอียดในรายงานการขุดแต่งวัดมเหยงคณ์ พ.ศ.2542) การสร้างวัดมเหยงคณ์ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการประดิษฐานพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ พระราชพงศาวดารกล่าวว่าทรงสร้างเพื่อเป็นที่สถิตของพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามนักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าเจดีย์ประธานของวัดนี้น่าจะมาสร้างในสมัยรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (เจนฤดี ประสาร : 2525 ; 215) ด้วยมีรูปแบบที่แสดงอิทธิพลเจดีย์ทรงกลมข้างล้อมของสุโขทัย วัดมเหยงคณ์มีแผนผังคล้ายกับวัดสุโขทัยและล้านนา คือ ประกอบด้วยเจดีย์และวิหารหรืออุโบสถเป็นหลัก โดยอาคารจะสร้างในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก บริเวณวัดมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและขุดคูน้ำล้อมรอบ (สันติ เล็กสุขุม : 2534;160) บริเวณวัดมเหยงคณ์ด้านทิศตะวันออกก็มีสระน้ำซึ่งขุดเพื่อยกดินโดยรอบวัดให้สูงขึ้น คล้ายกับแผนผังของวัดสมณโกฏฐาราม (จากหลุมขุดค้นทั้ง 2 หลุม) และคล้ายกับแผนผังของวัดเสนาสนะ และวัดช้าง

หรืออาจมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบอุปสมบทกรรม ตามธรรมเนียมการบวชในอุทกสีมาหรือบวชในสิมาน้ำของพระสงฆ์ภิกษุสงฆ์ที่ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัยและลังกา

สถาปัตยกรรมของวัดนางคำในสมัยที่ 1 เป็นวัดที่มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานของวัด เช่นเดียวกับวัดป่าแก้ว วัดมเหยงคณ์ วัดช้าง วัดสิทกสมุค วัดอโยธยา วัดกุฎีดาว ฯ ซึ่งเป็นโบราณสถานในกลุ่มเดียวกันสมัยอยุธยาตอนต้น แผนผังของศาสนสถานเหล่านี้แสดงถึงความสำคัญของพุทธศาสนาหลังลังกาวงศ์ การสถาปนาวัดทั้ง 2 แห่งของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เมื่อเริ่มสร้างกรุงคือ วัดพุทธไสยาสน์โดยมีเจดีย์ทรงปราสาทเป็นประธาน และ วัดป่าแก้วโดยมีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธาน ดังกล่าวนี้ คงอาจจะแสดงถึงความสำคัญของศูนย์กลางพุทธศาสนาทั้ง 2 นิคมใหญ่ คือ อรัญวาสี และ คามวาสี ในช่วงต้นกรุงศรีอยุธยาที่เป็นได้

5.3 เปรียบเทียบรูปแบบวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานชั้นบนแปดเหลี่ยมกับวัดนางคำ

เจดีย์ทรงนี้สร้างกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเกาะเมืองและปริมณฑลของกรุงศรีอยุธยาเดิม เป็นเจดีย์ที่ยังพบสร้างในเขตจังหวัดภาคกลาง เช่น สุพรรณบุรี, ชัยนาท, ราชบุรีและเพชรบุรี เป็นต้น เจดีย์มีรูปทรงและองค์ประกอบแสดงว่า ได้พัฒนามาจากเจดีย์คนละสายวิวัฒนาการกับ เจดีย์ทรงระฆังกลมบนชุกมาลัยเถา และเป็นเจดีย์เฉพาะของชุมชนโบราณแถบภาคกลางตอนล่าง แม้จะมีเจดีย์บนฐานแปดเหลี่ยมสร้างอยู่ที่ล้านนา เช่นเจดีย์วัดเจดีย์หลวง เชียงแสน, เจดีย์วัดหมื่นคำดวง, เจดีย์วัดชมพู และเจดีย์ส่วนยอดที่วัดเชียงมั่น เชียงใหม่ รวมทั้งเจดีย์บนฐานแปดเหลี่ยมวัดพระแก้ว และวัดพระนอน กำแพงเพชร แต่ระฆังองค์ประกอบก็แตกต่างกันมากกับเจดีย์สกุลช่างอยุธยา

เจดีย์ที่มีรูปทรงและองค์ประกอบใกล้เคียงกับสถูปสำริดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ที่จัดอยู่ในศิลปะลพบุรี เป็นเจดีย์ที่มีฐานชั้นบนแปดเหลี่ยม เรือนธาตุมีจระนำประดิษฐานพระพุทธรูป องค์ระฆังกลมไม่มีปลักลังก์ เจดีย์แบบนี้ไม่ใช่รูปแบบของเจดีย์จากลังกาแต่คล้ายกับเจดีย์แบบปาละที่มีการสร้างมาก่อนแล้วที่เจดีย์แปดเหลี่ยมวัดกุฎีดอน ศิลปะหริภุญไชย ในพระนครศรีอยุธยาพบสถูปแบบเดียวกัน 2 แห่ง คือเจดีย์วัดมณเฑียร และเจดีย์วัดไตรศรีที่เกาะกลางบึงพระราม เจดีย์เหล่านี้คงเป็นเจดีย์ปาละที่แพร่หลายก่อนการเข้ามาของพุทธศาสนาลังกาวงศ์อย่างน้อยเจดีย์กลุ่มนี้น่าจะวิวัฒนาการขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 19 ก่อนการสถาปนารุงศรีอยุธยา

เจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบนแปดเหลี่ยม สกุลช่างอยุธยาแบ่งตามองค์ประกอบหลักที่ต่างกันได้ 2 กลุ่มใหญ่คือแบบที่มีคูหา หรือห้องภายใน กับแบบที่ไม่มีห้องภายใน เจดีย์ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีวิวัฒนาการร่วมกันซึ่งจะวิเคราะห์โดยพิจารณาวิวัฒนาการคู่ขนานกันไป

วิวัฒนาการช่วงที่ 1

เจดีย์ในชุดวิวัฒนาการนี้จะทำฐานปัทม์ผิงแปดเหลี่ยม เรียงขึ้นไปนับองค์ระฆัง มีบางองค์ที่มีฐานปัทม์ผิงกลมเป็นฐานชั้นบนสุด อันเป็นลักษณะของฐานที่รับองค์ระฆังของวัดใหญ่ชัยมงคล ที่คล้ายกับฐานชั้นบนสุดของเจดีย์วัดพระแก้ว ธรรมบุรี จังหวัดชัยนาท องค์ระฆังไม่ผาย เมื่อลาก

เส้นขอบจากบนลงมาล่างจะเป็นเส้นตรง ไม่โค้งแบบสถูปบนชั้นมาลัยเถา บัลลังก์ของเจดีย์แปดเหลี่ยม เป็นแบบฐานปัทม์ และฐานบัวลูกแก้ว ก้านฉัตรใหญ่และไม่มีเสาหอน บัวฝาละมีต่างจากสถูปบนชุกมาลัยเถาคือ เหมือนเอาบัวฝาละมี 2 อันประกบ ปล้องไฉนถี่มาก สัดส่วนระหว่างปลียอกกับปล้องไฉน ประมาณ 1:2 หรือ 1:3 แตกต่างจากยอดสถูปบนชั้นมาลัยเถาที่ปลียอกเล็ก และสั้น

1. แบบมิกูหาภายใน

เจดีย์กลุ่มนี้มีฐานชั้นล่างหรือชั้นที่สองยกสูงจนเป็นห้อง ภายในเป็นโพรงไปจนจรดฐาน บัลลังก์จึงมีผังห้อง 8 เหลี่ยม ผังทำซุ้มและประดิษฐานพระพุทธรูปได้แก่เจดีย์วัดจงกลม วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหลังคาค่า เจดีย์รายวัดสุวรรณาวาส เจดีย์รายวัดขุนเมืองใจ เจดีย์รายวัดจักรวรรดิและเจดีย์ประธานวัดนางคำสมัยที่ 1 ในจำนวนนี้เจดีย์ที่มีขนาดใหญ่มากคือ วัดจงกลม และวัดใหญ่ชัยมงคล

เจดีย์วัดจงกลมมีรูปแบบพิเศษกว่าเจดีย์ในกลุ่มเดียวกัน คือมีคูหา 8 เหลี่ยมตรงกลางก่อทรงกลมบนชั้นมาลัยเถาไว้โครงสร้างหยาบกว่าเจดีย์ประธานมากน่าจะก่อเพิ่มทีหลัง ภายนอกมีการทำฐาน 8 เหลี่ยมชั้นบนมีร่องรอยซุ้มจรนำจำนวน 24 ซุ้ม (ด้านละ 3 ซุ้ม) ประดับรอบ คงประดิษฐานพระพุทธรูปด้วย ลักษณะนี้คล้ายกันมากกับสถูปที่วัดมรกต และวัดพระอินทร์ จังหวัดสุพรรณบุรี และยังพบที่เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี เจดีย์วัดจงกลมอาจเป็นเจดีย์ในช่วงแรกของวิวัฒนาการ (ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา - อยุธยาตอนต้น) และมีร่องรอยได้รับการบูรณะมาแล้วอย่างน้อยครั้งหนึ่ง

เจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคลเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่อีกองค์หนึ่งที่สร้างมิกูหาภายใน ปัญหาเกี่ยวกับอายุสมัยของเจดีย์องค์นี้นักวิชาการหลายท่านเชื่อกันว่าเป็นสถูปชัยมงคล ที่สร้างตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนเรศวร ภายหลังสงครามยุทธหัตถี แต่สถูปองค์นี้กลับมีรูปทรงคล้ายกับเจดีย์วัดราชบูรณะและเจดีย์เจ้าอ้าย - เจ้าอี ที่สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าสามพระยา ส่วนเจดีย์ที่สร้างในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรน่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถา เช่นเจดีย์ยุทธหัตถีที่พนมทวน กาญจนบุรี และเจดีย์ประธานวัดสุวรรณารามในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ส่วนเจดีย์ที่วัดวังชัยซึ่งสร้างในรัชสมัยพระมหาจักรพรรดิ และเจดีย์แปดเหลี่ยม ร่วมสมัยเดียวกันก็มีองค์ประกอบต่างจากเจดีย์ประธานวัดพระแก้ว สรรคนบุรี จังหวัดชัยนาท นอกจากนี้ส่วนฐานยังยกสูงมีเสาอิงคล้ายสถูปที่วัดขุนเมืองใจ วิวัฒนาการจึงสอดคล้องกับวิวัฒนาการในช่วงแรก ไม่เกินไปกว่าสมัยอยุธยาตอนต้น ที่กล่าวว่าเจดีย์สร้างในสมัยสมเด็จพระนเรศวรอาจเป็นสร้างเสริม หรือสร้างเจดีย์อื่นในวัด หรืออาจเป็นเจดีย์คนละวัดเลยก็ได้

เมื่อพิจารณาช่วงครองราชย์ของสมเด็จพระนเรศวร บ้านเมืองเต็มไปด้วยศึกสงคราม การสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ที่ต้องอาศัยเทคนิคขั้นสูง (ช้างในกลางตลอดองค์ระฆังตอนบน) ต้องระดม

ทั้งสรรพกำลัง และช่างฝีมือ ไม่สอดคล้องกับสภาพการเมืองในเวลานั้น นอกจากนี้ตำแหน่งของเจดีย์อยู่นอกเกาะเมืองไม่เหมาะแก่การสร้างกรณีที่มีศึกมาประชิดพระนคร

เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคลมีวิวัฒนาการที่คาบเกี่ยว หรือเหลื่อมกับเจดีย์ที่วัดจกกลม และก็มีองค์ประกอบร่วมกับเจดีย์ประธานวัดอโยธยา คือการสร้างฐานทักษิณยกสูง มีเจดีย์บนลานประทักษิณด้วยซึ่งอาจวิวัฒนาการคู่ไปกับสถาปัตยกรรมที่ไม่ดูหาภายในอย่างสถาปัตยกรรมวัดอโยธยา

เจดีย์กลุ่มนี้ได้พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งที่เจดีย์ที่ศวัดราชบูรณะ ทำเป็นฐานแปดเหลี่ยม สามชั้น รับองค์ระฆังแทนที่จะเป็นฐานปัทม์ผังกลมอย่างเจดีย์ที่วัดใหญ่ชัยมงคล ส่วนดูหาภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสามองค์ ต่างจากเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคลกับวัดจกกลม ที่ทำระฆังไว้แปดด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจดีย์มีขนาดเล็กไม่เหมาะจะทำพระพุทธรูปไว้มาก ยิ่งทำให้ภายในคับแคบหรือเป็นวิวัฒนาการที่เริ่มเปลี่ยนไปของเจดีย์ทรงนี้เพราะได้พบการประดิษฐานพระพุทธรูปภายในคล้ายกันที่เจดีย์วัดหลังคาดำ วัดนางคำสมัยที่ 1 และวัดสุวรรณาวาส ซึ่งคงสร้างร่วมสายวิวัฒนาการช่วงเดียวกัน

2. แบบไม่มีดูหา

เจดีย์กลุ่มนี้สร้างอยู่มากกระจายทั่วไป ในเกาะเมือง และปริมณฑลมีรูปทรงคล้ายแบบที่ 1 แต่ไม่มีการเจาะซุ้มทางเข้าและทำดูหาภายใน ในกลุ่มนี้มีทั้งเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานทักษิณยกสูงได้แก่สถาปัตยกรรมเมืองใจ เจดีย์วัดอโยธยา และเจดีย์วัดธรรมิกราช กับเจดีย์ที่ไม่มีฐานยกสูง

2.1 กลุ่มย่อยแบบมีฐานยกสูง ในกลุ่มนี้สถาปัตยกรรมเมืองใจมีสภาพชำรุดมาก โดยเฉพาะส่วนยอดเหลือร่องรอยฐานที่ทำถูกพิงแนวตั้ง คล้ายองค์ประกอบของศาสนสถานรุ่นเก่าเช่นที่วัดพระเมรุ ทพบุรี วัดโฆลง บ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังคล้ายกับฐานของเจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคล เจดีย์องค์นี้จึงมีรูปทรงคล้ายเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จากสถาปัตยกรรมเมืองใจเป็นสถาปัตยกรรมแรกในวิวัฒนาการ ด้วยเทคนิคการก่อองค์เจดีย์ด้วยอิฐเผาห้าวอก ต่างจากเจดีย์องค์อื่นๆในอยุธยา แม้แต่เจดีย์วัดอโยธยาที่เชื่อกันว่าสร้างก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ก็ยังมีเทคนิคคนละแบบกัน (คือเรียงอิฐตามยาวสลับกัน) และไม่สอปูนด้วยกันทั้งหมด สถาปัตยกรรมเมืองใจมีสถาปัตยกรรมทั้งสี่เป็นแบบเดียวกันกับเจดีย์ที่วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดอโยธยา แบบแผนนี้ไม่พบในสถาปัตยกรรมระฆังกลมบนซุ้มมาลัยเถายกเว้นเจดีย์วัดธรรมาราม และวัดกุฎีขาว ซึ่งบูรณะสร้างเพิ่มในสมัยอยุธยาตอนปลาย

เจดีย์กลุ่มเดียวกันอีกองค์หนึ่งคือเจดีย์ที่วัดอโยธยาที่มีรูปทรงพิเศษคือ องค์ระฆังประดับกลีบบัวซ้อนกัน เป็นแบบที่ไม่พบเลยในเจดีย์ที่พระนครศรีอยุธยา การประดับกลีบบัวที่องค์เจดีย์ได้เคยมีทำมาแล้วที่เจดีย์รายหมายเลข 3 วัดเจดีย์เจ็ดแถวศรีรัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย แต่กลีบบัวที่วัดเจดีย์เจ็ดแถวประดับที่ยอดเหนือระฆัง และที่ปากระฆังเช่นเดียวกันกับเจดีย์วัดป่าสัก เชียงแสน และเจดีย์เชียงชั้น รวมทั้งเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน ส่วนคติการใช้ดอกบัวในความหมายขององค์ระฆังได้ทำมาก่อนแล้วที่เจดีย์ทรงดอกบัวตูม หรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่มีอยู่

ในรัชกาลพระเจ้าเลอไทย คราวปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัยเมื่อปี พ.ศ. 1886 แม้การประดับกลีบบัวของเจดีย์วัดอโยธยาจะไม่อาจสรุปได้ว่ามาจากเจดีย์สกุลช่างใด แต่ก็น่าจะเป็นคติการสร้างเก่าเช่นเดียวกับสถูปในล้านนา และสุโขทัย

เจดีย์ในช่วงปลายวิวัฒนาการกลุ่มที่ 1 น่าจะได้แก่เจดีย์ประธานวัดธรรมิกราช ซึ่งมีหลักฐานการขุดค้นใหม่พบว่าเจดีย์ภายนอกสร้างครอบเจดีย์ทรงระฆังกลมเดี่ยว องค์ระฆังแบบโอคว่ำ ไม่มีเสาดาน เป็นแบบวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังกลมช่างอยุธยาตอนต้น หรืออาจจะเก่ากว่านั้น ตำแหน่งของเจดีย์นี้สร้างอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระวิหาร (ด้านนอกวัด) ผิดกับระเบียบของวัดพระอารามสมัยอยุธยาตอนต้นที่สร้างไว้ด้านตะวันตก (หลังวิหาร) และหันหน้าหน้าสู่ทิศตะวันออกอย่างเคร่งครัด จากการขุดแต่งบริเวณนี้ด้านตะวันออกและด้านเหนือ พบเพียงซากโบราณสถานที่ไม่เก่าไปกว่าสมัยรัตนโกสินทร์เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมานี้ แสดงว่าวัดนี้ก็ไม่ได้หันหน้าสู่ลพบุรีเส้นทางหลักตามแบบวัดสมัยอโยธยา ดังที่ น.ณ ปากน้ำสันนิษฐานไว้

เจดีย์วัดธรรมิกราชคงสร้างครอบสถูประฆังกลมบนชุกมาลัยเถาในชั้นหลัง จากองค์ประกอบโดยเฉพาะฐานชั้นบน 8 เหลี่ยม องค์ระฆังแบบในสายวิวัฒนาการเดียวกันคือไม่ผายมาก รวมทั้งมีร่องรอยของคูหาที่ด้านตะวันออกขององค์เจดีย์ คล้ายกันกับเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ด้วย เจดีย์องค์นี้จึงน่าจะสร้างครอบสถูปเดิมไม่เกินกว่าสมัยอยุธยาตอนกลาง ส่วนฐานมีสิงห์รอบเป็นการบูรณะเพิ่มเติมในสมัยอยุธยาตอนปลาย หลังรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง

2.2 กลุ่มย่อยแบบไม่มีฐานยกสูง กลุ่มนี้มีจำนวนมาก และองค์ประกอบใกล้เคียงกัน คือมีฐานปัทม์ผังกลม 3-4 ชั้น องค์ระฆังไม่ผาย ก้านฉัตรใหญ่ไม่มีเสาดาน สัตว์ส่วนระหว่างปลียอดกับปลีองไฉน ประมาณ 1:3 เจดีย์ที่อยู่ในต้นวิวัฒนาการคงได้แก่เจดีย์ประธานวัดหัตถาวาส มีซุ้มระนาประดิษฐานพระพุทธรูปรอบ อันเป็นคติเก่าเช่นเดียวกับที่วัดพลับพลาไชย และวัดโบราณในภาคใต้ เจดีย์ที่จัดในกลุ่มวิวัฒนาการเดียวกันได้แก่ เจดีย์วัดปราสาท วัดสะพานนาค วัดสะพานถ่าน (วัดชัยภูมิ) รวมทั้งเจดีย์หมายเลข 12 วัดใหญ่ชัยมงคล และเจดีย์ประธานวัดสุวรรณาวาสซึ่งคงสร้างในหลังวิวัฒนาการของเจดีย์ที่วัดหัตถาวาสทั้งหมด

ยังมีเจดีย์ร่วมสมัยในสายวิวัฒนาการอีกพวกหนึ่งคือ เจดีย์กลุ่มนี้มีหลักฐานการสร้างในพระราชพงศาวดาร คือ เจดีย์เจ้า - เจ้ายี่ ที่เชิงสะพานป่าถ่าน สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าสามพระยา สมัยอยุธยาตอนต้น เจดีย์องค์นี้ชำรุดเหลือเพียงฐานชั้นที่ 1 และ 2 เมื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของรูปทรงน่าจะเป็นทรงเดียวกันกับเจดีย์ที่ศพนฐานทักษิณปราสาทวัดราชบูรณะซึ่งสร้างในช่วงระยะเวลาเดียวกัน สร้างเป็นเจดีย์บนฐานผังแปดเหลี่ยมสามชั้น

วิวัฒนาการช่วงที่ 2

เจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบนเป็นแปดเหลี่ยม ในช่วงวิวัฒนาการที่ 2 เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบจากวิวัฒนาการในช่วงที่ 1 แสดงถึงความสัมพันธ์กับเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถาคือส่วนฐานชั้นบนจากที่เคยเป็นฐานแปดเหลี่ยม หรือฐานปัทม์ผังกลม ทำชุกมาลัยเถารอบองค์

ระฆังที่โค้ง เรียวขึ้นบัลลังก์มีทั้งแปดเหลี่ยม และเริ่มทำเป็นย่อมุมซึ่งอาจมาเปลี่ยนแปลงหรือซ่อมเสริมที่หลังได้ บัวผาละมีทั้งแบบเดิม และแบบเดียวกันกับเจดีย์บนชั้นมาลัยเถา เจดีย์บางองค์เพิ่มเสาดานเข้าไปด้วยเช่นเจดีย์วัดนางคำสมัยที่ 2 นอกจากนี้ปล้องโฉนมีขนาดใหญ่หนากว่าเจดีย์วิวัฒนาการที่ 1 มาก ทำให้สัดส่วนของปลียอกกับปล้องโฉนแตกต่างกัน

1. แบบมีคูหาภายใน

ความเปลี่ยนแปลงของเจดีย์กลุ่มนี้คือสัดส่วนขององค์ระฆังที่เล็กลงเรียวขึ้นกว่ากันในสายวิวัฒนาการที่ 1 และไม่นิยมการสร้างเป็นเจดีย์ประธาน ได้แก่ เจดีย์รายวัดขุนเมืองใจ เจดีย์รายวัดจักรวรรดิ และเจดีย์รายขนาบหน้าวิหารวัดสุวรรณवास เจดีย์ทั้ง 3 องค์นี้มีฐานล่างยกสูงเป็นห้องเหมือนกัน เพียงแต่องค์ระฆังเรียวขึ้นรูปทรงทั่วไป คล้ายเจดีย์ที่มีเรือนธาตุยกสูงซึ่งสร้างอยู่ที่วัดราชบูรณะ แต่แทนที่จะทำฐานและเรือนธาตุย่อเก็จก็เปลี่ยนเป็นยกฐานชั้นล่างสูงชัน เป็นระเบียบที่น่าจะสร้างในช่วงต้นๆของวิวัฒนาการสายนี้

เจดีย์กลุ่มนี้อยู่ในช่วงปลายวิวัฒนาการคงได้แก่ วัดนางคำสมัยที่ 2 เห็นได้จากชุดมาลัยเถากลม 3 ชั้นรับองค์ระฆังเรียวขึ้น บัลลังก์ย่อมุม และปล้องโฉนใหญ่ เป็นแบบคล้ายกับเจดีย์บนชุดมาลัยเถากลมในช่วงวิวัฒนาการที่ 2 ตอนปลาย หรือต้นวิวัฒนาการที่ 3 อย่างไรก็ตามองค์ประกอบส่วนยอดก็มีร่องรอยว่าได้รับการบูรณะมาแล้ว ซึ่งก็คงในช่วงปลายวิวัฒนาการของเจดีย์กลุ่มนี้

2. แบบไม่มีคูหาภายใน

2.1 กลุ่มย่อยที่ 1 แบบมีฐานทักษิณ เจดีย์กลุ่มนี้ได้แก่เจดีย์ประธานวัดตะไกร และเจดีย์เจดีย์ประธานวัดสังคแท้ สถูปทั้งสององค์มีองค์ระฆังเรียวกว่าสถูปปลายวิวัฒนาการที่ 1 เจดีย์วัดสังคแท้ได้วิวัฒนาการไปอีกขั้นหนึ่งด้วยการทำบัลลังก์ย่อมุม นอกจากนี้องค์เจดีย์นี้ยังมีร่องรอยของเจดีย์ทิศที่มุมด้วย

2.2 กลุ่มย่อยที่ 2 แบบฐานไม่มีฐานทักษิณ เจดีย์กลุ่มนี้ได้แก่ เจดีย์วัดสามปลื้ม ซึ่งแสดงระเบียบของฐานชั้นบนที่ทำเป็นลวดบัว 3 ชั้นคล้ายมาลัยเถา แต่ทำผัง 8 เหลี่ยมแทนที่จะเป็นผังกกลมซึ่งไม่พบเลยในองค์ประกอบของเจดีย์กลุ่มนี้ เป็นไปได้ว่าเจดีย์อาจวิวัฒนาการคาบเกี่ยวกัน หรืออาจเป็นการซ่อมแซมในชั้นหลังโดยขาดการศึกษาอย่างถูกต้อง ซึ่งเกิดกับเจดีย์หลายองค์ในพระนครศรีอยุธยา ลักษณะร่วมของเจดีย์บนฐานแปดเหลี่ยม กับเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถายังคงพบที่เจดีย์รายหมายเลข 13 วัดใหญ่ชัยมงคล โดยทำองค์ระฆังเรียวขึ้น รอบก้านฉัตรมีเสาดาน ส่วนยอดเหมือนสถูปบนชั้นมาลัยเถา เจดีย์ที่สร้างคาบเกี่ยวกันระหว่างเจดีย์วิวัฒนาการช่วงที่ 1 และ 2 อาจจะได้แก่เจดีย์ประธานวัดพระราม (นอกเกาะเมืองใกล้กับวัดป่าจรงกลม) เจดีย์รายหมายเลข 1 วัดพระราม เจดีย์วัดเสด็จ และเจดีย์วัดขุนแสลง ส่วนเจดีย์ในช่วงปลายน่า

จะได้แก่เจดีย์วัดหลังคาผ้า ซึ่งบัลลังก์แปดเหลี่ยม เปลี่ยนไปเป็นบัลลังก์ย่อมุม
 วิวัฒนาการช่วงปลายก่อนจะเข้าสู่วิวัฒนาการช่วงสุดท้าย

วิวัฒนาการช่วงที่ 3

เจดีย์กลุ่มนี้องค์ประกอบเด่นชัดคือองค์ระฆังกลมเรียวยาวเล็ก เช่นเดียวกันกับเจดีย์ทรงระฆัง
 กลมบนชั้นมาลัยเถาวิวัฒนาการช่วงที่ 3 บัลลังก์มีผังแปดเหลี่ยม ย่อมุมและวงกลม เจดีย์ในช่วง
 ปลายวิวัฒนาการได้เพิ่มองค์ประกอบฐานสิงห์ และบัวกลุ่มที่คอระฆังที่พบอยู่ในเจดีย์ช่วงศิลปะ
 ยุทธยาตอนปลาย เจดีย์กลุ่มนี้พบสร้างเป็นเจดีย์รายเกือบทั้งหมด ได้แก่เจดีย์รายวัดตะไกร เจดีย์ราย
 วัดมเหยงคณ์ และวัดกุฎีดาว เป็นต้น

1. แบบที่มีคูหาภายใน

เจดีย์องค์นี้ได้แก่เจดีย์รายวัดมเหยงคณ์ที่เรียกว่าเจดีย์ทองแดง นักวิชาการเชื่อว่าสร้างคราว
 บูรณะพระอารามครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าท้ายสระ - บรมโกศ เป็นเจดีย์บนฐานปัทม์ทักษิณยกสูง
 ย่อมุม มีเจดีย์ทิศองค์เจดีย์ตั้งบนฐานขาสิงห์แปดเหลี่ยม และซุ้มมาลัยเถารับองค์ระฆัง มีคูหาภายใน
 เป็นห้อง เป็นรูปทรงช่วงปลายของสายวิวัฒนาการที่ปะปนกันระหว่างเจดีย์ 2 แบบคือ เจดีย์ทรง
 ระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถากับเจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นแปดเหลี่ยม เจดีย์ทรงแบบเดียวกันยังพบ
 สร้างเป็นเจดีย์ประธานที่วัดคูสิตารามใกล้กับวัดโคกโยธยาองค์ประกอบเหมือนกันเพียงแต่มีขนาด
 ใหญ่กว่า และไม่เจาะช่องคูหาภายใน และ เจดีย์ประธานวัดนางคำสมัยที่ 2

2. แบบไม่มีคูหาภายใน

2.1 กลุ่มย่อยที่ 1 มีฐานทักษิณ ได้แก่เจดีย์ประธานวัดคูสิตาราม เจดีย์รายหมายเลข 3
 วัดจันทร์ และเจดีย์รายวัดประดู่ทรงธรรม เจดีย์วัดคูสิตารามรูปทรงเดียวกัน กับเจดีย์ทองแดงที่
 วัดมเหยงคณ์ แต่ไม่มีคูหาภายใน เจดีย์ที่มีร่องรอยว่าได้ถูกสร้างเสริมสถาปัตยกรรมอันน่าจะเป็นเจดีย์บน
 ฐานแปดเหลี่ยมอย่างเดียวกันกับเจดีย์วัดโคกโยธยา เพราะปรากฏว่าร่องรอยของฐานปัทม์ชั้นล่างผัง 4
 เหลี่ยมใหญ่และระเบียงฐานปัทม์ผังแปดเหลี่ยม ที่ถูกพอกทับด้วยฐานสิงห์เสริมไปอีกชั้น องค์
 เจดีย์ตั้งแต่ฐานชั้นบนซึ่งอาจพังทลายลงมาแล้วจึงได้ซ่อมแซมในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระ - บรม
 โกศ คราวเดียวกันกับที่ซ่อมแซมวัดกุฎีดาว วัดนางคำสมัยที่ 2 และวัดมเหยงคณ์ ระเบียงฐานสิงห์
 1 ชั้นรองรับซุ้มมาลัยเถา ยังพบที่เจดีย์รายรอบฐานชั้นบนปราสาทพระราม ซึ่งก็มีหลักฐานว่าได้
 รับการบูรณะในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ เช่นเดียวกัน

เจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบนแปดเหลี่ยม วิวัฒนาการช่วงปลายอีกองค์หนึ่งคือ เจดีย์วัด
 จันทรเป็นเจดีย์บนฐานไพทีมีเสาอิงคล้ายฐานชั้นล่างเจดีย์รายหมายเลข 1-4 วัดใหญ่ชัยมงคล แต่
 เจดีย์ถ่วงบนคนละแบบกัน เจดีย์กลุ่มนี้ในวิวัฒนาการช่วงสุดท้ายน่าจะ ได้แก่เจดีย์รายหมายเลข 2
 ด้านใต้ของพระอุโบสถวัดประดู่ทรงธรรมโดยการสร้างเป็นเจดีย์บนฐานประทักษิณมีพนักรอบ
 องค์เจดีย์มีฐานแปดเหลี่ยม สามชั้น มีกลีบบัวประดับแบบกลุ่มบัวที่ป่ากระมัง ลักษณะพิเศษของ
 เจดีย์องค์นี้คือองค์เจดีย์ผังแปดเหลี่ยม บัลลังก์กลม และปล้องโฉนแบบบัวกลุ่ม เป็นองค์ประกอบ

ของเจดีย์สมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ จึงเป็นไปได้ที่ว่าเจดีย์ถูกสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตามแบบวิวัฒนาการของเจดีย์อยุธยาตอนปลาย อย่างไรก็ตามเจดีย์ทรงกลมฐานชั้นบนแปดเหลี่ยมไม่นิยมสร้างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จึงเป็นไปได้ว่าเจดีย์องค์นี้สร้างในสมัยอยุธยาและมาสร้างเสริมทีหลังในสมัยรัตนโกสินทร์

2.2 กลุ่มย่อยที่ 2 ไม่มีฐานยกสูง เจดีย์กลุ่มนี้ได้วิวัฒนาการโดยทำองค์ระฆังเรียวกเล็ก ฐานใหญ่ เจดีย์ที่พอทราบอายุคือสถูปรายที่วัดมเหยงคณ์ วัดกุฎีดาว วัดศรีโพธิ์ สมัยพระเจ้าบรมโกศ และวัดครุฑ ซึ่งพงศาวดารกล่าวว่ามีสร้างในรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ ส่วนเจดีย์องค์อื่นได้แก่ เจดีย์รายวัดตะไกร เจดีย์รายวัดจักรวรรดิ วัดกุฎีทอง วัดเชิงท่า และวัดราชประดิษฐ์

เจดีย์รายวัดตะไกรมีฐานแปดเหลี่ยมสองชั้น ฐานบนปัทม์ผังกลมและระฆังเรียวกเล็กคล้ายเจดีย์ทรงระฆังกลมชั้นบนมาลัยเถาสายวิวัฒนาการที่ 3 บัลลังก์ 4 เหลี่ยม 8 เหลี่ยม และย่อมุมเรียงกันไปตามผังวัดจำนวน 12 องค์ เจดีย์รายกลุ่มนี้เป็นวิวัฒนาการเจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบนแปดเหลี่ยมช่วงต้นของวิวัฒนาการนี้ เจดีย์แบบเดียวกันยังสร้างเป็น เจดีย์ประธานวัดนางคำสมัยที่ 1 และเจดีย์รายที่วัดจักรวรรดิ ซึ่งทำบัลลังก์ 8 เหลี่ยม ระฆังเรียวกเล็กอันเป็นลักษณะร่วมกันของวิวัฒนาการช่วงที่ 3 ของเจดีย์ทรงระฆังกลม เจดีย์บนฐานแปดเหลี่ยม ที่วัดกุฎีทอง แสดงให้เห็นวิธีการของช่างที่สร้างกลีบบัวประดับกลุ่มพอกทับบนฐานชั้นบน 8 เหลี่ยมของเจดีย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบตามรสนิยมของช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย (อาจเป็นผลงานของชาวบ้าน) วิวัฒนาการของเจดีย์อีกระดับหนึ่ง คือการทำฐานสิงห์ประดับที่ฐาน 8 เหลี่ยม ที่เจดีย์รายวัดกุฎีดาว ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งก็สอดคล้องกับเจดีย์อีกหลายองค์ที่สร้างในรัชสมัยนี้ เจดีย์ที่วัดศรีโพธิ์เป็นเจดีย์บนฐานแปดเหลี่ยม ที่เรียวกเล็กมากทั้งองค์คล้ายเจดีย์ที่วัดประดู่ทรงธรรม และเป็นอีกรูปทรงของเจดีย์ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ

เจดีย์ที่วัดครุฑเป็นวิวัฒนาการช่วงสุดท้ายที่แสดงให้เห็นการผสมผสานของรูปแบบเจดีย์ 2 กลุ่มอันเป็นเทคนิคของเจดีย์ในช่วงปลายของวิวัฒนาการ ขณะเดียวกันสกุลช่างชาวบ้านก็ผลักดันให้เกิดรูปแบบเฉพาะตัวที่เจดีย์รายหมายเลข 4 วัดราชประดิษฐ์ เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่บนฐานแบบหน้ากระดานลูกฟักผิง 8 เหลี่ยมรับองค์ระฆัง บัลลังก์ย่อมุม แต่ส่วนยอดแบบเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชุกมาลัยเถา เป็นการลดทอนองค์ประกอบและนำองค์ประกอบของเจดีย์ทั้ง 2 แบบมาผสมกันตามรสนิยมของผู้สร้างมากกว่าเป็นวิวัฒนาการอีกแบบหนึ่งเช่นเดียวกันกับเจดีย์รายหมายเลข 2 วัดเชิงท่า

รูปทรงที่แสดงถึงการผสมผสานระหว่างเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถาและเจดีย์ระฆังกลมฐานแปดเหลี่ยมนี้พบได้ชัดเจนที่ เจดีย์ประธานวัดนางคำสมัยที่ 2 และยังพบสร้างที่เจดีย์รายหมายเลข 2 และ 3 วัดพระรามซึ่งทำฐานชั้นล่าง 8 เหลี่ยมรับองค์ระฆังกลมบนชุกมาลัยเถา เจดีย์หมายเลข 2 ทำบัลลังก์สี่เหลี่ยม ขณะที่เจดีย์รายหมายเลข 3 ทำบัลลังก์แปดเหลี่ยม เจดีย์แบบเดียวกันนี้ยังสร้างอยู่ที่เจดีย์รายหมายเลข 6 วัดราชบูรณะ ทำบัวกลุ่มคั่นระหว่างปล้องไฉนกับปลียอดแบบเดียวกันกับเจดีย์มาลัยเถา นอกจากนี้เจดีย์ที่วัดมหาธาตุ (หมายเลข 4) ก็ยังทำฐาน 8 เหลี่ยม

ตามชั้นรับมาลัยเถา แต่องค์ระฆังเจดีย์ด้านบนมีชุกมาลัยเถา ขนาดของมาลัยเถาและองค์ระฆังไม้ ได้สัดส่วนกับฐานแปดเหลี่ยม เจดีย์เหล่านี้อาจได้รับการสร้างเสริมต่อยอดใหม่ในคราวบูรณะครั้งหลัง ทำให้รูปแบบเจดีย์มีความหลากหลาย และสร้างลักษณะเฉพาะตัวของเจดีย์แต่ละองค์ให้แตกต่างกัน ไม่ยึดติดกับรูปทรงตามเดิม

วิวัฒนาการของเจดีย์ระฆังกลมฐานชั้นแปดเหลี่ยม ต่างจากสถาปัตยกรรมมาลัยเถาและเจดีย์ทรงอื่นๆ เพราะไม่มีการสร้างสืบต่อมาอีกในสมัยรัตนโกสินทร์ หรือถ้ามีก็อาจเป็นงานระดับชาวบ้านนอกจากนี้ยังอาจเป็นเจดีย์เจดีย์ที่เฉพาะแบบของสกุลช่างอยุธยาตอนต้นๆ ที่คลี่คลายไปมากแล้ว ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จึงมิได้สืบต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์อย่างเจดีย์ย่อมุมและเจดีย์ทรงระฆังกลมบนชั้นมาลัยเถา โดยเฉพาะเจดีย์ 8 เหลี่ยม ที่มีโพรงภายในที่มีวิวัฒนาการขาดหายไปหรือพบน้อยมาก ในช่วงที่วิวัฒนาการขาดหายไปหรือพบน้อยมาก ในช่วงวิวัฒนาการที่ 2 และ 3 เป็นไปได้ว่าเจดีย์ที่สืบต่อจากสกุลช่างเดิม (เจดีย์ในแถบภาคกลาง ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา) ได้ลบลบบาทหลงตามลำดับ เมื่อพุทธศาสนาลัทธิลัทธิพราหมณ์และอิทธิพลพร้อมเจดีย์แบบลังกา ทางภาคใต้ และ สุโขทัย

ความสัมพันธ์ระหว่างวิวัฒนาการของเจดีย์ 2 แบบในสมัยอยุธยา

เจดีย์ทรงระฆังกลมมาลัยเถา และเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานชั้นแปดเหลี่ยมสมัยอยุธยามีวิวัฒนาการเกี่ยวเนื่องกันตามเงื่อนไขเวลา พัฒนาควบคู่กันไป บางช่วงเจดีย์เหล่านี้ก็แสดงให้เห็นอิทธิพลร่วมกัน ซึ่งอาจสรุปให้เห็นในแผนภูมิแสดงวิวัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังกลมสมัยอยุธยา จะเห็นได้ว่าเจดีย์ในช่วงวิวัฒนาการที่ 1 ยังคงรูปทรงและองค์ประกอบลักษณะของเจดีย์รุ่นเก่า (ที่มีมาก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา) อย่างเจดีย์วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชมาก ได้แก่การทำฐานเดี่ยว ชั้นมาลัยเถาเรียงชิดติดกัน และมาลัยเถาขนาดใหญ่ องค์ระฆังแบบโอคว่ำ บัลลังก์สี่เหลี่ยมใหญ่ตามขนาดขององค์ระฆัง ปล้องโฉนดเล็กและถี่ ส่วนเจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบนแปดเหลี่ยม องค์ระฆังและเครื่องยอดเป็นระเบียบเดียวกันหมดทั้งกลุ่ม เจดีย์ทั้งสองแบบมีรูปทรงลักษณะองค์ประกอบต่างกันมาก และสามารถแยกออกเป็นวิวัฒนาการคนละสายได้อย่างชัดเจน

วิวัฒนาการช่วงที่ 2 หลังจากเวลาผ่านไปกว่า 100 ปี รูปแบบเจดีย์ทั้งสองกลุ่มก็เริ่มเปลี่ยนแปลง และปะปนกันมากขึ้น รูปทรงเจดีย์ที่เริ่มมีเอกลักษณ์เฉพาะตนโดยเฉพาะเจดีย์รายที่สร้างในช่วงนี้มีรูปทรงพลิกแพลงจากระเบียบเดิมในวิวัฒนาการช่วงที่ 1 ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางสังคม - วัฒนธรรม รวมทั้งการสร้างสรรคของช่างที่แสวงหาเอกลักษณ์เฉพาะตนสำหรับเจดีย์ประธานขนาดใหญ่ก็ยังคงรักษาระเบียบองค์ประกอบเดิมไว้มาก กระนั้นรูปทรงของเจดีย์ยังพลิกแพลงไปจากระเบียบเดิม เช่นเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ที่เพิ่มมุขคูหาประดับยอดเจดีย์ขนาดเล็กทั้ง 4 มุม ความเปลี่ยนแปลงของรูปทรงที่วัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นแบบเฉพาะที่ไม่ได้สืบเนื่องไปเจดีย์ทรงเดียวกัน แต่อาจสืบเนื่องไปที่เจดีย์ย่อมุมอย่างเจดีย์ศรีสุริโยทัย และเจดีย์วัดญาณเสน เป็นต้น ระเบียบอื่นๆจากเจดีย์วิวัฒนาการที่ 1 ยังคงปรากฏอยู่คือบัลลังก์ใหญ่ 4 เหลี่ยม

และปลียอดที่ถี่มาก ตัวอย่างเจดีย์ที่วัดสามวิหารและวัดนางปลื้ม แม้เจดีย์วัดแม่นางปลื้มจะทำสิงห์ล้อมที่ฐานทักษิณ แต่ก็คงมาเพิ่มเติมทีหลังในสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่นเดียวกับกับสิงห์ล้อมที่ฐานทักษิณเจดีย์ประธานวัดธรรมิกราช

สำหรับเจดีย์ทรงระฆังกลมฐานชั้นบน 8 เหลี่ยมก็สร้างเป็นเจดีย์เดี่ยวบนฐานเดี่ยวลง ไม่มีฐานทักษิณยกสูงรวมทั้งไม่มีเจดีย์ทิศที่มุมทั้งสี่ ฐานชั้นบนขององค์เจดีย์ที่เคยทำเป็น 8 เหลี่ยม หรือมีฐานปัทม์ผังกลมอีกชั้น (อย่างเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล) ก็เปลี่ยนไปเป็นชั้นมาลัยเถาเช่นกัน ดังตัวอย่างเจดีย์วัดธรรมาราม และเจดีย์รายหมายเลข 19 วัดพระศรีสรรเพชญ์ (เจดีย์องค์ด้านหลังของวัด) เป็นต้น องค์ประกอบที่ปะปนกันนี้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของวิวัฒนาการเจดีย์ที่ให้อิทธิพลแก่กัน

วิวัฒนาการในช่วงที่ 3 ช่วงแรก ความนิยมในการสร้างเจดีย์ทรงระฆังกลมเป็นประธานของผังเปลี่ยนไปเป็นเจดีย์ราย และเพิ่มเติมองค์ประกอบ เครื่องประดับตกแต่งเข้าไปมาก ดังตัวอย่างเจดีย์รายวัดเชิงท่า วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ ซึ่งมีประวัติกล่าวถึงการบูรณะในสมัยอยุธยาทั้งสิ้นเจดีย์รายที่วัดเหล่านี้มีรูปทรงที่แตกต่างกันจากระเบียบเดิม เช่นทำเป็นเจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม แต่มีฐานมาลัยเถาบัลลังก์แปดเหลี่ยม เป็นเจดีย์ที่มีปะปนกันขององค์ประกอบเจดีย์มากกว่า 1 แบบขึ้นไป นอกจากนี้ยังเพิ่มฐานสิงห์ ฐานย่อมุม บั้วกลุ่ม และลายปูนปั้นประดับประดับ

บทที่ 6

บทสรุป

วัดนางคำตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโยธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณภายนอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออก บริเวณพื้นที่ของโบราณสถานตั้งอยู่ในเขตชุมชน ที่ตั้งบ้านเรือนบุกรุกและล้ำเข้าไปในเขตโบราณสถาน โดยเฉพาะวิหารหรืออุโบสถที่อยู่ทางด้านหน้าถูกโรงเรียนสร้างทับอยู่

วัดนางคำตั้งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยาติดริมคลองบ้านบาตรทางด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง มีคูน้ำล้อมรอบโดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านหลังของวัดติดกับคลอง มเหยงคณ์ ไม่ปรากฏหลักฐานทางด้านเอกสารเกี่ยวกับการก่อสร้างที่แน่นอน คงปรากฏแต่เพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

และในคำให้การชาวกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวถึงวัดนางคำว่าเป็นวัดหนึ่งในพระอารามหลวง เช่นเดียวกับวัดสมณโกฏฐาราม วัดมเหยงคณ์และวัดกุฎีดาว (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ สำนักพิมพ์คลังวิทยา กรุงเทพฯ ๙ 2515 หน้า 214-216)

ดังกล่าวมาข้างต้นมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์สนับสนุนโบราณสถานวัดนางคำว่ามี ความสำคัญต่อเหตุการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาตอนปลายและมีความสำคัญเทียบเท่ากับวัดหลวงซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการปฏิสังขรณ์โดยพระมหากษัตริย์และมีส่วนร่วมทางสังคมเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่หลักฐานเกี่ยวกับการก่อสร้างเริ่มแรกนั้น ไม่ปรากฏทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องคงเป็นเพียงการศึกษา ได้เฉพาะการเปรียบเทียบอายุสมัยจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและการขุดแต่งทางโบราณคดี

วัดนางคำมีลักษณะแผนผังที่วัดที่ตั้งในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก โดยมีเจดีย์ทรงระฆังฐานสูงเป็นประธานของวัด วิหารหรืออุโบสถตั้งอยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออก ไม่ปรากฏขอบเขตของแนวโบราณสถานเนื่องจากโรงเรียนสร้างทับและน่าจะเป็นการพังทลายลงจนเกือบหมดของผนังก่ออิฐ ลักษณะแผนผังในสมัยเดิมคงจะถูกล้อมรอบด้วยคลองขนาบข้างทั้งทางด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกในชั้นนอกและมีกำแพงวัดเป็นสิ่งกำหนดขอบเขตของโบราณสถานในชั้นในแต่ยังไม่ปรากฏร่องรอยของแนวโบราณสถาน

โบราณสถานวัดนางคำยังคงปรากฏให้เห็นเฉพาะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธานซึ่งมีสภาพเกือบสมบูรณ์ แต่เป็นการทับถมจากการพังทลายของอิฐและดินที่อยู่ในระดับสูงปกคลุมจนถึงส่วนฐานแปลเหลี่ยมขององค์เจดีย์

เจดีย์ประธานของวัดนางคำนี้ส่วนฐานมีสภาพชำรุดมากเหลือร่องรอยเฉพาะส่วนฐานชั้นบนขึ้นไป ซึ่งเป็นฐานแปลเหลี่ยมทรงสูง สภาพของเจดีย์มองเห็น โครงสร้างภายในเป็นห้องแปล

เหลี่ยมและปรากฏร่องรอยของซุ้มทางเข้าที่ส่วนฐานทางด้านทิศตะวันออก ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์นี้มีองค์ประกอบพิเศษคือ ฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูง ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพริ้ว ส่วนซุ้มฐานถัดขึ้นไปเปลี่ยนจากฐานแปดเหลี่ยมเป็นซุ้มมาลัยเถาผังทรงกลมองค์ระฆังเพริ้วขึ้น บัลลังก์ย่อมุมมีเสาทานรอบก้านฉัตร ส่วนของปล้องไฉนหนาใหญ่ สภาพโดยทั่วไปปรากฏให้เห็นเป็นเนินดินปกคลุมในระดับความสูงของฐานเขียงของเจดีย์ที่ยังคงเหลืออยู่ประมาณ 2 เมตร ระดับของดินที่ปกคลุมพื้นโดยรอบประมาณ 0.50 เมตร

อุโบสถเป็นอาคารที่ตั้งอยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน สภาพที่เหลืออยู่เป็นพื้นที่ที่ถูกโรงเรียนสร้างทับอยู่มีถนนลูกรังทางเข้าหมู่บ้านตัดผ่านระหว่างเจดีย์ประธานกับวิหารหรืออุโบสถที่อยู่ทางด้านหน้า พื้นที่ทางด้านทิศเหนือมีถนนตัดผ่านเช่นเดียวกัน จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดขอบเขตความกว้าง-ยาวของโบราณสถานได้ ต้องทำการรื้อสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวออกก่อนจึงสามารถทำการขุดแต่งได้ทั้งหมด บางส่วนของพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของโบราณสถานซึ่งเป็นพื้นที่ว่างนั้นได้ทำการขุดตรวจสอบเพื่อหาแนวของฐานโบราณสถาน พบฐานซุกหรือมุขหลังของวิหารหรืออุโบสถบางส่วนซึ่งมีสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวน

การขุดแต่งเจดีย์ประธาน ไม่สามารถที่จะทำการขุดแต่งส่วนฐานได้ทั้งหมดเนื่องจากเกรงจะเกิดการกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงขององค์เจดีย์ จึงได้ทำการค้ายันเพื่อให้เกิดความมั่นคง

สภาพฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 12.80x12.80 เมตร ขอบนอกของฐานมีสภาพการพังทลายสูงจากพื้นเพียง 0.50 เมตร เท่านั้น ส่วนที่เหลือปรากฏเพียงโครงสร้างของช่องเอ็นฐานทักษิณที่รองรับฐานแปดเหลี่ยมขององค์ระฆังสูงนอกนั้นพังทลายลงจนเห็นร่องรอยของเอ็นภายในของฐานที่ก่อขึ้นเป็นห้องแล้วบดอัดด้วยดินและเศษอิฐในช่องพื้นที่ว่าง ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพริ้วมีการหลุ่ร่ว่งของเจดีย์ที่ทำการก่อพอก เผยให้เห็นเจดีย์องค์เดิมที่ถูกสร้างพอกทับซึ่งหลุ่ร่ว่งและพังทลายลงทั้งสี่ด้าน ปรากฏร่องรอยของซุ้มทางเข้าที่ส่วนฐานทางด้านทิศตะวันออกซึ่งปรากฏบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกด้านเดียวและฐานรูปเคารพสองข้างของบันได บันไดทางขึ้นสู่ฐานทักษิณและซุ้มคูหาดังกล่าวเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูนในลักษณะการก่อประกบเข้ากับฐานทักษิณมีสูงจากระดับพื้นประมาณ 1.00 เมตร เสาอิงทั้งสองข้างของราวบันไดทำเป็นฐานปัทม์ซึ่งฐานโดยรอบของฐานทักษิณเจดีย์ประธานที่พังทลายลงหมดน่าจะเป็นซุ้มฐานปัทม์เช่นเดียวกัน แทนฐานรูปเคารพที่พบทั้งสองข้างของบันไดห่างจากบันไดข้างละ 1.00 เมตร เป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองตั้งอยู่บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 1.00x1.00 เมตร ถัดขึ้นไปทางด้านทิศตะวันออกของฐานทักษิณปรากฏช่องซุ้มคูหาภายในซึ่งมีสภาพชำรุดพังทลาย จากส่วนของฐานแปดเหลี่ยมจนถึงบัวปากระฆังทรงกลม เหนือชั้นฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองซึ่งมีสภาพพังทลายดังกล่าว เป็นซุ้มของชั้นมาลัยเถากลมสามชั้นลดหลั่นขึ้นไปรองรับบัวปากระฆัง องค์ระฆังมีลักษณะโปร่งเพริ้วสภาพแตกร้าวให้เห็นชัดเจน ถัดจากองค์ระฆังขึ้นไปเป็นซุ้มส่วนยอดซึ่ง

ประกอบด้วย บัลลังก์เป็นฐานปัทม์ย่อมุมไม้สิบสองรองรับก้านฉัตรและปล้องไฉนซึ่งมีขนาดใหญ่
จนต้องมีเสาหอนเพื่อรองรับน้ำหนักดังกล่าว

จากลักษณะการพังทลายของฐานแปดเหลี่ยมในชั้นที่สองของเจดีย์ประธานดังกล่าว ทำให้
ปรากฏหลักฐานของการก่อพอกทับสมัยของเจดีย์ประธานที่ชัดเจน ส่วนโครงสร้างภายในเป็นห้อง
ซุ้มคูหาเป็นแปดเหลี่ยม สูงขึ้นไปจนถึงส่วนองค์ระฆัง ซึ่งจากโครงสร้างภายนอกที่เห็นว่าเหนือซุ
ฐานแปดเหลี่ยมเป็นชั้นมาลัยเถาสามชั้นรองรับบัวปากระฆังทรงกลมนั้น แต่จากโครงสร้างภายใน
พบว่าห้องคูหาแปดเหลี่ยมนั้นสร้างขึ้นไปจนถึงสิ้นสุดถึงบัวปากระฆัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชั้นฐานแป
เหลี่ยมของเจดีย์องค์เดิมเป็นฐานแปดเหลี่ยมขึ้นไปจนถึงบัวปากระฆัง

ดังนั้นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์นี้มีองค์ประกอบพิเศษคือฐานชั้นล่างเป็น
ฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูงประมาณ 1.80 เมตร ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมทรงสูงเพียว ส่วนซุ้มฐาน
ถัดขึ้นไปเปลี่ยนจากฐานแปดเหลี่ยมเป็นซุ้มมาลัยเถาสามชั้นผังทรงกลมองค์ระฆังเพียวขึ้น
บัลลังก์ย่อมุมมีเสาหอนรอบก้านฉัตร ส่วนของปล้องไฉนหนาใหญ่ จากรูปแบบขององค์เจดีย์ทรง
กลมบนซุ้มมาลัยเถาของซุ้มฐานเหนือฐานแปดเหลี่ยมดังกล่าว เป็นแบบที่นิยมและคล้ายกันมากจาก
กับเจดีย์รายของวัดมเหยงคณ์ที่เรียกว่า เจดีย์ทองแดง ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระเจ้าท้ายสระ
โดยเฉพาะมาลัยเถาขององค์ระฆังเรียวยาว บัลลังก์ย่อมุม ผิดกันตรงที่ฐานเจดีย์ทองแดงเป็นฐาน
แปดเหลี่ยมฐานสิงห์ ส่วนฐานแปดเหลี่ยมของวัดนางคำในชั้นที่สองนี้ไม่ปรากฏร่องรอยจากการซุ
แต่งซึ่งมีสภาพการพังทลาย แต่คาดว่าน่าจะเป็นซุ้มฐานในรูปแบบเดียวกันหรือถ้าไม่มีฐานสิงห์ดัง
กล่าวเจดีย์ประธานวัดนางคำ น่าจะมาถึงเจดีย์ทองแดงของวัดมเหยงคณ์และเป็นรูปแบบ
วิวัฒนาการของเจดีย์กลุ่มนี้

ภายหลังการขุดแต่งพบว่าวิหารมีแนวแกนกึ่งกลางเดียวกันกับเจดีย์ประธานวางแผนผังใน
แนวแกนตะวันออก-ตะวันตก เช่นเดียวกันกับโบราณสถานในแถบนี้ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
มีมุขหน้าและมุขหลังมีความกว้าง 11.50 เมตร ความยาว 29.20 เมตร เป็นอาคารขนาด 9 ห้องเส
ารวมทั้งมุขหน้าและมุขหลัง

มุขหน้าและมุขหลังมีขนาด กว้าง 3.50 เมตร ยาว 9.20 เมตร ที่มุขหน้าของวิหารเป็นพื้นที่ที่
ถูกรบกวนมากจนเหลือเฉพาะส่วนของฐานรากเท่านั้น ปรากฏฐานช่องซุ้มประตูสองข้างขนาด 1.20
เมตร ส่วนมุขหลังของวิหารอยู่ทางด้านทิศตะวันตกห่างจากเจดีย์ประธานประมาณ 6 เมตร มุขหลัง
มีสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวนเช่นเดียวกัน จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนพระหินทรายอยู่ที่มุ
ขหลังซึ่งปรากฏแนวของแท่นพระที่มุขหลังด้วย มีขนาด 1.50 x 3 เมตร สูง 1.00 เมตร

อุโบสถจะถูกล้อมรอบด้วยคันทันดินซึ่งก่อด้วยอิฐเพื่อยกพื้นของฐานอุโบสถให้สูงกว่า
ระดับพื้นรอบนอก จากการขุดแต่งพบว่าขอบยกพื้นมีการปรับถมพื้นที่รอบนอกทับขอบยกพื้นเดิม
ซึ่งอยู่ต่ำกว่าประมาณ 0.30 เมตร ฐานของอุโบสถพบเพียงซุ้มฐานหน้ากระดานฉาบปูนไม่พบซุ

ฐานปัทม์เนื่องจากสภาพการพังทลายจากการถูกรบกวน ผันและฐานทางด้านทิศใต้มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร หน้า 1.00 เมตร ปรากฏร่องรอยของการก่อพอกขยายฐานอุโบสถ

ส่วนผนังและฐานทางด้านทิศเหนือมีสภาพการเคลื่อนตัวออกจากแนวเดิมมากกว่าทางด้านทิศใต้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถูกแรงกดทับจากถนนในปัจจุบันที่ได้ทำการรื้อออกไป ฐานอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกมีร่องรอยหลักฐานของมุขด้านหน้าและฐานน่าจะเป็นจุดฐานหน้ากระดานเช่นเดียวกัน แต่แนวขอบฐานและร่องรอยของบันไดทางขึ้นบางส่วนรวมทั้งกำแพงวัดทางด้านหน้าถูกขุดหน้าดินหายไปและบ้านเรือนราษฎรทับอยู่

เสา บนพื้นอุโบสถพบแนวเสาสี่เหลี่ยมสองแห่งทางด้านผนังด้านทิศเหนือ มีขนาด 0.80x0.80 เมตร ระยะห่างระหว่างเสา 2.20 เมตร พื้นภายในอุโบสถมีสภาพการถูกรบกวนและขาดหายไปซึ่งพบเพียงชั้นดินอัดรองรับพื้นอิฐ พบทางด้านผนังทิศตะวันตกมีความสูงเท่ากับระดับพื้นดินเดิมก่อนการขุดแต่งจนถึงระดับต่ำสุดประมาณ 1.00 เมตร พบพื้นปูอิฐขนาดขนาด 5x15x30 ซม. สภาพพื้นที่โดยรวมมีการพังทลายและถูกรบกวนเป็นอย่างมาก

ฐานชุกชีไม่ปรากฏขอบเขตที่ชัดเจนเนื่องจากพื้นภายในถูกรบกวนแต่ปรากฏแนวให้เห็นบางส่วนตั้งอยู่บนพื้นภายในของอุโบสถมีขนาด 5x6 เมตรครอบคลุมแนวเสาแถวละ 2 ต้น ส่วนความสูงของฐานชุกชีไม่ชัดเจนเนื่องจากระดับพื้นได้ถูกรบกวนไปจนหมด

กำแพงวัดพบภายหลังการขุดแต่ง พบเพียงสามด้านคือด้านทิศใต้, ทิศตะวันตกและทิศเหนือ ส่วนกำแพงวัดทางด้านทิศตะวันออกไม่ปรากฏแนวเนื่องจากการไถปรับหน้าดินในสมัยปัจจุบันออกไปจนหมด กำแพงวัดนางคำมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาด กว้าง 26 เมตร (กำแพงวัดทิศตะวันตก) ส่วนความยาวที่ปรากฏภายหลังการขุดแต่งที่กำแพงวัดด้านทิศใต้วัดได้ประมาณ 50 เมตร พบฐานรากของซุ้มประตูทางเข้าที่กำแพงวัดด้านทิศใต้ตรงกึ่งกลางประมาณ 30 เมตร ซึ่งความยาวของกำแพงวัดน่าจะอยู่ที่ 60 เมตร ความหนาของผนังกำแพงประมาณ 1.00 เมตร ขอบเขตของกำแพงวัดอยู่ห่างจากโบราณสถานหลักภายในประมาณ 5 เมตร ที่มุมกำแพงวัดทิศตะวันตกเฉียงใต้และทิศตะวันตกเฉียงเหนือพบฐานรากของเสาหัวเม็ด กำแพงวัดทิศตะวันตกซึ่งถูกถนนสร้างทับอยู่นั้น ภายหลังการขุดแต่งปรากฏขอบเขตที่ชัดเจน มีความยาว 26 เมตรและปรากฏฐานรากของซุ้มประตูทางเข้าตรงกึ่งกลาง อันเป็นช่องประตูที่สามารถขึ้นจากคลองกุฎีดาวเข้าสู่ภายในโบราณสถานได้ ส่วนกำแพงวัดทางด้านทิศเหนือ ภายหลังการขุดแต่งพบว่ามีการสร้างซ้อนทับแนวกำแพงวัดเดิมซึ่งอยู่ตรงตำแหน่งเดียวกัน แต่ที่ระดับพื้นของแนวกำแพงวัดเดิมพบฐานปลูกต้นไม้เรียงรายอยู่ภายในของกำแพงมีขนาด 1.00x1.00 เมตร สูงเฉลี่ยประมาณ 0.50 เมตร ห่างจากกำแพงวัด 0.25 เมตร ระยะห่างกัน 2 เมตร

ระดับพื้นบริเวณของวัดพบ 2 ระดับคือพื้นบริเวณระดับแรกอยู่ระดับเดียวกันกับกำแพงวัดเดิมและฐานปลูกต้นไม้ ส่วนพื้นระดับที่สองเป็นพื้นปูอิฐ โดยนำเศษอิฐหักมาเรียงกันให้เป็นระเบียบแล้วปรับถมระดับด้วยทรายประมาณ 0.15 เมตร ระดับของพื้นสมัยหลังนี้จะปรับสร้างทับ

กำแพงวัดเดิม ,ฐานเสมา ,ฐานรูปเคารพและฐานปลุกต้นไม้ในสมัยแรก ในระดับพื้นสมัยหลังนี้ยังปรากฏบ่อบัวตั้งอยู่ระดับพื้นสมัยหลังด้วย

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น กระจังเชิงชาย กระจังมุงหลังคาคันทันเผา ประเภทกระจังลอน (กระจังกาบกล้วย) ตะปูลโลหะที่ใช้ยึดเครื่องไม้ และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของปูนปั้น ที่ใช้ประดับตามตัวอาคารโบราณสถาน ซึ่งของที่พบเหล่านี้ น่าจะเป็นของที่นำมาใช้ในคราวก่อสร้าง หรือบูรณะวัดนางคำ โดยเฉพาะกระจังเชิงชายนั้น สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับกระจังเชิงชายที่พบจากแหล่งโบราณสถานแห่งอื่นได้ ซึ่งกระจังเชิงชายที่พบจากวัดนางคำ มีลักษณะรูปทรง และลวดลายแบบเดียวกับ กระจังเชิงชายที่พบที่ วัดสมณโกฎฐาราม วัดมเหยงคณ์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งน่าจะมีอายุตั้งแต่ช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 20 - 22 ดังนั้น โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมที่พบทั้งหมด น่าจะมีอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ คือ มีอายุช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 - 22

โบราณวัตถุประเภทรูปเคารพทางศาสนาเป็นจำนวนที่น้อยมาก ซึ่งส่วนมากที่พบจะเป็นชิ้นส่วนของพระพุทธรูปคันทันเผา, เนื้อหิน และ พระพุทธรูปที่ทำจากโลหะสำริด โดยเฉพาะพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์) พบมากที่สุด ซึ่งพระพุทธรูปที่พบเหล่านี้เป็นของที่นิยมทำแพร่หลายในสมัยอยุธยา และสามารถพบได้โดยทั่วไปตามโบราณสถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เช่น ที่วัดสมณโกฎฐาราม วัดจักรวรรดิ วัดมเหยงคณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบพระชัยวัฒน์ ที่มีรูปแบบ และลักษณะเช่นเดียวกันกับที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำ ดังนั้นการกำหนดอายุของพระพุทธรูปชนิดต่าง ๆ ที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำนั้น สันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า พระพุทธรูปเหล่านี้ น่าจะนำเข้ามาหรือสร้างขึ้นมาในสมัยเดียวกับวัดนางคำ

โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผา ซึ่งภาชนะที่พบเหล่านี้มักมีสภาพชำรุด และกระจายอยู่โดยทั่วไปของพื้นที่การขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ ภาชนะดินเผาที่พบมีแหล่งผลิตมาจากหลายแหล่งเตาดด้วยกัน เช่น ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาพื้นเมือง แหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย เป็นต้น จากการที่พบภาชนะดินเผาหรือชิ้นส่วนของภาชนะอยู่ร่วมกันหรือปะปนกันเนื่องจากภาชนะเหล่านี้บางแหล่งเตา เช่น เตาสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย จะผลิตภาชนะเหล่านี้ขึ้นมาเพื่อเป็นสินค้าสำหรับส่งออกไปขายยังเมืองต่าง ๆ และภาชนะดินเผา หรือเครื่องถ้วยที่พบเหล่านี้ บางแหล่งเตา จะทำสืบทอดกันมา ดังนั้นการกำหนดอายุสมัยของภาชนะดินเผา และเครื่องถ้วยที่พบจะมีอายุแตกต่างกันออกไป และบางแหล่งยังมีการผลิตที่สืบทอดกันมา

การกำหนดอายุภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นจากแหล่งเตาภายในประเทศที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำ น่าจะมีการนำเข้ามาใช้งานในวัดนางคำ และอาจมีบางส่วนที่เป็นชิ้นส่วนของภาชนะดินเผาที่ถูกนำมาพร้อมกับดินที่นำมาหริบถม หรือเตรียมพื้นที่ในการสร้างวัดนางคำ

โบราณสถานวัดนางคำพบเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นมาจากแหล่งในประเทศจีน สาเหตุที่พบเครื่องถ้วยเหล่านี้ เนื่องจากประเทศจีนมีการติดต่อค้าขาย และมีความสัมพันธ์อันดีกับอาณาจักรไทย

เป็นเวลานาน ซึ่งในสมัยอยุธยา นั้น กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าขาย และเป็นอาณาจักรที่เข้มแข็ง และมีการติดต่อค้าขายกับจีน ซึ่งสินค้าที่จีนนำมาขายเป็นที่นิยมแพร่หลายก็คือ เครื่องถ้วย ต่าง ๆ ดังนั้นเครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดแต่งจึงเป็นของที่สามารถพบได้โดยทั่วไปตามแหล่งโบราณสถาน หรือแหล่งชุมชนทั่วไป และเครื่องถ้วยจีนที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานวัดนางคำ พบว่าเครื่องถ้วยเหล่านี้มีการผลิตมาจากหลายแหล่งเตาด้วยกัน และเครื่องถ้วยที่ขุดพบนี้มีอยู่ 2 ราชวงศ์ด้วยกัน คือ เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 และเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ชิงมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 24 แต่ของที่พบเหล่านี้สามารถเคลื่อนย้ายได้ และมีการทำสืบทอดกันมา หรือ ทำเลียนแบบกัน ดังนั้นการกำหนดอายุสมัยนั้นจึงไม่สามารถกำหนดอายุที่แน่นอนได้ แต่สามารถกำหนดอายุอย่างกว้าง ๆ ได้ คือ น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – 24 เนื่องจากพบร่วมกับภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นมาจากแหล่งเตาภายในประเทศ และเครื่องถ้วยเหล่านี้ น่าจะมีการนำเข้ามาใช้ในวังคำดังนั้นจึงน่าจะมีอายุร่วมสมัยกันกับวัด

โบราณวัตถุชนิดต่าง ๆ ทั้งหมดที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำนั้น พบน้อยมาก เนื่องจากโบราณสถานแห่งนี้ถูกรบกวณเป็นอย่างมากและมีชุมชนเข้ามาสร้างบ้านเรือนขึ้นนั้นซ้อนทับแหล่งโบราณสถานดังกล่าว ซึ่งทำให้พื้นที่ที่จะทำการขุดแต่งรบกวณ จึงไม่สามารถเก็บหลักทางด้านโบราณคดีได้ครบทุกส่วน แต่โบราณวัตถุทั้งหมดที่พบจากการขุดแต่งวัดนางคำในครั้งนี้ น่าจะเป็นสิ่งของที่นำมาใช้งานในวัดนางคำ โบราณวัตถุบางชิ้นส่วนอาจจะมีอายุร่วมสมัยกับวัด เช่น ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม และโบราณวัตถุบางชนิดอาจจะมีอายุเก่าแก่กว่า เนื่องจากเป็นของที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย และนิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เช่น พระพุทธรูป และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูป ภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ เครื่องถ้วยจีน เป็นต้น แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น โบราณวัตถุที่พบร่วมกันจากการขุดแต่งวัดนางคำ น่าจะมีอายุร่วมสมัยกัน ดังนั้นจึงได้นำมาศึกษาวิเคราะห์และได้นำไปเปรียบเทียบกับโบราณวัตถุที่พบจากแหล่งอื่น จึงได้ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่าโบราณวัตถุทั้งหมดที่พบน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับวัดนางคำ คือ มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 23

สรุปอายุสมัย

สมัยที่ 1

สมัยที่ 1 ของวัดนางคำมีระดับต่ำกว่าในสมัยที่ 2 ประมาณ 0.50 เมตรในประกอบไปด้วยอุโบสถ

เป็นอาคารขนาด 9 ห้องเสาไม่มีมุขหน้าและมุขหลัง ขนาด 29.20x11.00 เมตร อุโบสถประกอบไปด้วยฐานเสมาขนาด 1.50x1.50 เมตร และฐานรูปเคารพขนาดเดียวกันแต่วางเฉียงกับฐานเสมา เจดีย์ประธานตั้งแต่ส่วนฐานที่สองเหนือฐานทักษิณสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นฐานปัทม์ยกสูงแปดเหลี่ยม 3 ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปโดยมีเส้นลวดสองเส้นคั่นสูง 9 เมตร ที่ฐานปัทม์ชั้นล่างสุดมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 8.90 เมตรซึ่งแต่ละด้านมีขนาดความกว้าง 3.70 เมตร ทำฐานยกสูงเจาะช่องขุมคูหาทางเข้าโค้งแหลม ฐานบนสุดก่อนถึงองค์ระฆังกลมเป็นฐานแปดเหลี่ยมรับองค์ระฆังโปร่งเพริ้ว, บัลลังก์เดิม

น่าจะเป็นเป็นแปลเคลือบ ถัดขึ้นไปน่าจะเป็นก้านฉัตรและปล้องโฉนกลม แต่ไม่มีเสาหาญ โบราณสถานภายในถูกกำหนดขอบเขตด้วยกำแพงวัดซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างเป็นฐานปลูกต้นไม้ประดับเรียงรายทุกระยะสองเมตร

สมัยที่ 2

สมัยที่ 2 ของวัดนางคำมีระดับสูงกว่าในสมัยที่ 1 ประมาณ 0.50 เมตรในประกอบไปด้วยวิหารเป็นอาคารขนาด 7 ห้องเสา มีมุขหน้าและมุขหลัง ขนาด 29.20x11.50 เมตร ปรับระดับให้สูงขึ้นกว่าเดิม โดยมีขอบยกพื้นโดยรอบ ผังของเจดีย์ประธานนี้ ฐานทักษิณในชั้นแรกเป็นการก่อขยายให้กว้างกว่าเดิมที่ฐานทักษิณทางด้านทิศตะวันออกมีการก่อบันไดและฐานรูปเคารพระกบเข้าไป ลวดลายของฐานบันไดเป็นชุดฐานปัทม์ซึ่งฐานทักษิณในชั้นแรกควรเป็นชุดฐานปัทม์ตั้งอยู่บนฐานเชิงด้วย โดยมีความสูงจากระดับพื้นในสมัยที่ 2 ประมาณ 1.80 เมตร

องค์เจดีย์ประธานตั้งอยู่บนฐานเชิงเดี่ยว ๆ 3 ชั้นรองรับฐานสิงห์และฐานบัวลูกแก้วออกไก่อ เป็นชุดฐานแปลเคลือบซึ่งรองรับมาลัยเถากลม 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชุดบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆัง โปรงเพริศซึ่งก่อพอกขยายให้ใหญ่กว่าในสมัยที่ 1 เหนือองค์ระฆังกลมเป็นบัลลังก์ฐานปัทม์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง รองรับก้านฉัตร ,เสาหาญและปล้องโฉนกลมซึ่งมีขนาดใหญ่จากการก่อพอกเพิ่ม

ระดับพื้นของเจดีย์ประธานมี 2 ระดับ เป็นพื้นปูอิฐห้กรองรับแล้วน่าจะฉาบปูนเป็นพื้นในระดับล่างหรือปูอิฐรอง อยู่ในระดับเดียวกันกับฐานโบเสมาในสมัยแรก ส่วนพื้นระดับที่ 2 เป็นพื้นปูอิฐห้แล้วทับถมด้วยทรายแต่ปรับระดับพื้นภายในให้สูงขึ้นกว่าสมัยแรกประมาณ 0.50 เมตร และปรับระดับทับฐานโบเสมา , กำแพงวัดและกระถางปลูกต้นไม้

บรรณานุกรม

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ . การศึกษาวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของสถาปัตยกรรมของสถาปัตยกรรมของสถาปัตยกรรม 2 แบบ ในเขต
จังหวัด พระนครศรีอยุธยา . วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร . 2535 .

จักรพรรดิพงศ์ , พระ . พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 2 . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ ๑ : องค์
การค้าคุรุสภา , 2533 .

ธรรมปริชา, พระยา . ไตรภูมิโลกวินิจฉัย . เล่ม 2 . กรุงเทพฯ ๑ : กรมศิลปากร , 2520 .

ธิดา สารยา . “สร้างบ้านแปงเมือง ระบบเมืองคู่สถาบันเมืองลูกหลวง . “ เมืองโบราณปีที่ 9 , ฉบับที่
2 (เมษายน-
กรกฎาคม 2526) : 13-25 .

ประทีป เฟื่องตะโก . กระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา . วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (
ประวัติศาสตร์

ศิลปะ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2540 .

ประยูร อรุณราช (น. ณ ปากน้ำ) . “ ศิลปะอโยธยา “ เมืองโบราณ ปีที่ 11 , ฉบับที่ 12 (เมษายน-
มิถุนายน 2528)

: 52-56 .

พนรัตน์ , สมเด็จพระ . พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา . กรุงเทพฯ ๑ : คลังวิทยา , 2514 .

ศรีศักร วัลลิโภคม . “ กรุงศรีอยุธยาในประวัติศาสตร์ . “ สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ . ฉบับพิเศษ 3 (
มิถุนายน 2509)

: 65-67 .

. กรุงศรีอยุธยาของเรา . กรุงเทพฯ ๑ : สำนักพิมพ์มติชน , พฤษภาคม 2542 .

ศิลปากร , กรม . โบราณคดีที่ภาค . กรุงเทพฯ ๑ : กรมศิลปากร , 2531 .

. แหล่งแม่น้ำน้อย 2 . กรุงเทพฯ ๑ กองโบราณคดี กรมศิลปากร : 2533 .

. จิตรกรรมไทยประเพณี . ชุดที่ 001 เล่มที่ 4 ลวดลายสมัยอยุธยา . กรุงเทพฯ ๑ กอง
โบราณคดี

กรมศิลปากร , 2536 .

ศิลปากร , กรม . โครงการปรับปรุงแผนแม่บท โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา .
กรุงเทพฯ ๑ : เอ็น เอส บี ปรีนติ้งกรุ๊ป , ตุลาคม 2537 .

. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สามพันธ์ , ธันวาคม
2539 .

. กระหนกในดินแดนไทย . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน .2539 .

สันติ เล็กสุขุม . เจดีย์ย่อมุม เจดีย์เพิ่มมุมในสมัยอยุธยา . กรุงเทพฯ ฯ : อัมรินทร์การพิมพ์ , 2529 .

. ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน . กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ ,
2542 .

. วัดเจดีย์เจ๊กแถว . กรุงเทพฯ ฯ : เมืองโบราณ , 2534 .

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล . วัดมหาธาตุ ลพบุรี . เมืองโบราณปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (มกราคม – มีนาคม) ,
2530 .

รูปภาพประกอบ

รูปที่ 1 คลองกฐิตาวผ่านทิศตะวันตกของวัดนางคำ

รูปที่ 2 เจดีย์ประธาน
(หมายเลข 1)
ด้านทิศตะวันออก
สภาพก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 1/18)

รูปที่ 3 เจดีย์ประธาน
ก่อนการขุดแต่ง
ด้านทิศเหนือ (ฟิล์ม 1/2)

รูปที่ 4 เจดีย์ประธาน
ก่อนขุดแต่ง
ด้านทิศตะวันตก
(ฟิล์ม 1/1)

รูปที่ 5 เจดีย์ประธาน
ก่อนขุดแต่งด้านทิศใต้
(ฟิล์ม 1/4)

รูปที่ 6 ส่วนยอดเหนือองค์
ระฆังของเจดีย์ประธาน
(ฟิล์ม 1/6)

รูปที่ 7 การทับถมของดินที่ฐานเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่ง (ฟิล์ม 1/17)

รูปที่ 8 ฐานเจดีย์ประธานบางส่วนก่อนการขุดแต่ง (ฟิล์ม 1/9)

รูปที่ 9 พื้นบริเวณทิศใต้ของเจดีย์ประธานก่อนการขุดแต่ง (ฟิล์ม 1/8)

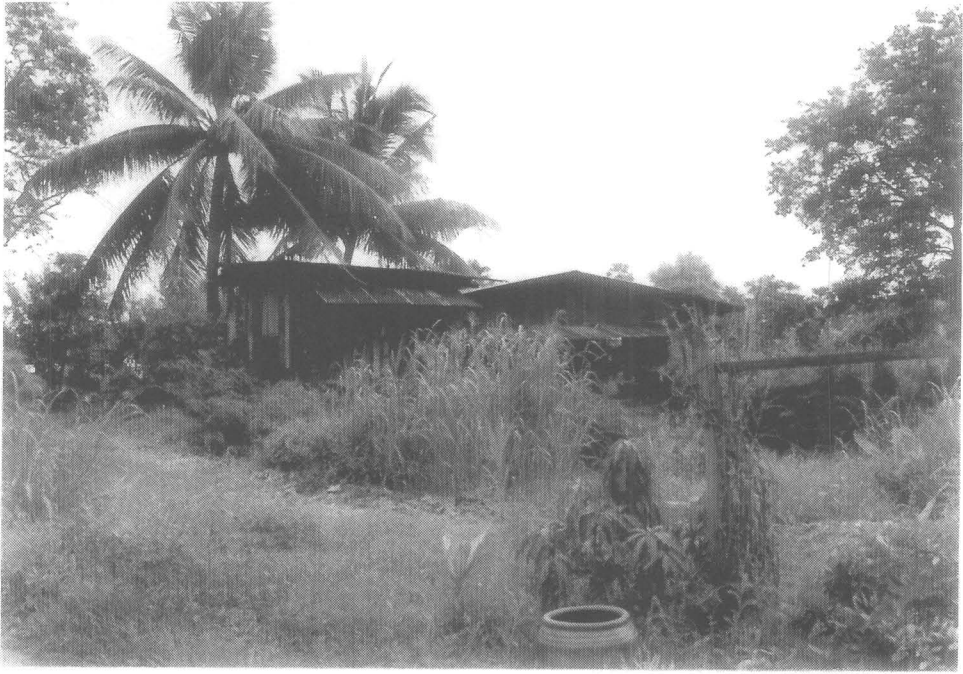
รูปที่ 10 สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 1/3)

รูปที่ 11 สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 2/1)

รูปที่ 12 สภาพทั่วไปของวัดด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 2/5)

รูปที่ 13 สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 2/3)

รูปที่ 14 สภาพก่อนการขุดแต่งของวิหารด้านทิศเหนือ (ฟิล์ม 2/4)

รูปที่ 15 สภาพพื้นที่ของกำแพงวัดทิศเหนือก่อนการขุดแต่ง (ฟิล์ม 1/19)

รูปที่ 16 สภาพพื้นที่ของกำแพงวัดด้านทิศเหนือก่อนการขุดแต่ง (ฟิล์ม 1/20)

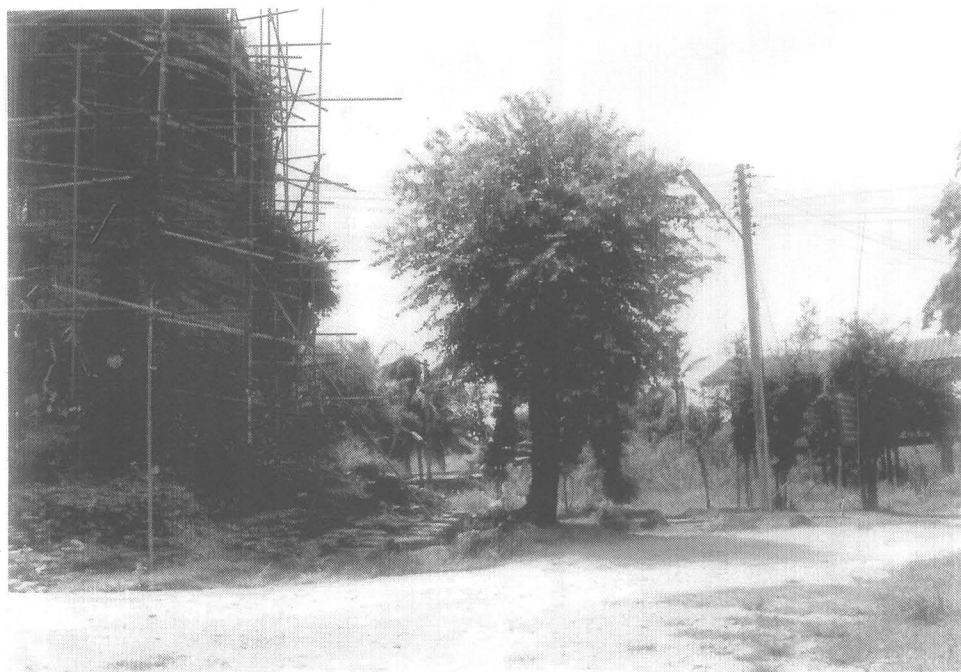

รูปที่ 17 สภาพพื้นที่ของกำแพงวัดด้านทิศเหนือก่อนการขุดแต่ง (ฟิล์ม 2/11)

รูปที่ 18 สภาพก่อนการขุดแต่ง
กำแพงวัดด้านทิศเหนือ
(ฟิล์ม 3/22)

รูปที่ 19 สภาพก่อนการขุดแต่งของกำแพงวัดทิศตะวันตก (ฟิล์ม 2/13)

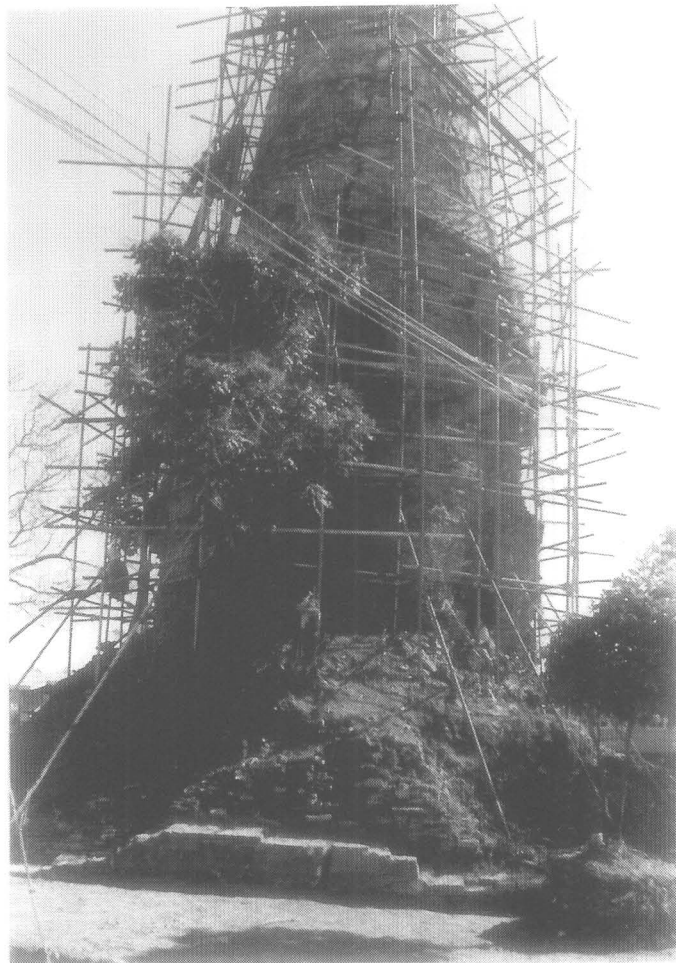
รูปที่ 20 สภาพทั่วไปของวัดด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 2/16)

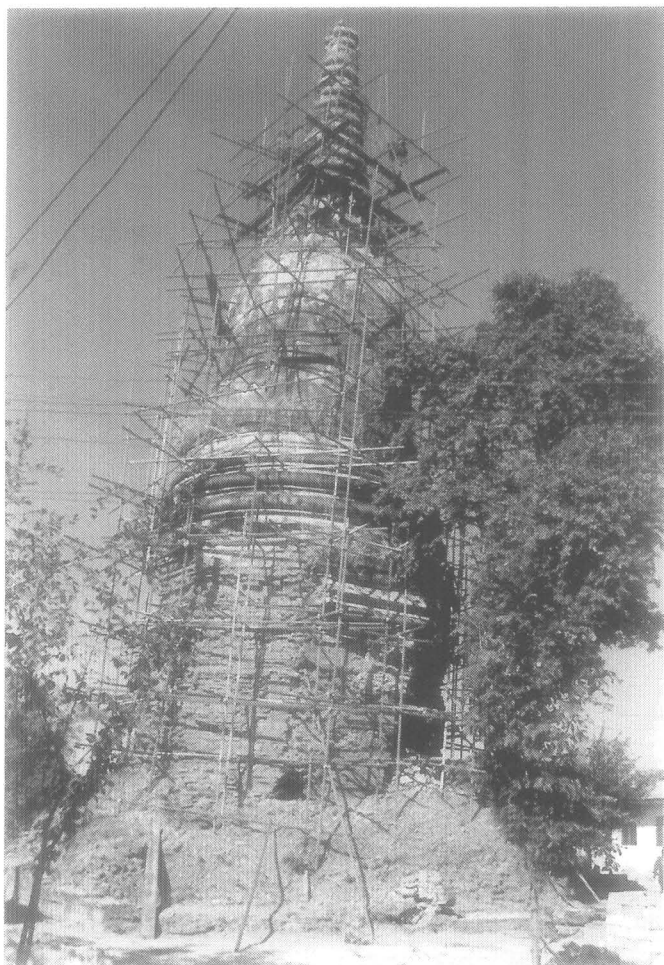
รูปที่ 21 เจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 5/29)

รูปที่ 22 เจดีย์ประธาน
หลังการขุดแต่ง
ด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 6/5)

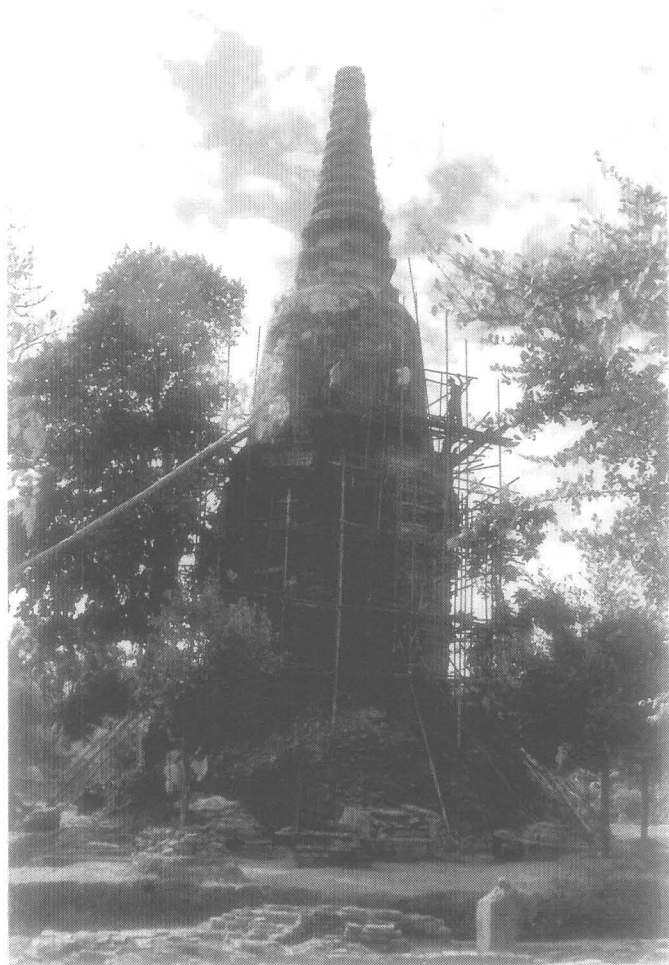
รูปที่ 23 เจดีย์ประธาน
หลังการขุดแต่ง
ด้านทิศเหนือ (ฟิล์ม 5/37)

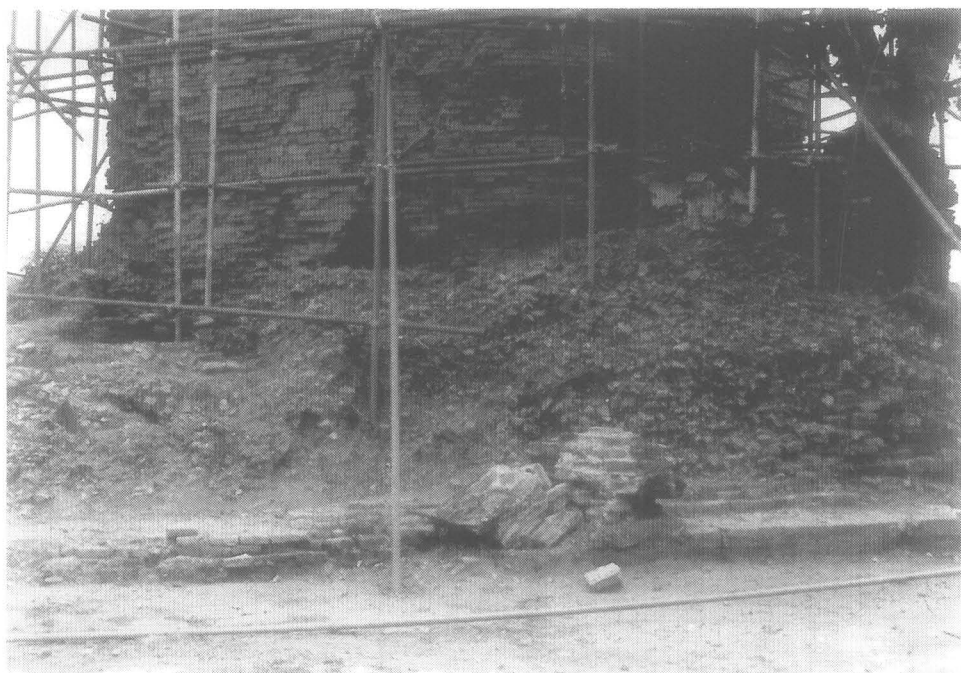
รูปที่ 24 เจดีย์ประธาน
หลังการขุดแต่ง
ด้านทิศใต้ (ฟิล์ม 5/30)

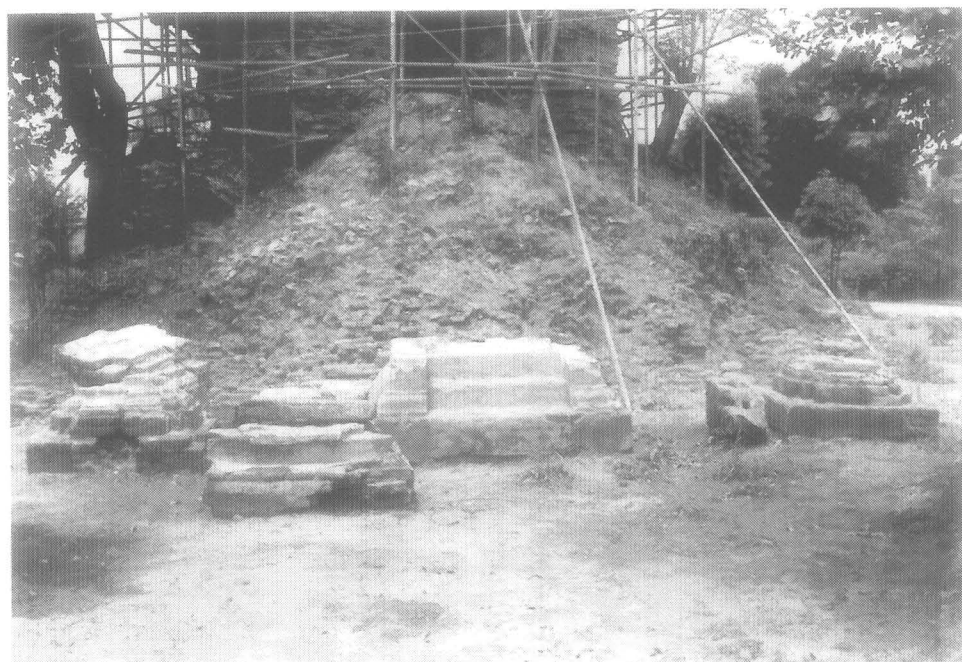
รูปที่ 25 เจดีย์ประธาน
 หลังการขุดแต่ง
 ด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 4/9)

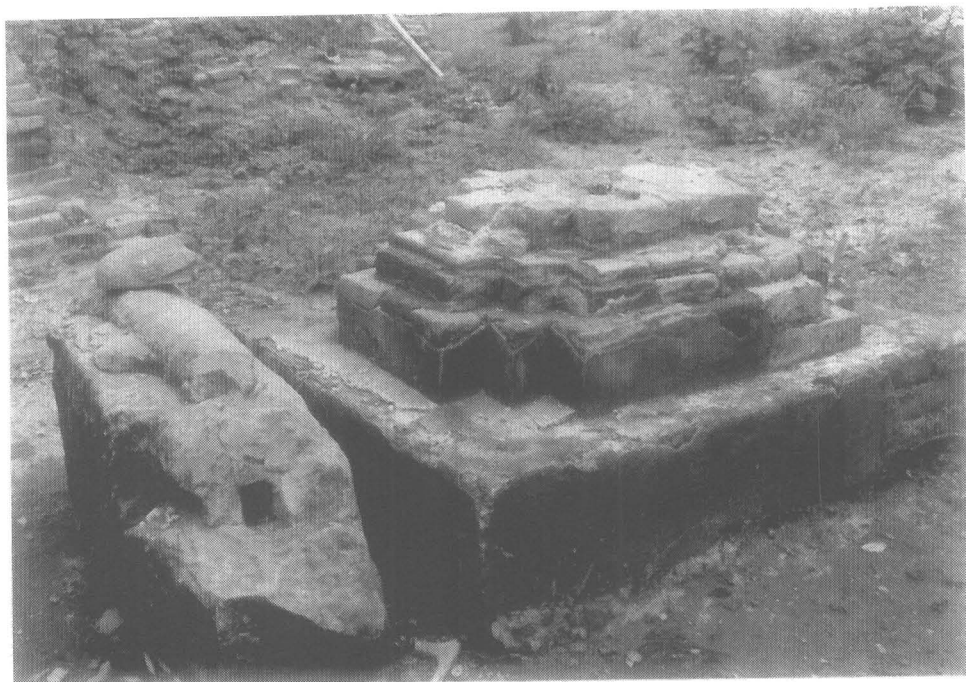
รูปที่ 26 เจดีย์ประธานหลัง
 การขุดแต่งด้าน
 ทิศตะวันออก (ฟิล์ม 6/3)

รูปที่ 27 ฐานทักษิณเจดีย์ประธานหลังการขุดแต่งมีสภาพพังทลายมาก (ฟิล์ม 4/3)

รูปที่ 28 บันไดทางขึ้นฐานทักษิณของเจดีย์ประธาน (ฟิล์ม 4/5)

รูปที่ 29 แทนรูปเคารพ (?) พบสองข้างของบันไดทางขึ้น (ฟิล์ม 4/20)

รูปที่ 30 ชุ่มคูหาภายใน
ของเจดีย์ประธาน
ด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 4/11)

รูปที่ 31 องค์กรแห่งของเจดีย์ประธานมีสภาพแตกร้าวมาก (ฟิล์ม 4/12)

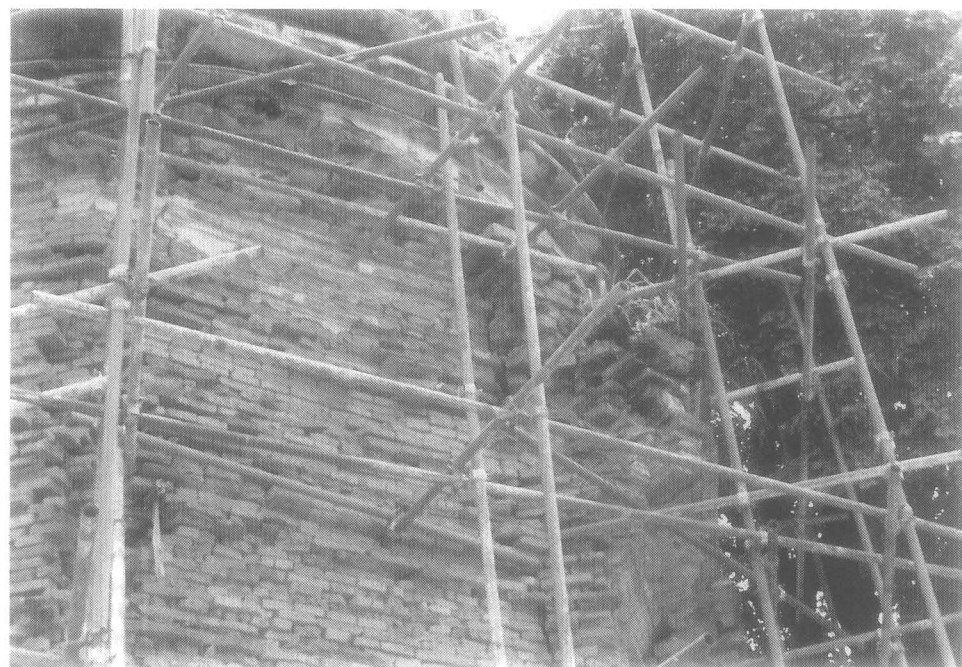

รูปที่ 32 ชุดฐานบัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสอง (ฟิล์ม 4/13)

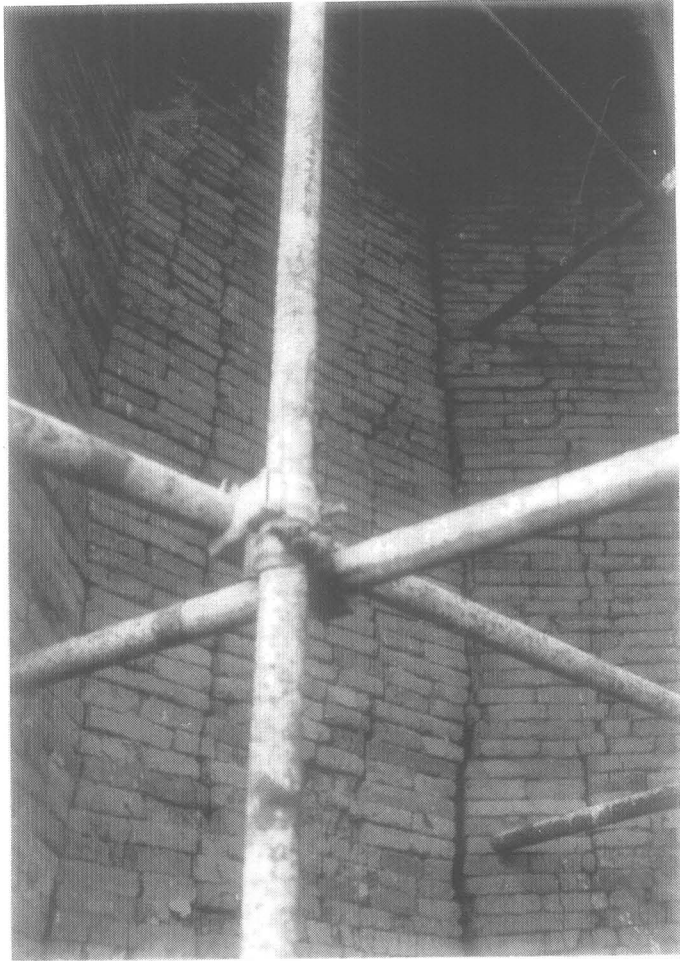

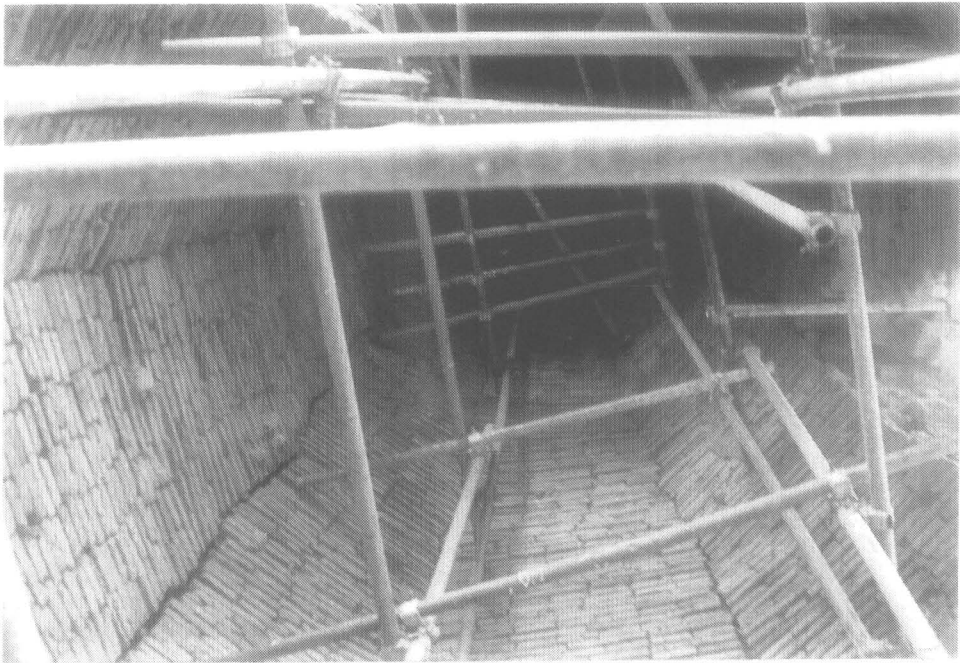
รูปที่ 33 บัดลังก์เส้าหามและปล้องโฉนเป็นชิ้นส่วนยอดของเจดีย์ประธาน (ฟิล์ม 4/7)

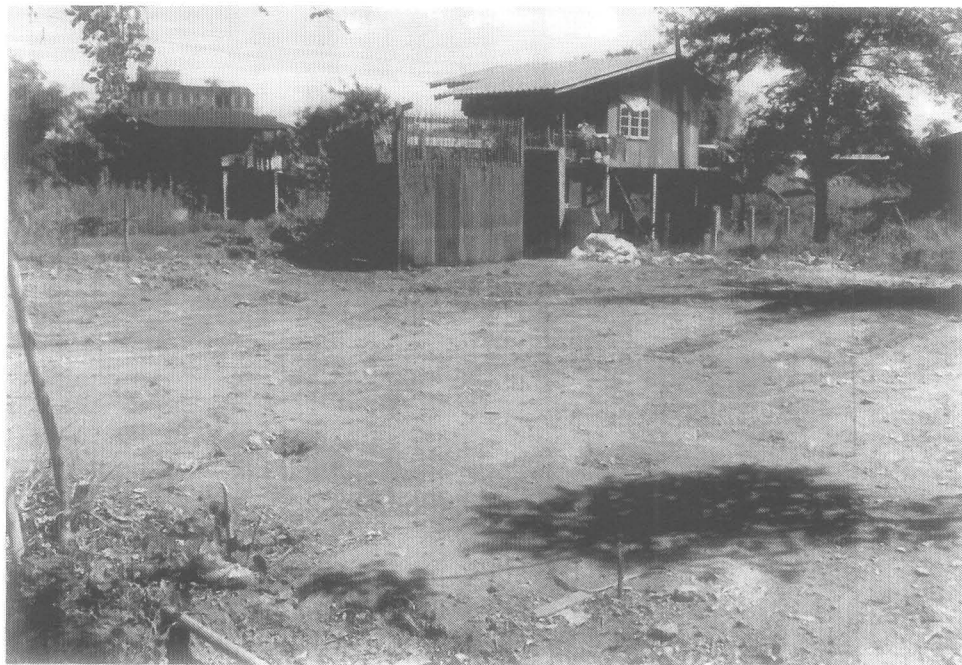
รูปที่ 34 ชุดฐานแปดเหลี่ยมปรากฏร่องรอยการสร้างครอบทับอย่างชัดเจน (ฟิล์ม 3/3)

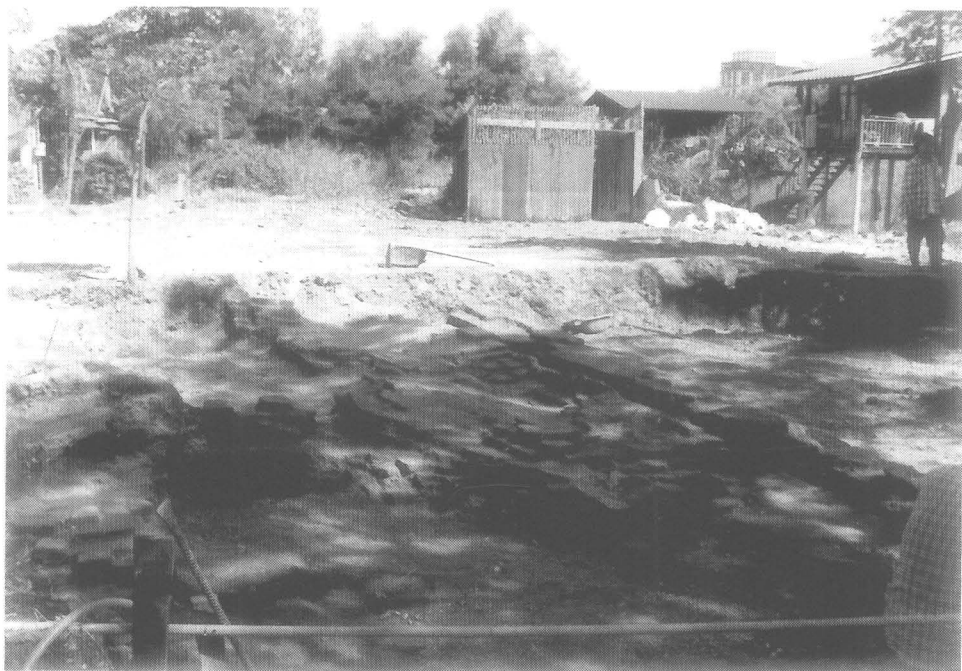
รูปที่ 35 ห้องคูหาภายใน
มีโครงสร้างเป็นแปดเหลี่ยม
(ฟิล์ม 4/30)

รูปที่ 36 ห้องคูหาภายในมีโครงสร้างเป็นแปดเหลี่ยม (ฟิล์ม 4/31)

รูปที่ 37 วิหารหลังการย้ายโรงหมักเครื่องดองก่อนการชุบแต่ง (ฟิล์ม 5/16)

รูปที่ 38 วิหารขณะชุบแต่งด้านทิศตะวันตก (ฟิล์ม 5/19)

รูปที่ 39 วิหารหมายเลข 2 หลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 6/10)

รูปที่ 40 วิหารหลังการขุดแต่งด้านทิศตะวันออก (ฟิล์ม 6/11)

รูปที่ 41 มุขหน้า (ทิศตะวันออก) ของวิหารหลังจุดแต่ง (ฟิล์ม 6/12)

รูปที่ 42 มุขหลังของวิหารหลังการจุดแต่ง (ฟิล์ม 6/18)

รูปที่ 43 มุขหลังของวิหารหลังชุกแด่ง (ฟิล์ม 6/17)

รูปที่ 44 วิหารทิศใต้หลังชุกแด่ง (ฟิล์ม 6/20)

รูปที่ 45 ขอบยกพื้นรอบวิหารด้านทิศใต้ (ฟิล์ม 5/33)

รูปที่ 46 วิหารหลังการขุดแต่งด้านทิศใต้ (ฟิล์ม 6/28)

รูปที่ 47 วิหารหลังการขุดแต่งด้านทิศเหนือ (ฟิล์ม 6/15)

รูปที่ 48 ผนังวิหารทิศเหนือหลังการขุดแต่ง (ฟิล์ม 6/32)

รูปที่ 49 ผนังวิหารทิศเหนือมีสภาพที่พังทลายลงมาจากแรงกดทับของถนน (ฟิล์ม 5/34)

รูปที่ 50 ฐานต่อม่อเสายภายในวิหาร ฐานซุกซิมีสภาพพังทลาย (ฟิล์ม 6/21)

รูปที่ 51 แนวกำแพงวัดทิศใต้หลังการขุดแต่ง (ฟิล์ม 6/9)

รูปที่ 52 กำแพงวัดทิศใต้และหุ้มประตู (ฟิล์ม 5/31)

รูปที่ 53 ซุ้มประตูกำแพงวัดด้านทิศใต้ (ฟิล์ม 5/32)

รูปที่ 54 ฐานหัวเม็ดกำแพงวัด
ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
(ฟิล์ม 6/8)

รูปที่ 55 กำแพงวัดทิศตะวันตกหลังการขุดแต่ง (ฟิล์ม 5/39)

รูปที่ 56 ซุ้มประตูและกำแพง
วัดด้านทิศตะวันตก
(ฟิล์ม 6/7)

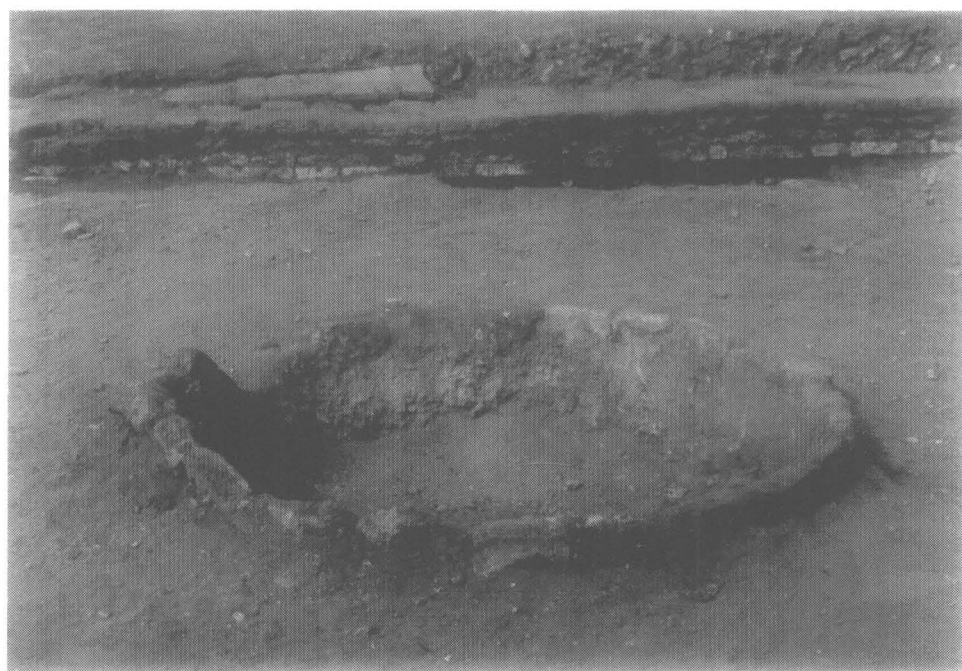

รูปที่ 57 กำแพงวัดทิศเหนือสร้างทับแนวเดิม
(สมัยที่ 1 ภายในเรียงรายด้วยฐานปลุกต้นไม้) (ฟิล์ม 5/35)

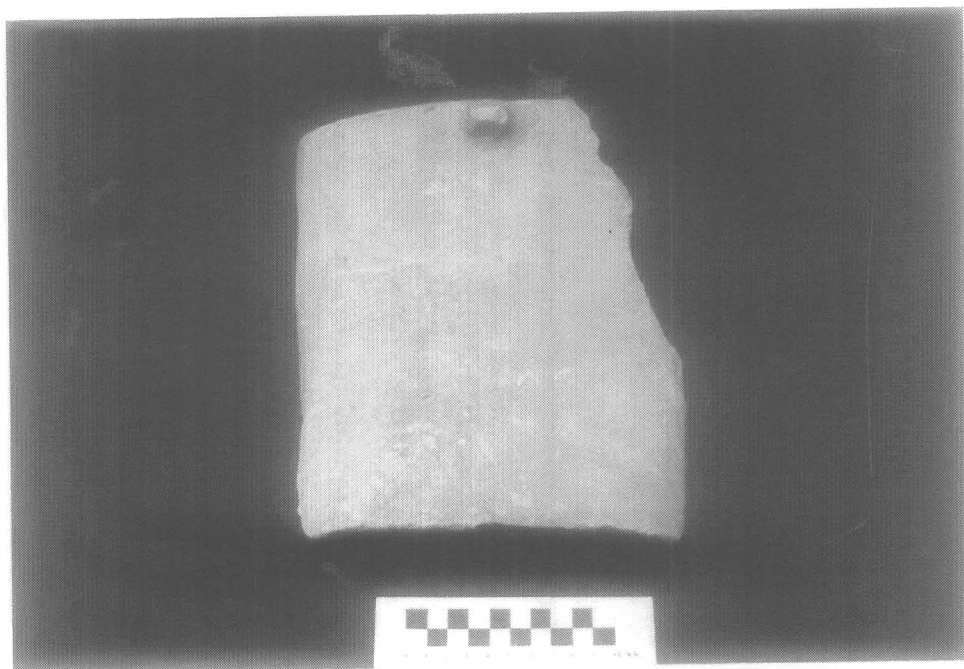

รูปที่ 58 ระดับพื้นสมัยที่ 2 ปิดทับแนวกำแพงวัด
ทิศเหนือและฐานปลุกต้นไม้ (สมัยที่ 1) (ฟิล์ม 6/16)

รูปที่ 59 บ่อบัวและระดับพื้น
สมัยที่ 2 (ฟิล์ม 3/8)

รูปที่ 60 บ่อบัวในสมัยที่ 2 (ฟิล์ม 6/23)

รูปที่ 61 กระเบื้องกาบกล้วยตัวเมีย (8/1)

รูปที่ 62 กระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้ (8/2)

รูปที่ 63 กระเบื้องแผ่นเรียบ (8/3)

รูปที่ 64 กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 1 (8/4)

รูปที่ 65 กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 2 (8/5)

รูปที่ 66 กระเบื้องเชิงชายลายเทพพนมแบบที่ 4 (8/6)

รูปที่ 67 กระจังเมืองเชียงชายทรงกระจัด (8/7)

รูปที่ 68 ชิ้นส่วนปูนปั้นลายพรรณพฤกษา (8/8)

รูปที่ 69 ชิ้นส่วนปูนปั้น(8/9)

รูปที่ 70 ตะปูยึดโลหะ (8/10)

รูปที่ 71 ชิ้นส่วนรัศมีดินเผา (8/11)

รูปที่ 72 ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูป (8/17)

รูปที่ 73 ชิ้นส่วนยอดมณฑกฐาสาริด (8/12)

รูปที่ 74 ชิ้นส่วนฐานพระพุทธรูปสำริด (8/12)

รูปที่ 75 ชิ้นส่วนหน้าตัดสำริด (8/14)

รูปที่ 76 ชิ้นส่วนพระบาทสำริด (8/15)

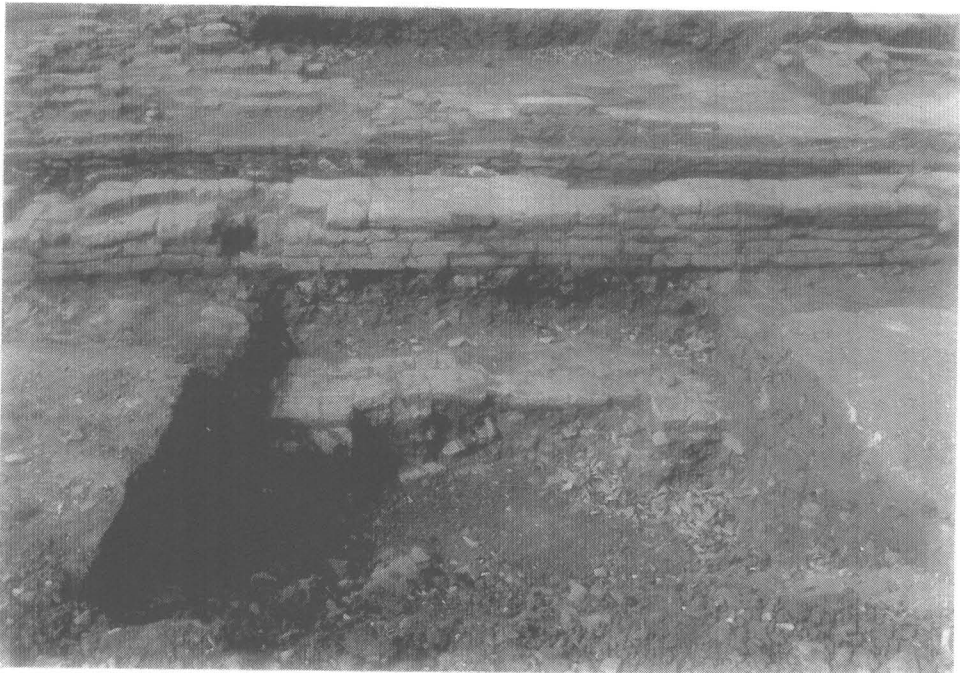
รูปที่ 77 พระพุทธรูปสำริด (8/16)

รูปที่ 78 เจดีย์ประธานมีการก่อพอกทับ 2 สมัย (ฟิล์ม 6/24)

รูปที่ 79 ฐานทักษิณ ในสมัยที่ 2 มีสภาพการพังทลาย (ฟิล์ม 6/26)

รูปที่ 80 ระดับขอบยกพื้นในสมัยที่ 2 (ฟิล์ม 6/27)

รูปที่ 81 วิหารมีการสร้างซ้อนทับ 2 สมัย(ฟิล์ม 7/21)

รูปที่ 82 วิหารมีการสร้างซ้อนทับ 2 สมัย(ฟิล์ม 7/5)

รูปที่ 83 ขอบยกพื้นและผนังวิหารสมัยที่ 2 (ฟิล์ม 7/3)

รูปที่ 84 ผนังวิหารทิศเหนือมีสภาพพังทลาย (ฟิล์ม 7/9)

รูปที่ 85 ผนังวิหารทิศเหนือหลังขุดตรวจสอบ (ฟิล์ม 7/24)

รูปที่ 86 ผนังวิหารทิศเหนือหลังขุดตรวจสอบ (ฟิล์ม 7/14)

รูปที่ 87 ฐานรากของผนัง
วิหารทิศเหนือหลัง (ฟิล์ม 7/25)

รูปที่ 88 ฐานเสมาและระดับพื้นของอุโบสถสมัยที่ 1 (ฟิล์ม 6/13)

รูปที่ 89 ฐานเสมาและแท่นรูปเคารพสมัยที่ 1 (ฟิล์ม 7/1)

รูปที่ 90 แท่นรูปเคารพสมัยที่ 1 (ฟิล์ม 7/2)

รูปที่ 91 แทนรูปเคารพสมัยที่ 1 (ฟิล์ม 6/19)

รูปที่ 92 ระดับพื้นวัดสมัยที่ 2 สร้างทับกำแพงวัดเดิม (ฟิล์ม 5/36)

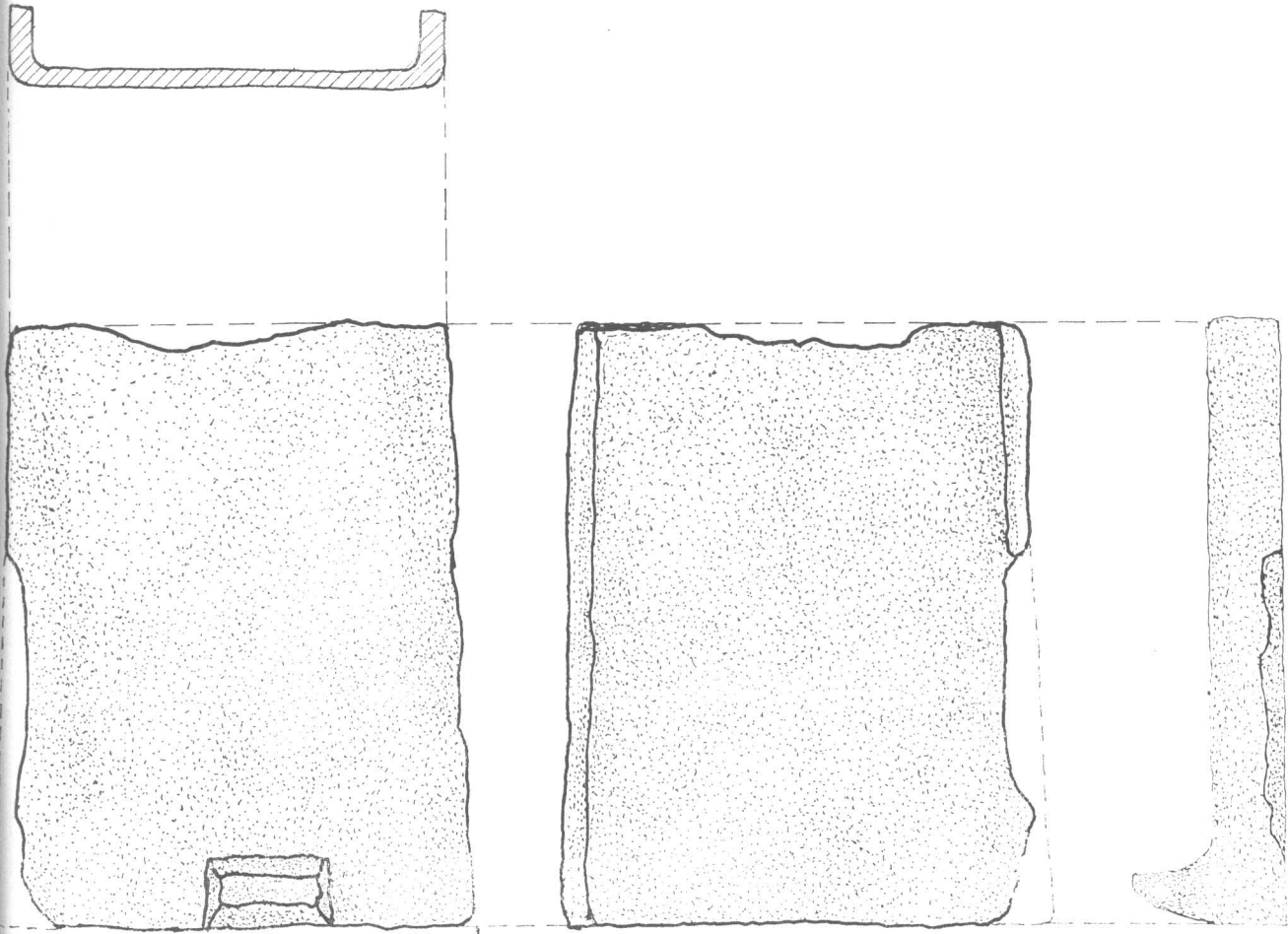
รูปที่ 93 ฐานซุ้มประตูกำแพงวัดทิศเหนือเดิมสมัยที่ 1 (ฟิล์ม 7/15)

รูปที่ 94 กำแพงวัดและฐานปลุกตั้งไม้สมัยที่ 1 (ฟิล์ม 6/14)

ภาพถ่ายเส้นประกอบ

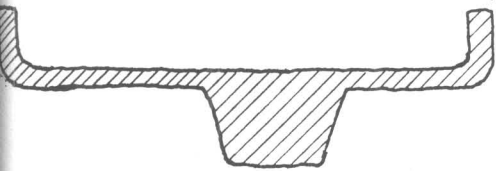

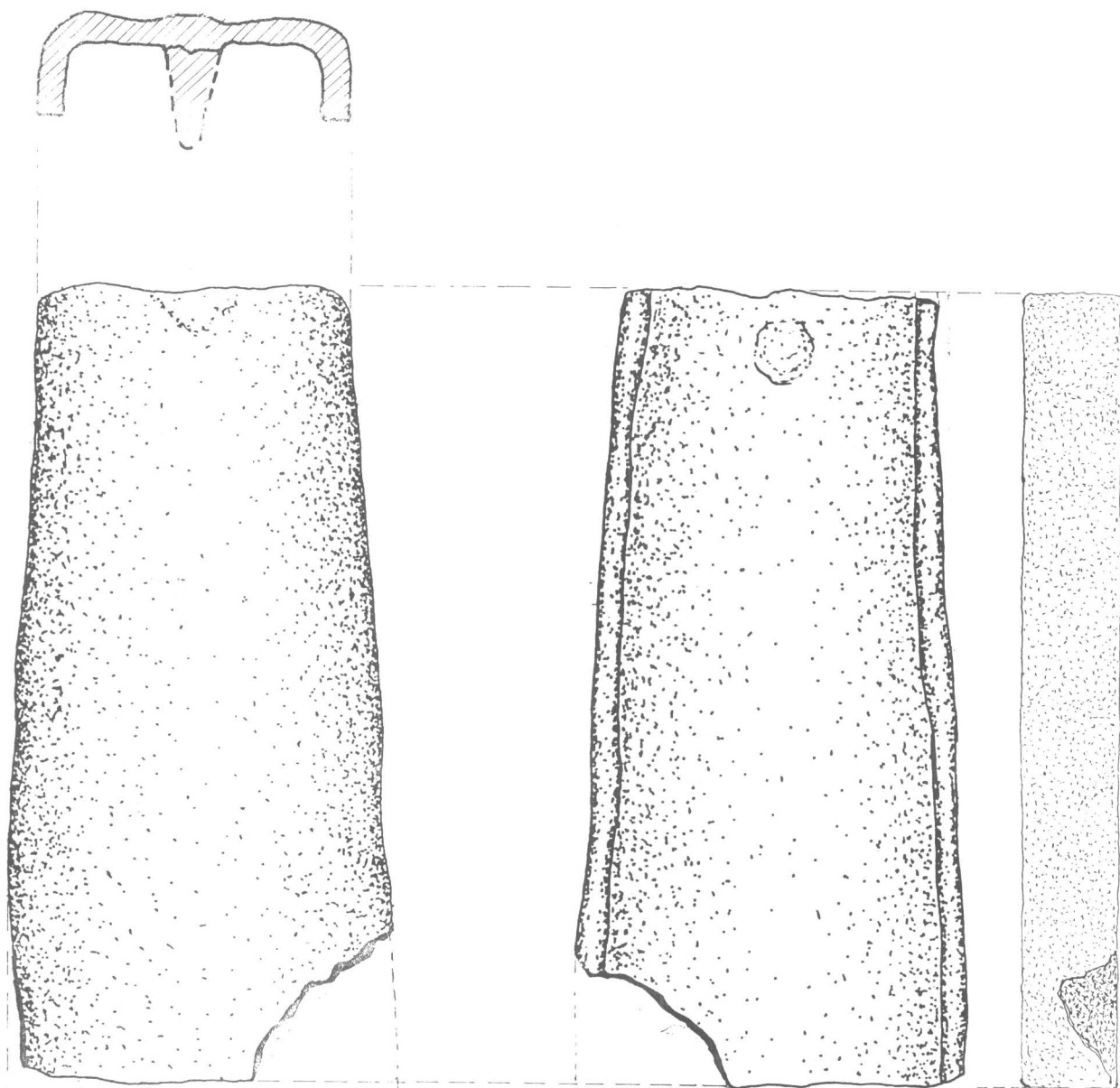
ภาพลายเส้นที่ 1

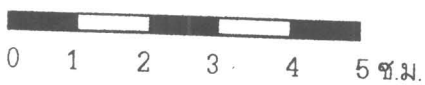
มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องกบกลีด้วยตัวเมีย

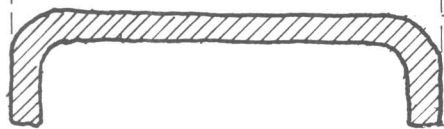

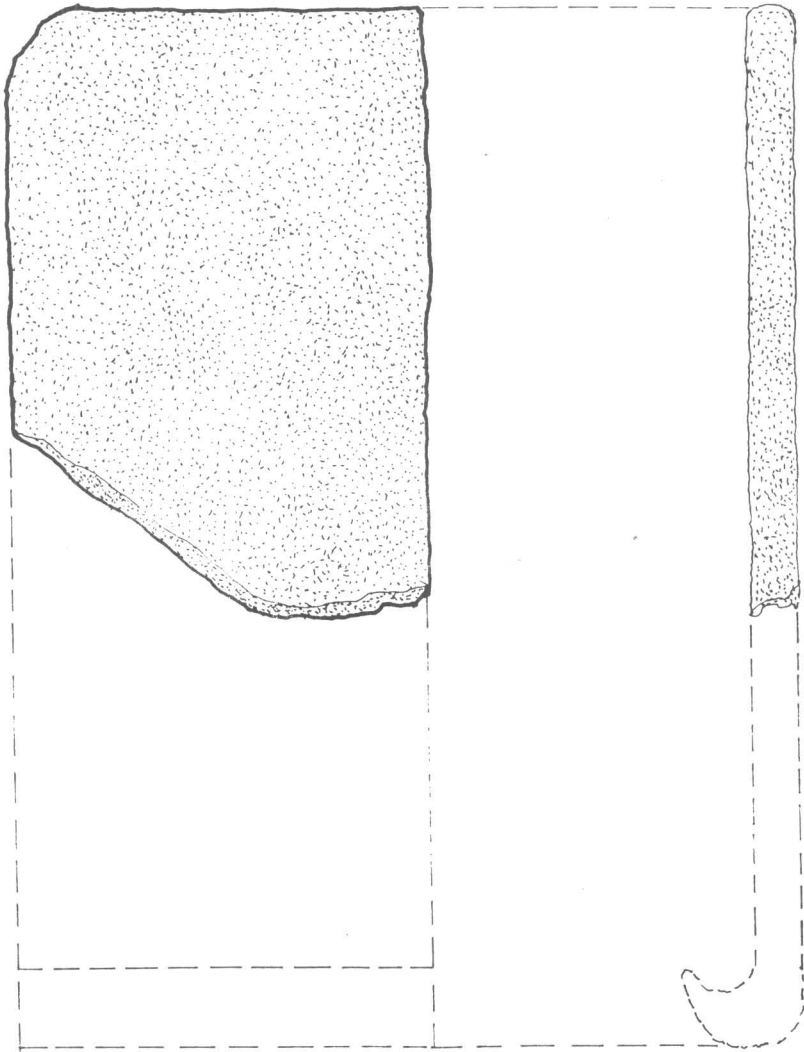
ภาพถ่ายเส้นที่ 2

มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องกบกล้ายตัวผู้

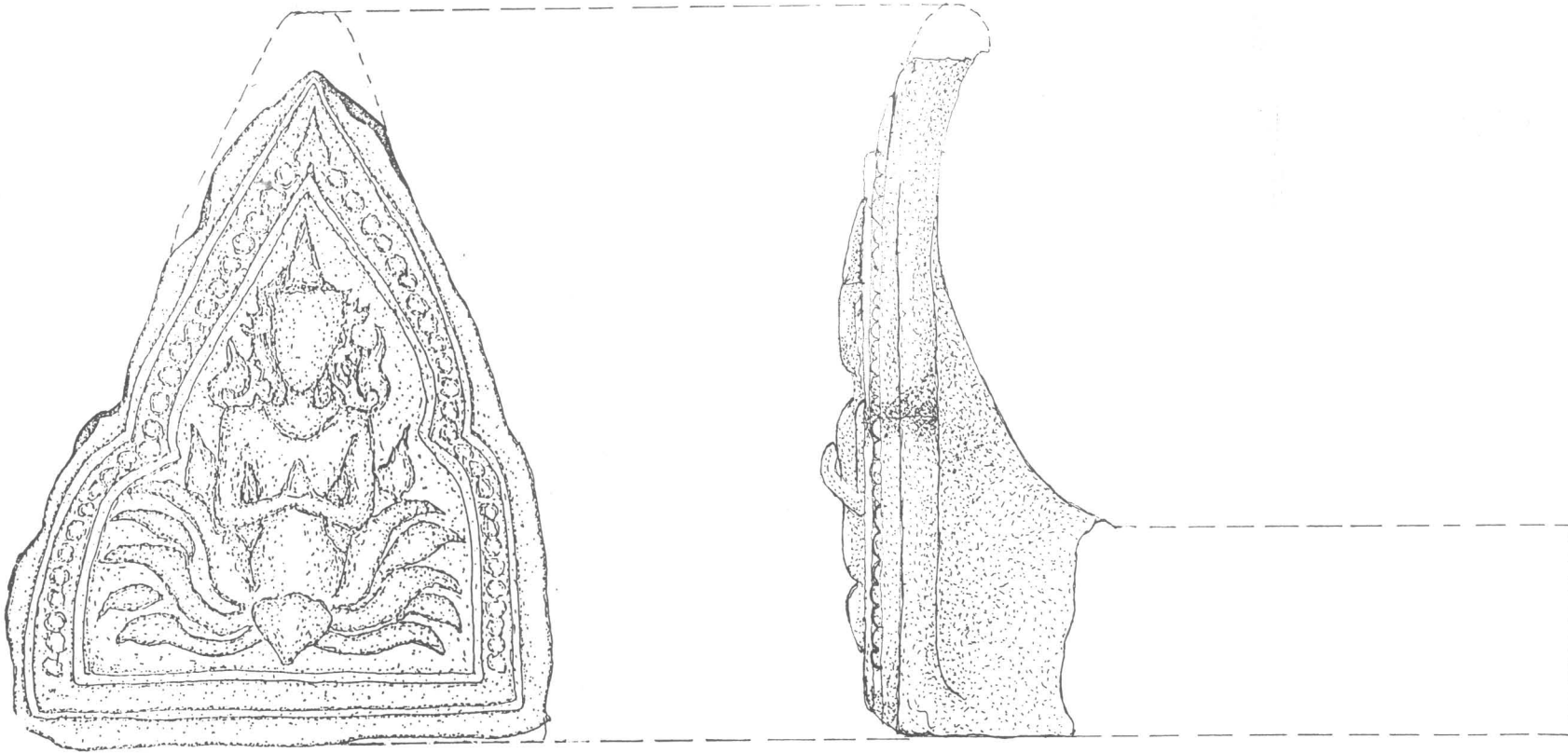

ภาพถ่ายเส้นที่ 3

มาตราส่วน 1:2
กระเบื้องแผ่นเรียบ

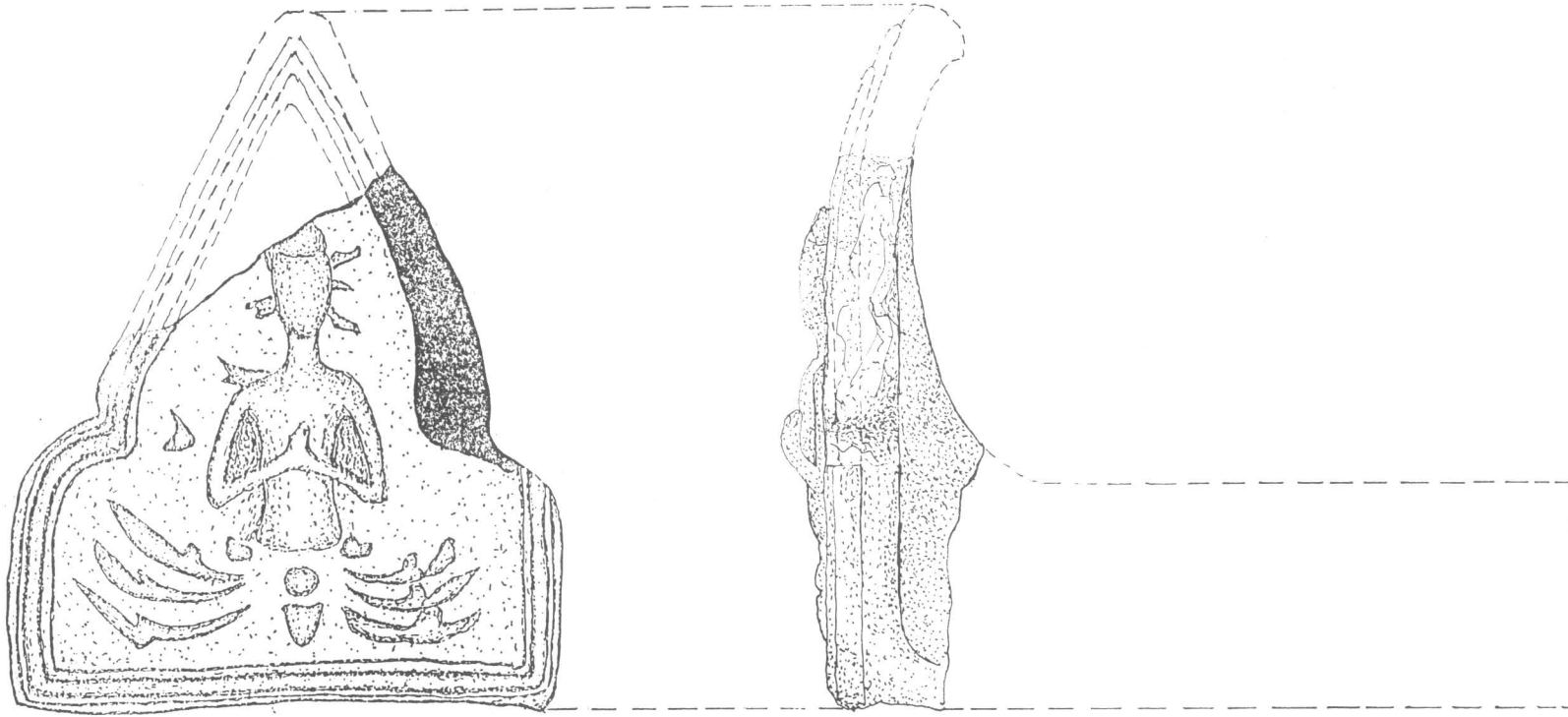

ภาพถ่ายเส้นที่ 4

มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 1

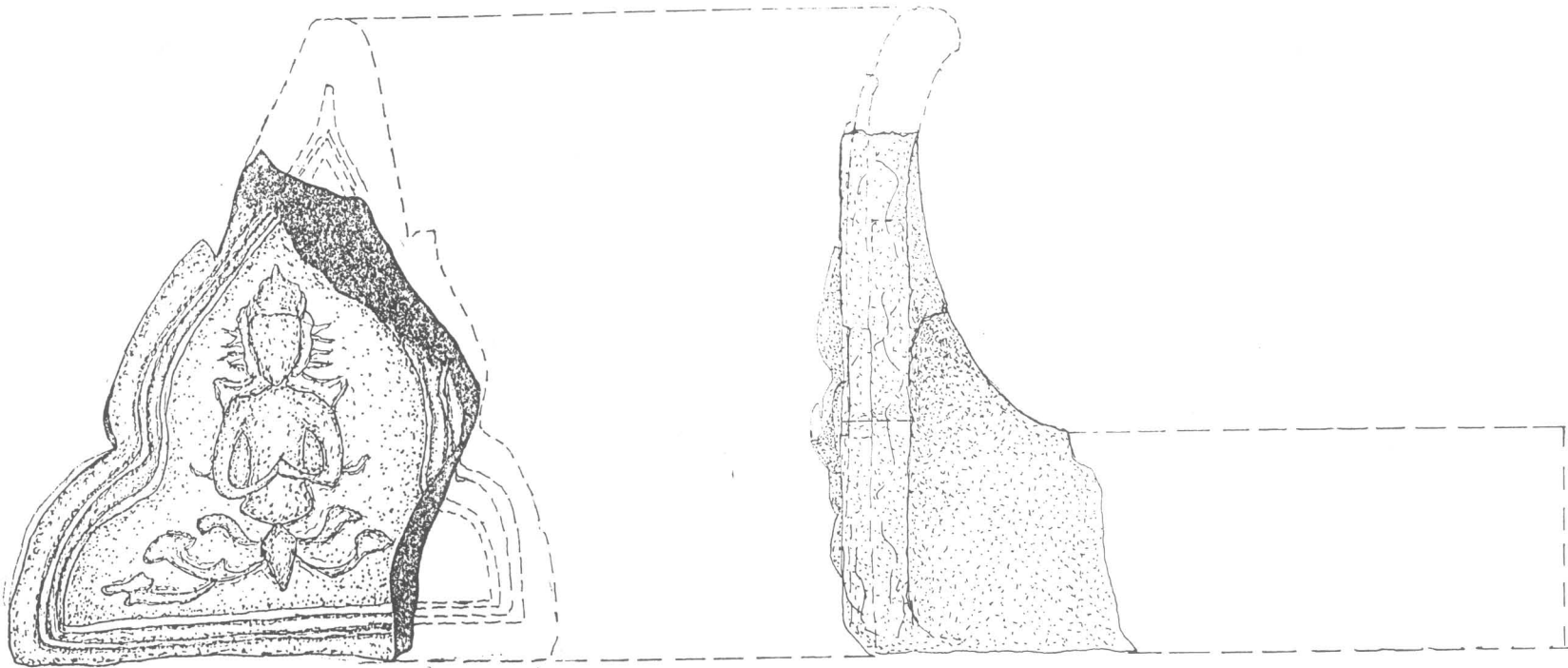

ภาพลายเส้นที่ 5

มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องเชิงชายลายเทहनแบบที่ 2

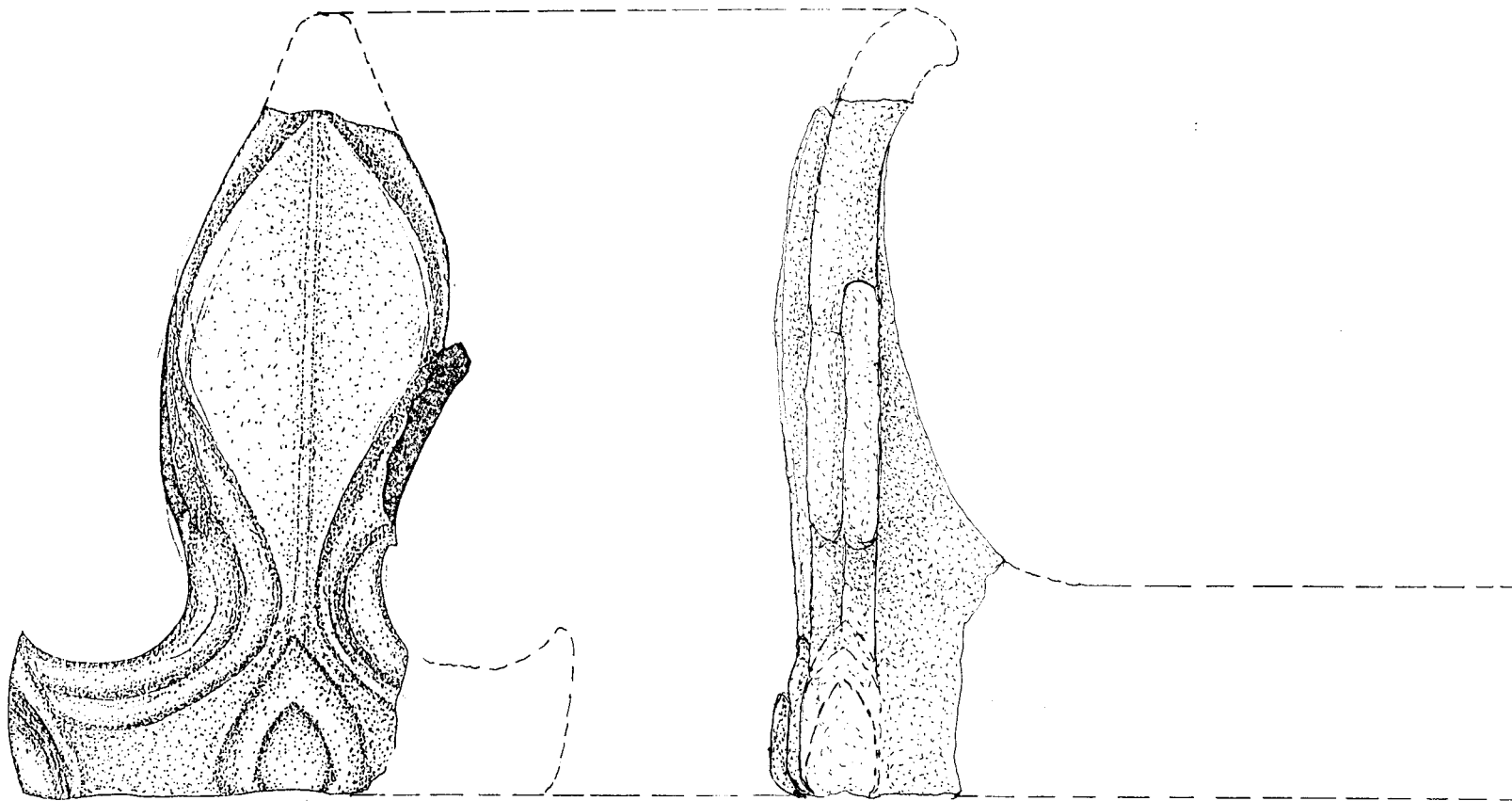

ภาพลายเส้นที่ 6

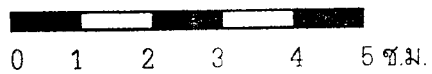

มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องเชิงชายลายเทพนมแบบที่ 3

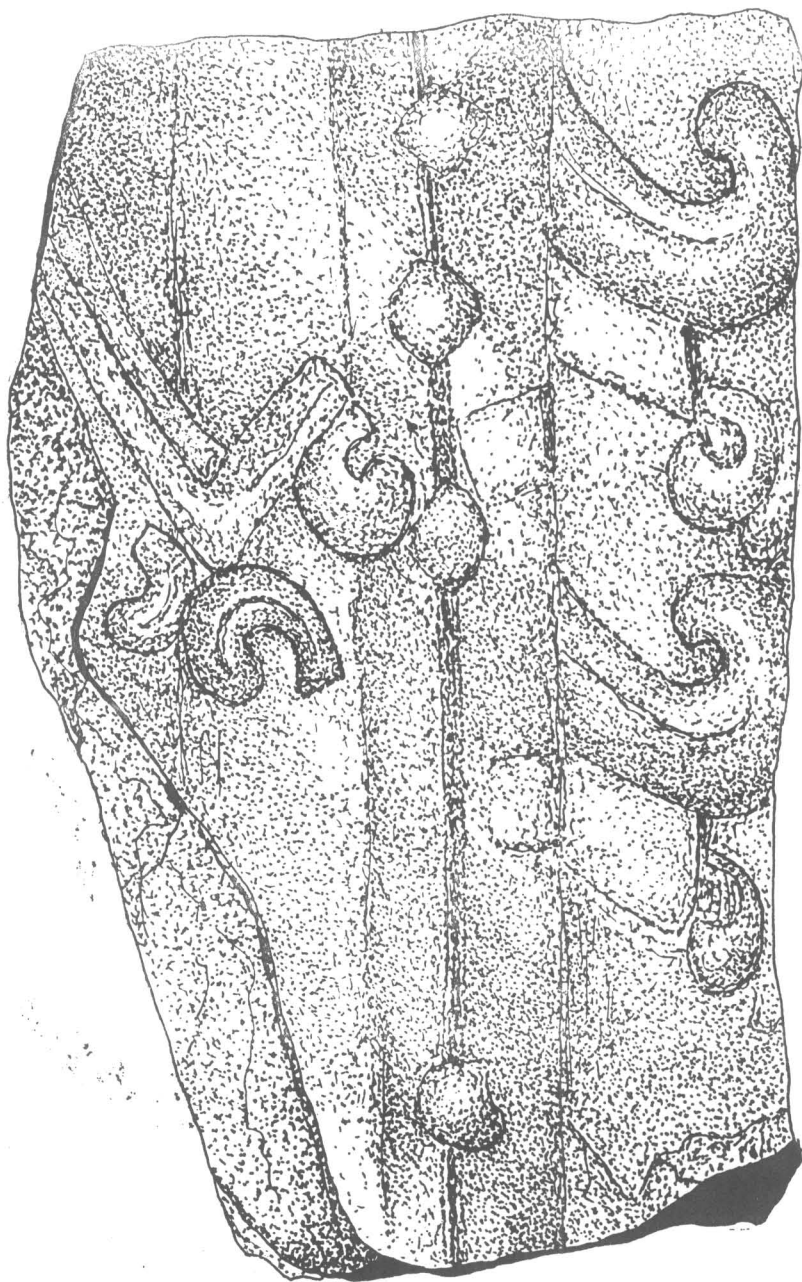

ภาพลายเส้นที่ 7

มาตราส่วน 1:2

กระเบื้องเชิงชายทรงกระจิ่ง

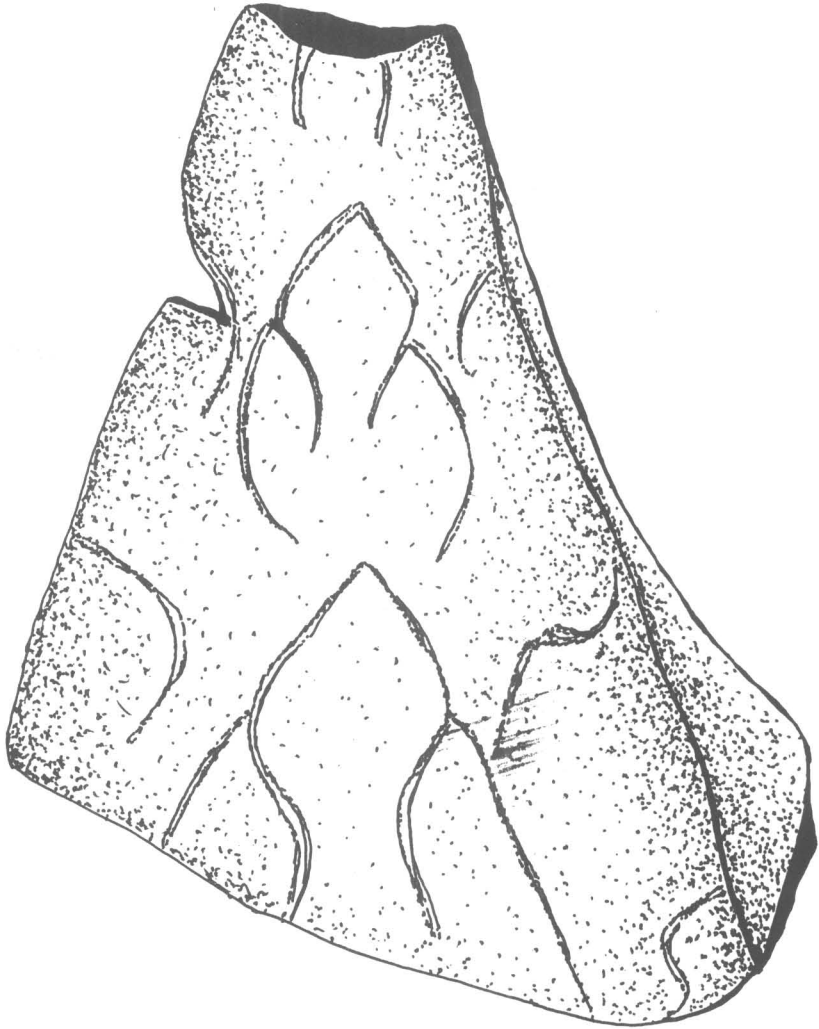

0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1

ภาพลายเส้นที่ 8 ชิ้นส่วนลวดลายพื้นรูปฤทธกษา

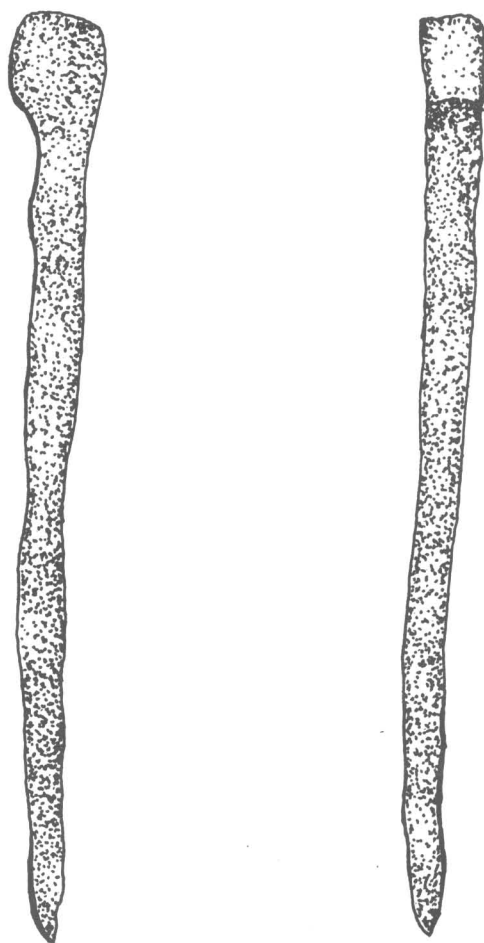

0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1

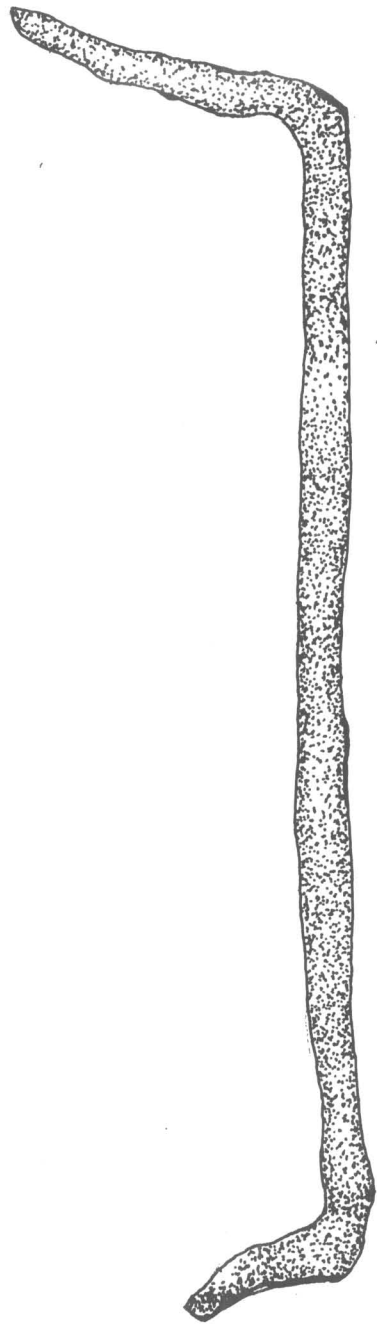
ภาพถ่ายเส้นที่ 9

ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้นทรงสามเหลี่ยม

มาตราส่วน 1:1

ภาพถ่ายเส้นที่ 10 ตะปูโลหะขีดเครื่องมือ

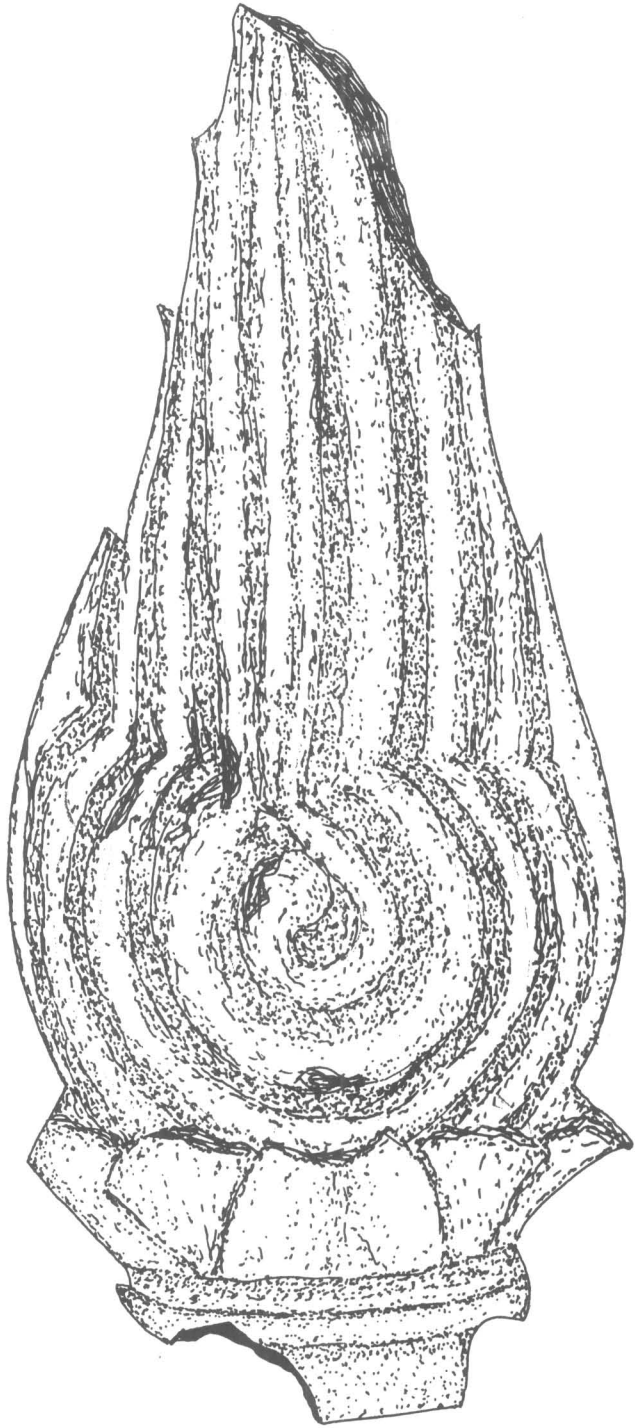

0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1

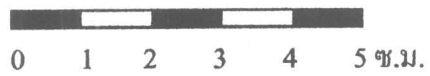
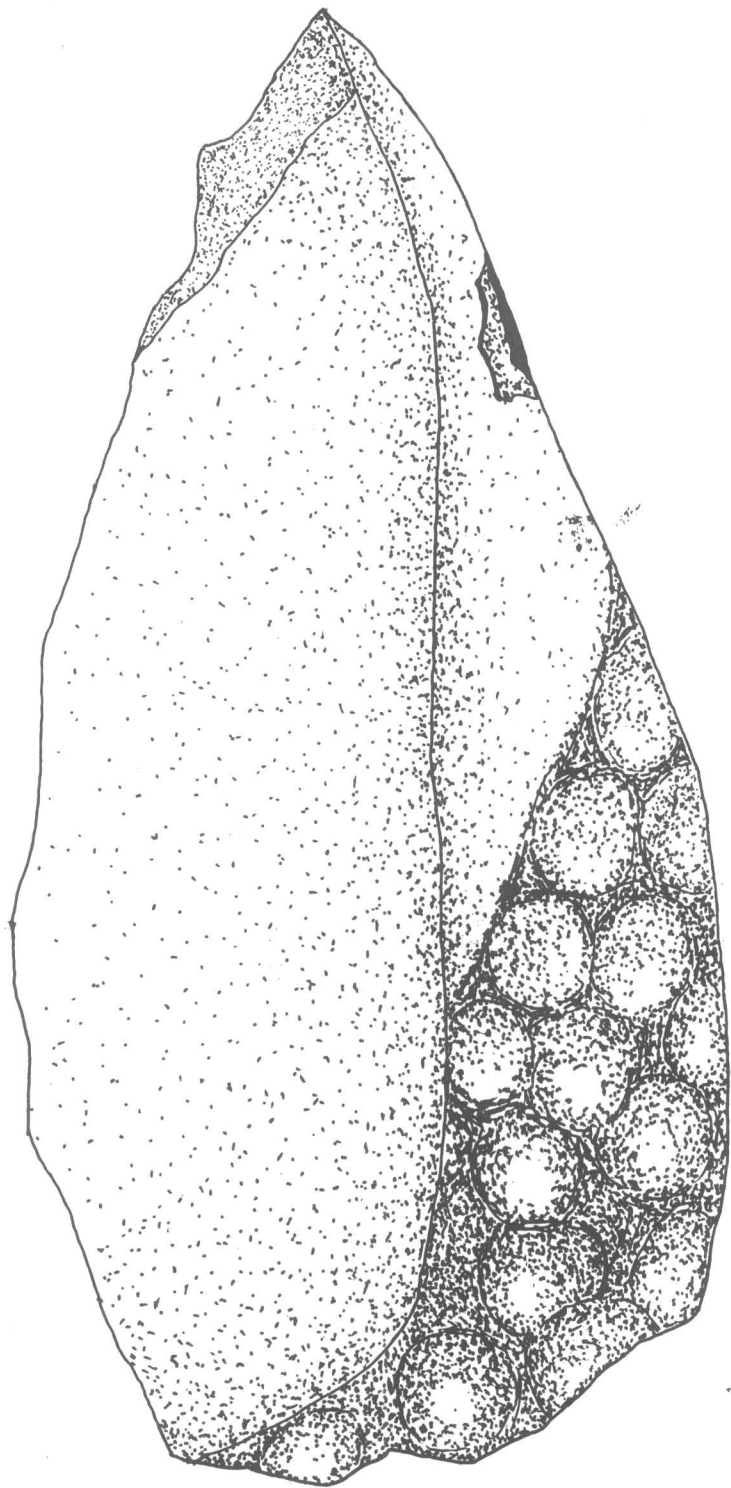
ภาพถ่ายเส้นที่ 11

ตะปูโลหะขีคเครื่องมือ

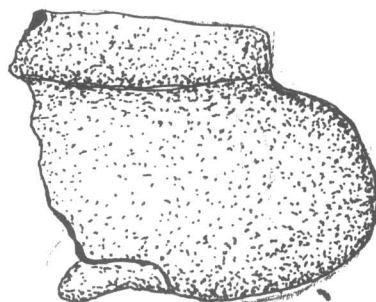
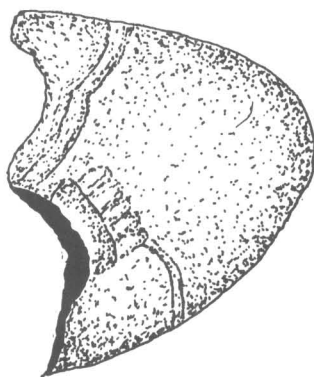
มาตราส่วน 1:1

ภาพลายเส้นที่ 12 ชิ้นส่วนรัศมีของพระพุทธรูปดินเผาขนาดใหญ่

มาตราส่วน 1:1

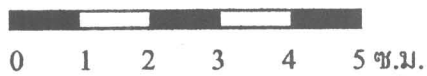
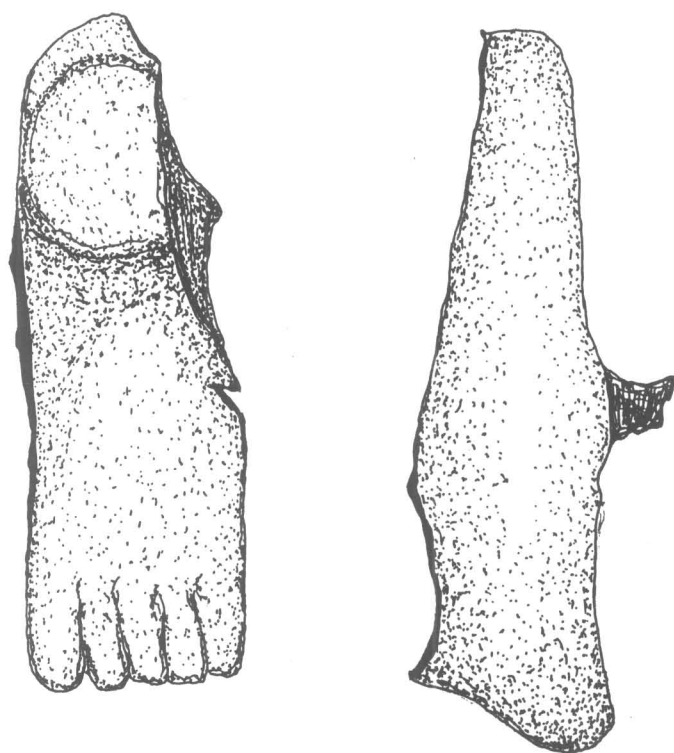
ภาพลายเส้นที่ 13 ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปเนื้อหิน
(บริเวณแม่คพระศก)

0 1 2 3 4 5 ซม.

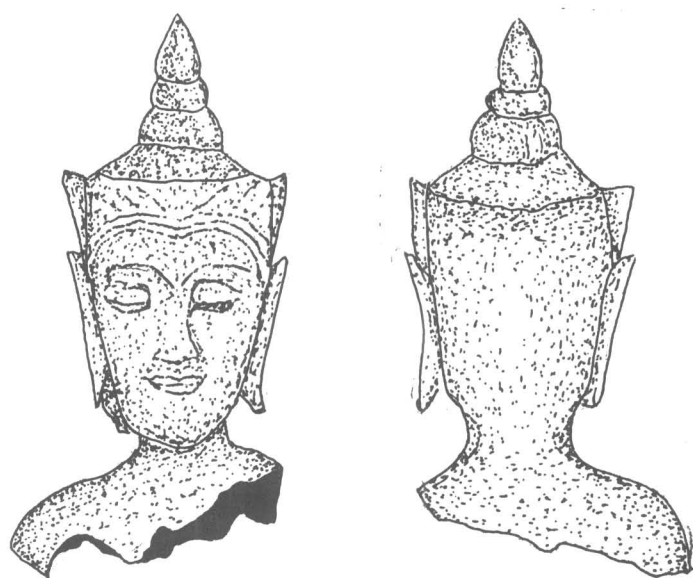
มาตราส่วน 1:1

ภาพถ่ายเส้นที่ 14 ชั้นส่วนหน้าคักของพระพุทธรูป

มาตราส่วน 1:1

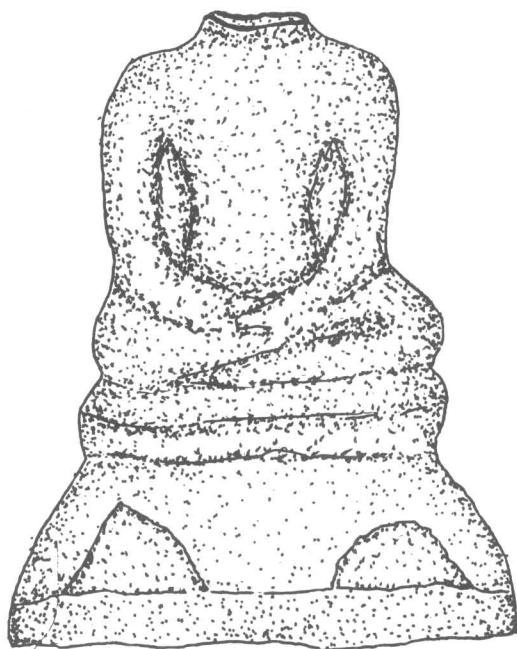
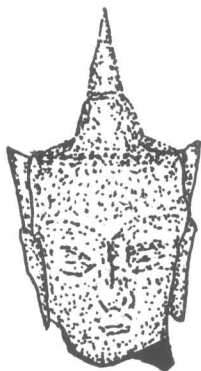
ภาพถ่ายเส้นที่ 15 ชิ้นส่วนพระบาทของพระพุทธรูปสำริด

มาตราส่วน 1:1

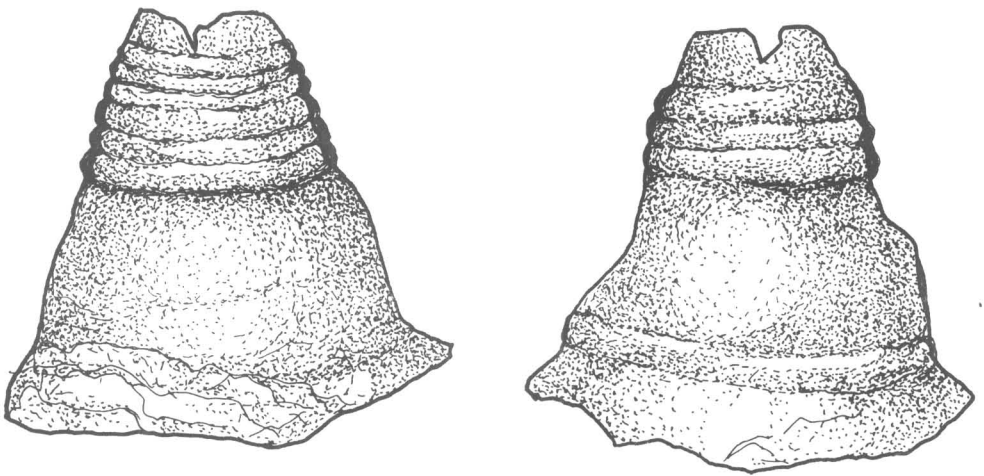
ภาพลายเส้นที่ 16 เศียรพระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์)

มาตราส่วน 1:1

ภาพลายเส้นที่ 17 พระพุทธรูปสำริด (พระชัยวัฒน์)

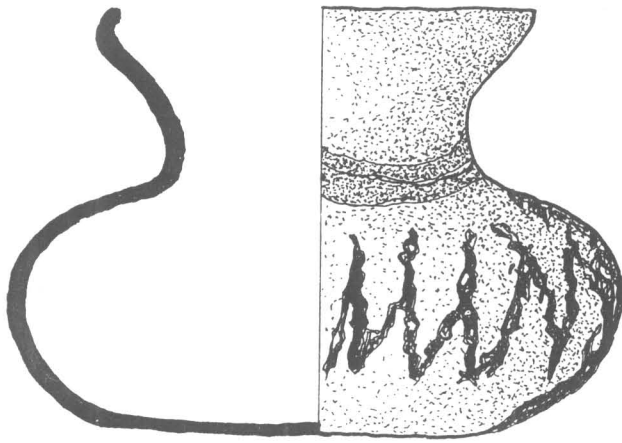

ภาพลายเส้นที่ 18

มาตราส่วน 1:1

ชิ้นส่วนสตูปจำลอง

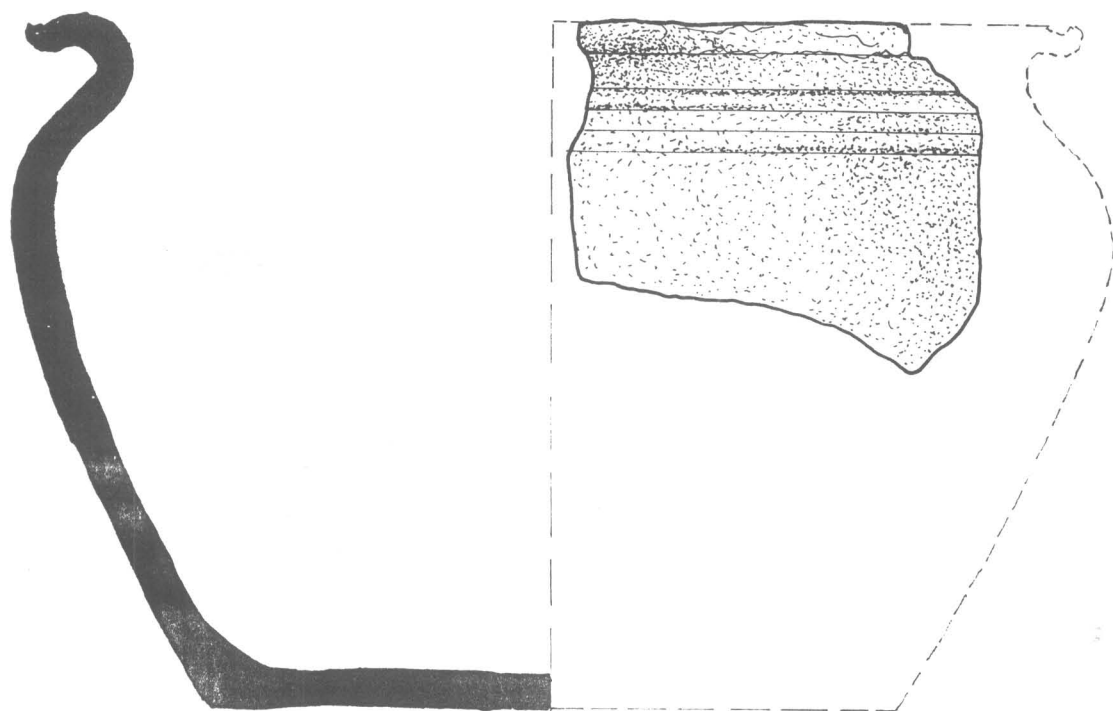
ภาพลายเส้นที่ 19

0 1 2 3 4 5 ซ.ม.

มาตราส่วน 1:1

ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา

ภาพถ่ายเส้นที่ 20

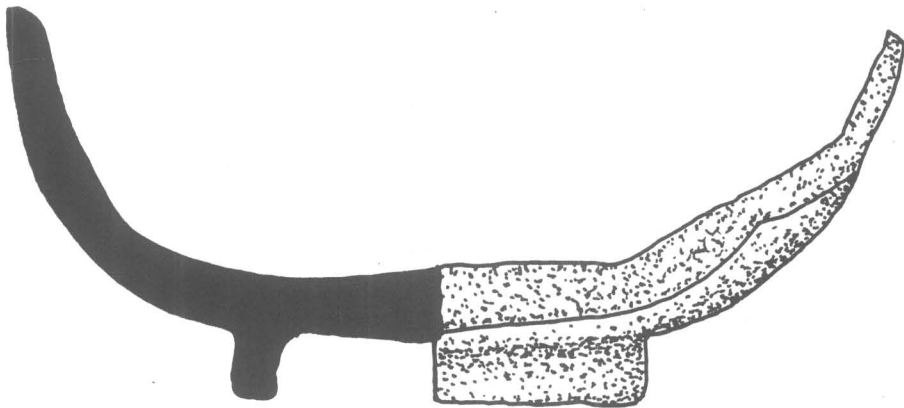
มาตราส่วน 1:1

ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่ง

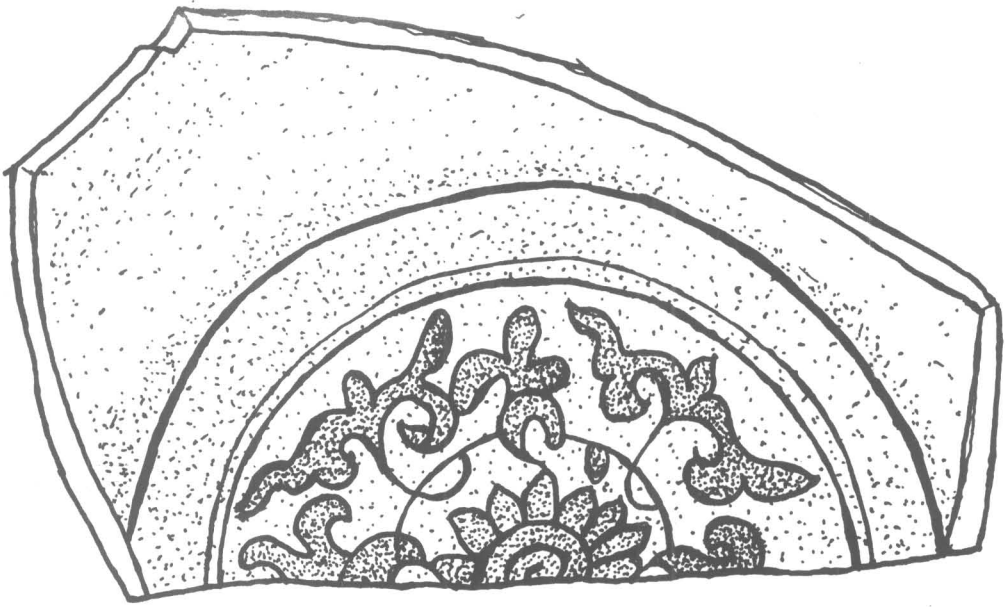
ภาพลายเส้นที่ 21

ชิ้นส่วนภาชนะเครื่องถ้วยจาก
แหล่งเตาสุโขทัย - ศรีสัชานาลัย

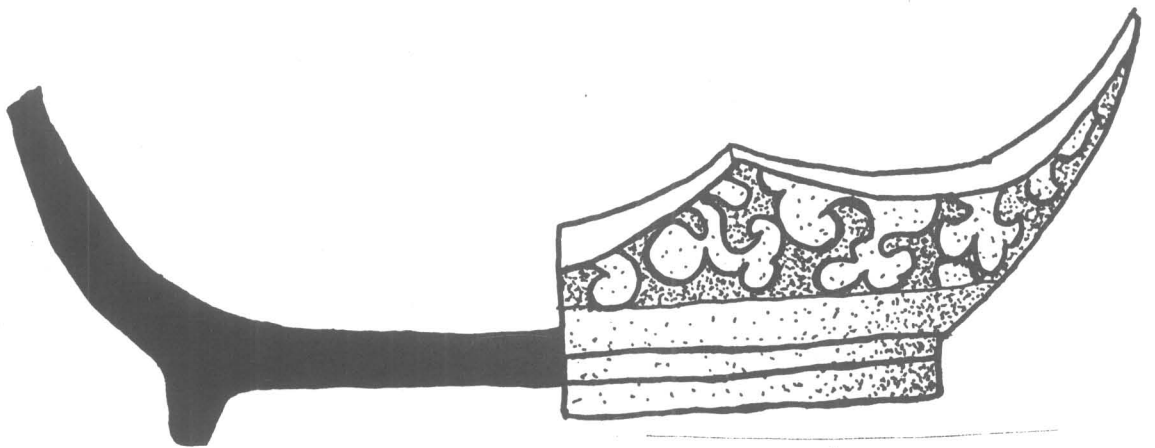
0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1

ภาพลายเส้นที่ 22

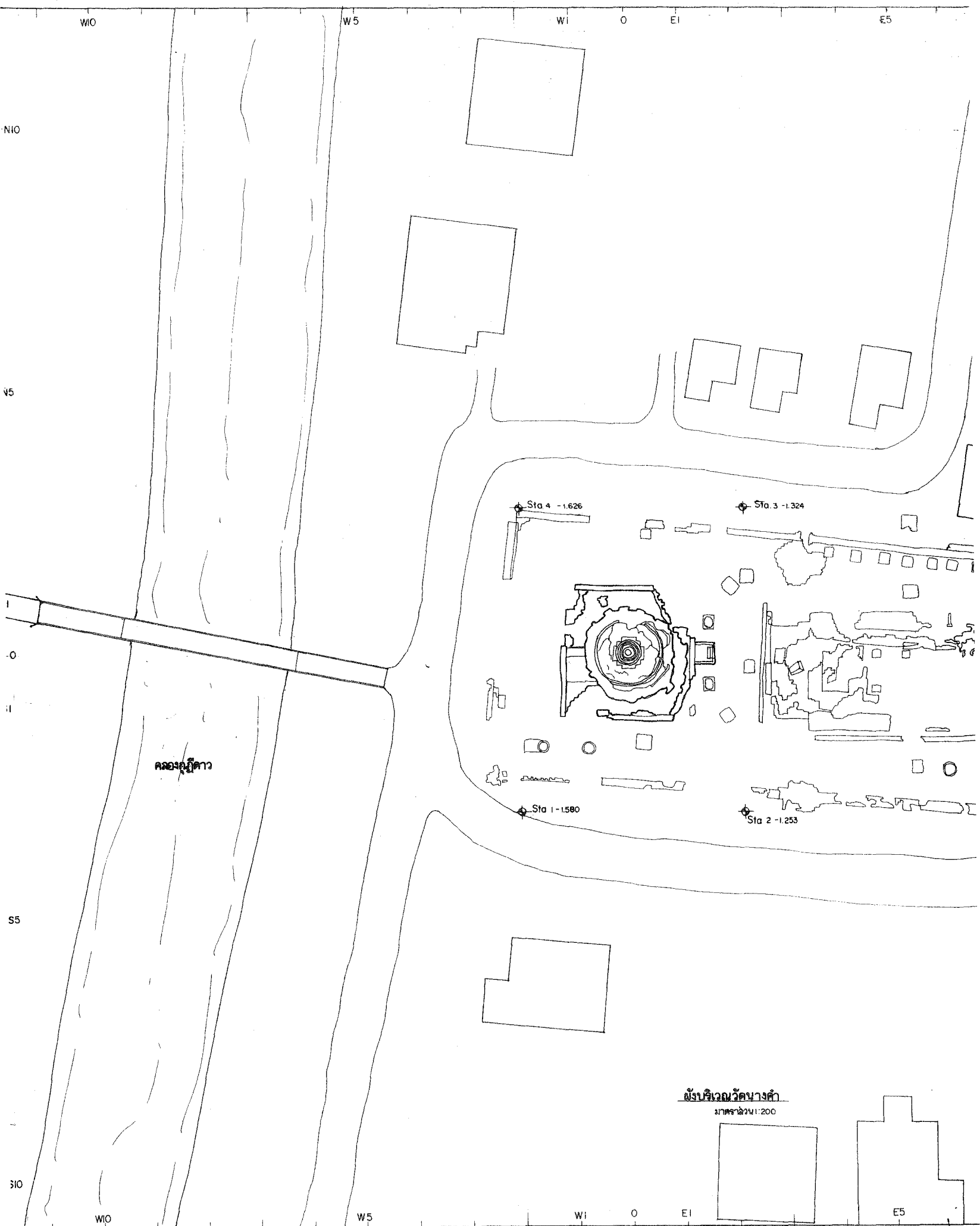
จีนส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1

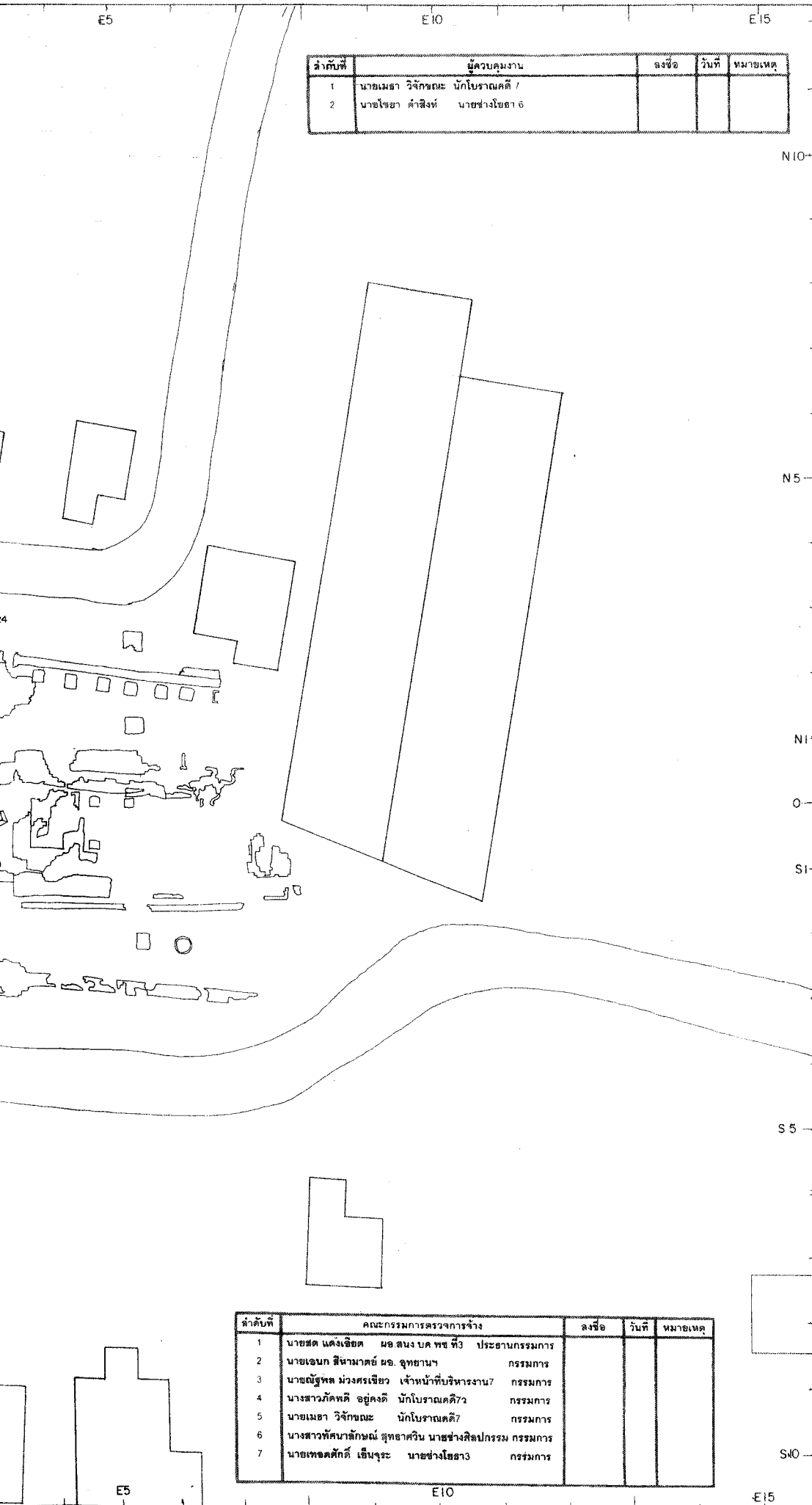
แผนผังรูปแบบประกอบ

คลองน้ำใส

ตั้งบริเวณวัดบางคำ
มาตราส่วน 1:200

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจารณ์ณะ นักโบราณคดี /			
2	นายโชชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด แดงเอียด มอ.ส.นง.บ.ท.ท.ท.73 ประธานกรรมการ			
2	นายเอก สีนามาศย์ มอ. อุทยานฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล ม่วงครเขียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวกัตติ อยู่คงดี นักโบราณคดี72 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจารณ์ณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธาศรีน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทอดศักดิ์ เขื่อนจุระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

ผังคี่ซี

มาตราส่วน 1:50000 (โดยประมาณ)

รายการ

คำเป็นงานโดย
 หน่วยงานจัดตั้ง: อธิบดีกรมศิลปากร
 9/8 หมู่ 6 ต.เชียงรากน้อย
 อ.บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

ช่างสำรวจ	นาย นพพล จิตฺติชัย	
ช่างเขียนแบบ	นายธีระกุล สิงหนผลนภพพงษ์	
นักวิชาการช่างศิลป์	นายเฉลิมชัย ตะของ	
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เศรษฐะภูมิจิพันธ์	อดิศักดิ์
นักประวัติศาสตร์ศิลปะ	นายศิษย์พรค์ เนตรฉัตรมงคล	ศิษย์พรค์
สถาปนิก	นาย มั่นทนง อรศิลา	
ภูมิสถาปนิก		
นักวิชาการด้านโบราณคดี	นาย สุริยง คำภูณ อยุธยา	

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ

ช่างศิลปกรรม	
ช่างโยธา	
นักวิชาการช่างศิลป์	
นักโบราณคดี	
สถาปนิก	
วิศวกร	
ผู้เชี่ยวชาญ	

เห็นชอบ / อนุมัติ

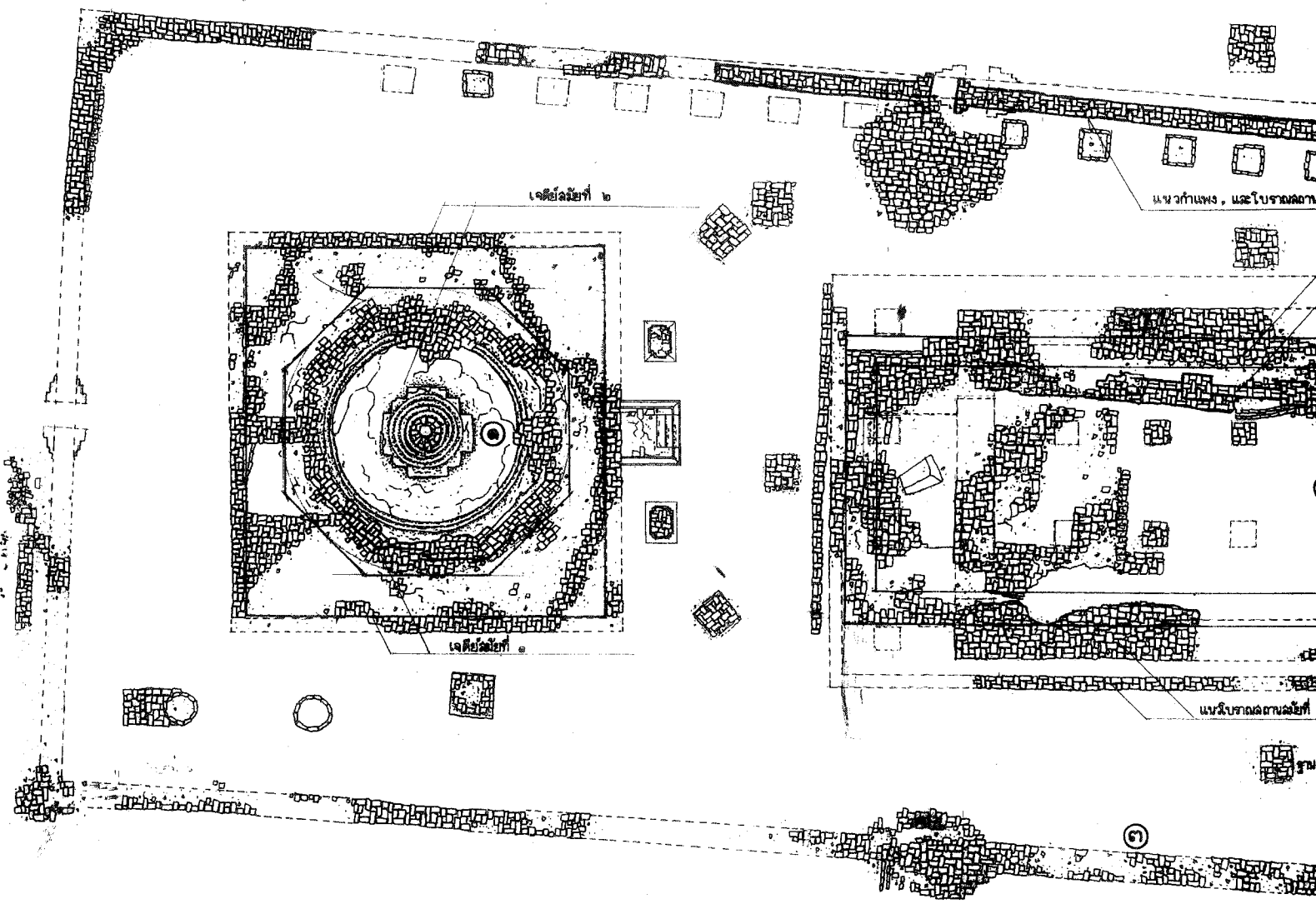
หน.ฝ่ายวิชาการ	
หน.ฝ่ายโบราณสถาน	
ผู้อำนวยการสำนักงานฯ	
ผู้อำนวยการสำนักฯ	
อธิบดี	

วัสดุ	แบบหมายเลข	จำนวนแผ่น	แผ่นที่
		9	3

ผังรูปแบบ: วัฒนธรรม (สภาพหลังการขุดแต่ง)
 ที่ตั้ง: ต.หันตรา อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา
 แดง สิงขริเวณวัดนางคำ

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถาน
 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา
กรมศิลปากร

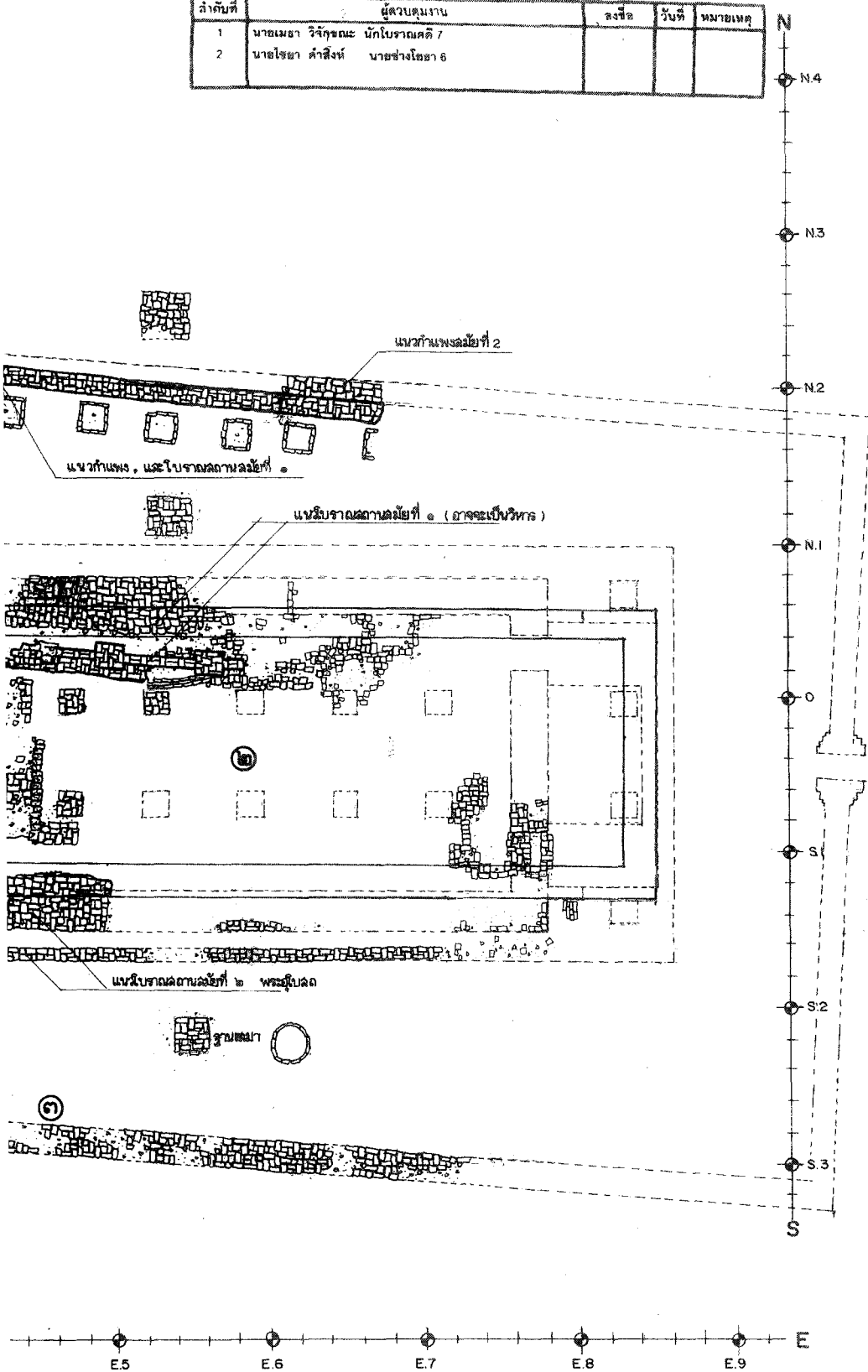
ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ธงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด แดงเอียด ผอ.สนง.บค.พช.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายเชนง สีหามาตย์ สอ. จุฬาลงกรณ์ฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล ช่างครุเชื้อว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภัคพิศ อยู่คงดี นักโบราณคดี7ว. กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธธาควิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเพ็ญศักดิ์ เอ็นจอร์ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

W   W.2   W.1   0   E.1   E.2   E.3   E.4   E.5

แปลน   1 : 100

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิชาญชนะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโยธา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

ผังดัชนี

น.

มาตราส่วน 1 : 50,000
(โดยประมาณ)

- รายการ**
1. เจดีย์ประธาน
  2. พระอุโบสถ
  3. กำแพงวัด

ดำเนินการโดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัด **นครศักดิ์ก่อสร้าง**
 ๔/๗ หมู่ ๖ ต. เชียงจากน้อย
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	ฉันทันต์ อุทพันธ์	<i>Chantant Uthorn</i>
เขียน	ฉันทันต์ อุทพันธ์	<i>Chantant Uthorn</i>
นายช่างสำรวจ	นายพนพล จิตชัย	<i>Panphol Jitjai</i>
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ๑๕ ก้อง	<i>Chaiyachai 15 Kong</i>
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เดชคุ้มระวีพิทักษ์	<i>Adisakdechakumravitak</i>
สถาปนิก	นายภูมิพล ๑๖ กิตติ	<i>Poompol 16 Kitti</i>
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม	
นักวิชาการช่างศิลป์	
นักโบราณคดี	
สถาปนิก	
ผู้เชี่ยวชาญ	

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ. อุทยาน ฯ	
ผอ. ลม. บ.ค. พช. ที่ 3	
ผอ. ลบ.ค. พช.	
อธิบดี	

รูปแบบ วัดนางคำ (ภาพหลังการขุดแต่ง)
 ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ

รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		4	9

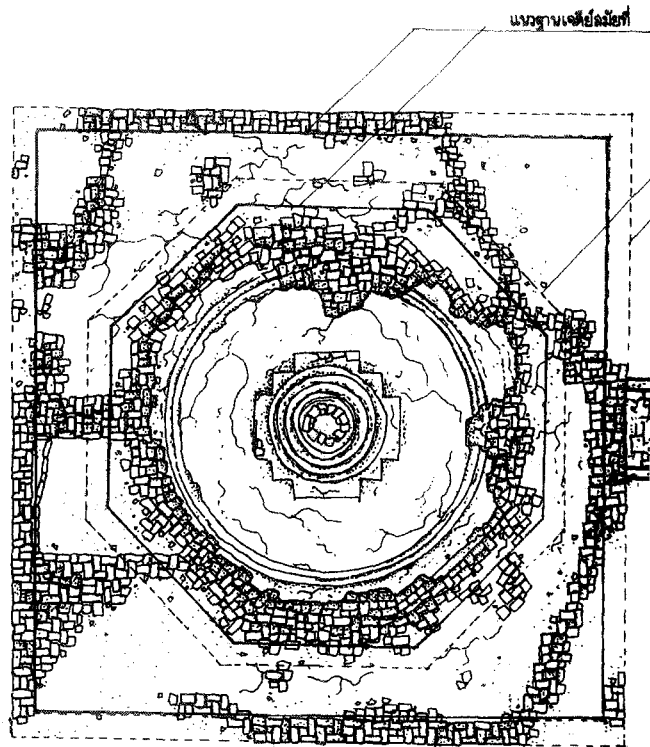
**โครงการอนุรักษ์ และ พัฒนา
 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา**

**สำนักงานโบราณคดีและ
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3**

กรมศิลปากร

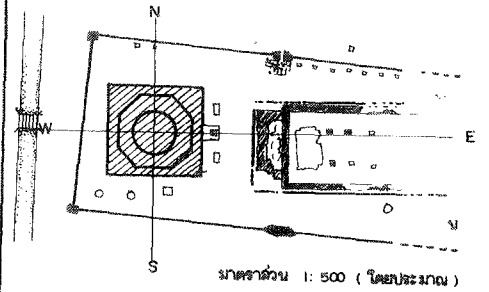
ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด นคงเชิด มด สบง. บค. พท. ที่ 3 ประธานกรรมการ			
2	นายเลมก สีทามาตย์ มอ. อุตสาหกรรม 1 กรรมการ			
3	นายณัฐพล ว่างศรีเชิด เจ้าหน้าทีบริหารงาน 7 กรรมการ			
4	นางสาวภัคชติ อยู่คงดี นักโบราณคดี 7 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิษณะ นักโบราณคดี 7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธสาวิณ นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทศศักดิ์ เข็มจระ นายช่างโยธา 3 กรรมการ			

รูปแปลน	1 : 75
---------	--------

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ธงสี	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิกักรณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโชชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

ผังดัดขึ้น

รายการ

ดำเนินงานโดย

ทำขึ้นส่วนสำคัญ โครงสร้างอาคาร
 ๔๗๕ หมู่ ๖ ต. เชียงจากน้อย
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	สัมภาษณ์	ดูพื้นที่	เขียน
นายช่างสำรวจ	นายพนพล จิตชัย		
นายช่างโยธา	นายเฉลิมชัย ตะก้อง		
นักโบราณคดี	นายอภิศักดิ์ เศรษฐะภววิทย์		
สถาปนิก	นายมัณฑนะ อังศิลา		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
นักวิชาการด้านโบราณคดี			

ตรวจ / วิศวกรที่รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการช่างศิลป์			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ผู้เชี่ยวชาญ			

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ. อุทยานฯ			
ผอ. สนง. บ.ค. พช. ที่ 3			
ผอ. ล.บ.ค. พช.			
อธิบดี			

รูปแบบ วัดนางคำ (สภาพหลังการบูรณะ)
 ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง

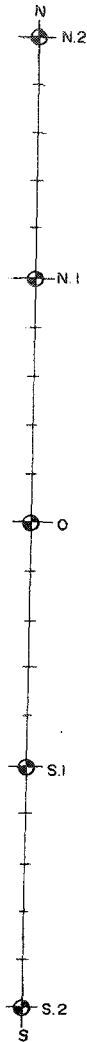
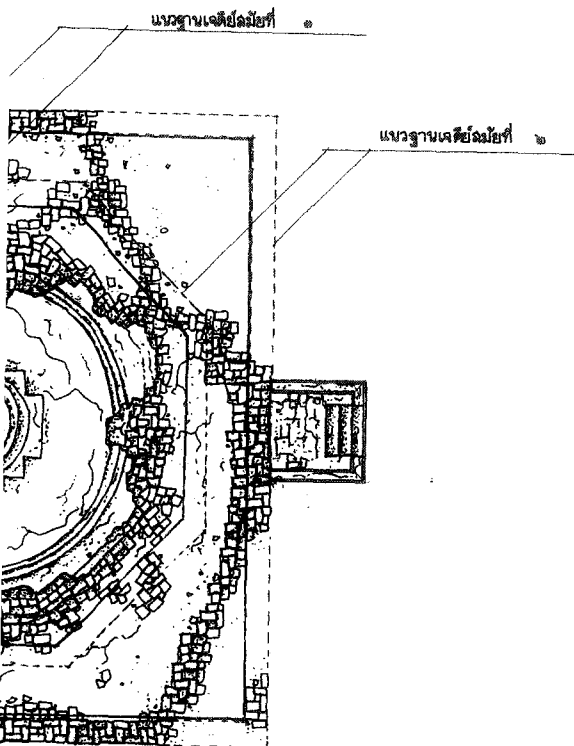
เจดีย์ประธาน รูปแบบ

รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		5	9

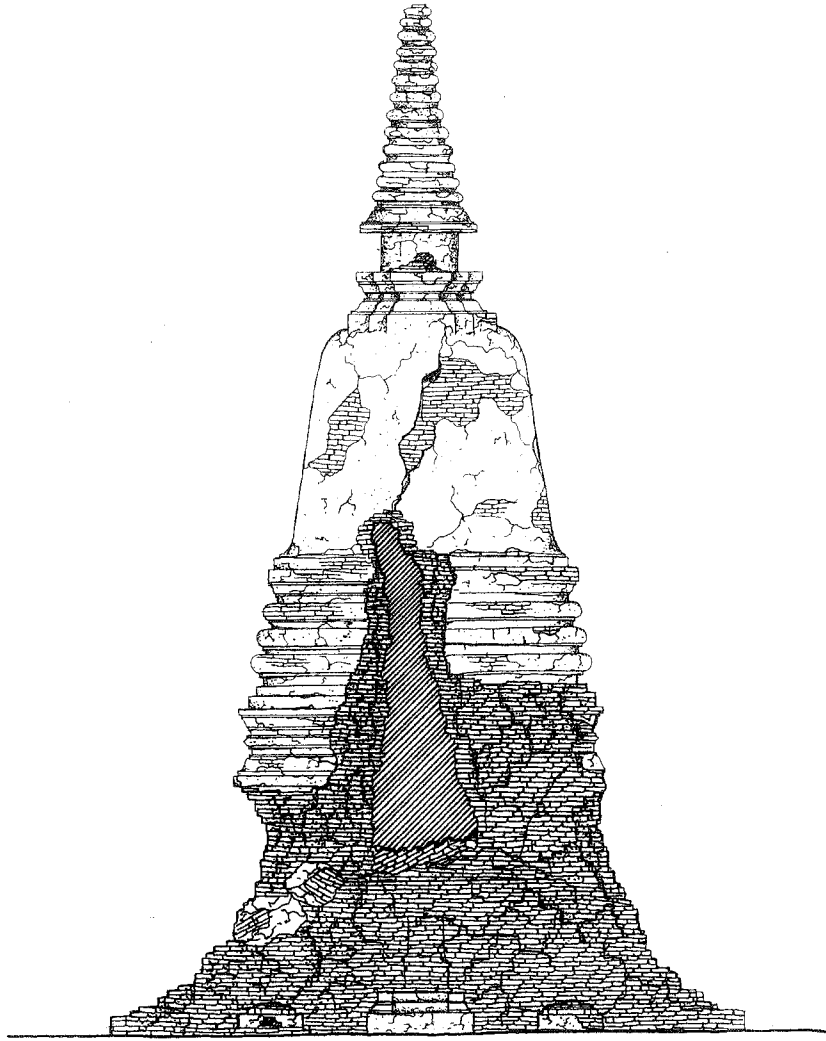
โครงการอนุรักษ์ และพัฒนา
 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดี และ
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

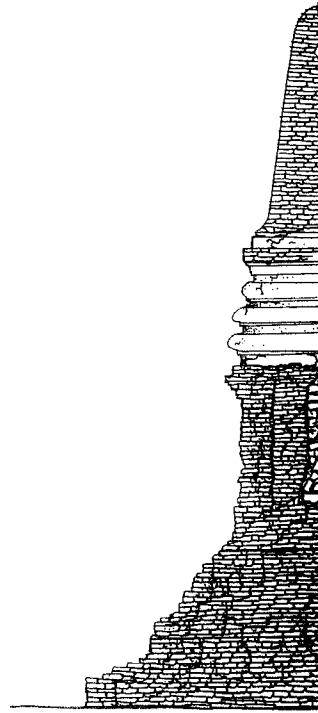
กรมศิลปากร

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสมคิด แดงเอียด ผอ.สนง.บค.พร.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายเอก สีนามาศย์ ผอ. อุทยานฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล สว่างศรีเชาว์ เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภัคชดี ชัยคงดี นักโบราณคดี71 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนากานันท์ สุทธาศรีวิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเชรตศักดิ์ เอ็นจอร์ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

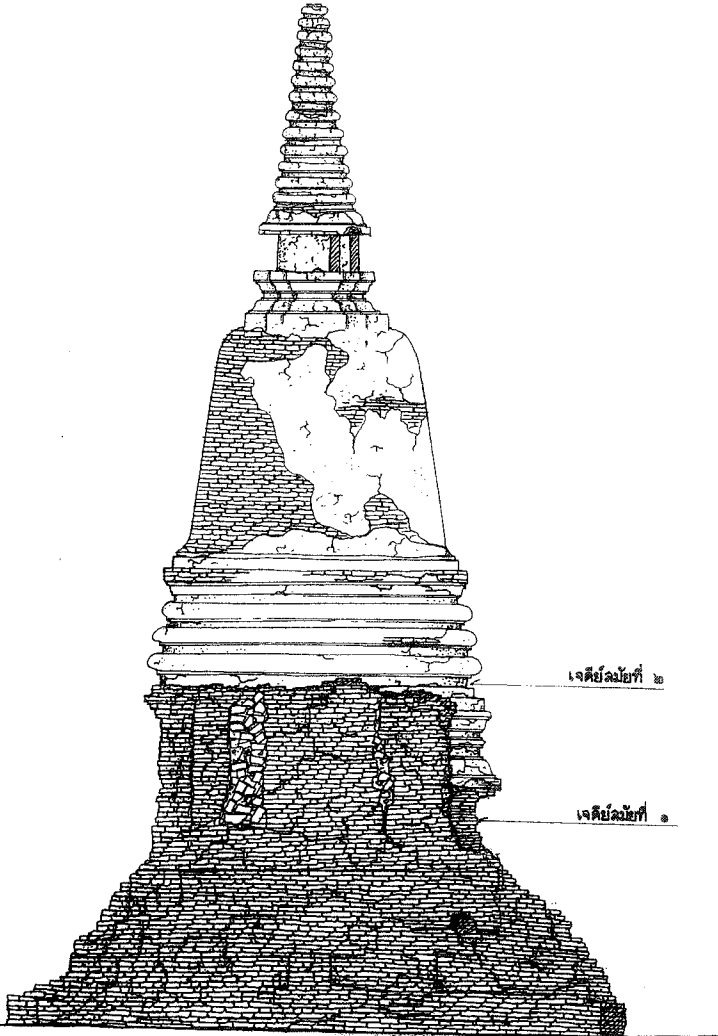

รูปด้านทิศตะวันออก 1: 75

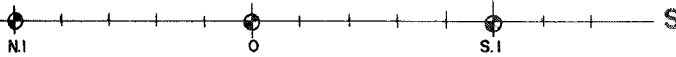
รูปด้านทิศ...

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิกิตชณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายไชยา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

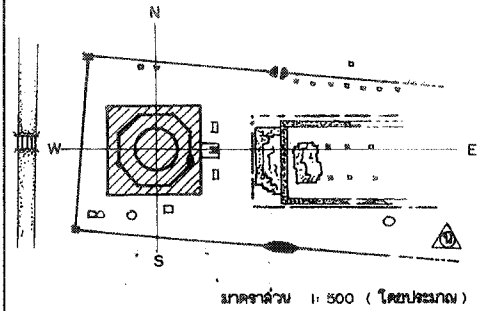
เจดีย์สมัยที่ ๒

เจดีย์สมัยที่ ๑

รูปด้านทิศตะวันตก 1: 75

ผังค้ำยี่

รายการ

ดำเนินงานโดย
 ภัณฑารักษ์ส่วนซากสัตว์ สรรคคักก่อร่าง
 ๔/๕ หมู่ ๖ ต. เชียงรากน้อย
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	ผู้บันทึก	ผู้เขียน
นายช่างสำรวจ	นายสมคิด จตุชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะทอง	
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เศษคู่พระภิกษุพิทักษ์	
สถาปนิก	นายสมิณทนะ ธงศิลา	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการช่างศิลป์			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ผู้เชี่ยวชาญ			

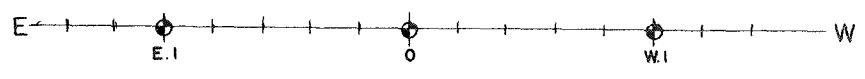
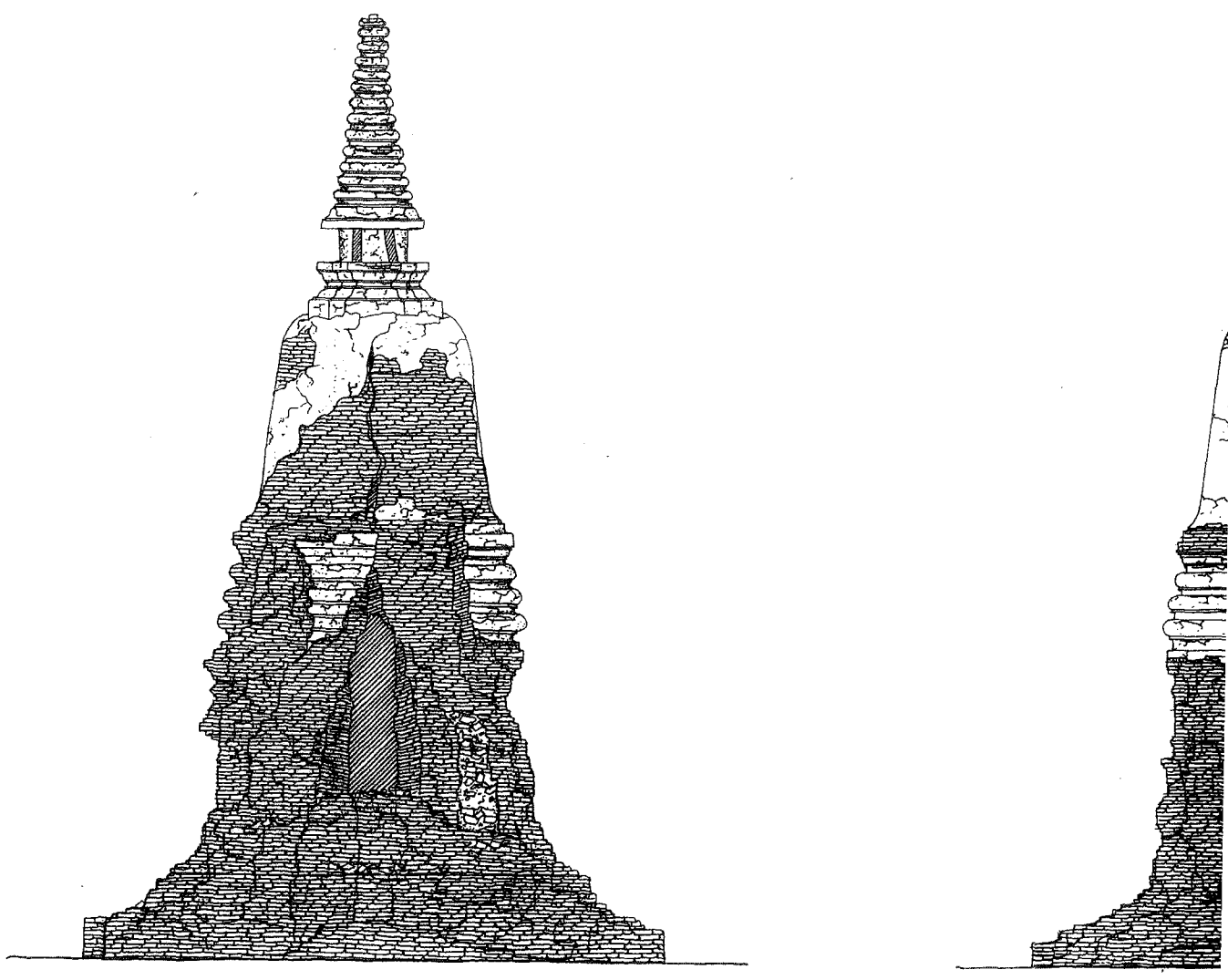
เห็นชอบ/อนุมัติ			
ผอ.อุทยานฯ			
ผอ.ลพ.บ.ค.พช.ที่ 3			
ผอ.ลพ.ค. พช.			
อธิบดี			

รูปแบบ วัดนางคำ (สภาพหลังการขุดแต่ง)
 ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง: เติษประจาน			
รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		6	9

โครงการอนุรักษ์และพัฒนามรดก
 นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
 สำนักงานโบราณคดีและ
 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ 3
 กรมศิลปากร

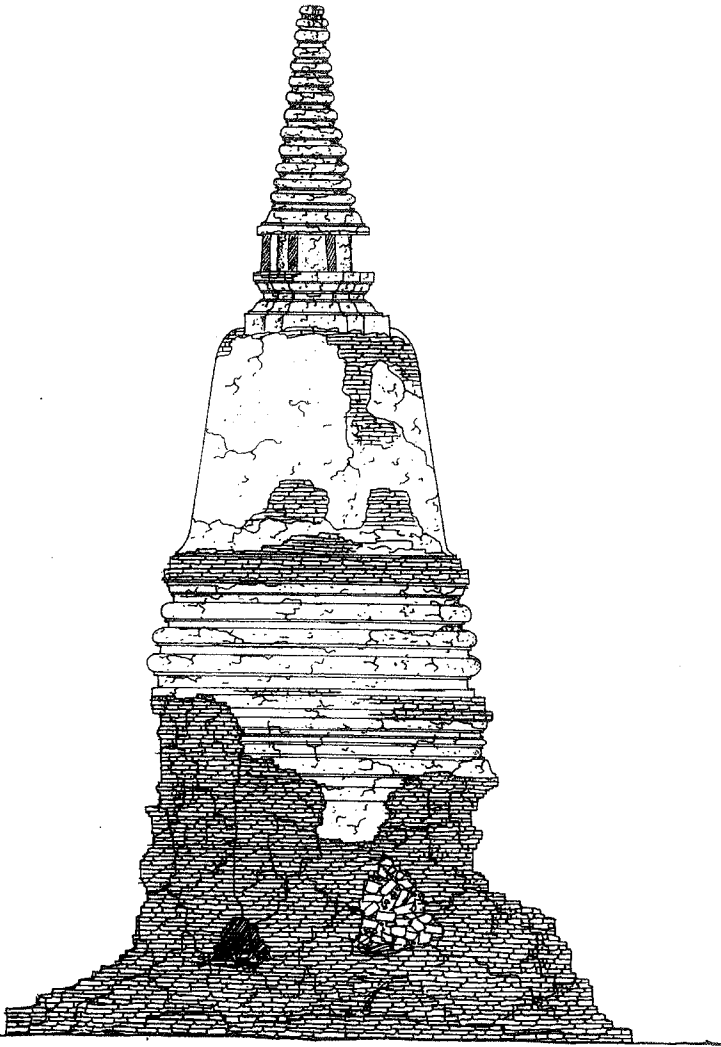
ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสศ แดงเอียด มอ.ตบจ.บค. พช.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายเนก สิงามาศย์ มอ. อุทลนาฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล สว่างศรีเชียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภิกษิตี อัญจนดี นักโบราณคดี7 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจักขณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธสาตวัน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทอดศักดิ์ เอ็นจระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

รูปด้านทิศเหนือ 1:75

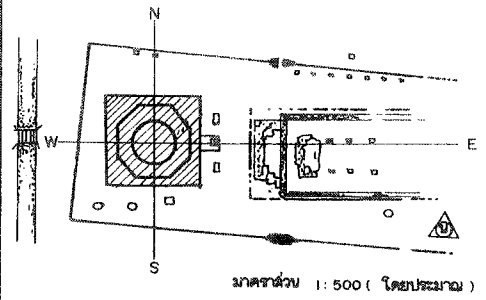

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจารณ์ะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโชชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

รูปด้านทิศใต้ 1: 75

ผังดัชนี

รายการ

ดำเนินงานโดย
 หน่วยงานจำกัด สรรคักก่อสร้าง
 ๔/๘ หมู่ ๖ ต. เชียงรากน้อย
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	สัมพันธ์ อุทัยธานี	๒๕๖๓-๒๕๖๔
เขียน	สัมพันธ์ อุทัยธานี	๒๕๖๓-๒๕๖๔
นายช่างสำรวจ	นายพศล จักรชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะก่อง	
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เศษอุจะวสุพิทักษ์	๑๕๖๖๖
สถาปนิก	นายมีนทนะ อังคิลา	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ		
นายช่างศิลปกรรม		
นักวิชาการช่างศิลป์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ/อนุมัติ		
ผอ. อุทยาน ฯ		
ผอ. ฉาง บ.ค. พช. ที่ 3		
ผอ. ฉ.บ.ค. พช.		
อธิบดี		

รูปแบบ วัฒนธรรม (ศึกษาลงการชุดแต่ง)
 ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แหล่ง เจดีย์ประธาน

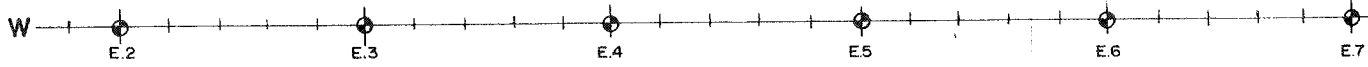
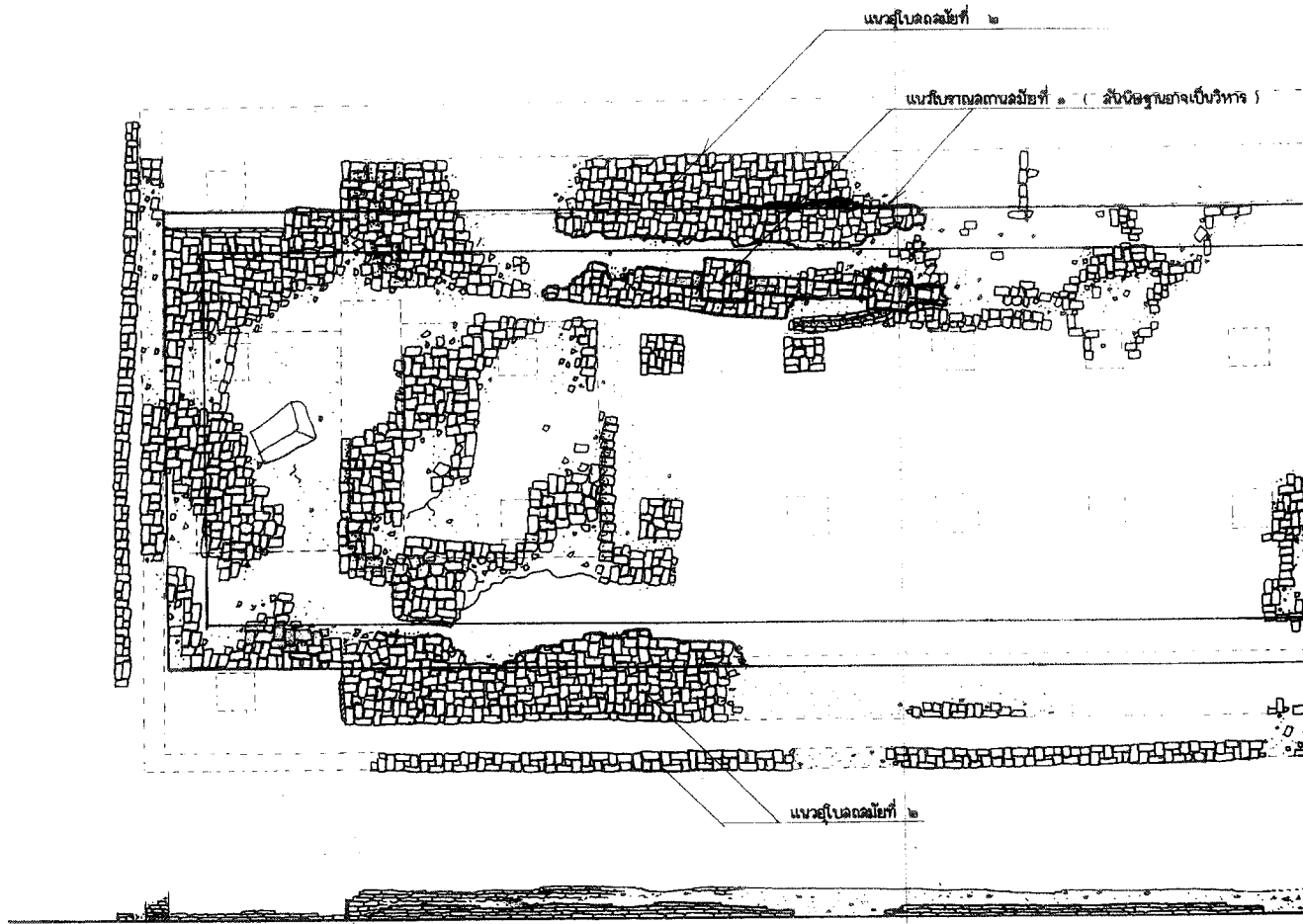
รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		7	9

โครงการอนุรักษ์และพัฒนา
 นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและ
 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ 3

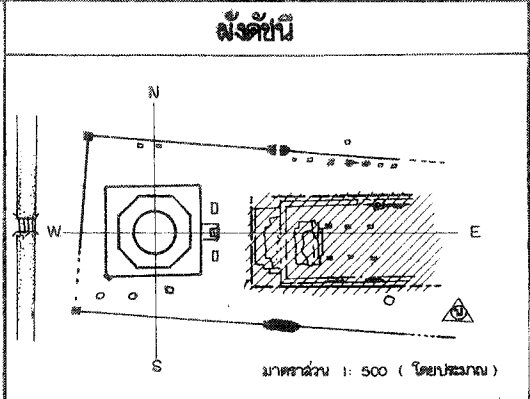
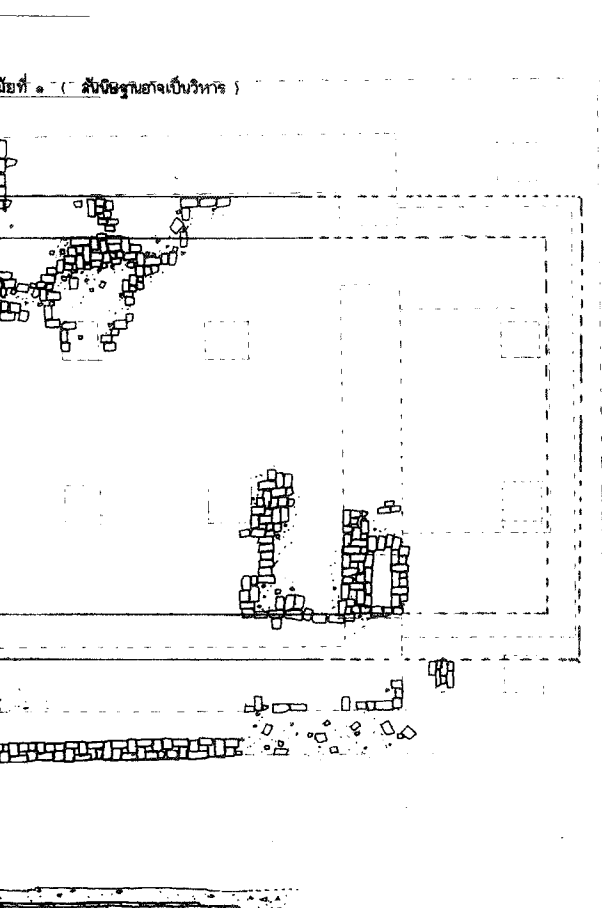
กรมศิลปากร

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสมิต นดงเขียด มอ.สบง บค.พร.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายเจอนก สีหามาตย์ มอ. อุพพานา กรรมการ			
3	นายณัฐพล ม่วงศรีเขียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวกัญติ อยู่คงดี นักโบราณคดี7a กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ ตูตธาตวิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเพชรศักดิ์ เจริญระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

รูปแปลน รูปด้านอิโบลตักศิเด 1:75

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิชาขณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโซชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

รายการ

ดำเนินการโดย
 ศึกษาร่วมจำกัด วิศวกรก่อสร้าง
 ๔/๘ หมู่ ๖ ต. เขียงจากน้อย
 อ. บางระจัน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	สัมภาษณ์	ผู้ทำพิธี	ผู้ทำพิธี
เขียน	สัมภาษณ์	ผู้ทำพิธี	ผู้ทำพิธี
นายช่างสำรวจ	นายพดล จิตชัย		
นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะก้อง		
นักโบราณคดี	นายอัษฎุต เศษบุษย์		อ.ศ.ศิริกุล
สถาปนิก	นายมนตรี อดิลา		
ผู้เขียนข้อมูล			
นักวิชาการด้านโบราณคดี			

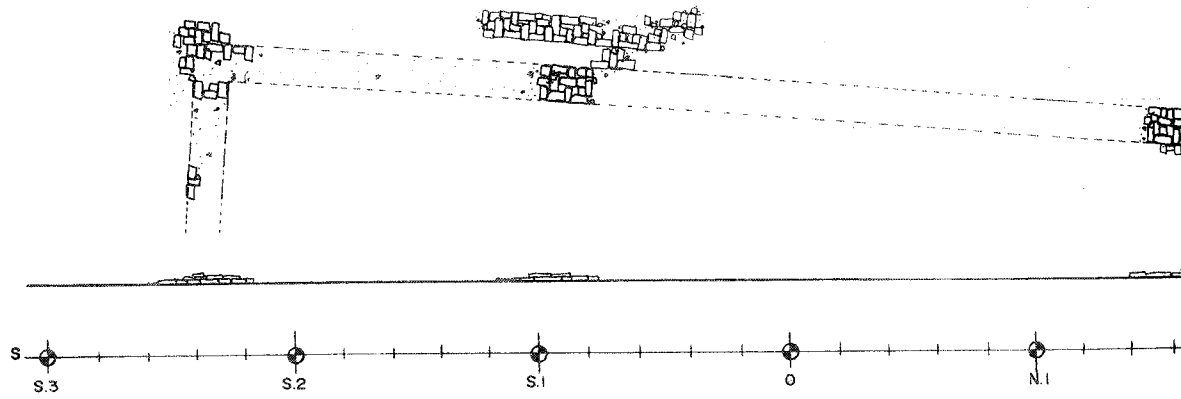
ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการช่างศิลป์			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ผู้เชี่ยวชาญ			

เก็บข้อมูล / อนุวัติ			
ผอ. อุทยาน ฯ			
ผอ. ฉาง. บค. พช. ที่ 3			
ผอ. ลปค. พช.			
อธิบดี			

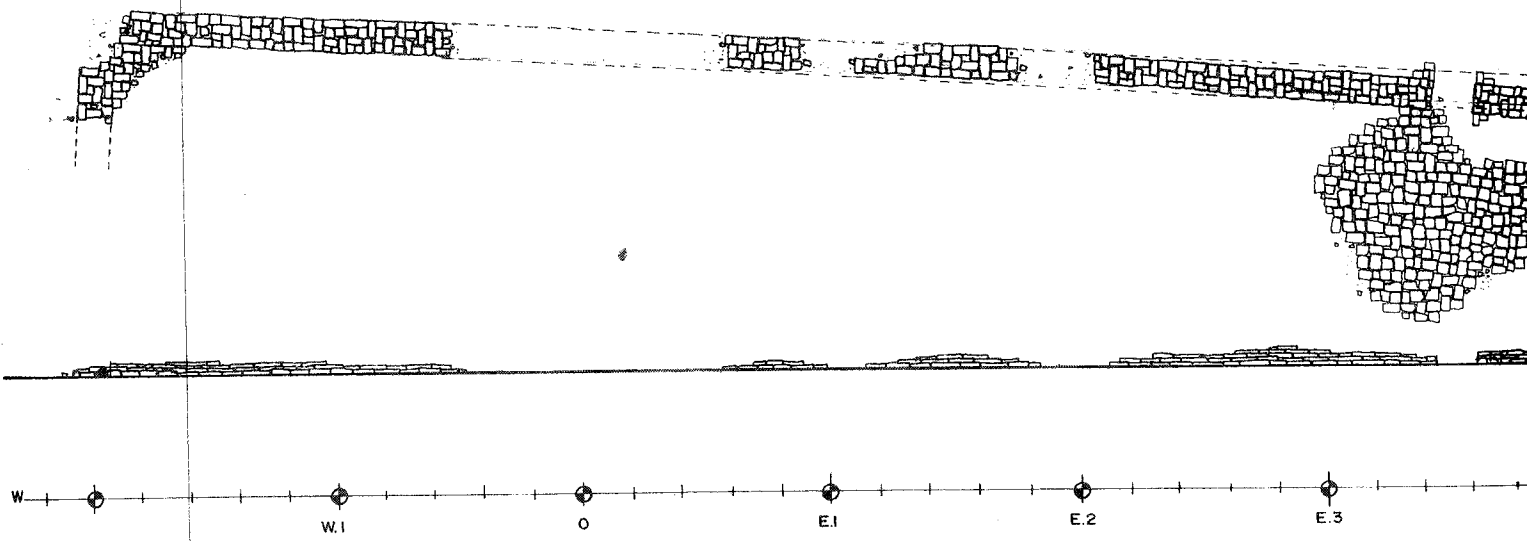
รูปแบบ วัดนางคำ (ภาพหลังการขุดแต่ง)
 ต.ไผ่ลิง อ.พระนครศรีอยุธยา-จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง			
รูปแบบ, รูปถ่ายที่ได้			
รหัส	แบบทฤษฎี	แผนที่	จำนวนแผ่น
		8.	9

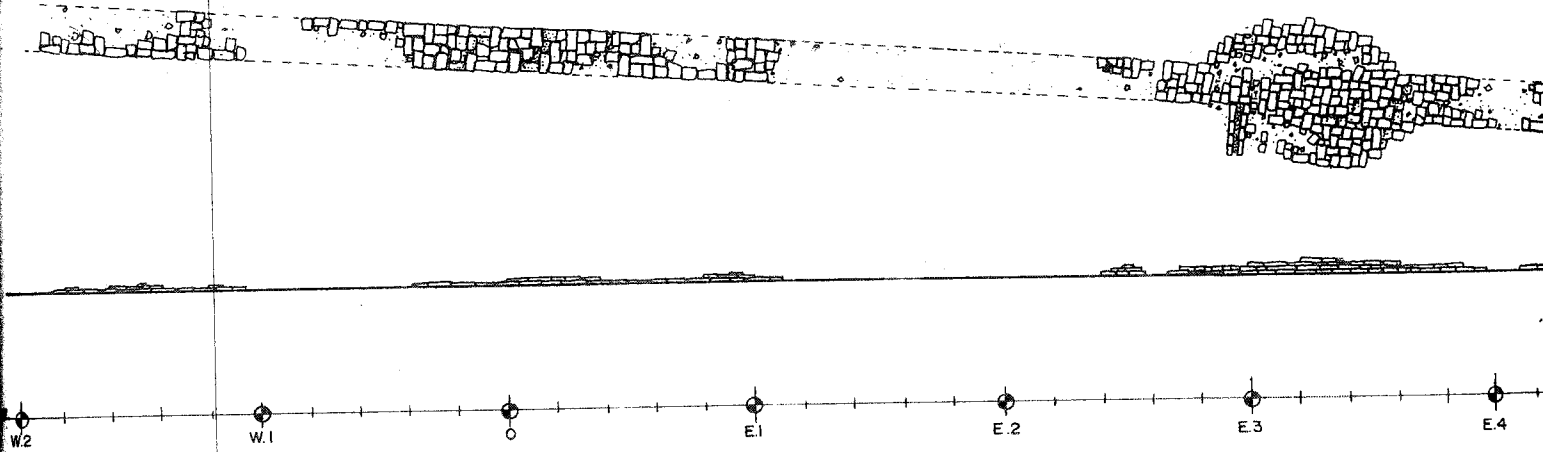
โครงการอนุรักษ์ และพัฒนา
 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา
 สำนักงานโบราณคดี และ
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3
 กรมศิลปากร

แปลน, รูปด้านกำแพงด้านทิศตะวันตก 1: 75

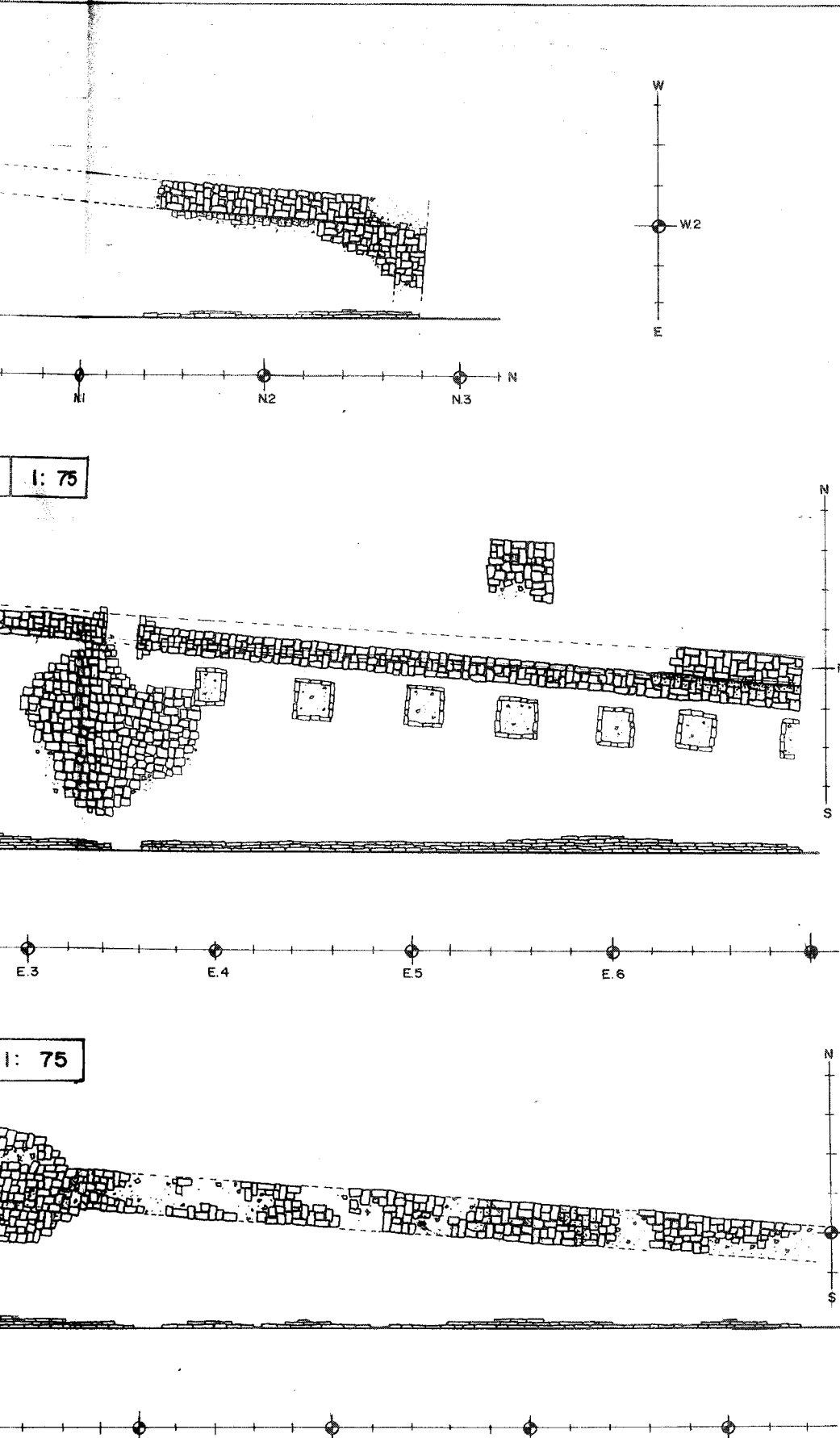

แปลน, รูปด้านกำแพงด้านทิศเหนือ 1: 75

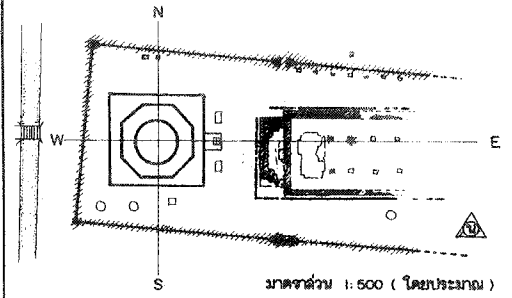
แปลน, รูปด้านกำแพงด้านทิศใต้ 1: 75

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วัชรภณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโรชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด แดงเชิด ผอ. สนง. บค. พช. ที่ 3			ประธานกรรมการ
2	นายเอก สิทนามาศย์ ผอ. อุทยานฯ			กรรมการ
3	นายณัฐพล ม่วงศรีเขียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน 7			กรรมการ
4	นางสาวกนิษฐา อัญญาดี นักโบราณคดี 7			กรรมการ
5	นายเมธา วิจักขณะ นักโบราณคดี 7			กรรมการ
6	นางสาวทัศนีย์ อัญญาดี อุตสาหกรรม นายช่างศิลปกรรม			กรรมการ
7	นายพลศักดิ์ เมินจระ นายช่างโยธา 3			กรรมการ

ผังดัดขึ้น

รายการ

ดำเนินงานโดย

ทำขึ้นด้วยเงินจำกัด วัสดุดีมีคุณภาพ
 ๔/๘ หมู่ ๖ ต. เขียวราษฎร์
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	ฉิมพันธ์ อุตพัทธ์	สุวิทย์
เขียน	ฉิมพันธ์ อุตพัทธ์	สุวิทย์
นายช่างสำรวจ	นายพนพล จิตชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะทอง	นพ. นพ.
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เศษธุระภูมิ พิทักษ์	อดิศักดิ์
สถาปนิก	นายมีนทนะ อังศิลา	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิจารณ์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม		
นักวิชาการช่างศิลป์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ. อุทยาน ฯ		
ผอ. สนง. บค. พช. ที่ 3		
ผอ. ลปค. พช.		
อธิบดี		

รูปแบบ : วัฒนธรรม (ลภาพหลังการขุดแต่ง)
 ค. ไม้สัง. อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง งบประมาณกำหนด

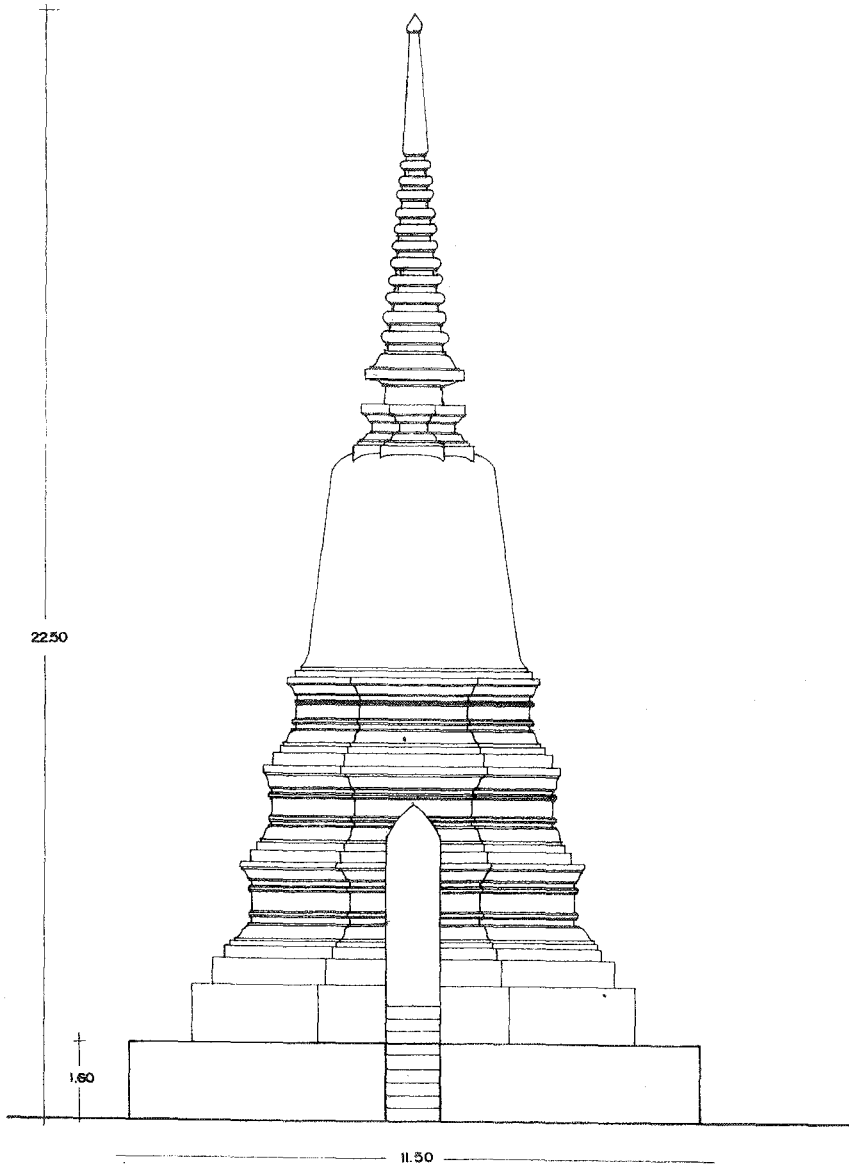
รหัส	แบบทฤษฎีเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		9	9

โครงการอนุรักษ์ และพัฒนา
 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดี และ
 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสมคิด นนทเชิดชม ผอ.ตม.นง.บค.พร.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายสมนึก สีหามาตย์ ผอ. อุทธานา กรรมการ			
3	นายณัฐพล ม่วงศรีเชิดชม เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภัทลณี อัญญาดี นักโบราณคดี72 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนลักษณ์ สุทธธาวิวัน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทอดศักดิ์ เข็นจระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

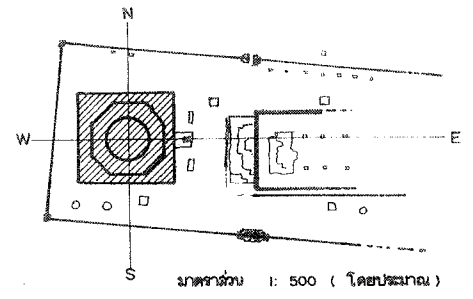

รูปด้าน	1: 75
---------	-------

รูปแบบวิเคราะห์เจดีย์วัดนางคำ

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโซชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

ผังดัชนี

รายการ

ดำเนินการโดย

ทำงานด้วยจำกัด วิศวกร
๔/๘ หมู่ ๖ ต. เขียวจากน้อย
อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	สัมพันธ์ อุซพัทธ์	
เขียน	สัมพันธ์ อุซพัทธ์	
นายช่างสำรวจ	นายพนพล จิตชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะก่อง	
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เศรษฐพรหมพิทักษ์	
สถาปนิก	นายมันทนา อธิลา	
ผู้จัดทำ		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม		
นักวิชาการช่างศิลป์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ. อุทยานฯ 1		
ผอ. ลานง. บค. พช. ที่ 3		
ผอ. ลานค. พช.		
อธิบดี		

รูปแบบ วัดนางคำ (แบบสันนิษฐาน)
ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

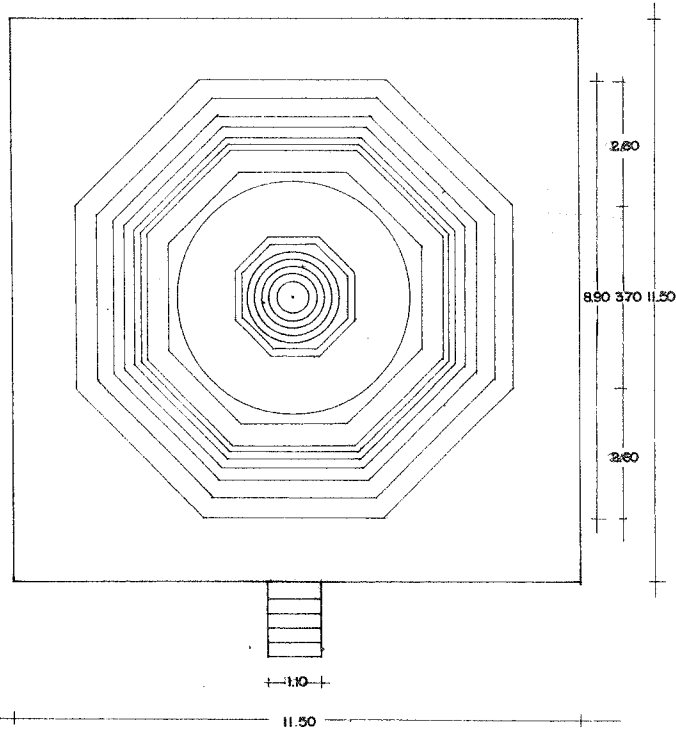
แสดง เติร์บระธาน (สมัยที่ 1)

รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		1	4

โครงการอนุรักษ์ และ พัฒนา
นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

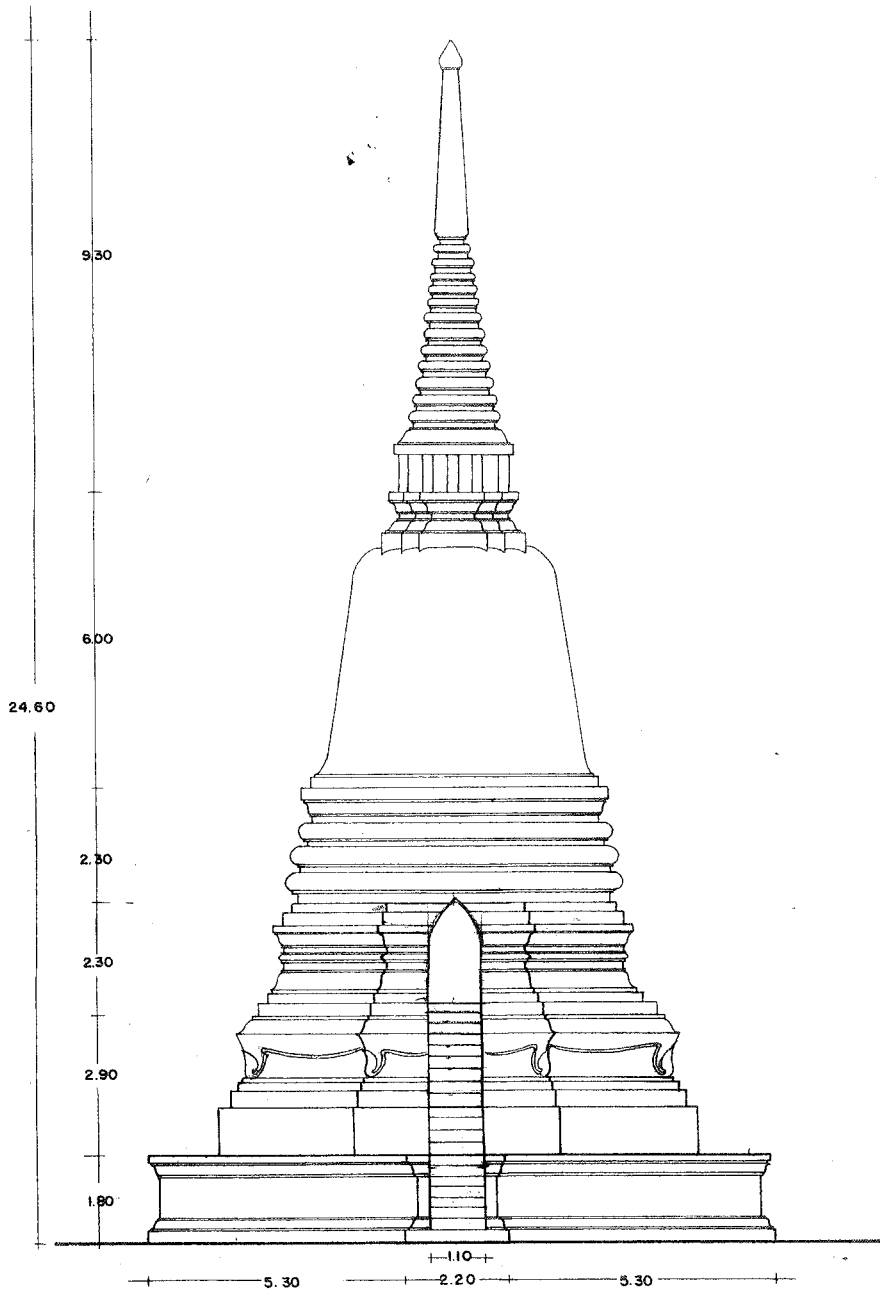
สำนักงานโบราณคดี และ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

รูปแปลน 1: 75

นางคำ

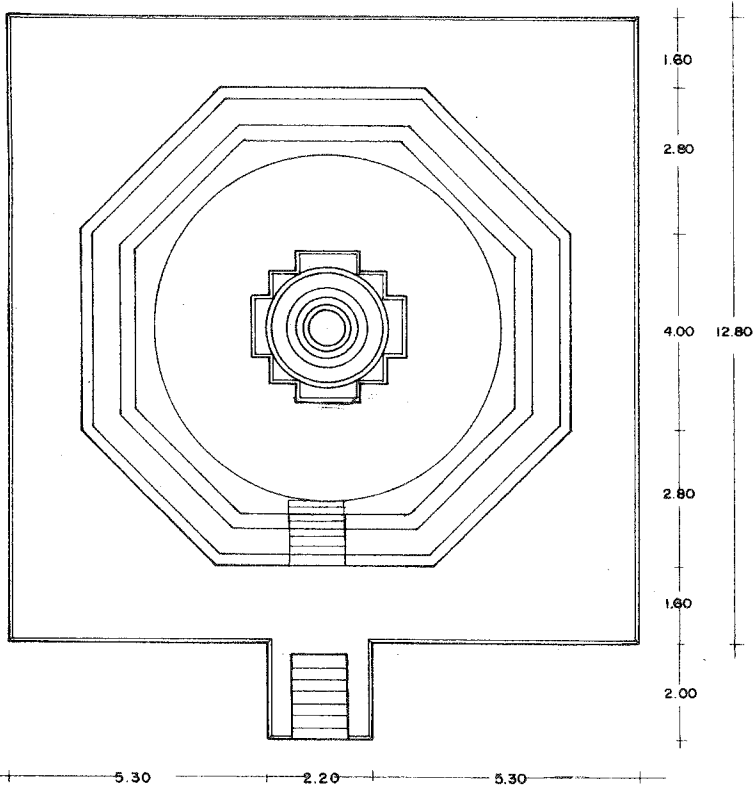
รูปด้าน 1: 75

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสศ แดงเชิด มอ.สนง.บค.พร.ทิว ประธานกรรมการ			
2	นายเชนท สีหามาศย์ มอ. อุทลามาฯ กรรมการ			
3	นายอัฐพศ ม่วงศรีเสียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภักดี อัญญาทิ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
5	นายเมธา วิจักขณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธาศวิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทศศักดิ์ เ็นนุระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

รูปแบบวิเคราะห์เจดีย์วัดนางคำ

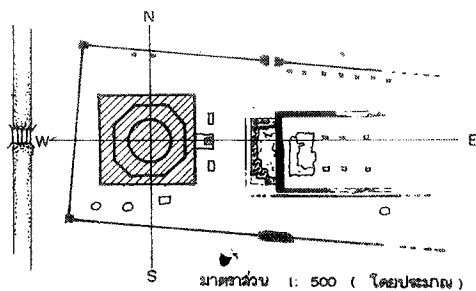

ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจารณ์ณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโชชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

รูปแปลน 1 : 75

ผังค้ำยัน

รายการ

ดำเนินงานโดย
 หน่วยงานส่วนจำกัด อนุรักษ์ศิลปกรรม
 อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา

สำรวจ	ฉิมพันธ์ อุทพันธ์	
เขียน	ฉิมพันธ์ อุทพันธ์	
นายช่างสำรวจ	นายพนต จัตุชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ศรีทอง	
นักโบราณคดี	นายอดิศักดิ์ เกตุสุขสวัสดิ์ทิพย์	
สถาปนิก	นายฉันทนะ อธิธา	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม		
นักวิชาการช่างศิลป์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ.อุทยานฯ		
ผอ. สนง. บค. พช. ที่ 3		
ผอ. อบค. พช.		
อธิบดี		

รูปแบบ วัดนางคำ (แบบสันนิษฐาน)
 ต.ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง เจดีย์ประธาน (สมัยที่ 2)

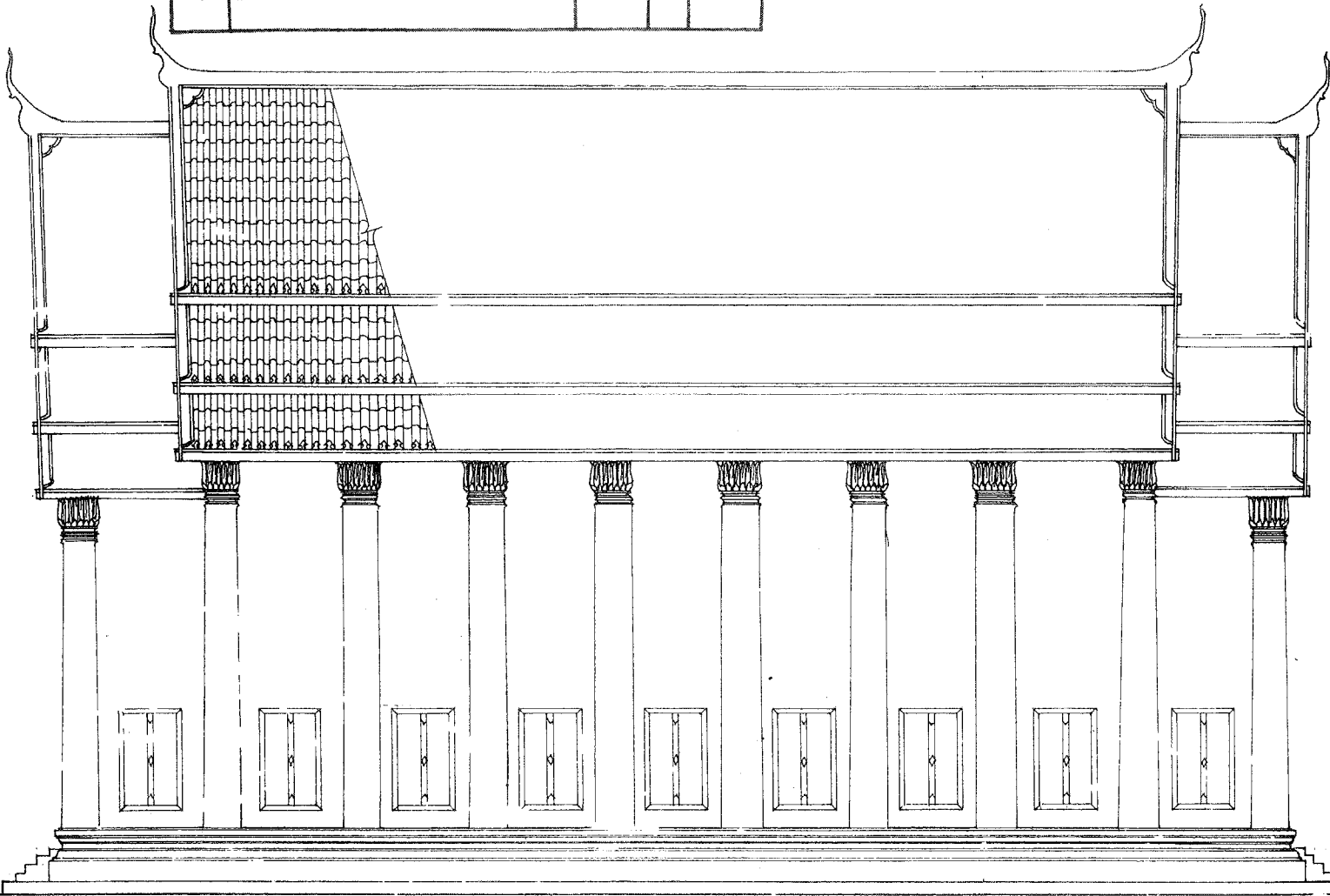
รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		2	4

โครงการอนุรักษ์และพัฒนาศรี
 นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

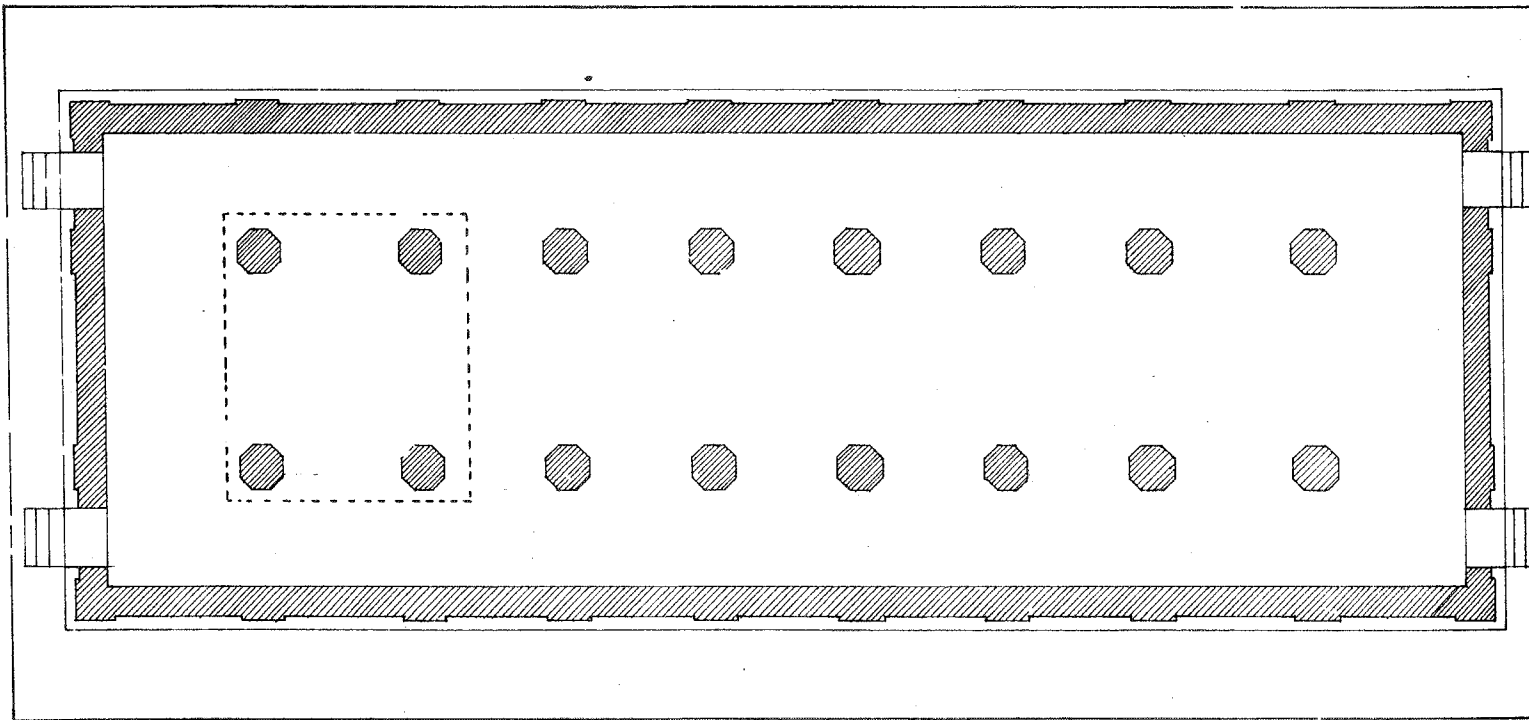
สำนักงานโบราณคดี และ
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

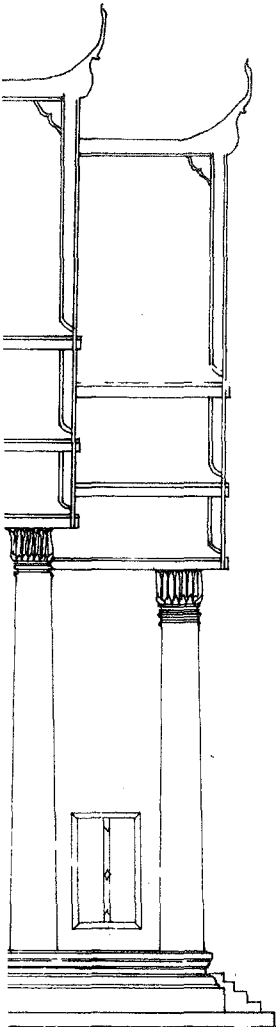
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจิตรณะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโซชา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

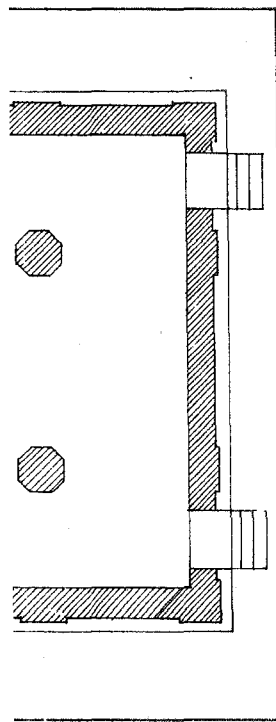
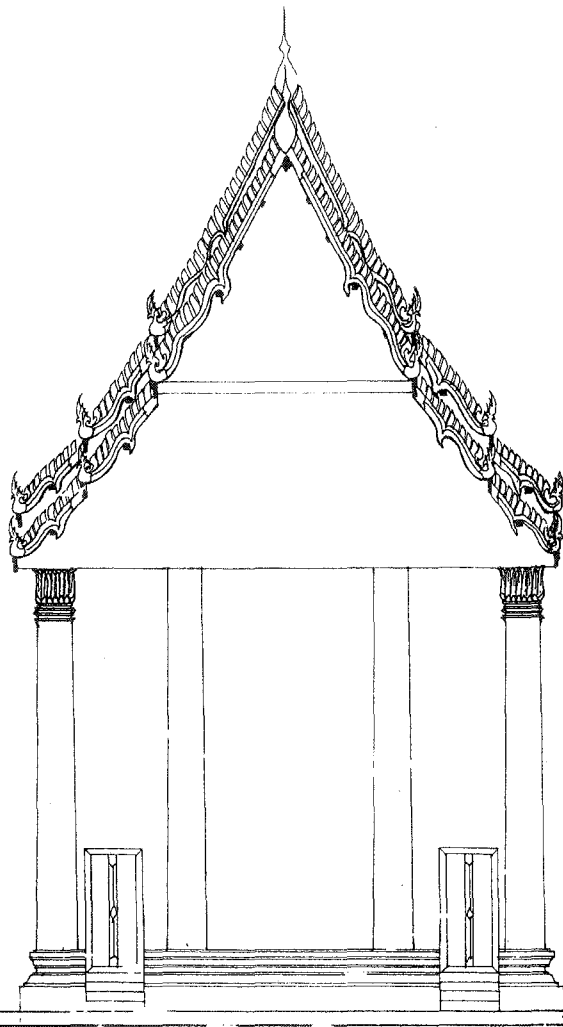
รูปด้านข้าง 1: 75

รูปแปลน 1: 75

21.00

1.80

11.00

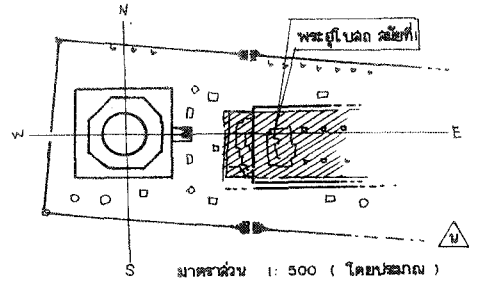
1.80

11.00

รูปด้านหน้า 1: 75

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด แดงเอียด ผอ.สนง.บค.พช.ที่3 ประธานกรรมการ			
2	นายเชนก สีหามาตย์ ผอ. อุทยานฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล ม่วงศรีเขียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวภคิณี อยู่คงดี นักโบราณคดี7. กรรมการ			
5	นายเมธา วิจารณ์ณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนีย์ลักษณ์ สุทธธาสิวิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทอดศักดิ์ เอ็นจรรยา นายช่างโยธา3 กรรมการ			

ผังดัดขึ้น

รายการ

ดำเนินงานโดย			
ห้างหุ้นส่วนจำกัด สวรรค์ดีก่อสร้าง 2/2 หมู่ 6 ต. เขียวจากน้อย อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา			
สำรวจ	สีห์พันธุ์ อุทัย	สีห์พันธุ์	
เขียน	สีห์พันธุ์ อุทัย	สีห์พันธุ์	
นายช่างสำรวจ	นายพช. จิตชัย		
นายช่างโยธา			
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะวียง		
นักโบราณคดี	นายวิวัฒน์ เศรษฐบุตร		
สถาปนิก	นายอรรถพร ศรีสุภา		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
นักวิชาการด้านโบราณคดี			

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการช่างศิลป์			
นักโบราณคดี			
สถาปนิก			
ผู้เชี่ยวชาญ			

เห็นชอบ / อนุมัติ			
ผอ.อุทยานฯ			
ผอ. สนง. บค. พช.ที่ 3			
ผอ. ลปค. พช.			
อธิบดี			

รูปแบบ ๒. วางตัว (แบบฉบับฐาน)
ต. ไม้ดีง ๖ พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แหล่ง พระอุโบสถ (สมัยที่ 1)

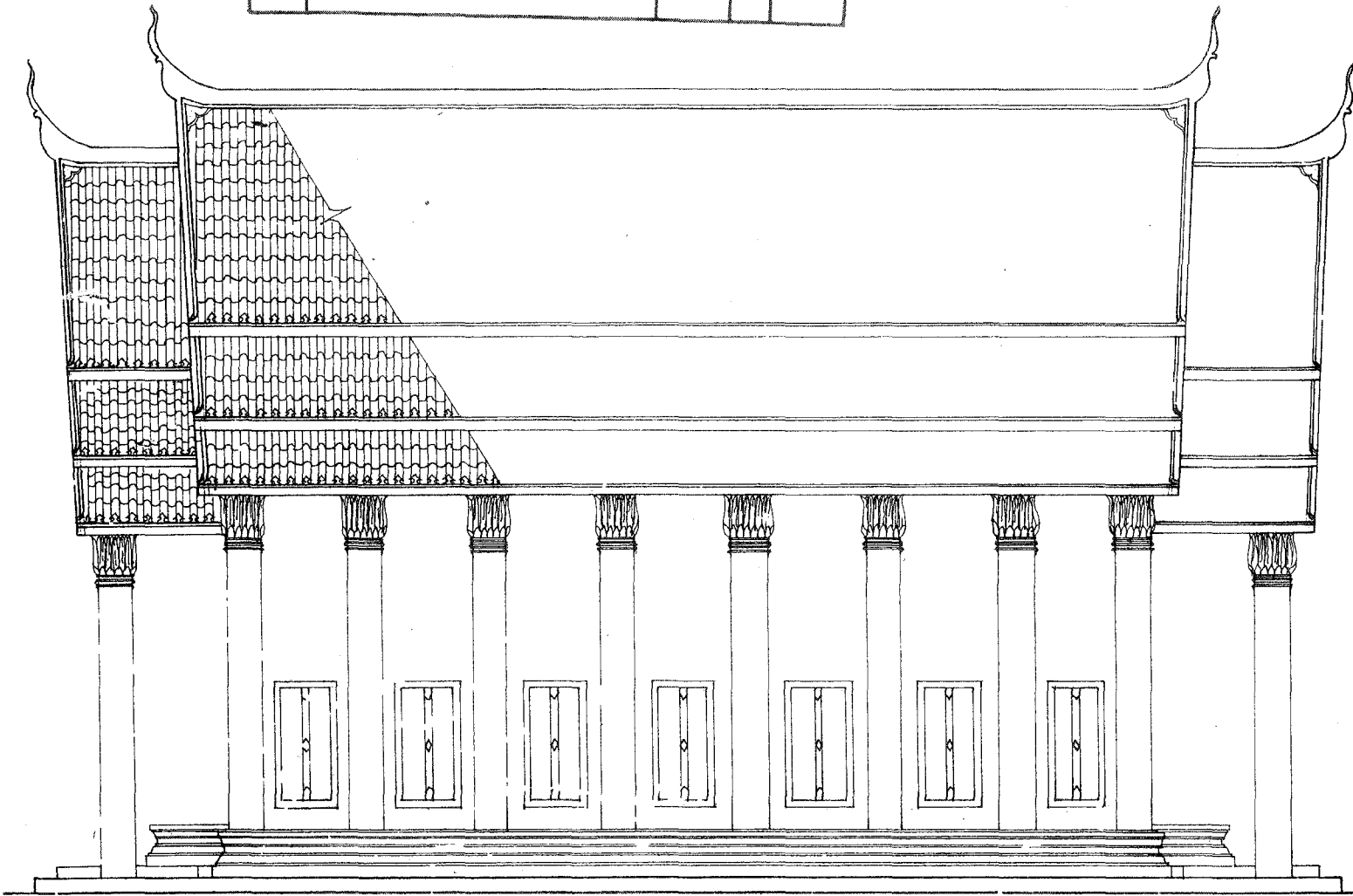
รหัส	แบบหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		3	4

โครงการอนุรักษ์ และ พัฒนา
นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

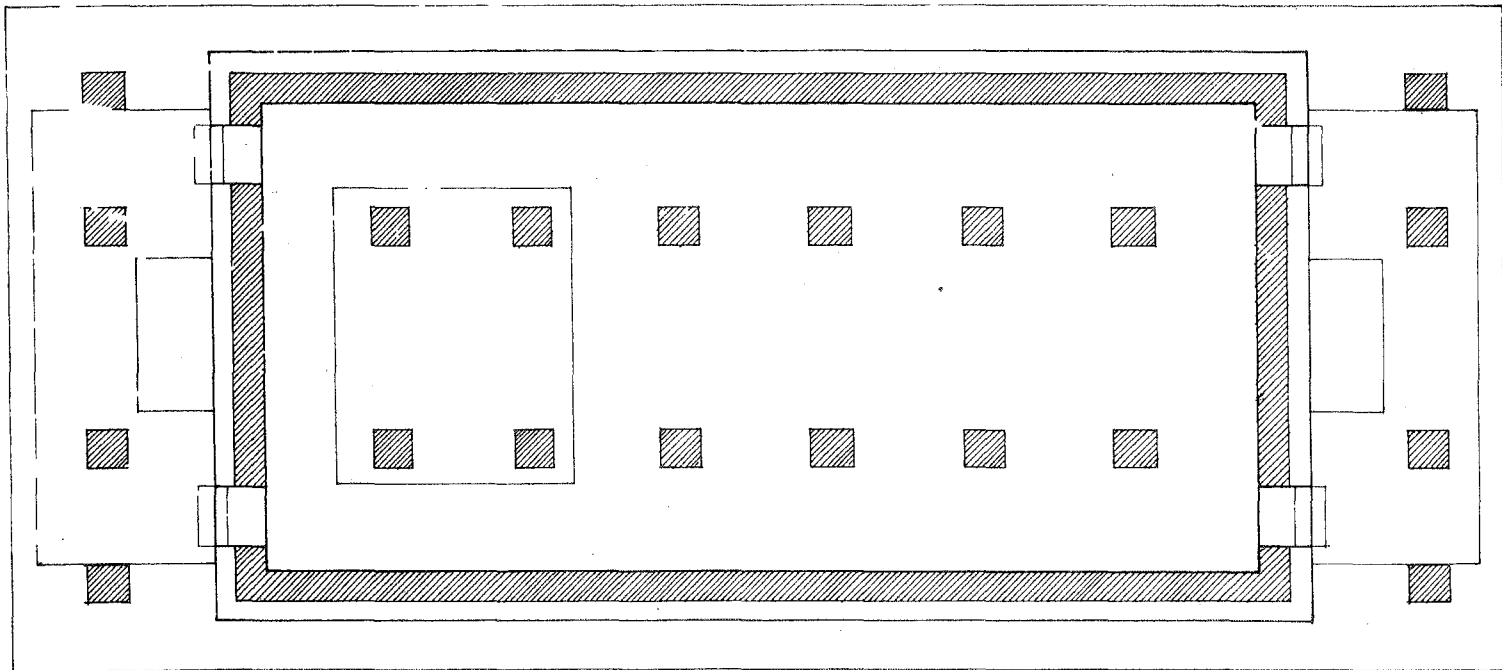
สำนักงานโบราณคดี และ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

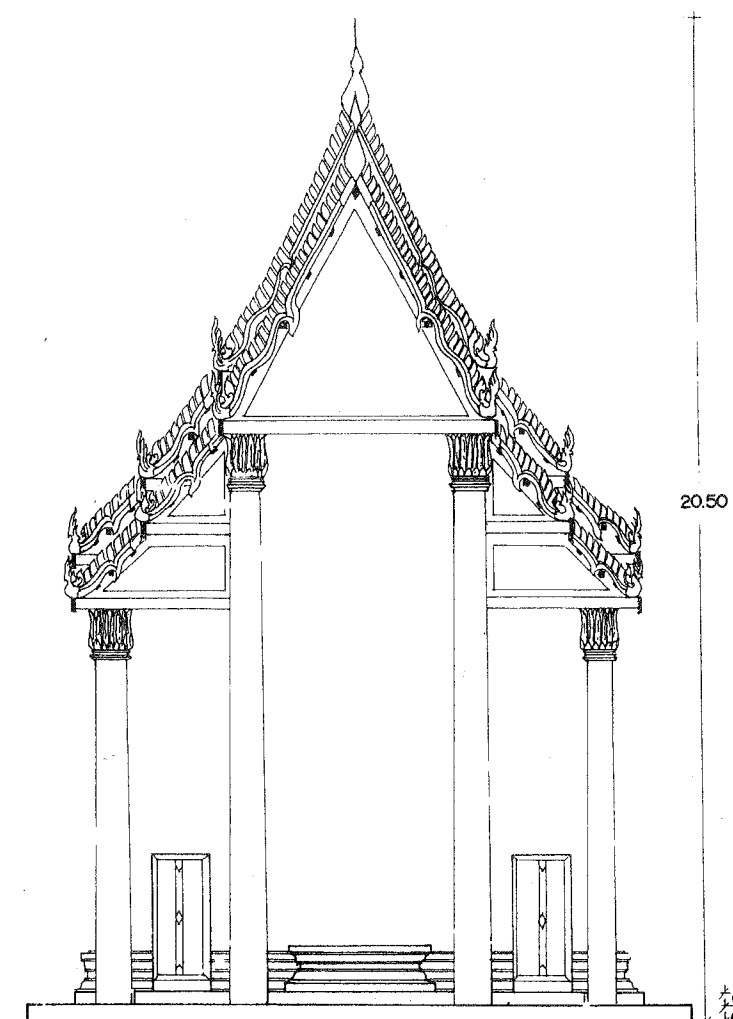
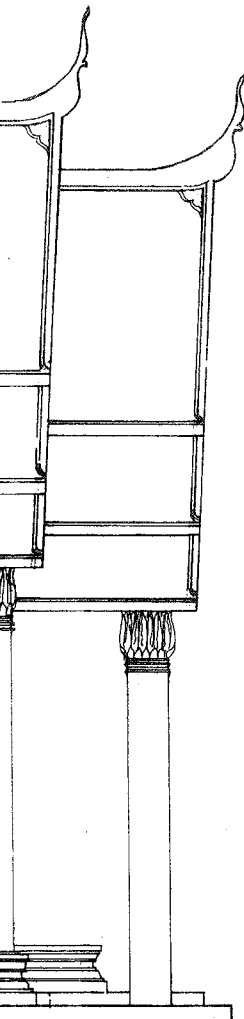
ลำดับที่	ผู้ควบคุมงาน	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายเมธา วิจารณ์นะ นักโบราณคดี 7			
2	นายโชธา คำสิงห์ นายช่างโยธา 6			

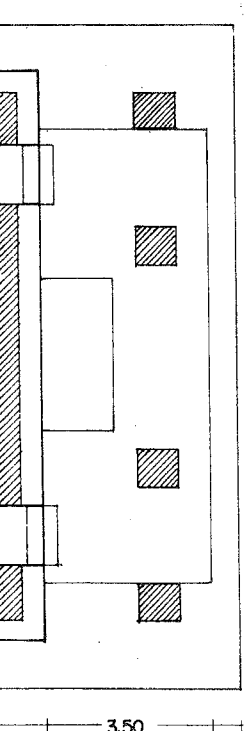
รูปด้านข้าง 1: 75

รูปแปลน 1: 75

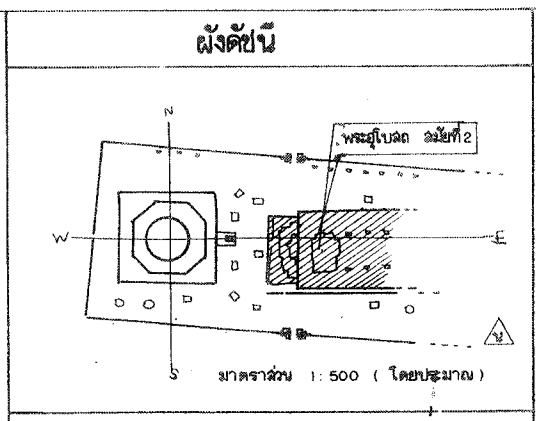
รูปด้านหน้า 1:75

2.10
11.50 9.20

2.10

3.50

รายการ

ดำเนินงานโดย	
ห้างหุ้นส่วนจำกัด อัครศิลป์ก่อสร้าง 2/2 หมู่ 6 ต. เขียงจากน้อย อ. บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา	

สำรวจ	ฉิมพันธ์ อุษาทย์	สถาปนิก
เขียน	ฉิมพันธ์ อุษาทย์	สถาปนิก
นายช่างสำรวจ	นายพนพล จิตชัย	
นายช่างโยธา		
นายช่างศิลปกรรม	นายเฉลิมชัย ตะก้อง	
นักโบราณคดี	นายตี๋ศักดิ์ เศรษฐะภูมิพิทักษ์	00111111
สถาปนิก	นายมันนระ อธิลา	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา		
นักวิชาการด้านโบราณคดี		

ตรวจ / วิเคราะห์รูปแบบ

นายช่างศิลปกรรม		
นักวิชาการช่างศิลป์		
นักโบราณคดี		
สถาปนิก		
ผู้เชี่ยวชาญ		

เห็นชอบ / อนุมัติ

ผอ. อุทยาน ฯ		
ผอ. มนง. ค. พชที่ 3		
ผอ. ฉ.บค. พช.		
อธิบดี		

รูปแบบ วัดนางคำ (แบบสันนิษฐาน)
ต.ไผ่ดิ่ง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

แปลตรง พระอุโบสถ (ลมัยที่ 2)

รหัส	แบบร่างหมายเลข	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
		4	4

โครงการอนุรักษ์ และ พัฒนา
นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดี และ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

ลำดับที่	คณะกรรมการตรวจการจ้าง	ลงชื่อ	วันที่	หมายเหตุ
1	นายสด แดงเอียด ผอ. สนง. บค. พช. ที่ 3 ประธานกรรมการ			
2	นายเอนก สีหามาตย์ ผอ. อุทยานฯ กรรมการ			
3	นายณัฐพล ม่วงศรีเชียว เจ้าหน้าที่บริหารงาน7 กรรมการ			
4	นางสาวกัญติ อัญญาดี นักโบราณคดี7. กรรมการ			
5	นายเมธา วิจิตรขณะ นักโบราณคดี7 กรรมการ			
6	นางสาวทัศนาลักษณ์ สุทธาศรีวิน นายช่างศิลปกรรม กรรมการ			
7	นายเทอดศักดิ์ เอ็นจู่ระ นายช่างโยธา3 กรรมการ			

สัญญาจ้าง

สัญญาเลขที่ 10 /2542

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตำบล/แขวง คลองสวนพเล อำเภอ/เขต พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ 29 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2542 ระหว่าง กรมศิลปากร

โดย ศาสตราจารย์พิเศษ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้รับมอบอำนาจ
จากอธิบดีกรมศิลปากร ตามคำสั่งกรมศิลปากร ที่ 588/2535 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2535
ซึ่งต่อไปในสัญญาเรียกว่า "ผู้ว่าจ้าง" ฝ่ายหนึ่งกับ ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรศักดิ์ก่อสร้าง ซึ่งจดทะเบียน
เป็นนิติบุคคล ณ สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสำนักงานใหญ่อยู่
เลขที่ 9/8 หมู่ 6 ถนน ตำบล/แขวง เขียงรากน้อย

อำเภอ/เขต บางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

โดย นายสุรศักดิ์ ธรรมธัช ผู้มีอำนาจลงนามผูกพันนิติบุคคลปรากฏ
ตามหนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เลขที่ 0822
ลงวันที่ 3 มีนาคม 2542 (และหนังสือมอบอำนาจ ลงวันที่)

แนบท้ายสัญญานี้ ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า "ผู้รับจ้าง" อีกฝ่ายหนึ่ง
คู่สัญญาได้ตกลงกันมีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้อตกลงว่าจ้าง

ผู้ว่าจ้างตกลงจ้างและผู้รับจ้างตกลงรับจ้างทำงาน ขุดแต่งออกแบบบูรณะโบราณ -
สถาน วัดจักรวรรดิ วัดนางคำ และวัดสมณโกฏฐาราม

ณ วัดจักรวรรดิ วัดนางคำ วัดสมณโกฏฐาราม ตำบล/แขวง

อำเภอ/เขต พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ตามข้อกำหนดและเงื่อนไขแห่งสัญญานี้รวมทั้งเอกสารแนบท้ายสัญญา

ผู้รับจ้างตกลงที่จะจัดหาแรงงานและวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ชนิดดี
เพื่อใช้ในการจ้างตามสัญญานี้

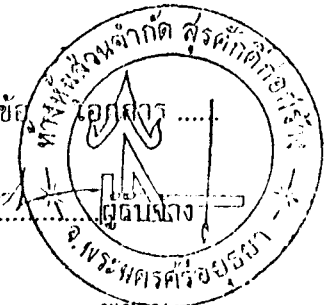
(ลงชื่อ) ..... (ศ.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี) ..... ผู้ว่าจ้าง

ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) ..... พยาน

ข้อ 2. เอกสารอันเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา

เอกสารแนบท้ายสัญญาดังต่อไปนี้ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาไว้

2.1	ผนวก	รายการประกอบแบบและรายละเอียด	จำนวน	6	หน้า
2.2	ผนวก	ผังรูปแบบ	จำนวน	3	หน้า
2.3	ผนวก	รายการแบ่งวงจางานการจ่ายเงิน	จำนวน	3	หน้า
2.4	ผนวก	ใบเสนอราคา	จำนวน	2	หน้า
2.5	ผนวก	บัญชีรายการราคาก่อสร้างหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา	จำนวน	5	หน้า
2.6	ผนวก	มาตรฐานงานโบราณคดี	จำนวน	10	หน้า
2.7	ผนวก	-	จำนวน	-	หน้า
2.8	ผนวก	-	จำนวน	-	หน้า

ความใดในเอกสารแนบท้ายสัญญาที่ขัดแย้งกับข้อความในสัญญานี้ ให้ใช้ข้อความในสัญญานี้บังคับ และในกรณีที่เอกสารแนบท้ายสัญญาขัดแย้งกันเอง ผู้รับจ้างจะต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของผู้ว่าจ้าง

ข้อ 3. หลักประกันการปฏิบัติตามสัญญา

ในขณะทำสัญญานี้ ผู้รับจ้างได้นำหลักประกันเป็น หนังสือค้ำประกัน ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สาขาประตูน้ำพระอินทร์ เลขที่ 42-42-0036-0 ลงวันที่ 14 มิถุนายน 2542

เป็นจำนวนเงิน 204,000.00 บาท (สองแสนสี่พันบาทถ้วน)
มามอบให้แก่ผู้ว่าจ้างเพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาไว้

หลักประกันที่ผู้รับจ้างนำมามอบไว้ตามวรรคหนึ่ง ผู้ว่าจ้างจะคืนให้แก่ผู้รับจ้างพ้นจากข้อผูกพันตามสัญญานี้แล้ว

ข้อ 4. ก. ค่าจ้างและการจ่ายเงิน

(สำหรับสัญญาที่เป็นราคาต่อหน่วย)

ผู้ว่าจ้างตกลงจ่ายและผู้รับจ้างตกลงรับเงินค่าจ้างจำนวนเงิน - บาท

(-) ซึ่งได้รวมภาษีมูลค่าเพิ่มจำนวน - บาท

ตลอดจนภาษีอากรอื่น ๆ และค่าใช้จ่ายทั้งปวงด้วยแล้ว โดยถือราคาต่อหน่วยเป็นเกณฑ์ตามรายการแต่ละประเภทดังที่ได้กำหนดไว้ในใบแจ้งปริมาณงานและราคา

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) *[Signature]*

(ลงชื่อ) *[Signature]* พยาน (ลงชื่อ) *[Signature]*

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างตกลงว่าจำนวนปริมาณงานที่กำหนดไว้ในบัญชีรายการก่อสร้างหรือ
ใบแจ้งปริมาณงานและราคาที่เป็นจำนวนโดยประมาณเท่านั้น จำนวนปริมาณงานที่แท้จริงอาจจะ
มากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ ซึ่งผู้ว่าจ้างจะจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างตามราคาต่อหน่วยของงานแต่ละ
รายการที่ได้ทำเสร็จจริง คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างตกลงที่จะไม่เปลี่ยนแปลงราคาต่อหน่วยหรือเรียก
ร่องค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการที่จำนวนปริมาณงานในแต่ละรายการได้แตกต่างไปจากที่
กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้ นอกจากในกรณีต่อไปนี้

4.1 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงในส่วนที่เกินกว่าร้อยละ 125 (หนึ่งร้อยยี่สิบห้า) แต่ไม่
เกินร้อยละ 150 (หนึ่งร้อยห้าสิบ) ของปริมาณงานที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและ
ราคา จะจ่ายให้ในอัตราร้อยละ 90 (เก้าสิบ) ของราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.2 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงในส่วนที่เกินกว่าร้อยละ 150 (หนึ่งร้อยห้าสิบ) ของ
ปริมาณงานที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จะจ่ายให้ในอัตราร้อยละ 83
(แปดสิบสาม) ของราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.3 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงน้อยกว่าร้อยละ 75 (เจ็ดสิบห้า) ของปริมาณงานที่
กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จะจ่ายให้ตามราคาต่อหน่วยในสัญญา และจะ
จ่ายเพิ่มชดเชยเป็นค่า overhead และ mobilization สำหรับงานรายการนั้น ในอัตราร้อยละ 17
(สิบเจ็ด) ของผลต่างระหว่างปริมาณงานทั้งหมดของงานรายการนั้นตามสัญญาโดยประมาณ กับ
ปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงคูณด้วยราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.4 ผู้ว่าจ้างจะจ่ายเงินที่เพิ่มขึ้น หรือหักลดเงินในแต่ละกรณีดังกล่าวข้างต้นในงวดสุดท้าย
ของการจ่ายเงิน หรือก่อนงวดสุดท้ายของการจ่ายเงินตามที่ผู้ว่าจ้างจะพิจารณาเห็นสมควร

ผู้ว่าจ้างตกลงที่จะจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างเป็นรายเดือนตามเงื่อนไขที่แท้จริงจริง เมื่อผู้
ว่าจ้างหรือเจ้าหน้าที่ของผู้ว่าจ้างได้ทำการตรวจสอบผลงานที่ทำเสร็จแล้วและปรากฏว่าเป็นที่พอใจ
ตรงตามข้อกำหนดแห่งสัญญาที่ทุกประการ ผู้ว่าจ้างจะออกหนังสือรับรองการรับมอบงานนั้นให้ไว้แก่
ผู้รับจ้าง

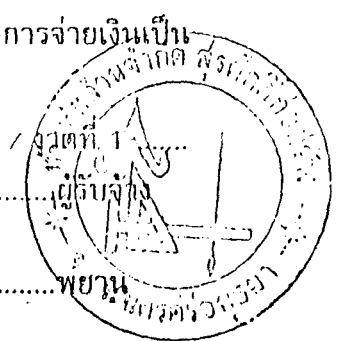
การจ่ายเงินงวดสุดท้ายจะจ่ายให้เมื่องานทั้งหมดตามสัญญาได้แล้วเสร็จทุกประการ รวมทั้ง
การทำสถานที่ก่อสร้างให้สะอาดเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้ในข้อ 18

ข้อ 4. ข. ค่าจ้างและการจ่ายเงิน
(สำหรับสัญญาที่เป็นราคาเหมารวม)

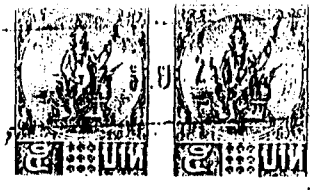
ผู้ว่าจ้างตกลงจ่ายและผู้รับจ้างตกลงรับเงินค่าจ้างจำนวนเงิน 4,080,000.00 บาท
(สี่ล้านแปดหมื่นบาทถ้วน) ซึ่งได้รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม จำนวน - บาท ตลอดจนภาษี
อากรอื่นๆ และค่าใช้จ่ายทั้งปวงด้วยแล้ว โดยถือราคาเหมารวมเป็นเกณฑ์และกำหนดการจ่ายเงินเป็น
งวด ๆ ดังนี้

(ลงชื่อ) ..... (สัญญาที่.....) ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) .....
(ลงชื่อ) .....

ธนาคารกสิกรไทย

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ เมืองเชียงใหม่ ถนนเชียงใหม่ ซ.นครเชียงใหม่ โทร. 053-251111

หนังสือค้ำประกัน (หลักประกันค้ำประกัน)

42-12-0036-0

เลขที่..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ข้าพเจ้า บริษัท ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สาขา เชียงใหม่

ตั้งสำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 121 หมู่ 7 ถนนเชียงใหม่ ตำบล/แขวง เชียงใหม่

อำเภอ/เขต เชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่

นายสุเมธ สกลประสิทธิ์ศิริ ผู้ช่วยผู้จัดการสาขา ผู้มีอำนาจลงนามผูกพันธนาคาร ขอทำหนังสือค้ำประกันแนบใบต่อกรรมสิทธิ์

ซึ่งต่อไปเรียกว่า "ผู้ว่าจ้าง" ดังมีข้อความต่อไปนี้
1. ตามที่..... ซึ่งต่อไปเรียกว่า

"ผู้รับจ้าง" ได้ทำสัญญาจ้าง.....

กับผู้ว่าจ้าง ตามสัญญาเลขที่ 10/2542 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2542 ซึ่งผู้รับจ้าง

ต้องวางหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาต่อผู้ว่าจ้าง เป็นจำนวนเงิน 201,000.- บาท (สองแสนสิบบาทถ้วน) ซึ่งเท่ากับร้อยละ 5 (.....)

ของมูลค่าทั้งหมดของสัญญา

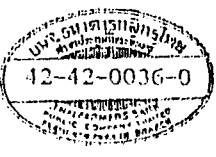
ข้าพเจ้าขอผูกพันตนโดยไม่มีเงื่อนไขที่จะค้ำประกันชนิดเดียวกันไม่ได้เช่นเดียวกับลูกหนี้ซึ่งเงินในการชำระคืนให้ตามสิทธิเรียกร้องของผู้ว่าจ้าง จำนวนเงิน 201,000.- (สองแสนสิบบาทถ้วน)

ไม่ว่าผู้รับจ้างก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ หรือต้องชำระค่าปรับ หรือค่าใช้จายใด ๆ หรือผู้รับจ้างมิได้ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ใด ๆ ที่กำหนดในสัญญาตั้งแต่วันชำระคืน ทั้งนี้ โดยที่ข้าพเจ้าจะไม่อ้างสิทธิใด ๆ เพื่อไถ่ถอน และผู้ว่าจ้างไม่จำเป็นต้องเรียกร้องให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ในก่อน

2. หากผู้ว่าจ้างได้ขายระยะเวลาให้แก่ผู้รับจ้าง หรือยินยอมให้ผู้รับจ้างปฏิบัติผิดแยกไปจากเงื่อนไขใด ๆ ในสัญญา ใฝ่โดยผู้ว่าจ้างได้ยินยอมในกรณีเห็น ๆ ด้วย

3. หนังสือค้ำประกันนี้ไม่มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ทำสัญญาจ้างดังกล่าวข้างต้นจนถึงวันที่ภาระหน้าที่ทั้งหลายของผู้รับจ้างจะได้ปฏิบัติให้แล้วเสร็จแล้วไป และข้าพเจ้าจะไม่หักยอดการค้ำประกันไม่ว่ากรณีใด ๆ ความแก่แก่ผู้รับจ้างยังคงรับผิดชอบต่อผู้ว่าจ้างตามสัญญาจ้างอยู่

ข้าพเจ้าได้ลงนามและประทับตราไว้ต่อหน้าพยานเป็นแล้ว

นาง. ธนิตาภรณ์ กสิกรไทย
นางประจักษ์ ประจักษ์
ลงชื่อ..... ผู้ค้ำประกัน

นายสุเมธ สกลประสิทธิ์ศิริ
ผู้รับค้ำประกัน

ลงชื่อ..... พยาน
นายสุเมธ สกลประสิทธิ์ศิริ

ลงชื่อ..... พยาน
นายสุเมธ สกลประสิทธิ์ศิริ

เมื่อหนังสือค้ำประกันแนบใบแนบมาเรียบร้อยแล้ว
หรือหมดภาระผูกพันแล้วโปรดส่งคืนธนาคาร

การติดต่อกับหนังสือค้ำประกันแนบใบนี้ โปรดอ้างเลขที่ข้างบนแล้วทุกครั้ง

งวดที่ 1 เป็นจำนวนเงิน 1,020,000.00 บาท (หนึ่งล้านสองหมื่นบาทถ้วน)
เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งเจดีย์ประธานและเจดีย์บริวาร พื้นที่ 2,925 ตารางเมตร

วัดนางคำ

- ขุดแต่งพื้นที่เจดีย์ประธาน และพื้นที่โดยรอบ 425 ตารางเมตร
- ขุดแต่งวิหารและกำแพงด้านทิศใต้ พื้นที่ 380 เมตร

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งพื้นที่ปราสาทประธาน และพื้นที่โดยรอบ 2,775 ตารางเมตร

ให้แล้วเสร็จภายใน 28 สิงหาคม 2542 (ภายใน 60 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

งวดที่ 2 เป็นจำนวนเงิน 1,020,000.00 บาท (หนึ่งล้านสองหมื่นบาทถ้วน)
เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งกำแพง วิหาร และพื้นที่ภายในกำแพงพื้นที่ 4,000 ตารางเมตร
- ขุดแต่งทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

วัดนางคำ

- ขุดแต่งวิหารในบริเวณที่ย้ายสิ่งกีดขวางออกไปแล้ว พื้นที่ 228 ตารางเมตร
- ขุดแต่งปรับพื้นที่ทั่วไปบริเวณที่ถูกรบกวนมากตามแผนผัง พื้นที่ 663 ตารางเมตร

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งเจดีย์ประธานและพื้นที่โดยรอบ พื้นที่ 750 ตารางเมตร
- ขุดแต่งวิหารและพื้นที่โดยรอบ จำนวน 1,250 ตารางเมตร
- ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

ให้แล้วเสร็จภายใน 27 ตุลาคม 2542 (ภายใน 120 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

งวดที่ 3 เป็นจำนวนเงิน 1,020,000.00 บาท (หนึ่งล้านสองหมื่นบาทถ้วน)
เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งกำแพง วิหาร และพื้นที่ภายในกำแพง แล้วเสร็จ

(ลงชื่อ) ..... (ท.ก.ค.ช. อนุมัติ) ..... ผู้ว่าจ้าง

(ลงชื่อ) ..... *[Signature]* .....

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ลงชื่อ) ..... *[Signature]* .....

- ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร จำนวน 1 หลุม
- ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมด
- ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด
- รวบรวมสไลด์ภาพถ่าย (บรรจุในอัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์มในส่วน
ของงานโบราณคดีทั้งหมด โดยจะต้องส่งสไลด์และภาพถ่ายอย่างละไม่น้อยกว่า
10 ม้วน
- รวบรวมโบราณวัตถุบรรจุในกล่องพลาสติกมีฝาปิดให้เรียบร้อย พร้อมทั้งบัญชี
โบราณวัตถุ
- ทำรายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี ตำบลบับ 1 เล่ม สำเนา 30 เล่ม
(เย็บเล่มปกแข็ง)
- ปฏิบัติงานโบราณคดีแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามผังรูปแบบ รายการประกอบแบบและ
มาตรฐานงานโบราณคดีทุกประการ

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งอุโบสถและพื้นที่โดยรอบ พื้นที่ 1,000 ตารางเมตร
- ขุดแต่งกำแพงด้านทิศใต้และพื้นที่ส่วนที่เหลือตามผังทั้งหมด
- ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

ให้แล้วเสร็จภายใน ..... 26 ธันวาคม..... 2542 (ภายใน 180 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

/งวดสุดท้าย เป็นจำนวนเงิน 1,020,000.00 บาท (หนึ่งล้านสองหมื่นบาทถ้วน)
เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน ให้แล้วเสร็จภายใน ..... 25 มกราคม..... 2543 (ภายใน 210 วัน นับ
ถัดจากวันเริ่มสัญญา) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงานทั้งหมดให้แล้วเสร็จเรียบร้อยตามสัญญา รวมทั้งทำ
สถานที่ก่อสร้างให้สะอาดเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้ในข้อ 18

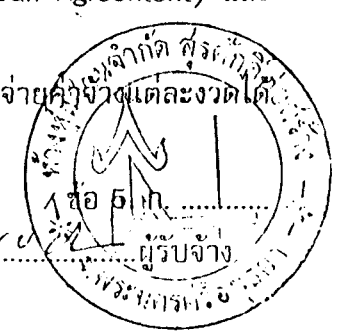
“ราคาค่าจ้างเหมาทุกงวดที่ผู้รับจ้างจะได้รับไม่รวมภาษีมูลค่าเพิ่มอยู่ด้วย ผู้รับจ้างจะต้องเป็น
ผู้รับผิดชอบภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับส่วนของค่าจ้างที่เป็นเงินบาทสมทบตามอัตราที่กฎหมายกำหนด
และผู้รับจ้างต้องนำส่งกรมสรรพากรด้วยตนเอง ผู้ว่าจ้างจะออกหนังสือรับรองการชำระค่าบริการ
จากเงินกู้ต่างประเทศในส่วนเงินกู้จาก OECF ซึ่งเป็นอัตรา 0% ให้ผู้รับจ้างใช้ประกอบการยื่นแบบ
แสดงรายการต่อกรมสรรพากรต่อไป”

การจ่ายเงินในส่วนเงินกู้จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขสัญญาเงินกู้ (Loan Agreement) และ
สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติ (Guidelines) ที่แหล่งเงินกู้กำหนดไว้

รายละเอียดในการแบ่งสัดส่วนของเงินกู้และเงินบาทสมทบ ในการจ่ายค่าจ้างแต่ละงวดได้
แสดงไว้ในตารางแนบท้ายสัญญาไว้

(ลงชื่อ) ..... (ศ.บุญทวี วุฒิเมธี) ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

ข้อ 5. ก. กำหนดเวลาแล้วเสร็จและสิทธิของผู้ว่าจ้างในการบอกเลิกสัญญา

ภายในกำหนด 7 วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา ผู้รับจ้างจะต้องเสนอแผนงานให้เป็นที่พอใจแก่ผู้ว่าจ้าง โดยแสดงถึงขั้นตอนการทำงานและกำหนดเวลาที่ต้องใช้ในการทำงานหลักต่างๆ ให้แล้วเสร็จ

ผู้รับจ้างต้องเริ่มทำงานที่รับจ้างภายในกำหนด 7 วัน นับถัดจากวันได้รับหนังสือแจ้งให้เริ่มงานและจะต้องทำงานให้แล้วเสร็จภายในกำหนด 210 วัน นับถัดจากวันที่ได้รับหนังสือแจ้งดังกล่าวนี้

ถ้ามิได้เสนอแผนงาน หรือไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลาหรือมีเหตุให้เชื่อได้ว่าผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา หรือจะแล้วเสร็จล่าช้าเกินกว่ากำหนดเวลาหรือผู้รับจ้างทำผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง หรือตกเป็นผู้ล้มละลาย หรือเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษา ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญานี้ได้ และมีสิทธิจ้างผู้รับจ้างรายใหม่เข้าทำงานของผู้รับจ้างให้ลุล่วงไปได้ด้วย

การที่ผู้ว่าจ้างไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้รับจ้างพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญา

ข้อ 5. ข. กำหนดเวลาแล้วเสร็จ และสิทธิของผู้ว่าจ้างในการบอกเลิกสัญญา

ผู้รับจ้างต้องเริ่มทำงานที่รับจ้างภายในวันที่ 30 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2542 และจะต้องทำงานให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายในวันที่ 25 เดือน มกราคม พ.ศ. 2543

ถ้าผู้รับจ้างมิได้ลงมือทำงานภายในกำหนดเวลา หรือไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลา หรือมีเหตุให้เชื่อได้ว่าผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา หรือจะแล้วเสร็จล่าช้าเกินกว่ากำหนดเวลา หรือผู้รับจ้างทำผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง หรือตกเป็นผู้ล้มละลาย หรือเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการตรวจการจ้าง หรือคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ หรือผู้ควบคุมงาน หรือบริษัทที่ปรึกษา ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญานี้ได้และมีสิทธิจ้างผู้รับจ้างรายใหม่เข้าทำงานของผู้รับจ้างให้ลุล่วงไปได้ด้วย

การที่ผู้ว่าจ้างไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้รับจ้างพ้นจากความผิดตามสัญญา

ข้อ 5. ค. เงินค่าจ้างล่วงหน้า

ผู้ว่าจ้างตกลงจ่ายเงินค่าจ้างล่วงหน้าให้แก่ผู้รับจ้าง เป็นจำนวนเงิน ๑,๖12,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นหกแสนหนึ่งพันสองพันบาทถ้วน) ซึ่งเท่ากับ ร้อยละ 15 ของราคาค่าจ้างตามสัญญาที่ระบุไว้ในข้อ 4

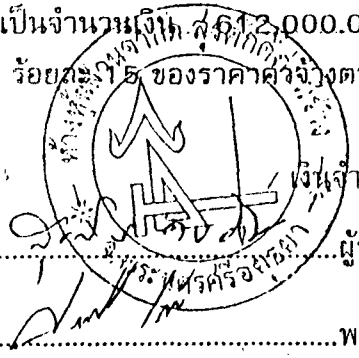
(ลงชื่อ) ..... (ศ.ยุวัฒน์ ภูมิเมธี) ..... ผู้ว่าจ้าง

(ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

ผู้อำนวยการจังหวัดสุพรรณบุรี

(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) ..... พยาน

เงินจำนวนดังกล่าว จะจ่ายให้ภายหลังจากที่ผู้รับจ้างได้ส่งมอบหลักประกันเงินล่วงหน้า เป็น พันธบัตรรัฐบาลไทย หรือ หนังสือค้ำประกัน ของธนาคารภายในประเทศ ตามจำนวนเงินค่าจ้าง ล่วงหน้านั้น ผู้รับจ้างกำหนดให้ รวมทั้งผู้รับจ้างตกลงที่จะกระทำตามเงื่อนไขอันเกี่ยวกับการใช้เงิน และการใช้คืนเงินค่าจ้างล่วงหน้าดังต่อไปนี้

- ผู้รับจ้างจะใช้จ่ายเงินค่าจ้างล่วงหน้านั้นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานตามสัญญาเท่านั้น หากผู้รับจ้างใช้เงินค่าจ้างล่วงหน้าหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของเงินค่าจ้างล่วงหน้านั้นในทางอื่น ผู้ว่าจ้างอาจเรียกเงินค่าจ้างล่วงหน้าคืนจากผู้รับจ้างหรือบังคับแก่หลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาได้ทันที

- เมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้อง ผู้รับจ้างต้องแสดงหลักฐานการใช้จ่ายเงินค่าจ้างล่วงหน้าเพื่อพิสูจน์ว่าได้ใช้จ่ายเป็นไปตามข้อ 5.1 ภายในกำหนด 15 วัน นับถัดจากวันที่ได้รับแจ้งจากผู้ว่าจ้าง หากผู้รับจ้างไม่อาจแสดงหลักฐานดังกล่าวภายในกำหนด 15 วัน ผู้ว่าจ้างอาจจะเรียกเงินค่าจ้างล่วงหน้าคืนจากผู้รับจ้าง หรือบังคับแก่หลักประกันการรับเงินค่าจ้างล่วงหน้าได้ทันที

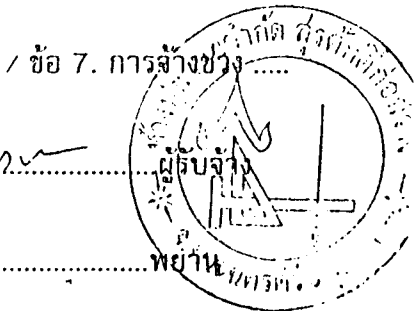
- เงินจำนวนใด ๆ ก็ตามที่ผู้รับจ้างจะต้องจ่ายให้แก่ผู้ว่าจ้าง เพื่อชำระหนี้หรือเพื่อชดเชยความรับผิดชอบต่าง ๆ ตามสัญญา ผู้ว่าจ้างจะหักเอาจากเงินค่าจ้างงวดที่จะจ่ายให้แก่ผู้รับจ้างก่อนที่จะหักค่าใช้จ่ายคืนเงินค่าจ้างล่วงหน้า

- ในกรณีที่มีการบอกเลิกสัญญา หากเงินค่าจ้างล่วงหน้าที่เหลือเกินกว่าจำนวนเงินที่ผู้รับจ้างจะได้รับหลังการหักค่าใช้จ่ายในกรณีอื่นแล้ว ผู้รับจ้างจะต้องจ่ายเงินจำนวนที่เหลือนั้นให้แก่ผู้ว่าจ้างภายใน 7 วัน นับถัดจากวันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้าง

- ผู้ว่าจ้างจะหักเงินล่วงหน้าคืนเป็นจำนวนร้อยละ 20 ของราคาค่าจ้างในแต่ละงวด จนกว่าจะครบตามจำนวนเงินล่วงหน้าที่ผู้รับจ้างได้รับไป พร้อมกับคืนหลักประกันล่วงหน้าให้แก่ผู้รับจ้าง

ข้อ 6. ความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของงานจ้าง

เมื่องานแล้วเสร็จบริบูรณ์ และผู้ว่าจ้างได้รับมอบงานจากผู้รับจ้างหรือจากผู้รับจ้างรายใหม่ในกรณีที่มีการบอกเลิกสัญญาตามข้อ 5 หากมีเหตุชำรุดบกพร่องหรือเสียหายเกิดขึ้นจากงานจ้างนี้ภายในกำหนด 2 ปี - เดือน นับถัดจากวันที่ได้รับมอบงานดังกล่าว ซึ่งความชำรุดบกพร่องหรือเสียหายนั้น เกิดจากความบกพร่องของผู้รับจ้าง อันเกิดจากการใช้วัสดุที่ไม่ถูกต้อง หรือทำให้ไม่เรียบร้อย หรือทำไม่ถูกต้องตามมาตรฐานแห่งหลักวิชา ผู้รับจ้างจะต้องรีบทำการแก้ไขให้เป็นที่เรียบร้อยโดยไม่ชักช้า โดยผู้ว่าจ้างไม่ต้องออกเงินใดๆ ในการนี้ทั้งสิ้น หากผู้รับจ้างบิดพลิ้วไม่กระทำการดังกล่าวภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้างหรือไม่ทำการแก้ไขให้ถูกต้องเรียบร้อยภายในเวลาที่ผู้ว่าจ้างกำหนด ให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะทำการนั้นเอง หรือจ้างผู้อื่นให้ทำงานนั้นโดยผู้รับจ้างต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

(ลงชื่อ) ..... (ท. สุวัฒน์ - วุฒิเมธี) ..... ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีหรือผู้ถูก
(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) .....
(ลงชื่อ) ..... พยาน

ข้อ 7. การจ้างช่าง

ข้อ 7. การจ้างช่วง

ผู้รับจ้างจะต้องไม่เอางานทั้งหมดหรือบางส่วนแห่งสัญญาไปจ้างช่วงอีกต่อหนึ่งโดยไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้างก่อน ทั้งนี้ นอกจากในกรณีที่สัญญานี้จะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น ความยินยอมดังกล่าวนั้นไม่เป็นเหตุให้ผู้รับจ้างหลุดพ้นจากความรับผิด หรือพันธะหน้าที่ตามสัญญา นี้ และผู้รับจ้างจะยังคงต้องรับผิดชอบในความผิดและความประมาทเลินเล่อของผู้รับจ้างช่วง หรือของตัวแทน หรือ ลูกจ้างของผู้รับจ้างช่วงนั้นทุกประการ

ข้อ 8. การควบคุมงานของผู้รับจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องควบคุมงานที่รับจ้างอย่างเอาใจใส่ด้วยประสิทธิภาพและความชำนาญ และในระหว่างทำงานที่รับจ้างจะต้องจัดให้มีผู้แทนซึ่งทำงานเต็มเวลาเป็นผู้ควบคุมงาน ผู้ควบคุมงานดังกล่าวจะต้องเป็นผู้แทนได้รับมอบอำนาจจากผู้รับจ้าง คำสั่งหรือคำแนะนำต่าง ๆ ที่ได้แจ้งแก่ผู้แทนผู้ได้รับมอบอำนาจนั้นให้ถือว่าเป็นคำสั่งหรือคำแนะนำที่ได้แจ้งแก่ผู้รับจ้าง การแต่งตั้งผู้ควบคุมงานนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือและต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้าง การเปลี่ยนตัวหรือแต่งตั้งผู้ควบคุมงานใหม่จะกระทำมิได้หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้างก่อน

การจ้างงานของผู้รับจ้าง ให้เน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก ในกรณีที่สามารุทใช้แรงงานแทนเครื่องจักรได้

ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะขอให้เปลี่ยนตัวผู้แทนได้รับมอบอำนาจนั้น โดยแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้รับจ้าง และผู้รับจ้างจะต้องทำการเปลี่ยนตัวโดยพลัน โดยไม่คิดราคาเพิ่มหรืออ้างเป็นเหตุเพื่อขยายอายุสัญญา อันเนื่องมาจากเหตุนี้

ข้อ 9. ความรับผิดของผู้รับจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบอุปัทวเหตุ ความเสียหาย หรือภัยอันอันตรายใด ๆ อันเกิดจากการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง และจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายจากการกระทำของลูกจ้างของผู้รับจ้าง

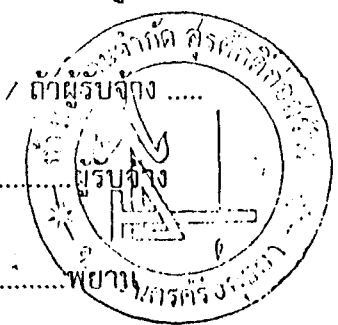
ความเสียหายใด ๆ อันเกิดแก่งานที่ผู้รับจ้างได้ทำขึ้นแม้จะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย นอกจากกรณีอันเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบโดยซ่อมแซมให้คืนดีหรือเปลี่ยนให้ใหม่โดยค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้างเอง ความรับผิดของผู้รับจ้างดังกล่าวในข้อนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ว่าจ้างได้รับมอบงานครั้งสุดท้าย ซึ่งหลังจากนั้นผู้รับจ้างคงต้องรับผิดชอบเพียงในกรณีชำรุดบกพร่อง หรือความเสียหายดังกล่าวในข้อ 6 เท่านั้น

ข้อ 10. การจ่ายเงินแก่ลูกจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องจ่ายเงินแก่ลูกจ้างที่ผู้รับจ้างได้จ้างมาในอัตรา และตามกำหนดเวลาที่ผู้รับจ้างได้ตกลงหรือทำสัญญาไว้ต่อลูกจ้างดังกล่าว

(ลงชื่อ) ..... (ศ. น. วิวัฒน์ วุฒิเมธี) ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) .....
(ลงชื่อ) .....

ถ้าผู้รับจ้างไม่จ่ายเงินค่าจ้างหรือค่าทดแทนอื่นใดแก่ลูกจ้างดังกล่าวในวรรคแรก ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะเอาเงินค่าจ้างที่จะต้องจ่ายให้แก่ผู้รับจ้างมาจ่ายให้แก่ลูกจ้างของผู้รับจ้างดังกล่าว และให้ถือว่าผู้ว่าจ้างได้จ่ายเงินจำนวนนั้นเป็นค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างตามสัญญาแล้ว

ผู้รับจ้างจะต้องจัดให้มีประกันภัยสำหรับลูกจ้างทุกคนที่จ้างมาทำงาน โดยให้ครอบคลุมถึงความรับผิดชอบทั้งปวงของผู้รับจ้างรวมทั้งผู้รับจ้างช่วงอันหากจะพึงมี ในกรณีความเสียหายที่คิดค่าสินไหมทดแทนได้ตามกฎหมายซึ่งเกิดจากอุบัติเหตุหรือภัยอันตรายใด ๆ ต่อลูกจ้างหรือบุคคลอื่นที่ผู้รับจ้างหรือผู้รับจ้างช่วงจ้างมาทำงาน ผู้รับจ้างจะต้องส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยดังกล่าวพร้อมทั้งหลักฐานการชำระเบี้ยประกันให้แก่ผู้ว่าจ้างเมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้อง

ข้อ 11. การตรวจงานจ้าง

ถ้าผู้ว่าจ้างแต่งตั้งกรรมการตรวจการจ้าง ผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาเพื่อควบคุมการทำงานของผู้รับจ้าง กรรมการตรวจการจ้าง หรือกรรมการตรวจรับพัสดุ หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษานั้นเมื่ออำนาจเข้าไปตรวจการงานในโรงงานและสถานที่ที่กำลังก่อสร้างหรือที่กำลังทำงานได้ตลอดเวลา และผู้รับจ้างจะต้องอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการนั้นตามสมควร

การที่มีกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหาทำให้ผู้รับจ้างพ้นความรับผิดชอบตามสัญญาในข้อหนึ่งข้อใดไม่

ข้อ 12. แบบรูปและรายการละเอียดคลาดเคลื่อน

ผู้รับจ้างจะต้องรับรองว่าได้ตรวจสอบและทำความเข้าใจในแบบรูปรายการละเอียด หรือใบแจ้งปริมาณงานโดยถี่ถ้วนแล้ว หากปรากฏว่าแบบรูปและรายการละเอียดหรือใบแจ้งปริมาณงานนั้นผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักการทางวิศวกรรมหรือทางเทคนิค ผู้รับจ้างตกลงที่จะปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ผู้ว่าจ้างแต่งตั้งเพื่อให้งานแล้วเสร็จบริบูรณ์โดยจะคิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เพิ่มขึ้นจากผู้ว่าจ้างไม่ได้

ข้อ 13. การควบคุมงานโดยผู้ว่าจ้าง

ผู้รับจ้างตกลงว่า กรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ผู้ว่าจ้างแต่งตั้ง มีอำนาจที่จะตรวจสอบและควบคุมงานเพื่อให้เป็นไปตามเอกสารสัญญา และมีอำนาจที่จะสั่งให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอน ซึ่งงานตามสัญญาหากผู้รับจ้างขัดขืนไม่ปฏิบัติตามกรรมการตรวจการจ้าง ผู้ควบคุมงาน หรือบริษัทที่ปรึกษามีอำนาจที่จะสั่งให้หยุดกิจการนั้นชั่วคราวได้ ความล่าช้าในกรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างจะถือเป็นเหตุขอยายวันทำกรออกไม่ได้

และผู้รับจ้างจะต้องจัดส่งรายงานความก้าวหน้าทุกเดือน และรายงานการปิดโครงการเมื่อทำงานแล้วเสร็จต่อคณะกรรมการตรวจการจ้าง

(ลงชื่อ) ..... (ส.ผู้ว่าจ้าง) ..... ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) ..... / ข้อ 14. งานพิเศษ

(ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน

ข้อ 14. งานพิเศษและการแก้ไขงาน

ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะสั่งให้ผู้รับจ้างทำงานพิเศษซึ่งไม่ได้แสดงไว้ หรือรวมอยู่ในเอกสารสัญญาหางานพิเศษนั้น ๆ อยู่ในขอบข่ายทั่วไปแห่งวัตถุประสงค์ของสัญญา นี้ นอกจากนี้ผู้ว่าจ้างยังมีสิทธิสั่งให้เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขแบบรูป และข้อกำหนดต่าง ๆ ในเอกสารสัญญานี้ด้วย โดยไม่ทำให้สัญญาเป็นโมฆะแต่อย่างใด

อัตราค่าจ้างหรือราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาให้กำหนดใช้สำหรับงานพิเศษ หรืองานที่เพิ่มเติมขึ้น หรือตัดทอนลงทั้งปวงตามคำสั่งของผู้ว่าจ้าง หากในสัญญาไม่ได้กำหนดไว้ถึงอัตราค่าจ้างหรือราคาใด ๆ ที่จะนำมาใช้สำหรับงานพิเศษหรืองานที่เพิ่มขึ้นดังกล่าว ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างจะต้องตกลงกันที่จะกำหนดอัตราหรือราคา รวมทั้งการขยายระยะเวลา (ถ้ามี) กันใหม่เพื่อความเหมาะสมในกรณีที่ตกลงกันไม่ได้ ผู้ว่าจ้างจะกำหนดอัตราค่าจ้างหรือราคาตายตัวตามแต่ผู้ว่าจ้างจะเห็นว่าเหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ว่าจ้าง แต่อาจสงวนสิทธิที่จะดำเนินการตามข้อ 19 ต่อไปได้

ข้อ 15. ค่าปรับ

หากผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา และผู้ว่าจ้างยังมิได้บอกเลิกสัญญา ผู้รับจ้างจะต้องชำระค่าปรับให้แก่ผู้ว่าจ้างเป็นจำนวนเงินวันละ 4,080.00 บาท และจะต้องชำระค่าใช้จ่ายในการควบคุมงานในเมื่อผู้ว่าจ้างต้องจ้างผู้ควบคุมงานอีกต่อหนึ่งเป็นจำนวนเงินวันละ 200.-บาท นับตั้งแต่วันที่กำหนดแล้วเสร็จตามสัญญาหรือวันที่ผู้ว่าจ้างได้ขยายให้จนถึงวันที่ทำงานแล้วเสร็จจริง นอกจากนี้ผู้รับจ้างยอมให้ผู้ว่าจ้างเรียกค่าเสียหายอันเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับจ้างทำงานล่าช้าเฉพาะส่วนที่เกินกว่าจำนวนค่าปรับและค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้อีกด้วย

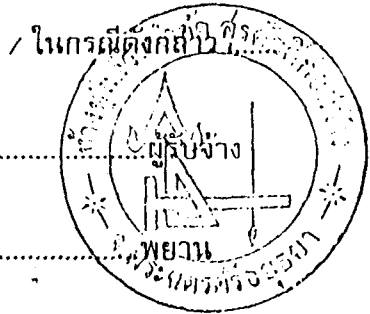
ในระหว่างที่ผู้ว่าจ้างยังมิได้บอกเลิกสัญญาเห็น หากผู้ว่าจ้างเห็นว่าผู้รับจ้างจะไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาและใช้สิทธิตามข้อ 16 ก็ได้และถ้าผู้ว่าจ้างได้แจ้งข้อเรียกร้องไปยังผู้รับจ้างเมื่อครบกำหนดแล้วเสร็จของงานขอให้ชำระค่าปรับแล้วผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะปรับผู้รับจ้างจนถึงวันบอกเลิกสัญญาได้อีกด้วย

ข้อ 16. สิทธิของผู้ว่าจ้างภายหลังบอกเลิกสัญญา

ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างอาจทำงานให้แก่เองหรือว่าจ้างผู้อื่นให้ทำงานนั้นต่อจนแล้วเสร็จได้ ผู้ว่าจ้างหรือผู้รับจ้างทำงานนั้นต่อมีสิทธิใช้เครื่องใช้ในการก่อสร้างหรือในการทำงานสิ่งก่อสร้างเข้าชั่วคราวสำหรับงานก่อสร้างหรือการทำงาน และวัสดุต่าง ๆ ซึ่งเห็นว่าจะต้องสงวนเอาไว้เพื่อการปฏิบัติงานตามสัญญาตามที่เห็นสมควร

(ลงชื่อ) ..... (ศ.ภูวรัตน์ ภูติเมธ) ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) .....
(ลงชื่อ) .....

ในกรณีดังกล่าว ผู้ว่าจ้างมีสิทธิริบหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาทั้งหมด หรือบางส่วน ตามแต่จะเห็นสมควร นอกจากนั้นผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายซึ่งเป็นจำนวนเกินกว่าหลักประกันการปฏิบัติงานและค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการทำงานนั้นต่อ ให้แล้วเสร็จตามสัญญาและค่าใช้จ่ายในการควบคุมงานเพิ่ม (ถ้ามี) ซึ่งผู้ว่าจ้างจะหักเอาจากเงินประกันผลงานหรือจำนวนเงินใด ๆ ที่จะจ่ายให้แก่ผู้รับจ้างก็ได้

ข้อ 17. การกำหนดค่าเสียหาย

ค่าปรับหรือค่าเสียหายซึ่งเกิดขึ้นจากผู้รับจ้างตามสัญญา ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะหักเอาจากจำนวนเงินค่าจ้างที่ค้างจ่ายหรือจากเงินประกันผลงานของผู้รับจ้างหรือบังคับจากหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาได้

หากมีเงินค่าจ้างตามสัญญาที่หักไว้จ่ายเป็นค่าปรับและค่าเสียหายแล้วยังเหลืออยู่อีกเท่าใด ผู้ว่าจ้างจะคืนให้แก่ผู้รับจ้างทั้งหมด

ข้อ 18. การทำบริเวณก่อสร้างให้เรียบร้อย

ผู้รับจ้างจะต้องรักษาบริเวณสถานที่ปฏิบัติงานตามสัญญา รวมทั้งโรงงาน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานของผู้รับจ้าง ลูกจ้าง ตัวแทน หรือของผู้รับจ้างช่วง ให้อยู่ในความปลอดภัย และมีประสิทธิภาพในการใช้งานตลอดระยะเวลาการจ้างและเมื่อทำงานเสร็จสิ้นแล้วจะต้องขนย้ายบรรดาเครื่องใช้ในการทำงานจ้างรวมทั้งวัสดุ ขยะมูลฝอยและสิ่งก่อสร้างชั่วคราวต่างๆ(ถ้ามี) ทั้งจะต้องกลบเกลี่ยพื้นดินให้เรียบร้อย เพื่อให้บริเวณทั้งหมดอยู่ในสภาพที่สะอาด และใช้งานได้ทันที

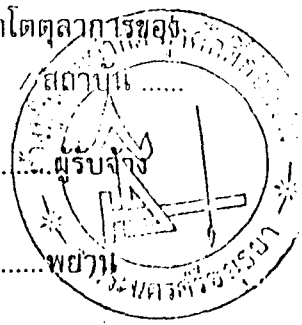
ข้อ 19. กรณีพิพาทและอนุญาโตตุลาการ

19.1 ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาเกี่ยวกับข้อกำหนดแห่งสัญญา หรือเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสัญญา และคู่สัญญาไม่สามารถตกลงกันได้ ให้เสนอข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทนั้นต่ออนุญาโตตุลาการเพื่อพิจารณาชี้ขาด

19.2 เว้นแต่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะเห็นพ้องกันให้อนุญาโตตุลาการคนเดียวเป็นผู้ชี้ขาดการระงับข้อพิพาทให้กระทำโดยอนุญาโตตุลาการ 2 คน โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะทำหนังสือแสดงเจตนาจะให้มีอนุญาโตตุลาการระงับข้อพิพาทและระบุชื่ออนุญาโตตุลาการคนที่ตนแต่งตั้งส่งไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จากนั้นภายในระยะเวลา 30 วัน นับถัดจากวันที่ได้รับแจ้งดังกล่าว คู่สัญญาฝ่ายที่ได้รับแจ้งจะต้องแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการคนที่สอง ถ้าอนุญาโตตุลาการทั้งสองคนดังกล่าวไม่สามารถประนีประนอมระงับข้อพิพาทนั้นได้ ให้อนุญาโตตุลาการทั้งสองคนร่วมกันแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดภายในกำหนดเวลา 30 วัน นับจากวันที่ไม่สามารถตกลงกัน ผู้ชี้ขาดดังกล่าวจะพิจารณาระงับข้อพิพาทต่อไป กระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการให้ถือตามข้อบังคับอนุญาโตตุลาการของ

(ลงชื่อ) ..... (ศ.ยุวรัตน์ จุติเมธี) ผู้ว่าจ้าง
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(ลงชื่อ) ..... พกาน

(ลงชื่อ) .....
(ลงชื่อ) .....

สถาบันอนุญาโตตุลาการกระทรวงยุติธรรม โดยอนุโลม หรือตามข้อบังคับอื่นที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย เห็นชอบ และให้กระทำในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเป็นภาษาในการ ดำเนินกระบวนการพิจารณา

19.3 ในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายตนหรือในกรณีที่ อนุญาโตตุลาการทั้งสองคนไม่สามารถตกลงแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดได้ คู่สัญญาแต่ละฝ่าย ต่างมีสิทธิร้องขอต่อศาลแพ่งเพื่อแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการหรืออนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดได้แล้วแต่กรณี

19.4 คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการหรือของอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดแล้วแต่กรณี ให้ถือเป็น เด็ดขาดและถึงที่สุดผูกพันคู่สัญญา

19.5 คู่สัญญาแต่ละฝ่ายเป็นผู้รับภาระค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการฝ่ายตนและออกค่าใช้จ่าย อื่น ๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาฝ่ายละครั้ง ในกรณีที่มีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการคน เดียวหรือมีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาด ให้อนุญาโตตุลาการหรืออนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดเป็น ผู้กำหนดภาระค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการคนเดียวหรือภาระค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ ขาดคนเดียว แล้วแต่กรณี

ข้อ 20. การขยายระยะเวลาปฏิบัติงานตามสัญญา

ในกรณีที่มิเหตุสุดวิสัยหรือเหตุใด ๆ อันเนื่องมาจากความผิดหรือความบกพร่องของฝ่ายผู้ว่า จ้างหรือพฤติการณ์อันหนึ่งอันใดที่ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายทำให้ผู้รับจ้างไม่สามารถทำงาน ให้แล้วเสร็จตามเงื่อนไขและกำหนดเวลาแห่งสัญญานี้ได้ ผู้รับจ้างจะต้องแจ้งเหตุหรือพฤติการณ์ดังกล่าวพร้อมหลักฐานเป็นหนังสือให้ผู้ว่าจ้างทราบเพื่อขอขยายเวลาทำงานออกไปภายใน 15 วัน นับ ถัดจากวันที่เหตุนั้นสิ้นสุดลง

ถ้าผู้รับจ้างไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามความในวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าผู้รับจ้างได้สละสิทธิเรียกร้องใน การที่จะขอขยายเวลาทำงานออกไปโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่กรณีเหตุเกิดจากความผิดหรือ ความบกพร่องของฝ่ายผู้ว่าจ้าง ซึ่งมีหลักฐานชัดเจน หรือผู้ว่าจ้างทราบที่อยู่แล้วตั้งแต่นั้น

การขยายกำหนดเวลาทำงานตามวรรคหนึ่ง อยู่ในดุลพินิจของผู้ว่าจ้างที่จะพิจารณาตามที่ เห็นสมควร

ข้อ 21. การใช้เรือไทย

ในการปฏิบัติตามสัญญานี้ หากผู้รับจ้างจะต้องสั่งหรือนำเข้าจากต่างประเทศรวมทั้ง เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ต้องนำเข้ามาเพื่อปฏิบัติงานตามสัญญาไม่ว่าผู้รับจ้างจะเป็นผู้นำของเข้ามา เอง หรือนำเข้ามาโดยผ่านตัวแทนหรือบุคคลอื่นใด ถ้าสิ่งของนั้นต้องนำเข้ามาโดยทางเรือในเส้นทาง เดินเรือที่มีเรือไทยเดินอยู่ และสามารถให้บริการรับขนได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ประกาศกำหนด ผู้รับจ้างต้องจัดการให้สิ่งของดังกล่าวบรรทุกโดยเรือไทยหรือเรือที่มีสิทธิเช่นเดียว

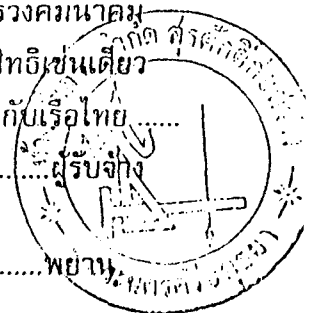
(ลงชื่อ) ..... (ส.กวดขัน ฤทธิเมธี) .....ผู้ว่าจ้าง

ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน

กับเรือไทยจากต่างประเทศมายังประเทศไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์นาวี ก่อนบรรทุกของนั้นลงเรืออื่นที่มีใช่เรือไทย หรือเป็นของที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมประกาศยกเว้นให้บรรทุกโดยเรืออื่นได้ ทั้งนี้ไม่ว่าการส่งหรือสั่งซื้อสิ่งของดังกล่าวจากต่างประเทศจะเป็นแบบ เอฟโอบี, ซีเอฟอาร์, ซีไอเอฟ หรือแบบอื่นใดที่มีเรือไทยเดินอยู่ และสามารถให้บริการรับขนได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมประกาศกำหนด ผู้รับจ้างต้องจัดการให้สิ่งของดังกล่าวบรรทุกโดยเรือไทยหรือเรือที่มีสิทธิเช่นเดียวกับเรือไทยจากต่างประเทศมายังประเทศไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์นาวี ก่อนบรรทุกของนั้นลงเรืออื่นที่มีใช่เรือไทย หรือเป็นของที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมประกาศยกเว้นให้บรรทุกโดยเรืออื่นได้ ทั้งนี้ไม่ว่าการส่งหรือสั่งซื้อสิ่งของดังกล่าวจากต่างประเทศจะเป็นแบบ เอฟโอบี, ซีเอฟอาร์, ซีไอเอฟ หรือแบบอื่นใด

ในการส่งมอบงานตามสัญญาให้แก่ผู้ว่าจ้าง ถ้างานนั้นมีสิ่งของตามสัญญา ข้อ 19 ผู้รับจ้างจะต้องส่งมอบใบตราส่ง (Bill of Lading) หรือสำเนาใบตราส่งสำหรับของนั้นซึ่งแสดงว่าได้บรรทุกมาโดยเรือไทยหรือเรือที่มีสิทธิเช่นเดียวกับเรือไทยให้แก่ผู้ว่าจ้างพร้อมกับการส่งมอบงานด้วย

ในกรณีที่สิ่งของดังกล่าวไม่ได้บรรทุกจากต่างประเทศมายังประเทศไทยโดยเรือไทยหรือเรือที่มีสิทธิเช่นเดียวกับเรือไทย ผู้รับจ้างต้องส่งมอบหลักฐานซึ่งแสดงว่าได้รับอนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์นาวีให้บรรทุกของโดยเรืออื่นได้ หรือหลักฐานซึ่งแสดงว่าได้ชำระค่าธรรมเนียมพิเศษเนื่องจากการไม่บรรทุกของโดยเรือไทยตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการพาณิชย์นาวีแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ว่าจ้างด้วย

ในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่ส่งมอบหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวในสองวรรคข้างต้นให้แก่ผู้ว่าจ้าง แต่จะขอส่งมอบงานดังกล่าวให้ผู้ว่าจ้างก่อน โดยยังไม่รับชำระเงินค่าจ้าง ผู้ว่าจ้างมีสิทธิริ้งงานดังกล่าวไว้ก่อน และชำระเงินค่าจ้างเมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนดังกล่าวแล้วได้

ข้อ 22. มาตรฐานฝีมือช่าง

ผู้รับจ้างตกลงเป็นเงื่อนไขสำคัญว่า ผู้รับจ้างจะต้องมีและใช้ผู้ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือช่าง จากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม หรือผู้มีวุฒิปับัตรระดับ ปวช. ปวส. และ ปวท. หรือเทียบเท่า จากสถาบันการศึกษาที่ ก.พ. รับรองให้เข้ารับราชการได้ ในอัตราไม่ต่ำกว่าร้อยละ - ของแต่ละสาขาช่าง แต่จะต้องมีช่างจำนวนอย่างน้อย 1 คน ในแต่ละสาขาช่าง ดังต่อไปนี้

- 22.1 นักโบราณคดี
- 22.2 สถาปนิก
- 22.3 ช่างศิลปกรรม
- 22.4 ช่างโยธา

(ลงชื่อ) ..... (ท: *ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช*) ..... ผู้ว่าจ้าง
 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
 (ลงชื่อ) ..... พยาน

(ลงชื่อ) .....
 (ลงชื่อ) .....

ผู้รับจ้างจะต้องจัดทำบัญชีแสดงจำนวนช่างทั้งหมดโดยจำแนกตามแต่ละสาขาช่างและระดับช่างพร้อมกับระบุรายชื่อช่างผู้ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือช่าง หรือผู้มีวุฒิปับัตรดังกล่าวในวรรคแรกนำมาแสดงพร้อมหลักฐานต่าง ๆ ต่อคณะกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานก่อนเริ่มลงมือทำงานและพร้อมที่จะให้ผู้ว่าจ้างหรือเจ้าหน้าที่ของผู้ว่าจ้างตรวจสอบดูได้ตลอดเวลาการทำงานตามสัญญาของผู้รับจ้าง

สัญญาที่ทำขึ้นเป็นสองฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน คู่สัญญาได้อ่านและเข้าใจข้อความโดยละเอียดตลอดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อ พร้อมทั้งประทับตรา (ถ้ามี) ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและคู่สัญญาต่างยึดถือไว้ฝ่ายละหนึ่งฉบับ

(ลงชื่อ).....ผู้ว่าจ้าง
(ศาสตราจารย์พิเศษยุวัฒน์ วุฒิเมธี)

(ลงชื่อ).....ผู้รับจ้าง
(นายสุรศักดิ์ ธรรมอัม)

(ลงชื่อ).....พยาน
(นายณัฐพล ม่วงสรเชียว)

(ลงชื่อ).....พยาน
(นางไพเราะ เพ็ญประไพ)

รายการประกอบแบบ และรายละเอียด

งานโบราณคดีวัดสมณโกฏฐาราม

1. รายละเอียดของงานที่จะดำเนินการข้าง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา มีความประสงค์จะดำเนินการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานวัดสมณโกฏฐาราม ดังรายการต่อไปนี้

- 1.1 ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3X3 เมตร จำนวน 2 หลุม
- 1.2 ขุดแต่งปรางองค์ประธานและพื้นที่โดยรอบ พื้นที่ 2,750 ตารางเมตร
- 1.3 ขุดแต่งวิหารและพื้นที่โดยรอบ 1,250 ตารางเมตร
- 1.4 ขุดแต่งพระอุโบสถ และกำแพงวัดด้านทิศตะวันตก พื้นที่ 1,800 ตารางเมตร
- 1.5 ขุดแต่งกำแพงวัดด้านทิศใต้ พื้นที่ 1,000 ตารางเมตร
- 1.6 ทำแบบ โบราณสถานสภาพหลังการขุดแต่งทั้งหมด
- 1.7 ทำแบบสันนิษฐานสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด และแบบบูรณะ โบราณสถานทั้งหมด

2. พื้นที่ดำเนินการ

วัดสมณโกฏฐาราม ตำบลกะมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ขอบเขตของงาน

- 3.1 พื้นที่ปฏิบัติงานเป็นไปตามรายการประกอบแบบและผังรูปแบบ จำนวน 1 แผ่น
- 3.2 พื้นที่ปฏิบัติงานรวม 7,500 ตารางเมตร

4. วิธีปฏิบัติงานและข้อกำหนดต่าง ๆ

4.1 ให้ยึดถือตามมาตรฐานงานโบราณคดี ของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

4.2 สำหรับการดำเนินการทางโบราณคดีที่โบราณสถานแห่งนี้ มีงานที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ

4.2.1 ต้องขุดค้นทางโบราณคดีอย่างระมัดระวัง เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับเมืองอยุธยาชะแวง (อโยธยา)

4.2.2 หาหลักฐานทางโบราณคดีมาตรวจสอบอายุของโบราณสถาน ซึ่งพิจารณาจากลักษณะทางสถาปัตยกรรมน่าจะสร้างสมัยอยุธยาตอนต้น มีการบูรณะสมัยอยุธยาตอนปลาย และเป็นวัดสำคัญของตระกูลเจ้าพระยาโกษา (เหล็ก) เจ้าพระยาโกษา (ปาน)

5. ระยะเวลาปฏิบัติงาน

ใช้เวลาปฏิบัติงานทั้งสิ้น จำนวน 210 วัน โดยผู้จ้างต้องเริ่มลงมือปฏิบัติงาน ตั้งแต่วันลงนามในสัญญาจ้าง ตามรายละเอียดการแบ่งงวดงาน การจ่ายเงิน และกำหนดระยะเวลาทำงานของส่วนงาน โบราณคดี วัฒนธรรม โบราณคดี

6. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- 6.1 สำนักงาน โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
- 6.2 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครหรืออยุธยา
- 6.3 สำนัก โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

7. ผลงานที่ต้องการเพื่อปฏิบัติงานแล้วเสร็จตามสัญญา

- 7.1 ขุดค้นทาง โบราณคดีครบถ้วนตามจำนวนที่กำหนด
- 7.2 ขุดแต่ง โบราณสถานแล้วเสร็จตามพื้นที่ที่กำหนดในผังรูปแบบ
- 7.3 รายงานการขุดค้นขุดแต่งทาง โบราณคดีตามมาตรฐานงาน โบราณคดี
- 7.4 ทำแบบ โบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมดตามกำหนดและตามมาตรฐานงาน โบราณคดี
- 7.5 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมทั้งหมดตามกำหนดและเป็น ไปตามมาตรฐานงาน โบราณคดี
- 7.6 รวบรวม โบราณวัตถุพร้อมบัญชี โบราณวัตถุมอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.7 รวบรวมฟิล์มสไลด์ รูปภาพ (จัดใส่อัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์ม มอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.8 ปฏิบัติงานอย่างอื่นแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามสัญญาจ้าง ผังรูปแบบ รายการประกอบแบบ มาตรฐานงาน โบราณคดีและทำความสะอาดพื้นที่ปฏิบัติงานจนเรียบร้อย

รายการประกอบแบบ และรายละเอียด
งานโบราณคดีวัดนางคำ

1. รายละเอียดของงานที่จะดำเนินการจ้าง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา มีความประสงค์จะดำเนินการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานวัดนางคำ ดังรายการต่อไปนี้

- 1.1 ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3X3 จำนวน 1 หลุม
- 1.2 ขุดแต่งเจดีย์ประธาน พื้นที่ 425 ตารางเมตร
- 1.3 ขุดแต่งวิหาร พื้นที่ 608 ตารางเมตร
- 1.4 ขุดแต่งพื้นที่โดยรอบ ตามที่กำหนดไว้ในผังรูปแบบ พื้นที่ 663 ตารางเมตร
- 1.5 ทำแบบ โบราณสถานสภาพหลังการขุดแต่งทั้งหมด
- 1.6 ทำแบบต้นนิยฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด และแบบบูรณะ โบราณสถานทั้งหมด

2. พื้นที่ดำเนินการ

วัดนางคำ ตำบลกะมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ขอบเขตของงาน

- 3.1 พื้นที่ปฏิบัติงานเป็นไปตามรายการประกอบแบบและผังรูปแบบ จำนวน 1 แผ่น
- 3.2 พื้นที่ปฏิบัติงานรวม 1,696 ตารางเมตร

4. วิธีปฏิบัติงานและข้อกำหนดต่าง ๆ

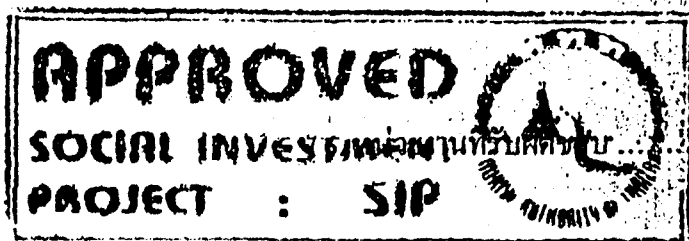
4.1 ให้ยึดถือตามมาตรฐานงานโบราณคดี ของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

4.2 สำหรับการดำเนินการทางโบราณคดีที่โบราณสถานแห่งนี้ มีงานที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ

- 4.2.1 ตรวจสอบการสร้างทับซ้อนของเจดีย์ประธาน ซึ่งเป็นแบบอย่างสำคัญต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ เกี่ยวกับเจดีย์แปดเหลี่ยมสมัยอยุธยาตอนต้น - กลาง และเจดีย์แปดเหลี่ยมแบบมีฐานสิงห์รองรับของสมัยอยุธยาตอนปลาย

5. ระยะเวลาปฏิบัติงาน

ใช้เวลาปฏิบัติงานทั้งสิ้น จำนวน 210 วัน โดยผู้ว่าจ้างต้องเริ่มลงมือปฏิบัติงาน ตั้งแต่วันลงนามในสัญญาจ้าง ตามรายละเอียดการแบ่งงวดงาน การจ่ายเงิน และกำหนดระยะเวลาทำงานของส่วนงานโบราณคดีวัดนางคำ

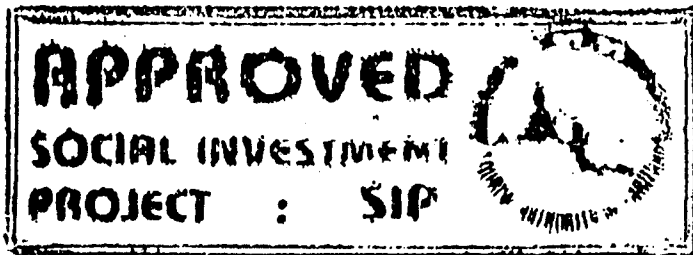

6. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- 6.1 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
- 6.2 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอโยธยา
- 6.3 สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

7. ผลงานที่ต้องการเพื่อปฏิบัติงานแล้วเสร็จตามสัญญา

- 7.1 ขุดค้นทางโบราณคดีครบถ้วนตามจำนวนที่กำหนด
- 7.2 ขุดแต่งโบราณสถานแล้วเสร็จตามพื้นที่ที่กำหนดในผังรูปแบบ
- 7.3 รายงานการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดีตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.4 ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมดตามกำหนดและตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.5 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมทั้งหมดตามกำหนดและเป็นไปตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.6 รวบรวมโบราณวัตถุพร้อมบัญชีโบราณวัตถุมอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.7 รวบรวมฟิล์มสไลด์ รูปภาพ (จัดใส่อัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์ม มอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.8 ปฏิบัติงานอย่างอื่นแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามสัญญาจ้าง ผังรูปแบบ รายการประกอบแบบมาตรฐานงานโบราณคดี และทำความสะอาดพื้นที่ปฏิบัติงานจนเรียบร้อย
- 7.9 ออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานที่พบทั้งหมด พร้อมประมาณราคากลางและกำหนดรายการประกอบแบบบูรณะ

รายการประกอบแบบ และรายละเอียด
งานโบราณคดีวัดจักรวรรดิ

1. รายละเอียดของงานที่จะดำเนินการจ้าง

สำนักงาน โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา มีความประสงค์จะดำเนินการ
ขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานวัดจักรวรรดิ ดังรายการต่อไปนี้

- 1.1 ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3X3 เมตร จำนวน 1 หลุม
- 1.2 ขุดแต่งเจดีย์ประธานและเจดีย์บริวาร พื้นที่ 2,925 ตารางเมตร
- 1.3 ขุดแต่งกำแพงวัด และพื้นที่ภายในกำแพงวัด ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในผังรูปแบบ
พื้นที่ 6,175 ตารางเมตร
- 1.4 ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังการขุดแต่งทั้งหมด
- 1.5 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด และแบบบูรณะ โบราณสถานทั้งหมด

2. พื้นที่ดำเนินการ

วัดจักรวรรดิ ตำบลกะมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ขอบเขตของงาน

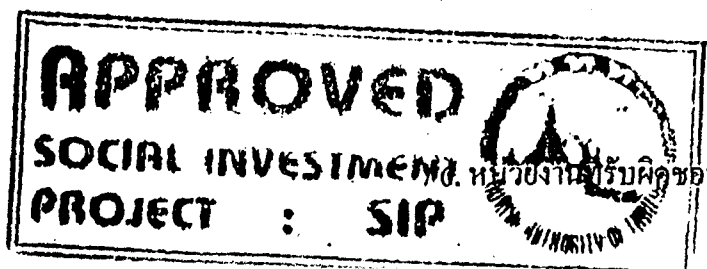
- 3.1 พื้นที่ปฏิบัติงานเป็นไปตามรายการประกอบแบบและผังรูปแบบ จำนวน 1 แผ่น
- 3.2 พื้นที่ปฏิบัติงานรวม 9,100 ตารางเมตร

4. วิธีปฏิบัติงานและข้อกำหนดต่าง ๆ

- 4.1 ให้ยึดถือตามมาตรฐานงานโบราณคดี ของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
- 4.2 สำหรับการดำเนินการทางโบราณคดีที่โบราณสถานแห่งนี้ มีงานที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ
4.2.1 วิหารทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ซึ่งถูกทำลายมากต้องขุดแต่งโดยระมัดระวังเป็น
พิเศษ

5. ระยะเวลาปฏิบัติงาน

ใช้เวลาปฏิบัติงานทั้งสิ้น จำนวน 210 วัน โดยผู้ว่าจ้างต้องเริ่มลงมือปฏิบัติงาน ตั้งแต่วันลงนามใน
สัญญาจ้าง ตามรายละเอียดการแบ่งงวดงาน การจ่ายเงิน และกำหนดระยะเวลาทำงานของส่วนงานโบราณคดี
วัดจักรวรรดิ

6. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- 6.1 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
- 6.2 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอโยธยา
- 6.3 สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

7. ผลงานที่ต้องการเพื่อปฏิบัติงานแล้วเสร็จตามสัญญา

- 7.1 ขุดค้นทางโบราณคดีครบถ้วนตามจำนวนที่กำหนด
- 7.2 ขุดแต่งโบราณสถานแล้วเสร็จตามพื้นที่ที่กำหนดในผังรูปแบบ
- 7.3 รายงานการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดีตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.4 ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมดตามกำหนดและตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.5 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมทั้งหมดตามกำหนดและเป็นไปตามมาตรฐานงานโบราณคดี
- 7.6 รวบรวมโบราณวัตถุพร้อมบัญชีโบราณวัตถุมอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.7 รวบรวมฟิล์มสไลด์ รูปภาพ (จัดใส่อัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์ม มอบให้ทางราชการแล้วเสร็จ
- 7.8 ปฏิบัติงานอย่างอื่นแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามสัญญาจ้าง ผังรูปแบบ รายการประกอบแบบมาตรฐานงานโบราณคดี และทำความเข้าใจพื้นที่ปฏิบัติงานจนเรียบร้อย
- 7.9 ออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานทั้งหมด พร้อมประมาณราคากลางและกำหนดรายการประกอบแบบบูรณะ

รายละเอียดการแบ่งงวดงาน

งานขุดแต่งและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานวัดจักรวรรดิ วัดสมณโกฏฐาราม และวัดนางคำ
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

งวดที่ 1 เป็นจำนวนเงินร้อยละ 25 ของราคาค่าจ้าง เมื่อผู้รับจ้างปฏิบัติงานแล้วเสร็จภายใน 60 วัน นับจากวันเริ่มสัญญาจ้าง ดังรายละเอียดงานต่อไปนี้

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งเจดีย์ประธานและเจดีย์บริวาร พื้นที่ 2,925 ตารางเมตร

วัดนางคำ

- ขุดแต่งพื้นที่เจดีย์ประธาน และพื้นที่โคขรรอบ 425 ตารางเมตร
- ขุดแต่งวิหารและกำแพงด้านทิศใต้ พื้นที่ 380 เมตร

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งพื้นที่ปรางค์ประธาน และพื้นที่โคขรรอบ 2,775 ตารางเมตร

งวดที่ 2 เป็นจำนวนเงินร้อยละ 25 ของราคาค่าจ้าง เมื่อผู้รับจ้างปฏิบัติงานแล้วเสร็จภายใน 120 วัน นับจากวันเริ่มสัญญาจ้าง ดังรายละเอียดงานต่อไปนี้

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งกำแพง วิหาร และพื้นที่ภายในกำแพงพื้นที่ 4,000 ตารางเมตร
- ขุดแต่งทางโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

วัดนางคำ

- ขุดแต่งวิหารในบริเวณที่ขยับสิ่งกีดขวางออกไปแล้ว พื้นที่ 228 ตารางเมตร
- ขุดแต่งปรับพื้นที่ทั่วไปบริเวณที่ถูกรบกวนมากตามแผนผัง พื้นที่ 663 ตารางเมตร

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งเจดีย์ประธานและพื้นที่โคขรรอบ พื้นที่ 750 ตารางเมตร
- ขุดแต่งวิหารและพื้นที่โคขรรอบจำนวน 1,250 ตารางเมตร
- ขุดกำแพงโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

APPROVED

SOCIAL INVESTMENT
PROJECT : SIP

งวดที่ 3

เป็นจำนวนเงินร้อยละ 25 ของราคาค่าจ้าง เมื่อผู้รับจ้างปฏิบัติงานแล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับจากวันเริ่มสัญญาจ้าง ดังรายละเอียดงานต่อไปนี้

วัดจักรวรรดิ

- ขุดแต่งกำแพง วิหาร และพื้นที่ภายในกำแพงแล้วเสร็จ
- ขุดคันทางโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม
- ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมด
- ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด
- รวบรวมสไลด์ภาพถ่าย (บรรจุในอัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์มในส่วนของงานโบราณคดีทั้งหมด โดยจะต้องส่งสไลด์และภาพถ่ายอย่างละไม่น้อยกว่า 10 ม้วน
- รวบรวมโบราณวัตถุบรรจุในกล่องพลาสติกมีฝาปิดให้เรียบร้อย พร้อมทั้งบัญชีโบราณวัตถุ
- ทำรายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี ต้นฉบับ 1 เล่ม สำเนา 30 เล่ม (เขียนเล่มปกแข็ง)
- ปฏิบัติงานโบราณคดีแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามผังรูปแบบ รายการประกอบแบบและมาตรฐานงานโบราณคดีทุกประการ

วัดสมณโกฏฐาราม

- ขุดแต่งอุโบสถและพื้นที่โดยรอบ พื้นที่ 1,000 ตารางเมตร
- ขุดแต่งกำแพงด้านทิศใต้และพื้นที่ส่วนที่เหลือตามผังทั้งหมด
- ขุดคันทางโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม

งวดที่ 4

เป็นจำนวนเงินร้อยละ 25 ของราคาค่าจ้าง เมื่อผู้รับจ้างปฏิบัติงานแล้วเสร็จภายใน 210 วัน นับจากวันเริ่มสัญญาจ้าง ดังรายละเอียดงานต่อไปนี้

วัดจักรวรรดิ

- ทำแบบโบราณสถานสภาพหลังขุดแต่งทั้งหมด
- ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด
- รวบรวมสไลด์ภาพถ่าย (บรรจุในอัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์มในส่วนของงานโบราณคดีทั้งหมด โดยจะต้องส่งสไลด์และภาพถ่ายอย่างละไม่น้อยกว่า 10 ม้วน
- รวบรวมโบราณวัตถุบรรจุในกล่องพลาสติกมีฝาปิดให้เรียบร้อย พร้อมทั้งบัญชีโบราณวัตถุ
- ทำรายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี ต้นฉบับ 1 เล่ม สำเนา 30 เล่ม (เขียนเล่มปกแข็ง)
- ปฏิบัติงานโบราณคดีแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามผังรูปแบบ รายการประกอบแบบและมาตรฐานงานโบราณคดีทุกประการ

วัดสมณโกฏฐาราม,

- ทำแบบโบราณสถานสภาพเดิมขุดแต่งทั้งหมด
- ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทั้งหมด
- รวบรวมสไลด์ภาพถ่าย (บรรจุในอัลบั้ม) พร้อมฟิล์ม และทะเบียนฟิล์มในส่วนองงานโบราณคดีทั้งหมด โดยจะต้องส่งสไลด์และภาพถ่ายอย่างละไม่น้อยกว่า 10 ม้วน
- รวบรวมโบราณวัตถุบรรจุในกล่องพลาสติกมีฝาปิดให้เรียบร้อย พร้อมทั้งบัญชีโบราณวัตถุ
- ทำรายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี ต้นฉบับ 1 เล่ม สำเนา 30 เล่ม (เขียนเล่มปกแข็ง)
- ปฏิบัติงานโบราณคดีแล้วเสร็จสมบูรณ์ได้ตามผังรูปแบบ รายการประกอบแบบและมาตรฐานงานโบราณคดีทุกประการ
- ทำแบบบูรณะโบราณสถานทุกวัด แล้วเสร็จ

เทอดศักดิ์/ร่าง

กิติมาภรณ์/พิมพ์

/ตรวจ